

Økonomiske analyser

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

Konjunkturtendensene

- Utviklingen i norsk og internasjonal økonomi
- Prognoser for norsk økonomi for 2014-2017

Artikkelen

- Pensjonsreformen – stort omfang av tidliguttak øker pensjonsutgiftene på kort sikt
- Revidert BNP 1995-2013:
Relativ liten oppjustering for Norge
- Revidert finansregnskap 1995-2013:
Husholdningenes finansielle eiendeler opp
360 milliarder kroner

Økonomiske analyser

6/2014

33. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	12
Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2014	33
<hr/>	
<i>Dennis Fredriksen og Nils Martin Stølen:</i>	
Pensjonsreformen – stort omfang av tidliguttak øker pensjonsutgiftene på kort sikt	34
<hr/>	
<i>Tore Halvorsen og Knut Sørensen:</i>	
Revidert BNP 1995-2013: Relativ liten oppjustering for Norge	40
<hr/>	
<i>Jon Ivar Røstdalsand og Jan Tore Larsen:</i>	
Revidert finansregnskap 1995-2013:	
Husholdningenes finansielle eiendeler opp 360 milliarder kroner	47
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	53
<hr/>	
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognosenter	46*

Redaksjonen avsluttet tirsdag 2. desember 2014.
Publisert 4. desember 2014 på www.ssb.no/oa/.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i:

- Norge: Torbjørn Eika, torbjorn.eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07
- utlandet: Andreas Benedictow, andreas.benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen Økonomiske analyser: Torbjørn Hægeland (ansv.), Torbjørn Eika, Taran Fæhn, Elin Halvorsen, Øyvind Langsrød, Bodil Merethe Larsen, Jørgen Heibø Modalsli, Kristina Storeng og Knut Sørensen.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, e-post: aud.walseth@ssb.no

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå.

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 90 ansatte. Knapt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdrags-givere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 5 grupper og ledes av *forskningsdirektør Torbjørn Hægeland*.

- Offentlig økonomi og befolkningsmodeller
Forskningsleder Kjetil Telle
- Energi- og miljøøkonomi
Forskningsleder Taran Fæhn
- Makroøkonomi
Forskningsleder Håvard Hungnes
- Mikroøkonomi
Forskningsleder Erik Fjærli
- Demografi og levekår
Forskningsleder Trude Lappegård

Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i 2014.
Neste utgave publiseres 12. mars 2015.

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Oljeprisen har preget nyhetsbildet denne høsten. Etter nærmere fire år med en pris på over 100 dollar per fat, falt den til 70 dollar i slutten av november. Vi må tilbake til høsten 2008 for å finne et større prisfall. Oljeprisnedgangen vi nå har opplevd skyldes ikke en akutt internasjonal krise slik som i 2008, men en kombinasjon av svake internasjonale konjunkturer og et økende tilbud av olje fra mange kilder. Det har foregått en oppbygging av råoljelagre som de fleste regnet med før eller siden ville føre til en reduksjon i oljeprisen. Likevel har prisfallet kommet raskere og blitt noe større enn de fleste så for seg.

Etter finanskrisen hentet oljeprisen seg inn i løpet av et par års tid og returnerte til nær det den hadde vært før krisen. Denne gangen tror vi ikke det samme vil skje. Hovedårsaken er at verdens produksjonskapasitet av olje ved en pris på 100 dollar per fat er klart større nå enn den var i 2008. Samtidig ser vi det som lite sannsynlig at oljeprisen holder seg på dagens nivå fordi deler av dagens produksjon vil falle bort med en vedvarende pris rundt 70 dollar. Vi tror at oljeprisen vil øke noe og antar at den ender på 80 dollar per fat mot slutten av prognoseperioden i 2017. En utdyping av faktorene som påvirker oljemarkedet framover er gitt i Boks 1.1 i omtalen av internasjonal økonomi.

Lavere oljepris gir mindre aktivitet på norsk sokkel, noe som har ringvirkninger for fastlandsøkonomien. Selskapenes anslag på oljeinvesteringene for 2015 er i løpet av høsten justert ned, og lavere oljepris gir grunn til å forvente at investeringene kuttes ytterligere i både 2016 og 2017. Det vil gi redusert sysselsetting, økt arbeidsløshet og lavere reallønn i Norge. Det svake vekstbildet vi ser for oss i 2015 drives mye av fallende oljeinvesteringer og lavere konsumvekst. En forverret konjunktursituasjon gjør at folketallet reduseres gjennom lavere innvandring og økt utvandring sammenliknet med hva som ellers hadde vært tilfelle. Øknin gen i arbeidsledighet dempes litt av dette.

Oljeprisfallet har allerede ført til redusert verdi av krona i forhold til andre valutaer. Det svekker husholdningenes kjøpekraft, men bedrer samtidig konkurransene til eksportører og norske produsenter på hjemmemarkedet. Norske eksportører vil også dra nytte av at konjunkturutsiktene internasjonalt bedrer seg noe som følge av oljeprisfallet. Dette motvirker noen av de negative virkningene av lavere aktivitet i oljesektoren.

Selv om lavere oljeinntekter reduserer avsetningene til Statens pensjonsfond ute land, er det intet ved handlingsregelen som tilsier at finanspolitikken skal endres på kort sikt. I første omgang er det derfor ikke grunn til å tro at finanspolitikken vil bli lagt om i særlig grad. I våre beregninger har vi latt automatiske stabilisatorer virke gjennom et progressivt skattesystem og sjenerøse velferdsordninger.

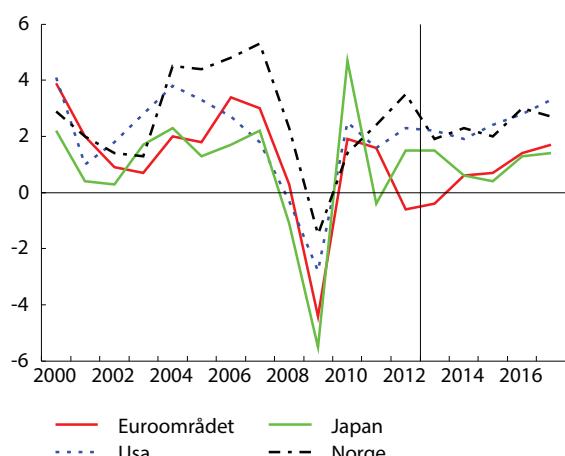
Pengepolitikken står derimot overfor en balansegang. På den ene siden vil inflasjonstakten i Norge øke som følge av en svakere krone. I tillegg har husholdningene mye gjeld og boligprisene er høye. På den andre siden fører oljeprisfallet til lavere produksjon og sysselsetting som sentralbanken ønsker å motvirke. Vi legger til grunn at Norges Bank legger mest vekt på det siste, og derfor kutter renta med 0,5 prosentpoeng i løpet av første halvår 2015. Dette vil dempe konjunkturedgangen uten at inflasjonen blir klart høyere enn inflasjonsmålet.

1. Internasjonal økonomi

For Norges handelspartner har den økonomiske veksten avtatt samlet sett i 2014, etter en positiv utvikling gjennom fjoråret. Det er imidlertid store forskjeller mellom landene. I USA og Storbritannia har veksten holdt seg godt opp, og vi venter en årsvekst i BNP på henholdsvis 2,2 og 3,0 prosent for inneværende år. Euroøkonomien har derimot nærmest stagnert i sommer, og ligger an til å vokse med bare 1,0 prosent i år. I Tyskland har ikke BNP vokst siste halvår, mens flere av økonomiene i Sør-Europa vokser igjen, om enn fra svært lave nivåer. I Japan har BNP falt de to siste kvartalene etter momsøkningen i april i år, noe som har ført til at den japanske sentralbanken iverksetter en ny runde med kvantitative lettelser. Også blant framvoksende økonomier er bildet blandet, med høy vekst i Kina og India, mens veksten har stoppet opp i Russland og Brasil.

I OECD-området har særlig investeringene i privat sektor utviklet seg meget svakt etter finanskrisen i 2008. For euroområdet samlet er investeringene fortsatt på samme nivå som i 2009, etter fallet på 20 prosent fra 2007. Dette må ses i sammenheng med en generelt meget svak realøkonomisk utvikling. Unntakene er først og fremst Tyskland og Sverige, der finanspolitikken har vært langt mer ekspansiv, den realøkonomiske utviklingen betydelig bedre og investeringene er tilbake rundt toppnivået før finanskrisen. De to siste kvartalene har imidlertid investeringene falt markert også i Tyskland. I Spania og Irland, som har opplevd kraftig nedgang i boligpriser og boliginvesteringer, svært høy arbeidsledighet og fallende lønninger, har de samlede private investeringene falt 40 prosent under toppen fra før finanskrisen, riktig nok med tegn til noe vekst det siste året. En forutsetning for et markert oppsving i euroøkonomien er at investeringene begynner å vokse markert. Med meget høy arbeidsledighet og svake vekstutsikter kan det ta lang tid.

Figur 1.1. BNP-vekst for USA, euroområdet, Japan og Fastlands-Norge

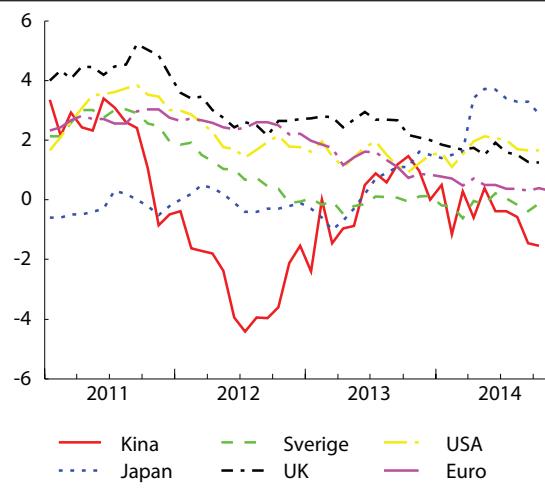

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

I USA og Storbritannia, som har ført en svært ekspansiv pengepolitikk med kvantitative lettelser for å presse ned lange renter, har investeringene vist en langt mer positiv utvikling enn i de fleste europeiske land, BNP har vokst klart og arbeidsledigheten er lavere. I Japan er realinvesteringene fortsatt 15 prosent lavere enn i 1990 og på samme nivå som i 2000, til tross for at de har økt noe siden 2009 hjulpet av ekspansiv finanspolitikk og kvantitative lettelser. Med stagnerende investeringer og deflasjonstendenser er det noen urovekkende likhetstrekk mellom euroområdet og Japan. I euroområdet er Plan A at strukturelle endringer skal generere økonomisk vekst på lang sikt. Ekspansiv finanspolitikk og mer ukonvensjonelle virkemidler som kvantitative lettelser sitter langt inne for mange euroland, og er til dels i strid med vedtatte lover om balansering av offentlige budsjetter og forbud mot direkte sentralbankfinansiering av offentlige utgifter. Dermed er det duket for svak vekst en lang stund framover i Europa.

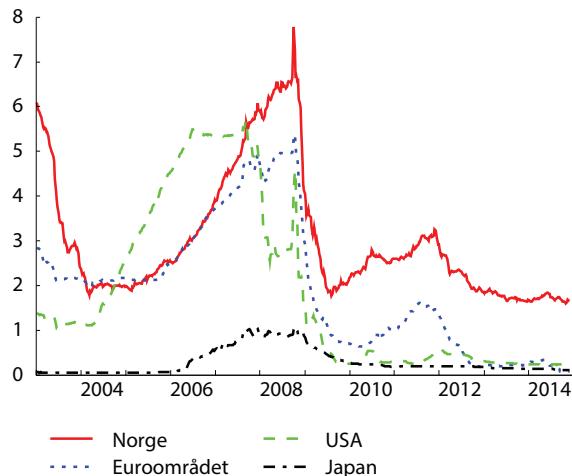
Den kraftige veksten i amerikansk oljeproduksjon har sammen med høyere enn ventet oljeproduksjon i OPEC og noe svakere vekst i internasjonal etterspørsel bidratt til at oljeprisen har falt markert. Etter å ha fluktuert rundt 110 dollar fatet i fire år har oljeprisen falt kraftig gjennom høsten. Nedgangen akselererte ytterligere etter at OPEC-landene ikke ble enige om produksjonskutt på sitt toppmøte 27. november, og ved inngangen til desember var oljeprisen kommet helt ned i 70 dollar. Mange andre råvarer har også falt i pris i denne perioden om enn i mindre grad enn olje. Fallende råvarepriser har forsterket nedturen hos flere land med stor råvareeksport, som Russland og Brasil. Lave oljepriser kan også skape økt finansiell risiko. Det er allerede eksempler på banker med store lån til olje-relatert virksomhet som står i fare for å måtte ta store tap i USA. En prisnedgang på råvarer øker imidlertid husholdningenes kjøpekraft og overskudd i næringslivet. Ifølge beregninger gjort av IMF er nettoeffekten av

Figur 1.2. Inflasjon i utvalgte land. 12-måneders vekst i KPI

Kilde: Macrobond

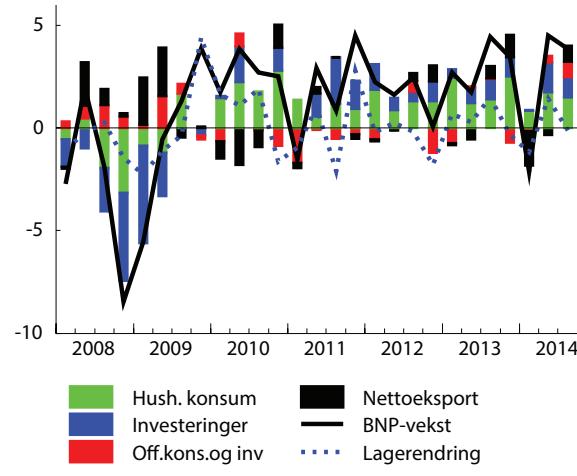
Figur 1.3. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

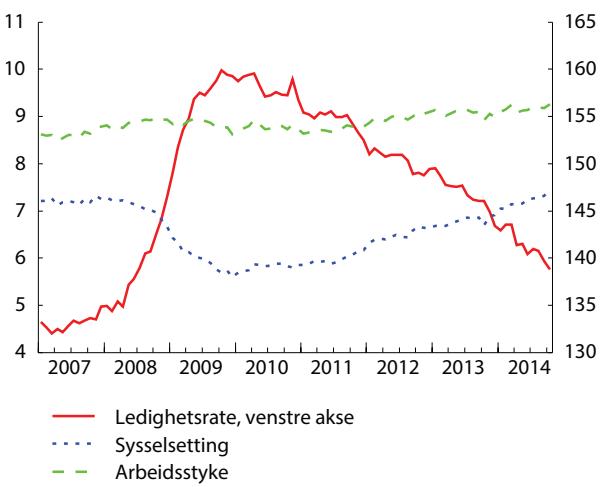
et fall i oljeprisen normalt positiv for oljeimporterende land. Fallende råvarepriser har imidlertid, sammen med vedvarende svakt arbeidsmarked, særlig i Europa, bidratt til at inflasjonen er blitt meget lav i OECD-området og sågar negativ i flere land. Unntakene er først og fremst USA, Storbritannia og Japan, der arbeidsledigheten er mye lavere og økonomien i lengre perioder har vært understøttet av kvantitative lettelser. Men også i disse landene er inflasjonen lavere enn sentralbankenes inflasjonsmål. Faren er at prisene skal falle så mye at husholdninger og næringsliv utsetter forbruk og investeringer i påvente av enda lavere priser, slik at man kommer inn i en negativ spiral med fallende priser og redusert aktivitet. Det er en av grunnene til at både den europeiske sentralbanken (ESB) og Sveriges Riksbank har satt ned styringsrenta til null i høst, og til at diskusjonen om kvantitative lettelser i euroområdet har fått ny og forsterket aktualitet.

I våre prognosenter for Norges handelspartnerne har vi lagt til grunn at aktiviteten og inflasjonen tar seg langsomt opp framover. I store deler av OECD-området bidrar høy gjeld i offentlig sektor så vel som i husholdningene til å dempe oppturen og til at rentene holder seg lave gjennom hele vår prognoseperiode, selv om de ventes å øke noe fra 2016. Hvis våre prognoseter slår til er det for Norges handelspartnerne samlet ikke snakk om noen konjunkturoppgang før ved inngangen til 2016, noe tidligere i USA og noe senere for euroområdet. De fleste OECD-land vil fortsatt være i lavkonjunktur ved utgangen av prognoseperioden i 2017. Oljeprisfallet har blitt langt større enn det vi la til grunn i våre forrige prognoseter fra september, og vi har nå senket oljeprisbanen med 20-25 dollar. Det store oljeprisfallet trekker isolert sett i retning av høyere vekst hos de fleste av Norges handelspartnerne. Den svake utviklingen og tiltakende deflasjonsfare i euroområdet samt svak vekst i flere framvoksende økonomier den siste tiden er imidlertid urovekkende. Våre vekstanslag er nedjustert litt siden september, og vi anslår fortsatt en noe svakere utvikling internasjonalt enn for eksempel Consensus forecasts og IMF.

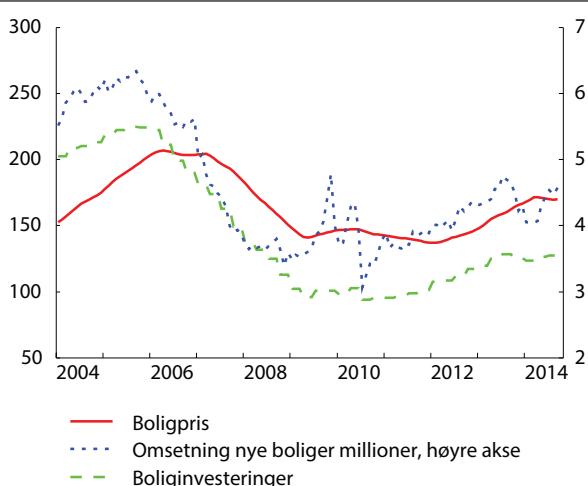
Figur 1.4. USA. Bidrag til BNP-vekst

Figur 1.5. Arbeidsmarkedet i USA

Figur 1.6. Boligmarkedet i USA

Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Euroområdet														
SSB	2,2	1,7	3,3	3,0	0,4	-4,5	2,0	1,6	-0,7	-0,4	1,0	0,6	1,2	1,5
IMF											0,8	1,3	1,7	1,7
USA														
SSB	3,8	3,3	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,3	2,2	2,2	2,6	2,6	3,0
IMF											2,2	3,1	3,0	3,0
Sverige														
SSB	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,6	2,9	0,9	1,6	1,9	2,1	2,6	3,0
IMF											2,1	2,7	2,7	2,6
Storbritannia														
SSB	3,2	3,2	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,7	3,0	2,4	2,6	3,0
IMF											3,2	2,7	2,4	2,4
Kina														
SSB	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,7	7,3	7,0	6,9	6,7
IMF											7,4	7,1	6,8	6,6
Handelspartnerne¹														
SSB	3,2	2,7	3,7	3,5	0,6	-3,3	3,3	2,2	0,8	1,1	1,9	1,9	2,3	2,6
IMF											1,9	2,3	2,4	2,4
Prisvekst														
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Euroområdet														
SSB	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,3	-0,1	0,8	1,3
IMF											0,5	0,9	1,2	1,4
Øvrige (anslag fra IMF f.o.m. 2014)														
USA	2,7	3,4	3,2	2,9	3,8	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,5	2,0	2,1	2,1	2,2
Sverige	0,4	0,5	1,4	2,2	3,4	-0,5	1,2	3,0	0,9	0,0	0,1	1,4	1,9	2,1
Storbritannia	1,3	2,0	2,3	2,3	3,6	2,1	3,3	4,5	2,8	2,6	1,6	1,8	2,0	2,0
Kina	3,9	1,8	1,5	4,8	5,9	-0,7	3,3	5,4	2,6	2,6	2,3	2,5	3,0	3,0
Handelspartnerne ¹	2,0	2,2	2,2	2,4	3,7	0,7	2,0	3,2	2,3	1,5	1,2	1,7	1,9	2,0

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

I internasjonale lavkonjunkturer rammes ofte handelen mellom land relativt sterkt. Det har vi også sett den seneste tiden. Ifølge våre estimater har importen hos Norges handelspartnerne normalt vokst omtrent 2,3 ganger raskere enn BNP. Det siste året har imidlertid denne faktoren vært på bare 1,3. Det betyr at etterspørselsimpulsene til norsk økonomi for tiden er enda svakere enn handelspartnernes BNP-vekst skulle tilsi. Vi har lagt til grunn for våre prognosenter at forholdet mellom internasjonal handel og økonomisk vekst normaliseres i løpet av 2015. Sammen med forutsettningen om at internasjonal økonomisk vekst etter hvert tar seg opp, betyr det at etterspørselen i norske eksportmarked er ventes å øke langsomt gjennom prognoseperioden, fra en årsvekst på 2,7 prosent neste år til 5,7 prosent i 2017.

1.1. Amerikansk økonomi fortsetter å vokse

I USA økte BNP med 3,9 prosent i 3. kvartal i år, sesongjustert og målt som årlig rate. Dermed fortsatte i stor grad den positive utviklingen fra kvartalet før da veksten var på 4,6 prosent. Den høye veksten må imid-

lertid ses i lys av et fall i BNP på hele 2,1 prosent i årets første kvartal, som først og fremst kom som følge av en særdeles kald vinter. Det er særlig investeringene som har vært følsomme for kulda, og de har hatt et kraftig oppsving i sommer. I tillegg har det vært et markert oppsving i eksporten. Stram finanspolitikk fortsetter å dempe veksten. I tillegg strammes nå også pengepolitikken inn, i første omgang ved at den tredje perioden med kvantitative lettrelser siden finanskrisen ble avsluttet i oktober. Dette har ført til en oppgang i lange renter og en styrking av den amerikanske dollaren. Oljeprisfallet bidrar imidlertid til å stimulere etterspørselen. Lavt avgiftsnivå og høyt oljeforbruk gjør isolert sett at gjennomslaget til den amerikanske økonomien av lav oljepris blir relativt stort. Dette motvirkes imidlertid av de negative effektene for oljeindustrien, som har vært i kraftig vekst i de senere år. Gjeninnhentingseffektene etter vinterens nedgang i realøkonomien er antakelig i stor grad uttømt, og vi venter at BNP-veksten blir mer moderat framover, på årsbasis langsomt økende fra 2,2 prosent i år til 3 prosent i 2017.

Husholdningenes etterspørselsvekst holdt seg godt opp i 3. kvartal. Stigende aksjekurser og etter hvert boligpriser har bidratt til at husholdningenes formue har økt. Gjeldsbelastningen har avtatt som følge av økte inntekter og nedbetaling av gjeld. Husholdningene har dessuten begynt å låne mer penger den siste tiden, etter en periode med nedbetaling av gjeld i kjølvannet av finanskrisen. Arbeidsmarkedet har fortsatt å utvikle seg positivt. Også bensinprisene, som har falt med drøye 20 prosent siden juni, har bidratt til å øke husholdningenes kjøpekraft. Tillitsindikatorer indikerer økende optimisme.

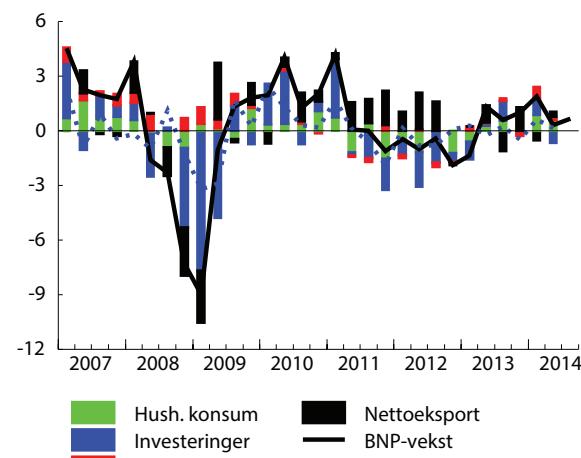
Veksten har tatt seg godt opp i næringsinvesteringene etter en svak start på året. Økende kapasitetsutnyttelse og bedret kredittilgang peker i retning av at veksten vil fortsette. Selv om lange renter har økt noe er de fortsatt svært lave. Veksten i industriproduksjonen har tiltatt noe i år og var om lag 4 prosent i oktober i år, opp fra 3 prosent rundt årsskiftet. Oppsvinget i eksportveksten har bidratt til dette. En handelsvekstet dollarstyrking på nesten 10 prosent siden i sommer kan i midlertid legge en demper på eksporten i tiden som kommer. Ordreinngangen er god og forventningsundersøkelser indikerer likefullt tiltakende optimisme i næringslivet.

Den usedvanlig kalde vinteren sørget for en midlertidig nedtur også i boligmarkedet, med markert nedgang både i investeringer og omsetning av boliger rundt årsskiftet. Etter at den amerikanske sentralbanken i fjor sommer annonserte utfasing av kvantitative lettelser, økte dessuten rentene på nye boliglån med rundt ett prosentpoeng. Siden har imidlertid rentene falt noe tilbake, men dette har likevel bidratt til å dempe aktiviteten i boligmarkedet. Boligprisene har falt litt siden tidlig i sommer. De siste to kvartalene har imidlertid boliginvesteringene vokst noe igjen, omsetningen av boliger har tatt seg godt opp, og vi venter at også boligprisene vil snu til moderat oppgang framover.

Sysselsettingsveksten har tiltatt det siste året, i tråd med at den økonomiske veksten har økt. Arbeidsledighetsraten har fortsatt å falle, til 5,8 prosent i oktober. Det er en stor nedgang fra toppen på 10,0 prosent høsten 2009, og det laveste nivået siden sommeren 2008. En betydelig del av nedgangen skyldes imidlertid at mange har gitt opp å få seg arbeid. Arbeidsstyrken, som normalt har vokst med rundt en prosent årlig, er fortsatt bare så vidt høyere enn høsten 2008. Yrkesdeltakelsen på 63 prosent er fortsatt 3,5 prosentpoeng lavere enn i 2007. Den svake veksten i arbeidsstyrken er nok hovedsakelig konjektuell, men har også en strukturell komponent som kan tilskrives en aldrende befolkning. I lys av dette legger også sentralbanken for tiden mindre vekt på arbeidsledigheten som konjunkturindikator.

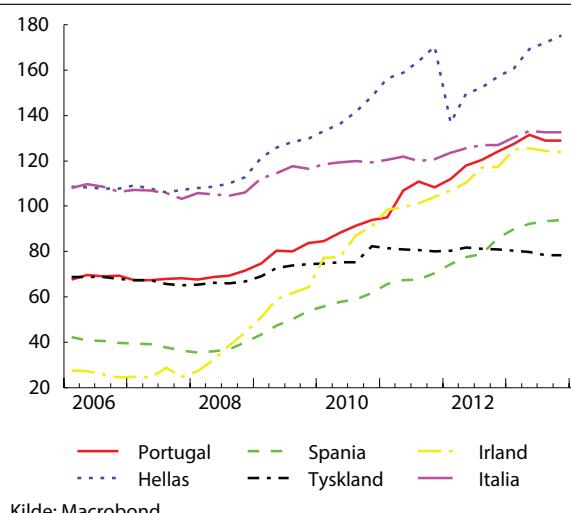
Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i KPI økte i første halvår, men falt noe tilbake i løpet av høsten, fra 2,1 prosent i juni til 1,7 prosent i oktober. Dette må ses i sammenheng med fallet i oljeprisen. Underliggende

Figur 1.7. Euroområdet. Bidrag til BNP-vekst. Sesongjustert, årlig rate

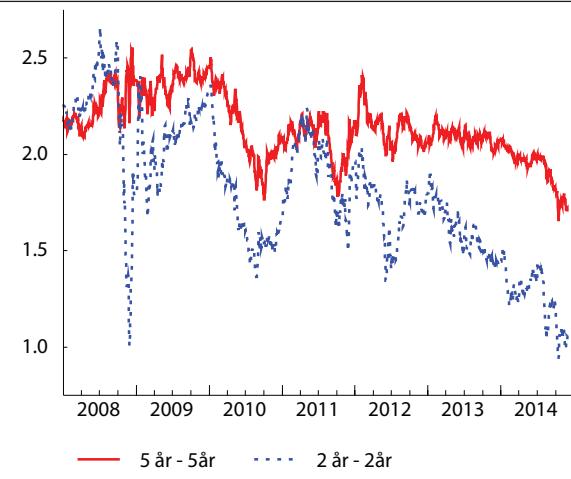
Kilde: Macrobond

Figur 1.8. Offentlig gjeld i utvalgte land

Kilde: Macrobond

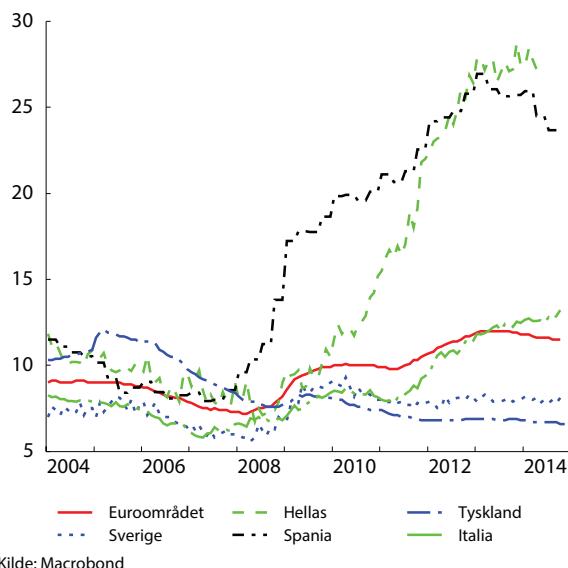
Figur 1.9. Euroområdet. Inflasjonsforventninger. Euro inflasjonsswap

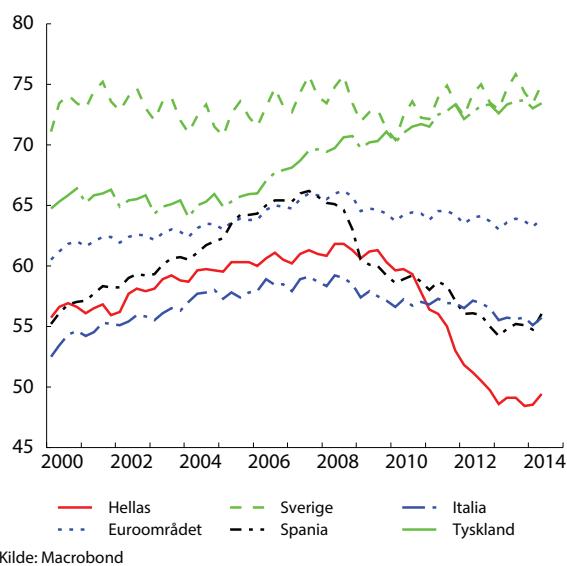
Kilde: Macrobond

prisvekst målt ved KPI justert for energi og matvarer, har ligget mellom 1,5 og 2,0 prosent i to år og var 1,8 prosent i oktober. Sesongjustert er imidlertid KPI

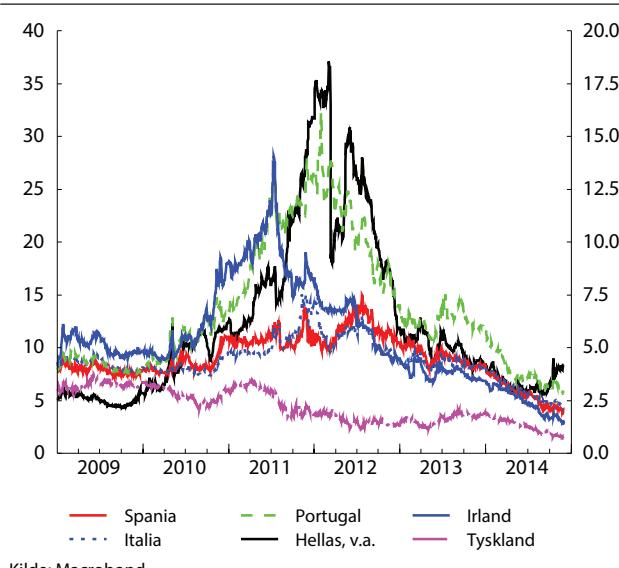
Figur 1.10. Euroområdet: Arbeidsledighet i utvalgte land

Figur 1.11. Euroområdet. Sysselsettingsandeler i utvalgte land

Figur 1.12. 10-års statsobligasjonsrenter i utvalgte europeiske land

fortsatt på samme nivå som i juni. Det kan indikere at inflasjonspresset er meget lavt for tiden, og er på vei godt under sentralbankens langsiktige inflasjonsmål på 2 prosent.

Sentralbankens styringsrente har vært nær null siden 2008. Den tredje og foreløpig siste runden med kvantitative lettelser i denne perioden ble gradvis faset ut fra forrige årsskifte og avsluttet i oktober. Boliglånsrentene økte markert allerede da avslutningen av kvantitative lettelser ble annonsert sommeren 2013, og den amerikanske dollaren har siden styrket seg med 10 prosent handelsvektet, noe mer mot euro. Derved er pengepolitikken allerede strammet inn betydelig. Den økonomiske veksten har tatt seg opp det siste året, men arbeidsledigheten er fortsatt relativt høy og inflasjonen faller. Med høy statsgjeld faller fortsatt mye av ansvaret for å stimulere økonomien på pengepolitikken. En kan derfor ikke forvente noen økning i styringsrenta med det første, og sentralbanken har signalisert at det neppe blir noen renteøkning før om et års tid. Dette til tross for at den ekspansive pengepolitikken kan bidra til oppbygging av bobler, kanskje særlig i obligasjons- og aksjemarkedene, der prisene har steget kraftig de siste årene. Den brede aksjeindeksen S&P 500 har for eksempel økt med over 20 prosent selv fra den meget markerte toppen i 2007, og med hele 150 prosent siden bunnen i 2009.

1.2. Ny vekstpause i euroområdet

I euroområdet har den økonomiske veksten falt tilbake de siste to kvartalene, med en veksttakt på henholdsvis 0,3 og 0,6 prosent fra kvartalet før målt som årlig rate. Avmatningen kom etter en periode med tiltakende vekst gjennom 2013 og litt inn i 2014, der både husholdningenes konsum og private investeringer begynte å vokse forsiktig, samtidig som finanspolitikken ble mindre kontraktiv. Oppbremsingen i sommerhalvåret kom først og fremst som følge av svak utvikling i investeringene.

Fordelt på land kom veksten i 3. kvartal hovedsakelig som følge av sterkere vekst i Frankrike samt fortsatt relativt høy vekst i Spania. Det er også verdt å merke seg at den høyeste veksten i euroområdet denne gangen kom i Hellas. Den greske økonomien begynte omsider å vokse igjen ved inngangen til 2014 og har nå vokst tre kvartaler på rad, riktignok fra et meget lavt nivå. Den tyske økonomien derimot har stagnert de siste to kvartalene. I Italia har BNP falt kontinuerlig siden 2. kvartal 2011, med til sammen 5 prosent, og med nesten 10 prosent siden toppen i 2008.

Konflikten i Ukraina har ført til restriksjoner på handel og finanzielle transaksjoner med Russland. Dette har utløst et kraftig fall i russisk import. Det merkes godt i mange europeiske land som har stor samhandel med Russland, blant annet Tyskland og Frankrike. Etterspørsmålet fra Asia har også vist visse svakhetstegn. På den annen side kan lavere råvarepriser ventes å ha en positiv effekt på økonomien i euroområdet.

Boks 1.1. Utviklingen i oljemarkedet

Oljeprisen var om lag 110 dollar fatet i gjennomsnitt i årene 2011 – 2013. I sommer steg den til nær 115 dollar i midten av juni, men har siden falt og var ved inngangen til desember rundt 70 dollar fatet.

Den høye oljeprisen gjennom de tre–fire siste årene skyldes blant annet urolighetene i Midt–Østen og Nord–Afrika, som har medført redusert oljeproduksjon i flere land. Dessuten har sanksjonene mot Irans oljeeksport fortsatt på grunn av landets atomvåpenprogram. Oljeprisøkningen i juni skyldtes at det oppsto frykt for at opprørerne fra Islamsk Stat skulle true oljeproduksjonen i Irak, mens prisen falt gjennom juli og august da det ble klart at produksjonen ikke ble berørt av kamphandlingene. Oljeprisen fortsatte å falle gjennom de tre påfølgende månedene som følge av økt produksjon i Libya og til dels Irak, mens man forventet lavere vekst i etterspørseenheten spesielt utenfor OECD. Forøvrig ser det ut til at konflikten i Ukraina ikke har hatt særlig innvirkning på oljeprisen.

IEA (International Energy Agency) forventer at den globale etterspørseenheten etter råolje vil øke med 0,7 millioner fat daglig i 2014 og ytterligere med 1,1 millioner fat i 2015. Økningen neste år er først og fremst forventet å komme i Kina og i andre asiatiske land, og til dels i Midt–Østen og Afrika. IEA antar at etterspørseenheten i OECD vil falle med 0,1 millioner fat per dag i år. Det er i tråd med utviklingen siden toppen ble passert i 2005. Årsaken er ny teknologi i transportsektoren og mer effektive kjøretøy, samtidig som blant annet naturgass har erstattet olje til stasjonært bruk.

Råoljeproduksjonen utenfor OPEC forventes av IEA å øke med 1,8 millioner fat i 2014 og ytterligere med 1,1 millioner fat i 2015. Størsteparten av økningen er forventet å komme i OECD, selv om produksjonen også forventes å øke noe i Latin–Amerika. Økningen i råoljeproduksjonen i OECD kommer først og fremst i USA og i mindre grad i Canada, mens produksjonen i Nordsjøen forutsettes noenlunde konstant. USA ventes å øke sin produksjon av lettolje fra tette bergarter (såkalt skiferolje) og Canada vil øke sin produksjon av oljesand.

Videre forventer IEA at produksjonen utenfor OPEC vil stige om lag like mye som global etterspørsel neste år, noe som vil føre til endret etterspørsel rettet mot kartellet. Dersom OPEC holder produksjonen på dagens nivå, vil dette føre til oppbygging av råoljelagrene og et videre press nedover på oljeprisen. Det er viktig å påpeke at IEA i sin rapport fra november ikke ser ut til å ha justert sine anslag for fremtidig tilbud og etterspørsel i nevneverdig grad som følge av den lavere oljeprisen (se tabell).

Det har vært hevdet at urolighetene i Ukraina kan føre til at Russland kan komme til å stanse hele eller deler av oljeeksporten til EU, som en reaksjon på sanksjonene som EU og USA har satt i verk mot Russland. De fleste analytikere tviler på et slikt utfall fordi Russland og EU er gjensidig økonomisk avhengige av handelen med olje. Om lag en tredjedel av oljeimporten til EU kommer fra Russland, og dette volumet tilsvarer 60–70 prosent av all russisk oljeeksport. De fleste analytikere mener også at sanksjonene mot russisk oljesektor bare vil ha virkning på produksjonen på lang sikt.

Det er ventet en viss økning i produksjonen av våtgass (Natural Gas Liquids) i OPEC i årene fremover. Denne produksjonen er ikke omfattet av OPEC sitt kvotesystem og dette bidrar til å øke tilbuddet. Det er usikkert hvordan oljeproduksjonen i Libya og Irak vil utvikle seg i tiden fremover på grunn av urolighetene der, mens man i de pågående forhandlingene med Iran foreløpig har bestemt at landet kan videreføre sin oljeeksport på en million fat per dag. På OPECs ministermøte 27. november vedtok OPEC å holde produksjonskvoten uendret. Dette betyr at OPEC må redusere sin samlede produksjon med om lag 0,6 millioner fat per dag for at kvoten skal overholdes.

Det internasjonale energibyrået (IEA) har anslått at en oljeprisnedgang på 20 dollar per fat vil føre til at en oljeproduksjon på om lag 1 million fat per dag faller bort. Nedgangen kommer i hovedsak i form av lavere utvinning fra oljesand, i arktiske strøk og skiferolje. Dette er selvsagt et usikkert anslag og ikke minst er det ukjart hvor fort produksjonen reduseres. Skulle oljeprisen bli 70 dollar eller lavere framover, kan det tenkes å føre til et relativt større fall i produksjonen siden lønnsomheten da blir dårligere. Erfaringene fra finanskrisen, da OPEC justerte ned produksjonen, var at det skjedde lite eller ingenting med produksjonen utenfor OPEC. På denne tiden var det imidlertid ingen nevneverdig produksjon av amerikansk skiferolje. Hvis vi anslår den kortsiktige priselastisiteten i etterspørseenheten etter olje til -0,1, vil en prisnedgang fra 100 til 70 dollar tilsi at etterspørseenheten øker med 3 prosent, noe som tilsvarer nærmere 3 millioner fat. Dermed endres markedsbalansen (etterspørrelse minus tilbud) med om lag 4 millioner fat per dag i løpet av to til tre års tid, mens effektene i 2015 antakelig er mye mindre. En så stor endring i markedsetterspørseenheten er ikke realistisk fordi dette er mer enn det dobbelte av den lageroppbyggingen som IEA har anslått for 2014 og 2015 samlet sett. Det er neppe forenlig med en oljepris på 70 dollar per fat for 2016. Vi legger derfor til grunn at oljeprisen er knapt 70 dollar i første halvår 2015 og deretter stiger gradvis opp til et nivå på 80 dollar per fat ved utgangen av 2017.

Tilbud av og etterspørsel etter råolje. Millioner fat per dag inkl. NGL

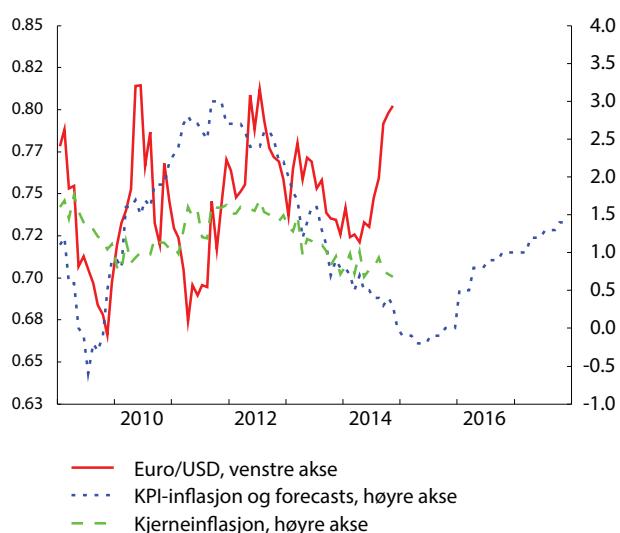
	Prognose				Prognose							
	2012	2013	2014	2015	14.1	14.2	14.3	14.4	15.1	15.2	15.3	15.4
Etterspørsel	90,5	91,7	92,4	93,5	91,6	91,5	93,0	93,5	92,6	92,7	94,2	94,6
OECD ¹	45,9	46,1	45,7	45,6	45,7	44,7	45,9	46,4	45,7	44,8	45,8	46,1
Europa	13,8	13,7	13,5	13,4	13,0	13,4	13,8	13,5	13,1	13,4	13,7	13,4
Nord–Amerika	23,6	24,1	24,1	24,1	23,9	23,6	24,3	24,4	23,9	23,9	24,3	24,4
Stillehavsområdet	8,5	8,3	8,2	8,0	8,8	7,7	7,7	8,4	8,6	7,5	7,8	8,3
Tidligere Sovjetunionen	4,6	4,7	4,8	4,8	4,6	4,8	5,0	4,9	4,6	4,8	5,0	5,0
Resten av verden	40,0	40,8	41,9	43,1	41,3	42,0	42,1	42,2	42,3	43,1	43,4	43,5
Tilbud	90,8	91,3	93	94,9	92,0	92,8	93,2	93,7	94,5	94,7	95,0	95,4
OPEC ²	37,5	36,8	36,7	37,3	36,3	36,4	36,8	37,1	37,3	37,3	37,3	37,3
OECD	19,8	20,9	22,4	23,3	22,1	22,4	22,3	22,8	23,2	23,1	23,2	23,9
Tidligere Sovjetunionen	13,7	13,9	13,9	13,8	14,0	13,8	13,8	13,8	13,9	13,8	13,7	13,7
Resten av verden	19,8	19,7	20	20,3	19,6	20,2	20,3	20,0	20,1	20,5	20,8	20,5
Lagerendring	0,3	-0,4	0,6	1,4	0,4	1,2	0,2	0,2	1,9	2,0	0,8	0,8
Etterspørrelsen rettet mot OPEC	37,3	37,2	36,1	36,0	35,8	35,1	36,6	36,8	35,5	35,4	36,6	36,5
Gjennomsnittlig oljepris (Brent Blend)	111,7	108,5			108,1	110,0	101,1					

Kilde: IEA: Oil Market Report November 2014.

¹ Europa inkluderer nå Slovenia og Estland, Amerika inkluderer Chile i tillegg til USA, Canada og Mexico. Israel er nå en del av Asia Oseania.

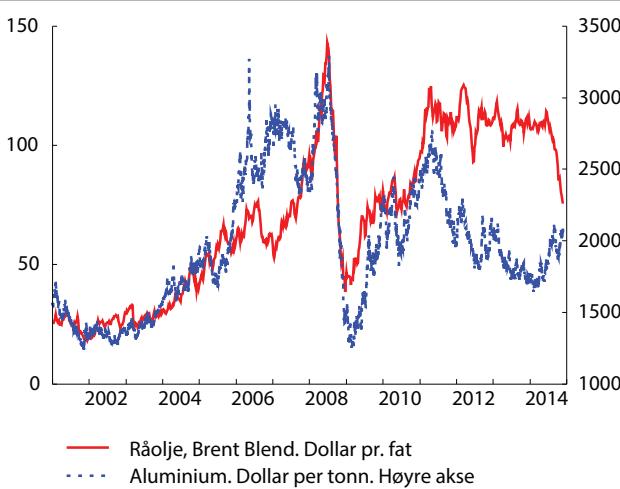
² Prognosene for råoljeproduksjonen i OPEC er basert på en forlengelse av det gjennomsnittlige nivået juli 2014 og er gjort av Statistisk sentralbyrå.

Figur 1.13. Euroområdet. Inflasjon og valutakurs

Kilde: Macrobond.

Figur 1.14. Spotpris på råolje og aluminium

Kilde: Macrobond.

Siden 2009 er det bare eksporten som har vokst nevneværdig i euroområdet som helhet. Med en oppgang på rundt 30 prosent er den nå 10 prosent høyere enn toppen før finanskrisen i 2008. Husholdningene og offentlig sektor er tyget av stor gjeld, som vil dempe etterspørselen i lang tid framover. Husholdningenes konsum er fortsatt lavere enn i 2008. Nivået på offentlig konsum og investeringer er så å si uendret siden høsten 2009, da finanspolitikken ble forlatt som motkonjunkturelt virkemiddel i mange land, men har altså økt noe det siste året.

I følge ESBs siste utlånsundersøkelse er bankene i mange land fortsatt svært tilbakeholdne med å yte lån. Selv om det i enkelte land er tegn til en viss bedring, hemmes kredittetterspørselen både av gjeldstyngede bedrifter og husholdninger med liten vilje eller evne til å lånefinansiere nye investeringer og konsum. Som andel av BNP ligger den samlede private gjelden fortsatt på et

svært høyt nivå for mange land i euroområdet, selv om det er tegn til en viss bedring i noen land. Lange renter har fortsatt å falle. Unntaket er Hellas, der ledende politikeres ønsker om nedskrivning av statsgjeld bidro til at rentene på 10 års statsgjeld økte med 2,5 prosentpoeng i oktober, og siden har ligget rundt 8 prosent. For de øvrige såkalte PIIGS-landene ligger tilsvarende renter nå på 1,5-3,0 prosent, godt under nivåer som var vanlig før finanskrisen. Store, internasjonale foretak har nå generelt gode finansieringsvilkår i Europa, mens små og mellomstore bedrifter sliter i mange land. Mange bedrifter oppgir også politisk usikkerhet som årsak til at de holder igjen på investeringene. Det må ses i sammenheng med at høy arbeidsledighet har bidratt til å skape betydelige politiske omveltninger og framvekst av store fløypartier i mange land.

Den høye arbeidsledigheten har sammen med fallende råvarerepriser bidratt til at inflasjonen har blitt svært lav for euroområdet samlet og negativ for flere av medlemslandene. Med en tolvmånedersvekst i konsumprisindeksen på 0,3 prosent i november ligger inflasjonen langt under ESBs inflasjonsmål. Markedet for inflasjonsswapper tyder dessuten på at inflasjonsforventningene er i ferd med å falle, både på 2 og fem års sikt. Fallet i råvare- og energipriser kan ikke forklare alt, ettersom kjerneinflasjonen, som ser bort fra prisutviklingen på matvarer og energi, falt til 0,7 prosent i oktober og har ligget i underkant av 1 prosent siden september i fjor. Med lite rom for finanspolitiske stimulanser vil ansvaret for motkonjunkturpolitikken fortsatt ligge hos pengepolitikken i tiden som kommer. Pengemarkedsrentene ventes således å holde seg nær dagens lave nivå gjennom hele prognoseperioden, selv om de forventes å øke litt mot slutten av prognoseperioden når veksten i euroområdet antas å ha kommet noe opp.

Samlet sett vurderer vi vekstutsiktene i euroområdet som litt svakere sammenliknet med vår forrige konjunkturrapport. Isolert sett trekker oljeprisen opp, men den svake utviklingen de siste kvartalene, spesielt i Tyskland, trekker i motsatt retning. For inneværende år betyr det at vi ser for oss at euroøkonomien vil vokse med omtrent én prosent. Neste år venter vi at årsveksten avtar til 0,6 prosent, før den tar seg gradvis opp gjennom prognoseperioden, til 1,5 prosent i 2017. Det innebærer at euroområdet fortsatt vil være i en lavkonjunktur ved prognoseperiodens slutt i 2017.

Når vi ser nærmere på de viktigste landene i euroområdet er nullvekst i Tyskland de to siste kvartalene kanskje mest iøynefallende. Tyskland har ellers vært en av de raskest voksende euroøkonomiene de siste årene. Det er et markert fall i investeringene som ligger bak den siste avmatningen. I oktober hadde eksporten til Russland falt med hele 26 prosent sammenliknet med samme måned året før. Industriproduksjonen har dessuten falt klart gjennom 2014. Samlet vokste eksporten likevel markert i 3. kvartal. Husholdningenes konsumvekst tok seg også opp igjen i 3. kvartal, etter å ha stoppet opp i 2. kvartal. Arbeidsledigheten har

imidlertid fortsatt å falle. Boligprisene har steget med 25 prosent siden 2010, og har med det tatt igjen hele nedgangen i 2007-2009. Forventningsindikatorer både for husholdninger og næringsliv har likevel falt markert siden i sommer. Tyske myndigheter har nylig gjentatt at balanserte budsjetter fortsatt har høyeste prioritetsnivå, og at det ikke ligger an til nye stimulanser av betydning over offentlige budsjetter med det første. Med dette bakteppet legger vi til grunn at den økonomiske veksten bare tar seg langsomt opp i Tyskland framover.

Den franske økonomien har klart seg noe bedre enn snittet i euroområdet siden finanskrisen, hjulpet av en klart mer ekspansiv finanspolitikk. Men også i Frankrike har veksten vært meget svak de siste årene. Riktignok vokste BNP med 1,1 prosent i 3. kvartal målt som årlig rate, først og fremst som følge av sterk vekst i offentlig etterspørsel, selv om også eksporten bidro noe. Som i Tyskland har investeringene falt de siste kvarthalene, men fra et mye lavere nivå. Frankrike har overfor EU-kommisjonen forpliktet seg til betydelige offentlige budsjettutsparinger de neste tre årene. Med høylytte protester fra kommisjonen vedrørende overskridelsene i det nylig innsendte budsjettet for 2015, er det lite som tyder på at offentlig konsum vil kunne fungere som en kilde til vekst framover.

I spansk økonomi har veksten tiltatt i år, til 2,0 prosent i årets 3. kvartal målt som årlig rate. Dermed har spansk BNP vokst fem kvartaler på rad. Siden 2009 bidro sterkt eksportvekst til å dempe fallet i BNP, en nedgang som ble forsterket av at offentlige utgifter ble kuttet med 11 prosent fra tidlig i 2011 til sent i 2013. Eksportveksten avtok markert i fjor høst, men har tatt seg godt opp igjen de to siste kvarthalene. Husholdningenes etterspørselsvekst har tatt seg godt opp siden i fjor sommer, og har vokst med rundt 3,5 prosent både i 2. og 3. kvartal i år. Med svært høy gjeld i husholdningene og en arbeidsledighet på 24 prosent er dette noe overraskende. Forventningsundersøkelser indikerer imidlertid økende optimisme. Boligrisnedgangen kan være i ferd med å nærme seg slutten. Det er også tegn til at investeringene er i ferd med å passere bunnen. Også offentlig gjeld er svært høy som andel av BNP, av IMF anslått til nær 110 prosent for 2014, og øker fortsatt. ESBs bankutlånsundersøkelse viser dessuten at de spanske bankene fortsatt er like lite villige til å låne ut penger som bedrifter og husholdninger har evne eller vilje til å øke sin låneeksponering. Dermed er det neppe duket for kraftig vekst, selv om gjeninnhentingseffekter fortsatt kan gjøre seg gjeldende en tid framover. Også i Hellas og Portugal har økonomien begynt å vokse igjen den siste tiden, og ledigheten har falt noe fra svært høye nivåer.

Utenfor euroområdet var veksten fortsatt høy i Storbritannia i 3. kvartal, med 2,8 prosent fra kvartalet før målt som årlig rate. Dermed konsoliderte Storbritannia sin posisjon som en av de raskest voksende økonomiene i OECD de siste par årene. Den britiske økonomien er nå 3,4 prosent over nivået før finanskrisen tok til for 6

år siden. Ettersom befolkningen samtidig har vokst med tilnærmet 4,5 prosent, ligger imidlertid BNP per innbygger fortsatt 1 prosent lavere enn ved forrige toppnotering. Et markert oppsving i privat investeringsvekst fra sommeren 2013 er en viktig forklaring på den sterke veksten i Storbritannia. Husholdningenes etterspørsel har tatt seg gradvis opp. Offentlig etterspørsel har også fått et markert oppsving de siste to kvarthalene. Eksporten har imidlertid fortsatt å falle, og var i 3. kvartal om lag 5 prosent lavere en i 2011. Den svake eksporten må ses i sammenheng med at det britiske pundet i den samme perioden har styrket seg med 10 prosent handelsvekten. På tilbudssiden ser vi at det største bidraget til veksten i 3. kvartal kom fra tjenesteproduksjonen. Industriproduksjonen har også vokst moderat gjennom de to siste årene, og arbeidsledigheten har falt markert, til 6,0 prosent i oktober. De sterke tallene til tross, reallønningene fortsetter å falle ettersom mange av jobbene som skapes er innen typiske lavlønnsyrker eller deltidsjobber.

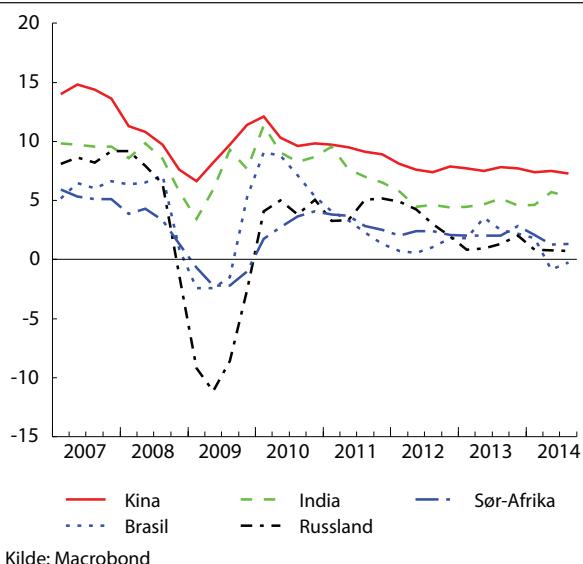
I svensk økonomi har det vært en moderat, men bredt basert vekst det siste året. I 3. kvartal i år avtok veksten noe, til 1,3 prosent fra kvartalet før målt som årlig rate. Det skyldtes at veksten i husholdningenes etterspørsel stoppet opp. På bakgrunn av den sterke konsumveksten kvartalet før, kan det være et element av korreksjon i denne nedgangen. Et nytt oppsving i investeringene i privat sektor siden i fjor sommer er en viktig faktor bak den økonomiske veksten i Sverige. En markert rentenedgang det siste året, både i korte og lange renter, kan bidra til å stimulere investeringene også framover. Arbeidsledigheten har imidlertid blitt værende på et høyt nivå, rundt 8 prosent de tre siste årene, og konsumprisene har ikke steget på over to år. Som følge av dette valgte Sveriges Riksbank å kutte styringsrenten med nye 0,25 prosentpoeng sent i høst, slik at den nå ligger på 0 prosent.

Den danske økonomien har vist noen tegn til vekst de siste kvarthalene, etter 8 år med stagnasjon. I 3. kvartal var veksten på 1,9 prosent målt som årlig rate. Veksten skyldes i hovedsak at investeringene har begynt å vokse fra et meget lavt nivå. De er fortsatt ikke høyere enn i 1998. Husholdningenes konsum falt i 3. kvartal, mens eksporten har falt de siste to kvarthalene. Det har også vært liten vilje til å stimulere økonomien via offentlige budsjetter. Arbeidsledigheten målt ved AKU lå på noe i overkant av 6,5 prosent i 2. kvartal, mens den registrerte ledigheten fortsatt viser en sesongjustert ledighetsrate i overkant av 4 prosent. De relativt lave ledighetstallene skjuler imidlertid at sysselsettingsratene har falt fra om lag 78 prosent i begynnelsen av 2008 til 72 prosent i dag.

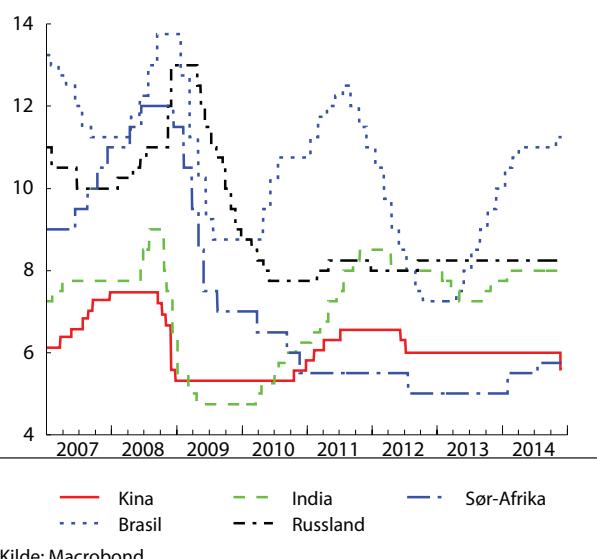
1.3. Målrettet vekst i Kina

Kinas økonomi vokste i 3. kvartal med 7,8 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Det er noe langsmere enn i kvartalet før, da veksten var på 8,2 prosent, men også dette er i overkant av myndighetenes vekstmål på 7,5 prosent for året som helhet.

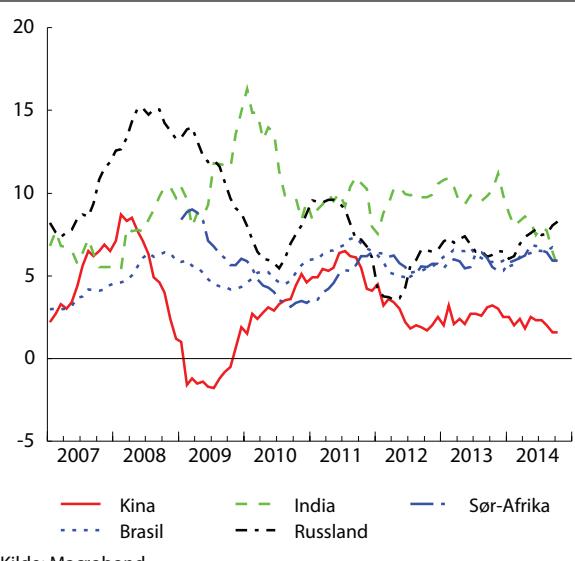
Figur 1.15. Framvoksende økonomier. BNP-vekst fra samme periode året før

Figur 1.16. Styringsrenter i framvoksende økonomier

Figur 1.17. Inflasjon i framvoksende økonomier

Det er tegn til at veksten er i ferd med å avta noe. For andre måned på rad falt prisene på boliger i 69 av 70 byer, og prisene på nye boliger har nå falt om lag 5 prosent fra toppen som ble nådd i februar i år. Nedgangen virker likevel kontrollert, og også motvirket av at myndighetene nylig myket opp reservekapitalkravet til bankene. I tillegg besluttet sentralbanken å kutte rentene for første gang siden sommeren 2012. Den ettårige utlånsrenten ble satt ned fra 6 til 5,6 prosent, mens den ettårige innskuddsrenten ble kuttet med 0,25 prosentpoeng til 2,75 prosent. Inflasjonen har falt til 1,6 prosent i oktober, som er den laveste prisveksten siden inngangen til 2010.

Den indiske økonomien viser tegn til bedring etter en lang periode der økonomien har vokst under hva som er regnet for dens potensiale. I årets to første kvartaler tok veksten seg godt opp. Det er særlig høyere eksport som bidrar til dette. India er også en stor importør av olje og gass, og det er ventet at lavere oljepriser vil ha gunstige effekter både på inflasjon og handelsbalanse i tiden framover. Indiske myndigheter har i årtier brukt store summer på subsidiering av bensinpriser, og den lavere oljeprisen har vist seg kjærkommen i en tid da man er i ferd med å fase ut subsidiene. Denne utfasingen betyr en betydelig kostnadsøkning for mange husholdninger, men vil til gjengjeld bidra til økt spillerom i offentlige budsjetter. Inflasjonen har siden inngangen til 2014 falt fra om lag 10 til 6 prosent. Lavere matpriser har også bidratt til at sentralbanken kan sette ned renta, som vil gi et bedre klima for så vel investeringer som konsum.

Den svake utviklingen i russisk økonomi fortsetter. I årets 2. kvartal vokste den med 1 prosent, sesongjustert og målt som årlig rate. Det er likevel noe bedre enn i 1. kvartal da veksten kun var på 0,3 prosent. Landet er rammet av sanksjoner knyttet til hendelsene i Ukraina, og den fortsatt uavklarte situasjonen der. I tillegg er Russland sterkt påvirket av den siste tidens oljeprisfall. Begge faktorer har bidratt til at den russiske rubelen gjennom året har svekket seg med om lag 30 prosent handelsvektet, og enda mer mot amerikanske dollar. Det har i sin tur medført et kraftig fall i importen, mens eksportveksten har stoppet opp blant annet som følge av internasjonale sanksjoner. Russiske konsumenter møter stadig tommere butikkhyller som følge av sanksjonene, og den svake valutaen gjør også at prisen på importvarer går kraftig opp. Dette har bidratt til at russisk inflasjon i oktober nådde 8,3 prosent, det høyeste nivået på 3 år. Fallende valutakurs og tiltakende inflasjon har også satt den russiske sentralbanken under press. For å motvirke spekulasjon endret sentralbanken nylig sitt pengepolitiske mål fra styrt til fri flyt av rubelen.

I Brasil vokste BNP med 0,3 prosent i 3. kvartal, sesongjustert og målt som årlig rate, etter to påfølgende kvartaler med klar nedgang. Sterk vekst i offentlige investeringer bidro til å stoppe fallet. På produksjonsiden er det særlig industri og jordbruk som viser svak

utvikling. Høy inflasjon, på 6,6 prosent i oktober, og svak valutakurs har medført at sentralbanken har hevet renta gjentatte ganger, siste gang i oktober til 11,25 prosent. Nedgangen kommer på tross av store investeringer knyttet til sommerens fotball VM og de kommende olympiske leker. I et jevnt presidentvalg denne høsten ble Dilma Rousseff gjenvalgt for en ny periode. Markedene reagerte negativt på valgnyheten, da Rousseff og hennes regjering har vist liten evne til å få fart på økonomien. Frykten er at landet skal ta samme vei som sitt naboland Argentina, der svak styring har ført til under-pari økonomisk utvikling i lengre tid.

I Japan møter statsminister Shinzo Abes økonomiske eksperiment motbør. I 3. kvartal falt landets BNP med 1,6 prosent sesongjustert og målt som årlig rate. Med det er også japansk økonomi inne i en resesjon, etter det store fallet i 2. kvartal på 7,3 prosent i kjølvannet av vårens momsøkning. Dermed har BNP falt i tre av de fire siste kvartalene. Abe har nylig skrevet ut nyvalg i håp om å få forlenget mandatet for sitt økonomiske eksperiment mens meningsmålingene ennå er i hans favør. Dette er også mye av grunnen til at en planlagt ny økning av momsen neste år er utsatt. Et av hovedmålene for Abes politikk er å få inflasjonen stabilt opp på 2 prosent. Når man tar vekk den direkte effekten av momsøkningen på inflasjonen er inflasjonen i Japan fortsatt kun rundt én prosent.

I Sør-Korea vokste BNP med 3,5 prosent i 3. kvartal. Det er innenlandsk etterspørsel som bidrar mest, med høy vekst både i husholdningenes etterspørsel og i offentlig konsum. Også private investeringer vokser. Siden sommeren har den koreanske sentralbanken kuttet styringsrenten to ganger med til sammen 0,5 prosentpoeng, og den er nå på 2 prosent, det laveste nivået på 4 år. Den lavere renta kan delvis ses som en respons på den ekspansive pengepolitikken og det lave rentenivået i Japan.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

De siste tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at BNP Fastlands-Norge vokste med knappe 0,4 prosent i 3. kvartal 2014, markert ned fra 1,2 prosent i forrige kvartal. Veksten gjennom 2014 har vært mye påvirket av naturgitte forhold, men den underliggende veksten har vært ganske jevn og nær trendveksten i fastlandsøkonomien. Framover vil imidlertid veksten trolig bli mye svakere. Kraftig nedgang i oljeprisen gjennom denne høsten vil forsterke fallet i petroleumsinvesteringene framover. Etter to år med en ganske

konjunkturøytral utvikling i fastlandsøkonomien vil vi nå oppleve en kraftig, men trolig kortvarig, konjunkturnedgang.

Ser vi på økningen i strukturelt budsjetunderskudd som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge som et mål på hvor ekspansiv finanspolitikken er, var innretningen i år den klart mest ekspansive siden innføringen av handlingsregelen, med unntak av kriseåret 2009. Den relativt høye underliggende produksjonsveksten så

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2012*	2013*	13:4	14:1	14:2	Sesongjustert 14:3
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	3,5	2,1	0,3	0,8	0,7	-0,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,6	1,7	1,1	0,8	1,0	0,6
Bruttoinвестeringer i fast realkapital	7,6	6,8	1,2	-0,8	0,3	-0,2
Fastlands-Norge	7,4	2,9	2,7	0,1	0,4	-0,6
Utvinning og rørtransport	15,1	17,1	-2,0	-2,9	-0,5	0,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,2	2,5	1,0	0,8	0,6	0,0
Eksport	1,4	-3,0	-1,2	0,8	-1,4	2,1
Råolje og naturgass	0,5	-7,6	-3,8	2,2	-4,3	4,3
Tradisjonelle varer	-0,2	1,0	0,6	0,6	2,9	0,9
Import	3,1	4,3	1,5	-1,4	-0,3	2,2
Tradisjonelle varer	2,6	3,2	0,6	0,3	-1,6	1,8
Bruttonasjonalprodukt	2,7	0,7	-0,1	0,5	1,1	0,5
Fastlands-Norge	3,8	2,3	0,5	0,6	1,2	0,4
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,9	0,7	0,4	0,4	0,4	0,3
Sysselsatte personer	2,1	1,2	0,2	0,3	0,3	0,2
Arbeidsstyrke ²	1,8	1,0	0,2	-0,1	0,4	0,4
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,2	3,5	3,5	3,5	3,2	3,7
Priser og lønninger						
Årlønn	4,0	3,9	..	..	..	
Konsumprisindeksen (KPI) ³	0,8	2,1	2,3	2,1	1,8	2,1
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,2	1,6	2,0	2,5	2,4	2,4
Eksportpriser tradisjonelle varer	-1,9	3,1	2,1	0,7	-1,0	0,8
Importpriser tradisjonelle varer	0,3	2,1	1,5	2,0	-0,2	1,4
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	368,9	299,6	90,4	101,5	55,3	52,3
MEMO (ujusterte nivåtall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,2	1,8	1,7	1,7	1,8	1,7
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,9	4,0	4,1	4,1	4,0	3,9
Råoljepris i kroner ⁵	649	639	663	657	657	646
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	87,1	89,0	92,6	93,1	91,5	93,1
NOK per euro	7,48	7,80	8,23	8,35	8,21	8,28

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinвестeringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

langt i år kan derfor i stor grad føres tilbake til klar vekst i offentlig etterspørsel, som ble forsterket av skattelette og høy vekst i stønader til husholdningene. Også husholdningenes konsum ga i denne perioden klare vekstbidrag, selv om konsumet falt litt i 3. kvartal. Boliginvesteringene har fortsatt tendensen med moderat fall fra investeringstoppen i slutten av fjoråret. Eksport fra fastlandet har gitt et betydelig bidrag til veksten i både 2. og 3. kvartal. Investeringene i fastlandsnæringer har i sum trukket etterspørselen ned gjennom året, men bidro positivt i 3. kvartal.

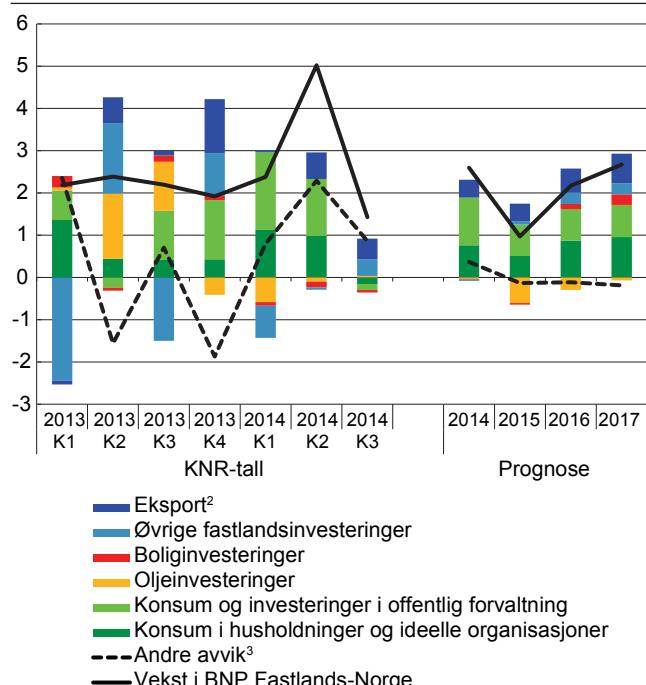
Etter å ha falt gjennom siste vinterhalvår har investeringene i petroleumsvirksomheten de siste kvartalene endret seg lite. Sammenliknet med første halvdel av 2013 medfører dette et betydelig bortfall av vekstimpulser.

Fallet i oljeprisen øker nå oljeselskapenes fokus på å redusere kostnadene og medfører i tillegg at flere utbyggingsprosjekter ikke lenger vurderes som lønnsomme. Dette forsterker nedgangen som allerede var forventet i oljeinvesteringene. Vi legger til grunn at investeringene vil falle med nær 13 prosent i 2015 og 7 prosent året etter. Dette er basert på at oljeprisen ikke faller noe særlig mer enn den har gjort. Vi mener at balanse i oljemarkedet vil kreve at oljeprisen kommer noe opp igjen i tiden framover, se Boks 1.1. i omtalen av internasjonal økonomi. Vi anslår at oljeprisen gradvis øker til 80 dollar per fat i 2017.

Reduksjonen i aktiviteten i oljevirksomheten vil trekke veksten i BNP klart ned, direkte og gjennom ringvirkninger i form av dempet etterspørsel fra husholdningene og de mange næringene som leverer mye til petroleumsvirksomheten. Realdisponibel inntekt vil vokse lite, og dette holder konsumveksten tilbake. Mer pessimistiske husholdninger vil også i en periode kunne trekke ned BNP-veksten gjennom mindre etterspørsel i boligmarkedet og svakere boligprisutvikling som igjen også reduserer husholdningenes konsumvekst ytterligere. Boligprisene ventes å falle en del et stykke inn i neste år og som årsgjennomsnitt bli på samme nivå som i år. Deretter venter vi om lag uendrede realpriser på boliger.

Krona svekket seg kraftig gjennom andre halvår 2013. Det bidro til å øke inflasjonen i Norge, men innebar også en bedring av den kostnadsmessige konkurransen, som igjen er noe av forklaringen bak vekstimpulsene fra fastlandseksporsen siste halvår. I kjølvannet av nedgangen i oljeprisen i høst har krona på nytt svekket seg betydelig. Dermed kommer inflasjonen til å øke neste år, men svekkelsen innebærer også en ny runde med bedring av konkurransesonen. Etter hvert vil også reduksjonen i oljepris stimulere veksten i norske eksportmarkeder, og norsk eksport vil ta seg opp.

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter¹. Prosentpoeng

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge perioden før. Importandelen som brukes er dokumentert i Økonomiske analyser 1/2014. Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariablen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass, og utenriks sjøfart

³ Andre avvik er definert residualt slik at den fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

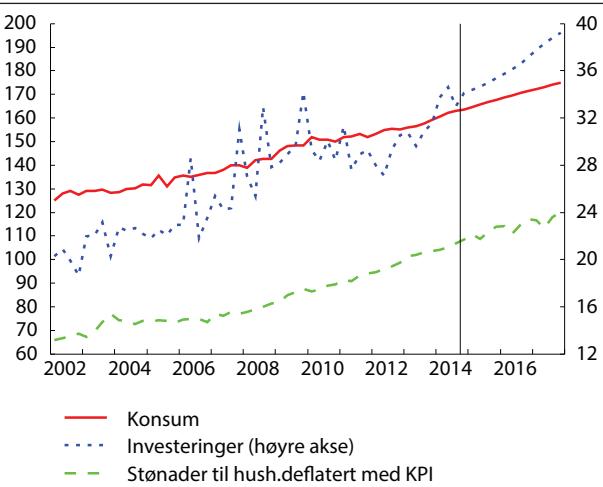
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi tror at den klare konjunkturforverringen vil føre til at styringsrenta ganske raskt blir satt ned med 0,5 prosentpoeng slik at pengemarkedsrenta kommer ned til 1,2 prosent fra og med 2. kvartal neste år. Rentemarginene i bankene venter vi også vil reduseres slik at typiske boliglånsrenter vil falle noe mer enn dette.

Lavere rente og økt eksport vil dermed bidra til å dempe de negative impulsene fra lavere etterspørsel fra petroleumsnæringen. Vi har ikke lagt til grunn at finanspolitikken blir lagt om, men budsjettetningen, som nylig ble oppnådd i Stortinget, vil uansett innebære om lag like ekspressive budsjettimpulser som i år. Vekstbidraget fra offentlig konsum og investeringer anslås å tilsvare $\frac{3}{4}$ av veksten i BNP Fastlands-Norge, mens bidragene fra husholdningenes konsum og fastlandseksporsen er en del mindre. Den underliggende veksten i BNP Fastlands-Norge ventes å bli svært lav fram til slutten av neste år. Arbeidsledigheten ventes å øke gradvis og nå en topp i 2016 på 4,0 prosent.

Færre negative impulser fra oljevirksomheten og økt vekst ute vil gi høyere vekst i fastlandsøkonomien i 2016 og 2017, og ledigheten vil da kunne falle litt i 2017. Økt oljepris, lavere norsk inflasjon og litt økte norske renter vil bidra til at krona styrker seg noe. Dette medfører at inflasjonen faller klart etter å ha vært over

Figur 2.2. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2,5 prosent i 2015. Anslagene for 2016 og 2017 er henholdsvis 2 og 1,7 prosent.

2.1. Ekspansiv finanspolitikk

Den underliggende veksten i konsum i offentlig forvaltning har vært høy i mange kvartaler. Med samme nivå i 4. kvartal som i 3. kvartal vil årsveksten i 2014 bli 3 prosent. Vi anslår derfor nå årsveksten til 3,1 prosent. Det er ett prosentpoeng høyere enn både vårt tidligere anslag og anslaget ifølge Nasjonalbudsjettet 2015 (NB15). Endring i føringssrutiner er noe av grunnen til oppjusteringen. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning har økt mye gjennom 2013 og videre i 2014. Med uendret sesongjustert nivå fra 3. til 4. kvartal i år vil investeringsveksten på årsbasis bli om lag 10,5 prosent.¹ Det er også litt høyere enn anslaget i NB15. Stønadene til husholdningene ser ut til å øke med knappe 6 prosent i 2014, noe som innebærer en realvekst på vel 3,5 prosent. Samlet sett øker disse tre utgiftskomponentene reelt sett med vel 4 prosent fra 2013 til 2014 og bidrar til å forklare om lag halvparten av veksten i fastlandsøkonomien i år. I tillegg har reduserte skattesatser fra 2013 til 2014 trolig stimulert konsumet i husholdningene noe. Ekspansiv finanspolitikk er derfor en viktig drivkraft bak veksten i fastlandsøkonomien i 2014.

Regjeringen og samarbeidspartiene på Stortinget ble i november enige om statsbudsjettet for 2015. Sammenliknet med anslagene i stats- og nasjonalbudsjettene innebærer enigheten at skatteredusjonen endres fra 8 til om lag 5 milliarder kroner. Om lag halvparten av endringen skyldes at reduksjonen i formuesskatt blir mindre enn foreslått i NB15, og det meste av skattekuttene kommer etter dette som lavere direkte skatter. Utgiftssiden på budsjettet er økt med 3 milliarder kroner hvor det meste kommer som økte

offentlige utgifter til konsumformål. Det gjør at vi anslår økningen i konsumet i offentlig forvaltning til å bli vel 2 milliarder kroner høyere i 2015 enn anslaget i NB15. Vi anslår at veksten i offentlige bruttoinvesteringer blir vel 3 prosent i 2015, på linje med anslaget i NB15. Stønadene til husholdningene antas å øke med 7,7 prosent nominelt i 2015 ifølge NB15. Av denne veksten er om lag 12 milliarder kroner knyttet til økte uførepensjoner som følge av at slike pensjoner vil bli beskattet som lønn fra og med 2015. Nettoeffekten av dette på husholdningens inntekter er null. Holder vi denne endringen utenfor, kan realveksten i stønader anslås til knapt 3 prosent i 2015.

De samlede reelle impulsene fra de tre utgiftskomponentene blir da $2\frac{3}{4}$ prosent. Legger vi til skatteredusjoner på om lag 5 milliarder kroner, indikerer det at finanspolitikken vil virke klart ekspansivt i norsk økonomi. Korrigert for normale importandeler utgjør veksten i offentlig konsum og investeringer $\frac{3}{4}$ prosentpoeng av veksten i fastlandsøkonomien i 2015. Innretningen av finanspolitikken bidrar dermed vesentlig til at veksten i norsk økonomi ikke vil stoppe helt opp i 2015 ifølge våre anslag.

For 2016 og 2017 har vi i all hovedsak beholdt tidligere anslag for hovedtrekkene i finanspolitikken. Skattesatser reduseres om lag som i de to foregående årene og i hovedsak i form av lavere direkte personskatter på om lag 6 milliarder kroner årlig. Veksten i konsumet i offentlig forvaltning dempes litt, men fortsetter i all hovedsak som i 2015.

Bruttoinvesteringene øker i 2016 om lag som neste år, mens veksten i 2017 er høyere som følge av kjøp av nye kampfly. Stønadsveksten antas å fortsette om lag som i 2015 reelt sett, men økt arbeidsløshet fører til en økning i arbeidsmarkedsrelaterte stønader. Vekstimpulsene fra finanspolitikken antas å bli om lag som i 2015 eller litt lavere.

I NB15 anslår regjeringen strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) til 2,8 prosent av Statens pensjonsfond utland (SPU) i 2014. Anslaget for 2015 var 3 prosent, men nå har SPU økt mye blant annet som følge av svakere krone. Våre beregninger og anslag til og med 2017 viser bare små endringer i SOBU målt som andel av SPU.

2.2. Enda litt lavere renter

Styringsrenta har siden mars 2012 vært uendret på 1,5 prosent. Påslaget mellom styringsrenta og renta i pengemarkedet ser nå ut til å ha normalisert seg. Tremåneders pengemarkedsrente har de siste to månedene ligget i underkant av 1,7 prosent, om lag som gjennomsnittet vil bli i år. Dette er enda litt lavere enn nivået i 2013.

Den lave og til dels fallende pengemarkedsrenta har bidratt til svekkelsen av den norske krona gjennom

¹ Tallrevisjonen av nasjonalregnskapet har endret beregning av konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning. Disse revisjonene omtales i en egen artikkel i dette nummeret av Økonomiske analyser.

Boks 2.1. Virkninger av lavere oljepris

Fra tidlig i 2011 til høsten 2014 lå oljeprisen på rundt 110 dollar per fat. I våre prognosenter fra september, hvor prisen ennå var over 100 dollar per fat, anslo vi at den gradvis ville gå ned mot 95 dollar ved utgangen av 2015. Etter dette har imidlertid prisen falt langt mer enn forutsatt, og er i begynnelsen av desember nede i 70 dollar per fat. Våre anslag for oljeprisen er begrunnet i Boks 1.1. i omtalen av internasjonal økonomi. Vi legger nå til grunn at oljeprisen holder seg rundt 70 dollar fram til våren 2015 og deretter går gradvis opp til 80 dollar i 2017.

I denne boksen studerer vi effektene på norsk økonomi av en lavere oljepris. Dette gjøres ved å beregne effekten av at oljeprisen følger våre nye anslag i stedet for den oljeprisbanen vi la til grunn i september. Reduksjonen i oljeprisen er bare 6 dollar i 2014 som årsjennomsnitt, men øker til 27 dollar i 2015 før forskjellen avtar i 2016 og 2017. I beregningene benytter vi en versjon av den makroøkonomiske modellen MODAG som er omrent lik den Cappelen m.fl. (2013) brukte for å analysere en liknende problemstilling.

I et kort og mellomlangt perspektiv virker oljeprisen på norsk økonomi først og fremst gjennom etterspørselen fra oljeselskapene og via kronekursen. Med svakere lønnsomhet i oljeselskapene og reduserte oljeprisforventninger blir det mindre lønnsomt å investere for å øke utvinningsgraden. Det reduserer næringens sysselsetting og kjøp av varer og tjenester. Lete- og produksjonsboring reduseres gjerne ganske raskt, investeringsprosjekter for å øke levetiden skrinlegges og nye feltutbygginger legges på is.

Alle virkninger fanges imidlertid ikke opp av modellen. For å få fram en mest mulig isolert effekt av fallet i oljeprisen har vi ikke endret forutsetningene knyttet til den internasjonale utviklingen. Vi har heller ikke lagt inn noen motvirkende penge- eller finanspolitisk respons. Vi har imidlertid latt husholdningenes forventninger til den nære framtid bli påvirket av oljeprisfallet. I 4. kvartal falt husholdningens forventning klart i forhold til vår prognose fra september, hvor vi til grunn en forsiktig oppgang. I skiftberegningen har vi lagt inn svakere forventninger fram til sommeren, og deretter en normalisering.

I følge modellberegningene gir en lavere oljeprisbane en reduksjon i BNP Fastlands-Norge på 0,2 prosent i 2015, og dette øker til 0,7 prosent i 2017. Fallet i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten rammer spesielt leverandørnæringer som verfts- og verkstedindustrien samt tjenester i tilknytning til utvinning (boring og ingeniørtjenester), men også mer tradisjonelle fastlandsnæringer som bank og forsikring og andre markedsrettede tjenester. Dette fører til at syselsettingen blir lavere enn den ellers hadde vært. Dårligere lønnsomhet og lavere lønningsraten i oljevirksomheten kombinert med et svakere arbeidsmarked trekker reallønnsveksten ned. Dermed avtar husholdningenes inntektsvekst, slik at konsumet faller.

Tabell 1, Effekter av lavere oljepris på makroøkonomiske hovedstørrelser, Prosentvis avvik fra referansebanen der ikke annet framkommer

	2014	2015	2016	2017
BNP Fastlands-Norge	0,0	-0,2	-0,6	-0,7
Industri	-0,1	-0,4	-0,5	-0,6
Konsum i husholdningene	0,0	-0,3	-0,7	-0,8
Investeringer Fastlands-Norge	0,0	-0,2	-0,6	-0,7
Boliger	-0,1	-0,6	-1,5	-1,8
Næringer	0,0	-0,1	-0,2	-0,3
Petroleumsinvesteringer	0,0	-0,9	-5,5	-6,8
Eksport i alt	0,0	0,1	0,3	0,3
Import	0,0	-0,4	-1,3	-1,5
KPI	0,0	0,0	0,2	0,1
Årlønn	0,0	-0,2	-0,4	-0,5
Realdisponibel inntekt	0,0	-0,3	-0,8	-1,1
Importveid valutakurs	0,3	1,7	1,8	1,5
Boligpris	-0,4	-2,0	-2,0	-0,6
Sysselsetting	0,0	0,0	-0,2	-0,4
Arbeidsstyrke	0,0	0,0	-0,1	-0,3
Arbeidsledighetsrate	0,0	0,0	0,1	0,1
Innvandring 15-74 år, 1000 personer	0,0	-0,5	-3,2	-6,1
Memo:				
Oljepris, i dollar	-5,7	-26,9	-20,1	-18,9

Fallet i oljeprisen svekker krona direkte. Dette bidrar til økte konsumpriser til tross for at oljeprisen isolert sett trekker dem ned. Kronekursutviklingen gir også bedret lønnsomhet i konkurransesatt sektor utenom leverandørindustrien, og dette demper fallet i reallønningene. Svak realinntektsutvikling kombinert med et fall i husholdningens forventninger bidrar til å redusere veksten i boligprisene de første årene, slik at disse faller reelt sett. Ettersom vi antar en normalisering av forventningene, fører det til at boligprisene tar seg litt opp.

Valutakurssvekkelsen gjør også at norske bedrifter bedrer sin kostnadsmessige konkurransesevne, og de vinner dermed markedsandeler både nasjonalt og internasjonalt. Produksjonen øker derfor i disse bedriftene slik at behovet for arbeidskraft og realkapital trekkes noe opp. Økningen i arbeidsledigheten dempes av at arbeidsstyrken blir mindre gjennom noe lavere yrkesdeltakelse og ved at innvandring reduseres.

Referanse

Cappelen, Å., Eika, T. og Prestmo, J. (2013): Petroleumsvirksomhetens virkning på norsk økonomi og lønnsdannelse. Framtidig nedbygging og følsomhet for oljeprissjokk. Rapporter 2013/59, Statistisk sentralbyrå.

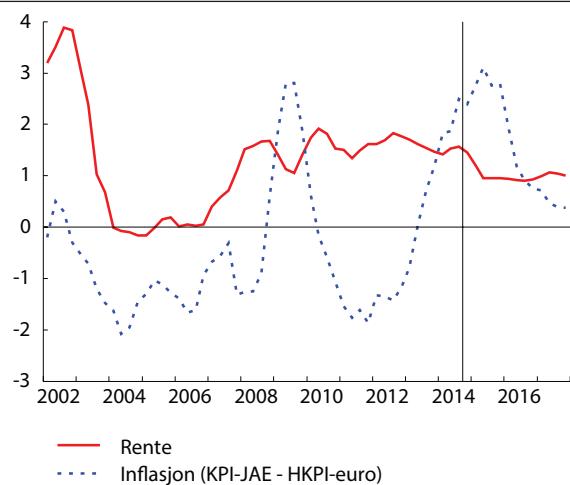
Tabell 2.2. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2013-2017. Regnskap og prognosør⁹. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regn-skap 2013*	Prognosør									
		2014			2015			2016		2017	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	2,1	2,1	2 1/4	2,1	1,4	3 1/4	2,7	2,4	3 1/2	2,6	3,0
Konsum i offentlig forvaltning	1,7	3,1	2 1/4	2,1	2,5	2 1/4	2,2	2,3	..	2,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,8	1,3	..	1,0	-2,8	..	-0,9	1,1	..	3,5	..
Utvinning og rørtransport ¹	17,1	-0,7	0,0	0,0	-12,8	-10	-8,0	-7,2	-1,0	-1,8	4,0
Fastlands-Norge	2,9	2,2	1/2	..	1,2	5,0	..	4,0	..	5,2	..
Næringer	-1,1	-0,5	..	0,1	1,4	..	1,2	4,8	..	4,5	..
Bolig	6,4	-0,3	..	-2,0	-0,7	..	3,4	2,6	..	5,2	..
Offentlig forvaltning	6,5	10,4	..	9,4	3,2	..	3,2	4,3	..	6,3	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,5	2,4	2,0	2,0	1,7	3 1/4	2,5	2,7	3 1/4	3,0	2 3/4
Lagerendring ³	0,5	0,9	..	..	0,3	..	..	-0,1	..	-0,5	..
Eksport	-3,0	1,0	..	2,2	0,8	..	2,2	1,4	..	1,9	..
Råolje og naturgass	-7,6	-0,8	..	0,9	-0,8	..	0,6	-0,5	..	-0,4	..
Tradisjonelle varer ⁴	1,0	2,9	3,0	3,1	3,1	1 3/4	3,6	3,9	2 3/4	4,5	4,0
Import	4,3	2,8	1 1/4	2,3	1,8	4 3/4	2,5	2,0	..	1,5	..
Tradisjonelle varer	3,2	0,8	..	1,4	-0,5	..	3,6	3,3	..	4,2	..
Bruttonasjonalprodukt	0,7	2,2	1 3/4	1,8	0,5	1 3/4	1,6	1,6	2 1/4	2,1	2 1/2
Fastlands-Norge	2,3	2,6	2 1/4	2,2	1,0	2 1/4	2,0	2,2	2 3/4	2,7	2 3/4
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	1,2	1,1	1,0	0,9	0,2	3/4	0,8	0,2	1,0	1,1	1 1/4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,5	3,5	3 1/4	3,4	3,9	3 1/2	3,6	4,0	3 1/2	3,7	3 1/4
Priser og lønninger											
Årlønn	3,9	3,3	3 1/2	3,3	3,1	3 1/2	3 1/4	3,3	4,0	3,3	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	2,1	2,0	2,1	2,6	2 1/4	2,1	2,0	2,0	1,7	2 1/4
KPI-JAE ⁵	1,6	2,5	2 1/2	2,4	2,8	2 1/4	2,1	2,0	2 1/4	1,7	2 1/4
Eksportpris tradisjonelle varer	3,1	3,4	..	..	2,2	..	..	2,0	..	1,6	..
Importpris tradisjonelle varer	2,1	4,8	..	..	2,8	..	..	1,5	..	1,4	..
Boligpris	4,1	2,3	..	..	0,2	..	..	2,5	..	1,3	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	299,6	278,7	..	..	234,8	..	..	244,4	..	287,8	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	10,5	8,9	..	11,6	7,5	..	11,5	7,5	..	8,5	..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,4	8,1	..	9,3	8,5	..	9,5	9,0	..	9,4	..
Pengemarkedsrente (nivå)	1,8	1,7	1,7	1,7	1,3	1,8	1,7	1,2	1,9	1,4	..
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	4,0	3,9	..	..	3,4	..	..	3,3	..	3,5	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	639	625	..	656	488	..	650	519	..	537	..
Eksportmarkedsindikator	1,3	3,1	..	..	2,7	..	..	4,8	..	5,7	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,2	4,9	3,7	5,4	4,0	-2,2	1,9	-1,0	-1,4	-0,8	-0,6

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsentringer og uten energivarier (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebefatter svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.⁹ Mens våre anslag baserer seg på NR slik det nå foreligger, er analysene til FIN og NB laget før hovedrevisionen i 2004. Spesielt gir dette seg utslag i at anslagene for spareren ikke lar seg sammenlikne

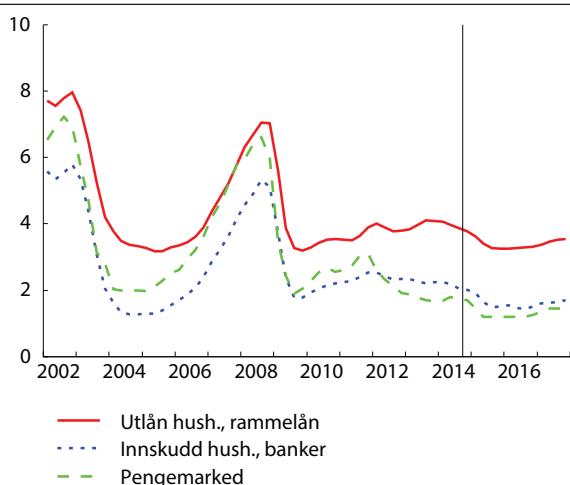
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.2 (2014-2015), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2/2014 (NB).

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

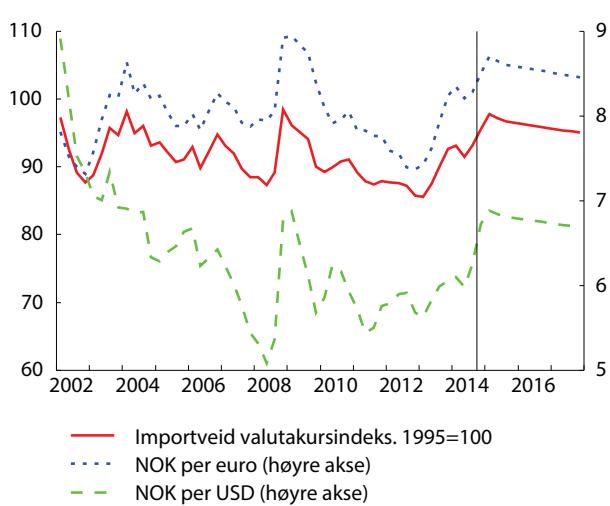
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

2013. Fra begynnelsen av 2014 og fram til mai i år styrket krona seg igjen, men deretter har krona svekket seg klart, hovedsakelig som følge av det kraftige fallet i oljeprisen. Etter OPEC-møtet i slutten av november var oljeprisen nede i 70 dollar mens eurokursen og dollarkursen var henholdsvis 8,70 og 7,00. For et halvt år siden kostet en euro 8,10 mens en dollar var verdt under 6 kroner.

Rentene husholdningene står overfor har falt gjennom de tre første kvartalene i 2014. Mens gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kreditinstitusjoner var 4,08 prosent i slutten av 4. kvartal 2013, var den 3,85 prosent ved utgangen av 3. kvartal i år. Mesteparten av reduksjonen skjedde i løpet av 2. kvartal. Renter på bankinnskudd har falt fra 2,24 prosent ved utgangen av 4. kvartal i fjor til 2,08 prosent ved utgangen av 3. kvartal i år.

Til tross for lave renter har ikke gjeldsveksten vært spesielt høy. Veksten i publikums gjeld, målt ved innenlandsk bruttogjeld (K2), var i perioden august-oktober i år på 6,0 prosent, regnet i forhold til den foregående tremånedersperioden og som sesongjustert årlig rate. Dette er noe over gjennomsnittet hittil i år, men likt med gjennomsnittet fra 2013. Gjennom 2011 og 2012 lå gjeldsveksten målt med denne indikatoren på om lag 7 prosent. For husholdningene var den siste observerte gjeldsveksten på 6,9 prosent, som er på linje med veksten i årene 2011-2013. Kreditteksten for ikke-finansielle foretak har steget fra 0,8 prosent i januar-mars i år til 4,6 prosent i august-oktober. I 2012 var kreditteksten i ikke-finansielle foretak om lag 6 prosent.

Vi tror det kommer flere rentekutt. Den lave veksten neste år, kombinert med en klar økning i ledigheten og forholdsvis lav inflasjon, er noe av bakgrunnen for dette. Vi tror pengemarkedsrenta kan komme ned i 1,2 prosent i 2. kvartal for så å bli liggende på det nivået nesten hele 2016. I slutten av 2016 og i 2017 kan renta komme til å øke noe som følge av bedring i konjunkturutviklingen.

Flere banker har satt ned rentene i inneværende kvartal. Med en enda lavere pengemarkedsrente framover vil rentene publikum står overfor bli ytterligere redusert. I prognosene har vi lagt til grunn at rammelånsrente kommer ned i 3,3 prosent i 2016.

Med en pengemarkedsrente i euroområdet som til tross for en økning gjennom prognoseperioden blir liggende under 0,5 prosent, vil renteforskjellen mellom norsk pengemarkedsrente og pengemarkedsrente i euroområdet reduseres fra 1,5 prosent høsten 2014 til 1,0 prosent i 2017. Høyere rente i Norge enn i euroområdet drar isolert sett i retning av styrket krone, mens den reduserte rentedifferansen drar i motsatt retning. Vi legger til grunn at svekkelsen av krona i slutten av november i år gradvis reverseres gjennom prognoseperioden til 8,50 mot euro først i begynnelsen av 2017.

Boks 2.2. Nedjustering av spareraten

Sparing i husholdninger og ideelle organisasjoner er definert som disponibel inntekt minus konsum korrigert for sparing i pensjonsfond. Som følge av hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet 2014 (HR2014) har spareraten – sparing regnet som andel av disponibel inntekt – blitt nedjustert med rundt 1,5 prosentpoeng årlig i perioden 2009 til 2013 sammenliknet med nivåtallene fra hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet 2011 (HR2011). For årene 1995 til 2008 er nivåjusteringene av spareraten små.

Nedjusteringene i spareraten i perioden 2009 til 2013 skyldes i hovedsak at nivåene på disponibel inntekt er justert ned med mellom 45 og 60 milliarder kroner som følge av at næringsinntekter er revidert ned og overføringen til utlandet er justert opp på bakgrunn av ny utnyttelse av eksisterende kilder. Konsum i alt er også revidert ned, men ikke i like stor grad. En annen følge av HR2014 er at føringen av avkastning på forsikringskrav i inntektsregnskapet nå trekkes ut av disponibel inntekt og legges til korreksjon for sparing i pensjonsfond. Denne regnskapstekniske endringen får derimot ingen innvirkning på sparenivået.

	2009	2010	2011	2012	2013
Sparerate HR2014	5,5	4,3	6,2	7,4	7,4
Sparerate HR2011	7,1	5,8	7,8	8,6	9,0
Revisjon, prosentpoeng	-1,6	-1,5	-1,5	-1,2	-1,6

På årsbasis innebærer det at krona blir meget svak neste år, og vi venter at den svekkes med om lag 4 prosent i 2015, målt ved den importveide kronekurseren. Det er ett prosentpoeng mindre enn i 2014. I både 2016 og 2017 styrker krona seg med om lag én prosent mot denne indeksen.

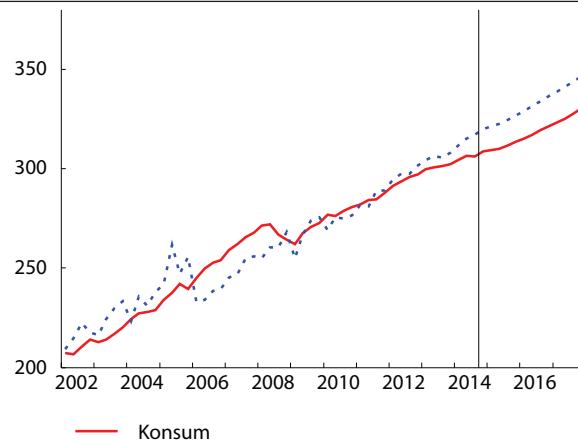
2.3. Svak konsumvekst i 2015

Konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner falt ifølge sesongjusterte KNR-tall med 0,1 prosent i 3. kvartal i år, etter sterkt oppgang i de to foregående kvartalene. Store deler av dette forløpet kan føres tilbake til utviklingen i varekonsumet som viste en klar nedgang på 0,8 prosent, mot en tilsvarende oppgang i både 1. og 2. kvartal. I tillegg til reduserte kjøp av matvarer skriver brorparten av nedgangen seg fra kjøp av varige goder som møbler, hvitevarer og biler. Også elektrisitetsforbruket var klart lavere i 3. kvartal enn kvartalet før.

Varekonsumindeksen for oktober viser imidlertid en økning på 0,6 prosent fra september som er klart høyere enn den gjennomsnittlige månedsvæksten i 3. kvartal.

Tjenestekonsumet har på sin side vokst relativt stabilt gjennom hele fjoråret og så langt i år. Økningen i 3. kvartal var på 0,7 prosent, med relativt store vekstbidrag fra husleie og hotell- og restauranttjenester. Nordmenns konsum i utlandet vokste sterkt gjennom 2013 for fjerde året på rad. Etter å ha vært nærmest uendret i 1. kvartal i år, trolig som følge av svekkelsen av krona

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv.
Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

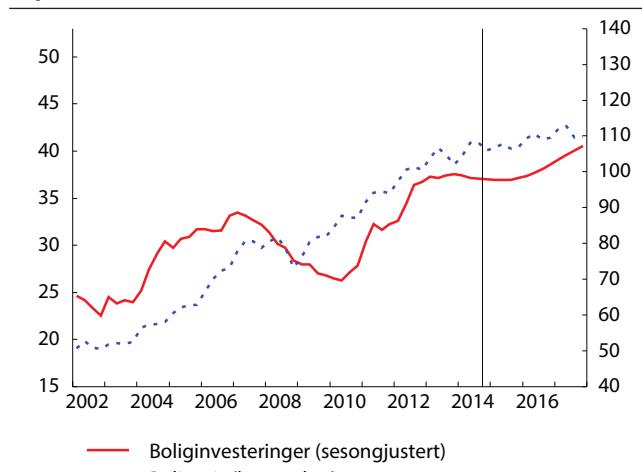
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gjennom 2013, økte nordmenns konsum i utlandet igjen med 0,9 prosent i 2. kvartal. I 3. kvartal falt derimot nordmenns konsum i utlandet for første gang på lenge, og fallet på 0,6 prosent kan nok, i tillegg til svekkelsen av krona, tilskrives den varme sommeren i Norge.

Utviklingen i konsumet bestemmes i stor grad av forløpet til husholdningenes inntekter, formue og renter. Disponibel realinntekt økte med 2,8 prosent i 2013. Lønnsinntektene bidro særlig til inntektsveksten i fjor både som følge av høyere lønninger og flere syssel-satte. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalinger av pensjoner og sykepenger, ga også markerte bidrag. En relativt høy prisvekst på 2,8 prosent, målt ved nasjonalregnskapets konsumdeflator, dempet realinntektsutviklingen. Netto renteinntekter ga også et negativt, om enn lite, vekstbidrag ettersom renteinntekter på bankinnskudd økte noe mindre enn renteutgifter på lån.

Disponibel realinntekt steg ifølge sesongjusterte tall med hele 1,3 prosent i 1. kvartal og 1,0 prosent i både 2. og 3. kvartal med fortsatt klare vekstbidrag fra både lønnsinntekter og offentlige stønader, i tillegg til at det var lettelsjer i beskatningen. Vi venter klare vekstbidrag fra disse inntektskomponentene også i prognoseperioden, om enn i mindre grad når det gjelder lønnsinntekter i 2015 og 2016, i hovedsak som følge av svak sysselsettingsvekst. Netto renteinntekter vil derimot gi relativt små vekstbidrag. Høyere inflasjon i 2015 enn i 2014 vil dempe realinntektsutviklingen, mens vesentlig lavere inflasjon i 2016 virker motsatt. Vi venter nå en årlig vekst i disponibel realinntekt på vel 3,5 prosent i år, i underkant av 2 prosent neste år og om lag 3 prosent i 2016 og 2017. Svak utvikling i realboligprisene, og endog nokså sterkt fall i 2015, vil virke dempende på konsumet gjennom prognoseperioden. Med våre anslag på inntekter, boligformue og renter blir konsumveksten i år på vel 2 prosent, som i fjor, om lag 1,5 prosent neste år og rundt 2,5 prosent både i 2016 og 2017.

Figur 2.7. Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2012-kr., kvartal, høyre akse indeks, 2012=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningenes sparing – regnet som andel av disponibel inntekt – var 7,4 prosent i 2013. Nivået på spareraten i fjor er som følge av hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet 2014 nedjustert med 1,6 prosentpoeng, se Boks 2.2. Vi ser for oss en ytterligere økning gjennom prognoseperioden i tråd med svakere konjunkturer og økende arbeidsledighet, slik at spareraten kan komme opp på et nivå nær 9,5 prosent i 2017. Dette innebærer historisk sett høy sparing og vi må tilbake til 2005 for å finne et tilsvarende nivå. Den gangen var spareraten høy som følge av skattemotiverte utbetalingar av aksjeutbytte.

2.4. Realboligprisene faller i 2015

Etter at boligprisene falt høsten 2013 har sesongjusterte boligpriser steget hver måned siden februar 2014, ifølge månedstall fra Eiendom Norge, og nivået i oktober 2014 var 5,3 prosent høyere enn 12 måneder tidligere. Utviklingen er i tråd med Statistisk sentralbyrås kvartalsindeks for boligprisene som viser en 4-kvartalers vekst på 3,4 prosent i 3. kvartal 2014. Indeksen er om lag uendret fra kvartalet før, og 1,5 prosent høyere enn forrige topp i 2. kvartal 2013. Korrigert for konsumprisstigningen har boligprisene falt reelt med 1 prosent fra 2. kvartal 2013 til 3. kvartal 2014.

Boligprisene påvirkes positivt av en økning i husholdningenes disponible inntekter og av lave renter, mens de dempes av økt tilbud av nye boliger. Samtidig påvirker husholdningenes låneopptak og boligprisene hverandre gjensidig. Lavere boliginvesteringer hittil i år har gitt en svakt negativ vekstimpuls til husholdningenes bruttogjeld, og veksttakten i husholdningenes bruttogjeld har avtatt noe gjennom 2014. Bankene har på sin side varslet at de ønsker å øke utlånene til boligformål. Til tross for en svakere realinntektsutvikling i 2015 vil en nedgang i utlånsrentene bidra til at kreditteksten vil bli litt over 6,5 prosent i 2015 og litt over 7 prosent i 2016, for deretter å falle til litt under 6 prosent i 2017.

På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen

og landets økonomi. Mens forventningsbarometeret fra TNS Gallup og Finans Norge – tidligere kalt Norsk Trendindikator – viste en tiltakende optimisme gjennom årets tre første kvartaler, falt indeksen til det laveste nivået på tre år i 4. kvartal 2014. Endringen er særlig markert for husholdningenes oppfatning av landets økonomi nå og ett år fram i tid. Et tilsvarende stemningsbarometer fra Opinion Perduco viser et liknende fall i husholdningenes forventninger og tidfester endringen til oktober måned.

Vi har lagt til grunn at husholdningene fortsatt vil oppfatte de økonomiske utsiktene som relativt svake i den nærmeste tiden og at forventningsindikatoren vil svekke seg ytterligere inn i første halvår 2015. Dette gir negative impulser til boligprisutviklingen. Deretter tror vi stemningen snur og at forventningsindikatoren vender tilbake til et normalt nivå i begynnelsen av 2016. Vi venter en svak reallønnsutvikling i 2015, mens veksten i bruttogjelda blir stimulert av en lav realrente. Boligprisene ventes å holde seg nær uendret i 2015 og det svarer til et realprisfall på nær 2,5 prosent. I 2016 ser vi for oss en høyere reallønnsvekst og tiltakende kredittekst, slik at boligprisene stiger med 2,5 prosent. I 2017 venter vi at boligprisveksten er igjen litt lavere enn inflasjonen, som er anslått til 1,7 prosent.

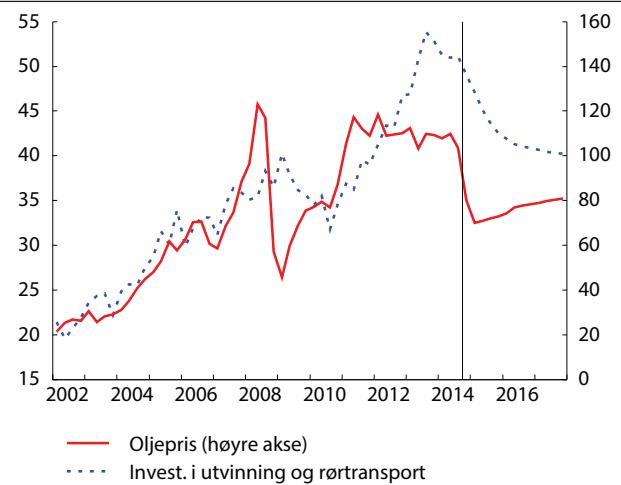
Boliginvesteringene har vist en fallende tendens gjennom 2014 etter å ha passert et rekordhøyt nivå i 2013. Det er nedgang i nybyggingen som ligger bak denne utviklingen, mens investeringer i eksisterende boliger, som utgjør 30 prosent av de totale boliginvesteringene, har steget i 2014. Tallene for igangsatt areal har vært svært volatile i år, men de bærer ikke bud om noen oppgang i investeringene det kommende året. Ifølge Boligprodusentenes Landsforbund har salget av nye boliger tatt seg opp siden i sommer etter nedgang gjennom første halvår 2014. Dette salget var likevel 8 prosent lavere i oktober i år enn i samme måned i fjor. Vi anslår at boliginvesteringene faller litt i 2015, om lag som i 2014. Stimulert av litt økende realboligpriser vil boliginvesteringene stige med nær 2,5 prosent i 2016 og i overkant av 5 prosent i 2017.

2.5. Petroleumsinvesteringene faller

Ifølge foreløpige KNR-tall var oljeinvesteringene om lag uendret i 3. kvartal 2014 etter tre kvartaler med moderat nedgang. Nedgangen i oljeinvesteringene startet altså før det markerte fallet i oljeprisen. Investeringene i oljeboring, leting og rørledninger er omtrent like store som i investeringene i oljeutvinningssplattformer, borerigger og modularer. Det siste året har utviklingen i disse to hovedkomponentene variert en del, men begge ligger nå under nivået fra samme kvartal året før.

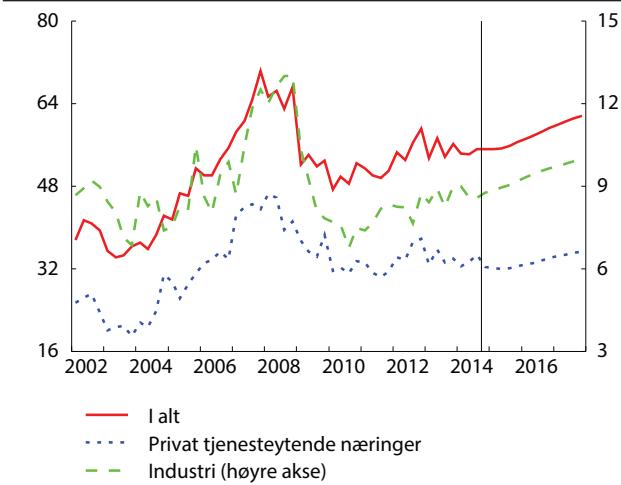
Vi venter at den beskjedne investeringsnedgangen vi har sett hittil kun er starten på en større nedgang. Høy kostnadsvekst og svak lønnsomhet var i vinter hovedårsaken til at oljeselskapene reduserte sine planlagte investeringer. Fallet i oljeprisen bidrar til å svekke investeringsaktiviteten ytterligere de nærmeste årene.

Figur 2.8. Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD.
Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.9. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert,
mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Johan Sverdrup-feltet skiller seg klart ut som et av få utbyggingsprosjekt som vil bli startet opp det nærmeste året. Denne utbyggingen er stor og bidrar til å holde aktiviteten oppe.

En viktig årsak til oppgangen i investeringene etter finanskrisen var at flere store prosjekter knyttet til felt i drift ble igangsatt. Disse prosjektene er nå faset ut, eller i ferd med å bli avsluttet. Dette er også årsak til den svake utviklingen som ventes framover. Leteboringen har vært særlig høy det siste året, riktignok med en viss nedgang gjennom året. Lav oljepris slår normalt raskt ut i redusert leting. Skatteregimet, som innebærer at staten dekker 78 prosent av letekostnadene, sammen med en forventet reduksjon i riggratene på grunn av overkapasitet i markedet for borerigger, vil midlertidig dempe nedgangen som følger av utviklingen i oljeprisen.

Vi har lagt til grunn at oljeprisen stiger fra 70 dollar per fat i 1. kvartal 2015 til om lag 80 dollar i slutten av 2017, se Boks 1.1. i omtalen av internasjonal økonomi. Dagens lave oljepris innebærer at utbyggingen av flere potensielle felt vil bli utsatt i påvente av høyere oljepriser eller lavere utbyggingskostnader. Til tross for den store utbyggingen på Utsira-høyden, som blant annet inkluderer Johan Sverdrup-feltet, tror vi således at oljeinvesteringene ikke vender tilbake nivået fra 2013.

Utvinningen av olje økte litt i 3. kvartal, mens gassutvinningen falt noe mer. Dermed ble det en beskjeden nedgang i petroleumsutvinningen, sett i forhold til 3. kvartal i fjor og målt i energiekvivalenter. For 2014 samlet ligger det an til en moderat økning i petroleumsutvinningen. Lavere priser bidrar likevel til at det blir en klar nedgang i oljeskatter og dermed i overføringene til Statens pensjonsfond utland. Produksjonen framover er ventet å holde seg oppe, men lave olje- og gasspriser bidrar til å svekke næringens driftsresultat. Derfor blir petroleumsinntektene til staten beskjedne framover.

2.6. Svake næringsinvesteringer

Ifølge foreløpige tall fra KNR økte næringsinvesteringene med 1,8 prosent i 3. kvartal sammenliknet med kvartalet før. Mens investeringene i industrien var om lag uendret økte investeringene i tjenestenæringene med 3,9 prosent. Økningen skyldes i hovedsak høyere investeringer i transport utenom utenriks sjøfart som utgjør en femtepart av tjenesteinvesteringene. Fra 4. kvartal 2013 har investeringene i disse næringene økt med om lag 50 prosent og har derfor bidratt mye til det som har vært av vekst i tjenesteinvesteringer gjennom 2014.

SSBs kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer bærer bud om en litt sterkere utvikling sammenliknet med innrapporteringen tidligere i år. Når det justeres for normal underrapportering (se Boks 2.1 i ØA 4/2014) indikerer bedriftenes anslag en vekst i både 2014 og 2015 på om lag 2 prosent.

I kraftforsyning er nivået på investeringene nå på høyde med industrien og framover ventes fortsatt en sterk vekst. De registrerte anslagene på framtidige investeringer indikerer at veksten øker fra 5 prosent i 2014 til 10 prosent i 2015. Den foreslalte endringen av avskrivningsreglene for vindkraft i statsbudsjettet for 2015 vil kunne gi videre økning i årene som kommer.

For investeringene generelt ventes det likevel en moderat utvikling som følge av tilstanden i internasjonal økonomi, nå kombinert med fall i etterspørselen fra petroleumsvirksomheten. Lavere rente kompenserer noe for disse negative impulsene, se Boks 2.3.

Næringsinvesteringene samlet anslås nå å falle svakt i 2014 for deretter å ta seg noe opp. Mot slutten av prognoseperioden regner vi med at veksten blir om lag 5 prosent. Med denne utviklingen vil disse investeringene i 2017 likevel være om lag 10 prosent lavere enn i 2008.

2.7. Moderat vekst i eksporten og importen

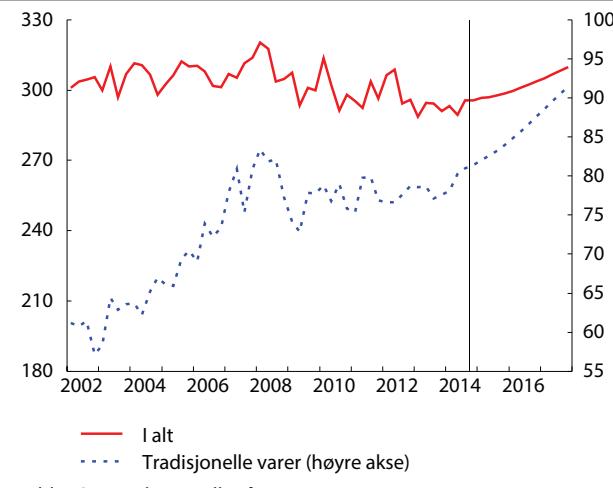
Eksporten av tradisjonelle varer vokste moderat i årets tre første kvartaler. Kjemiske råvarer, raffinerte petroleumsprodukter, maskiner og utstyr, fisk og fiskeprodukter er store varegrupper som har gitt betydelig bidrag til veksten i år. Om lag en tidel av fiskeeksporten gikk tidligere til Russland, men sanksjonene fra Russland synes ikke å ha ført til redusert vekst i fiskeeksporten. Med unntak av et fall i 1. kvartal i år har samlet eksport av tjenester vokst gjennom fjoråret og så langt inneværende år. Høy og vedvarende vekst i utlendingers konsum i Norge, innenriks sjøfart og teletjenester har bidratt mye til veksten i samlet tjenesteeksport. Oljeeksporten har svingt rundt en svakt nedadgående trend de senere kvartalene, mens gasseksporten har endret seg lite i år. Veksten i tradisjonell vareeksport ventes å øke fra i fjor, mens fjorårets store fall i olje- og gasseksporten ikke fortsetter i år. Tjenesteeksporten vil neppe endre seg mye i år.

Prisoppgangen gjennom 2013 for samlet eksport har snudd til nedgang i år. Det skyldes i hovedsak reduserte olje- og gasspriser. Begge falt betydelig i 3. kvartal, og eksportprisen på naturgass har falt med over tjue prosent hittil i år. Eksportprisene for tradisjonelle varer og tjenester økte i 3. kvartal, etter en nedgang i kvartalet før. Denne utviklingen må ses i lys av kronekursen, som styrket seg moderat i begynnelsen av året og deretter har svekket seg en del. Prisveksten gjennom fjoråret synes å ha avtatt i år, og tydeligst for tradisjonelle varer – som likevel ventes å få litt høyere prisvekst som årsgjennomsnitt i år enn i fjor.

Veksten i norsk eksport for de fleste produkter fra fastlandet avhenger av den internasjonale markedsveksten og den kostnadsmessige konkurranseevnen til norske eksportører. Vi venter en noe høyere internasjonal markedsvekst i år enn i fjor, og en økende vekst fra 2016. En svakere krone og lavere lønnsvekst i år og neste år enn i de foregående årene vil ventelig bedre konkurranseevnen noe. Men fordi det norske kostnadsnivået er svært høyt og fører til lavere eksport over tid venter vi at veksten i eksporten av tradisjonelle varer og tjenester likevel vil ligge under den internasjonale markedsveksten. Norske eksportører vil dermed tape markedsandeler gjennom prognoseperioden. Eksporten av olje og gass bestemmes i all hovedsak av produksjonen, og ventes å endre seg lite de nærmeste årene.

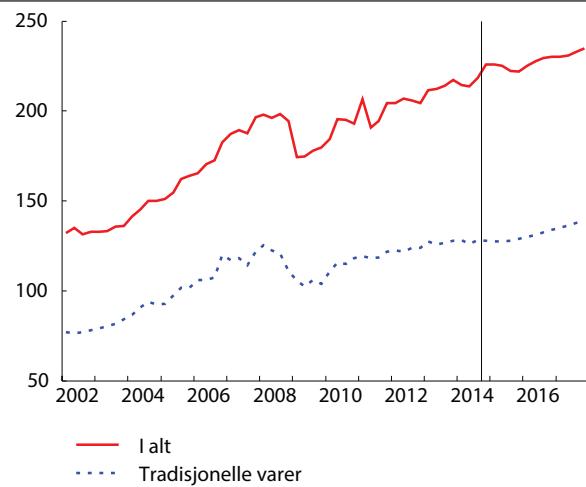
Importen av tradisjonelle varer vokste i 3. kvartal i år, etter et fall i kvartalet før. En svært stor økning i importen av raffinerte oljeprodukter var avgjørende for veksten, som ellers har vært svært moderat gjennom fjoråret og hittil i år. Importen av skip, plattformer og fly har vokst mye de to siste kvartalene og er tilbake på samme nivå som for et år siden. Nordmenns reiser til utlandet økte mye i 2012 og 2013, men veksten har flatet ut i år. Det henger sammen med en svakere krone og også det fine norske sommerværet. Import

Figur 2.10. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.11. Import. Sesongjustert, mrd. 2012-kr., kvartal

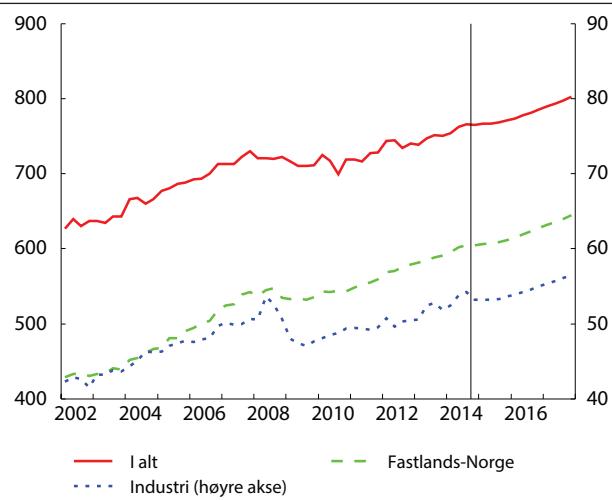
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av tjenester vokste litt i 3. kvartal i år, men det var vareimporten som bidro klart mest til veksten i samlet import. Veksten i samlet import ventes å bli betydelig lavere i år enn i fjor.

Importprisene på tradisjonelle varer og tjenester økte klart gjennom fjoråret. Prisveksten har fortsatt i år for tradisjonelle varer. Kronesvekkelsen gjennom fjoråret og inneværende år har bidratt til utviklingen, som for inneværende år ligger an til å gi den høyeste importprisveksten på mange år. Fortsatt svekkelse av krona vil gi høy prisvekst på importerte varer og tjenester også i 2015, mens vi i årene deretter regner med en beskjeden kronestyrking. Den årlige prisveksten ventes dermed å avta.

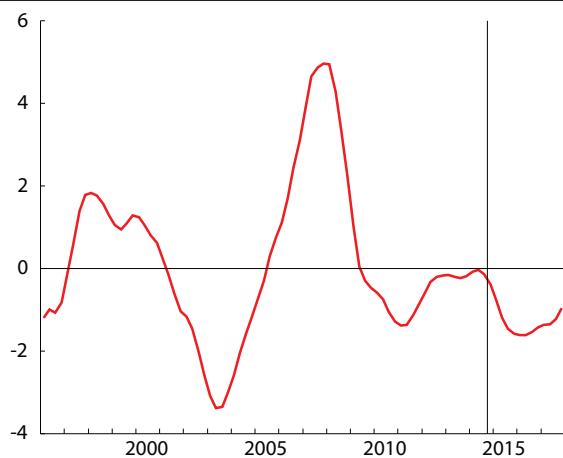
Vi venter at samlet import vil vokse raskere enn samlet eksport i år og fram til 2017, både i volum og i pris. Det vil kunne redusere overskuddene på handelsbalansen overfor utlandet kraftig. Forutsetninger om lavere olje- og gasspriser forklarer mye av reduksjonen. Samtidig vil en svak krone og fortsatte innskudd i pensjonsfondet

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2012-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

virke positivt på rente- og stønadsbalanse overfor utlandet, som ventes å gi økende overskudd gjennom prognoseperioden. Da kan overskuddet på driftsbalanse overfor utlandet falle til under 8 prosent av BNP i prognoseperioden.

2.8. Markert, men kortvarig konjunkturnedgang

BNP Fastlands-Norge vokste med 0,35 prosent i 3. kvartal 2014. Dette var markert ned fra 1,2 prosent i kvartalet før og også lavere enn 0,6 prosent i 1. kvartal. Noe av årsaken til disse svingningene er at bruttoproduktet i både fiske, fangst og akvakultur og elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning har variert mye. Dersom vi tar disse næringene ut av BNP Fastlands-Norge har kvartalsveksten de siste par årene stort sett ligget mellom 0,5 og 0,8 prosent, og veksten i 3. kvartal var på drøye 0,5 prosent. Disse tallene indikerer en ganske nøytral konjunktursituasjon med vekst om lag på trendvekst.

I industrien vokste bruttoproduktet i 3. kvartal med 0,7 prosent. Også dette var lavere enn veksten i kvartalet før. Knapt halvparten av fallet i veksttakten skyldtes lavere aktivitetsvekst i næringsmiddelindustrien, og dette har til en viss grad sammenheng med utviklingen i fiske og fangst. I flere kvartaler har metallvare- og verftsindustrien, sammen med reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, vært de viktigste vekstdriverne i industrien. Det gjaldt også i 3. kvartal selv om veksten ikke er like høy som før. Ellers var det ganske flat eller negativ utvikling i mange industrinæringer.

Bygge- og anleggsvirksomheten har de siste to årene vokst jevnt nesten hvert eneste kvartal. I 3. kvartal i år økte bruttoproduktet med 1,7 prosent, og det ga et bidrag på om lag 0,1 prosentpoeng til veksten i BNP Fastlands-Norge.

Blant markedsrettede tjenestenæringer er varehandelen klart største, og her har det vært litt aktivitetsøkning i alle kvartaler så langt i år etter en ganske svak utvikling gjennom de tre siste kvartalene i 2013. I 3. kvartal vokste bruttoproduktet i varehandelen med 1,3 prosent, og bidraget til vekst i fastlandsøkonomien var like stort som det bygge- og anleggsvirksomheten sto for. I tillegg bidro næringene informasjon og kommunikasjon samt finansierings- og forsikringsvirksomhet med vekstbidrag i samme størrelsesorden. Sett under ett bidro dermed de markedsrettede tjenestenæringerne til en betydelig del av veksten i BNP Fastlands-Norge i 3. kvartal.

Definisjonen av BNP Fastlands-Norge har nå blitt endret til å inkludere tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass. Bruttoproduktet i denne næringen har stort sett vokst kraftig de siste 10 årene, og etter noe fall i perioden 2009-2011 var det på ny sterkt aktivitetsøkning i 2012 og 2013. De siste fire kvartalene har imidlertid bruttoproduktet igjen utviklet seg negativt, og i 3. kvartal var fallet på 1,8 prosent.

Vårt anslag på veksten i BNP Fastlands-Norge for 2014 som helhet følger i stor grad av utviklingen ifølge KNR fram til nå. Vi legger til grunn at veksten i 4. kvartal blir svakere enn i de foregående kvartalene, slik at årsveksten blir 2,6 prosent.

I 2015 ligger det an til at veksten i fastlandsøkonomien blir betraktelig lavere enn i 2014. Fall i oljeinvesteringene, lavere konsumvekst og mindre ekspansiv finanspolitikk vil gi en årsvekst i BNP Fastlands-Norge på 1,0 prosent, og dette er en halvering av vår tidligere prognose for årsveksten. Avstanden til et anslått trendnivå for BNP Fastlands-Norge blir større.

Lavere vekst neste år vil prege flere nærliggende. Både industrien og flere markedsrettede tjenestenæringer vil merke nedgangen i oljeinvesteringene. Dette gjelder særlig produksjon av verkstedprodukter og tjenester i tilknytning til utvinning, samt faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting. Lavere vekst i inntekter og

boligpriser gir fortsatt litt fall i boliginvesteringene, og dette reduserer aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomhet. I 2014 ble denne næringen holdt oppe av høy offentlig investeringsvekst, men dette avtar noe i 2015. Varehandelen vil heller ikke bidra med noe særlig vekst da konsumet forventes å utvikle seg ganske moderat.

Ifølge våre beregninger vil den klare konjunkturgangen vi nå står foran være vel et år. Prognosebanen viser at veksten i BNP Fastland-Norge kommer opp i 2,2 prosent i 2016 og deretter 2,7 prosent i 2017. Denne utviklingen følger av høyere eksportvekst, både på grunn av økt vekst hos våre handelspartnerne og en svakere krone, vekst i fastlandsinvesteringene, litt høyere konsumvekst, og av at de negative impulsene fra lavere oljeinvesteringer dempes betraktelig. Blant annet vil både industrien, varehandelen, bygge- og anleggsnæringen og privat tjenesteproduksjon få økt vekst i bruttoproduktet.

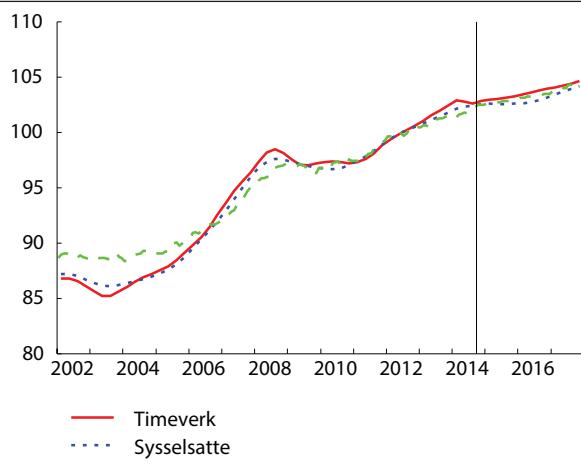
2.9. Arbeidsledigheten øker

Det var en jevn vekst i sysselsettingen gjennom 2013 på om lag 0,3 prosent hvert kvartal, og utviklingen har fortsatt så langt i år. I 3. kvartal var veksten 0,2 prosent. De siste årene har det vært betydelige forskjeller i sysselsettingsutviklingen mellom næringene. Spesielt var det lenge en sterk sysselsettingsvekst innen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, men i 2. og 3. kvartal i år har sysselsettingen falt i denne næringen. Så langt i år har industrisysselsettingen økt på linje med gjennomsnittet. De enkelte industri-næringene har derimot hatt svært ulik vekst og utviklingen i 3. kvartal markerer et skifte sammenliknet med de seneste årene. Tidligere har industri som primært leverer til petroleumsindustrien, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, hatt høy sysselsettingsvekst. I 3. kvartal var sysselsettingen i disse næringene uendret sett under ett.

Utenfor industrien gikk sysselsettingen i 3. kvartal opp i bygg og anlegg, men ned i varehandel. Dette er i tråd med tendensene for disse to viktige næringene gjennom de siste tre-fire årene. Så langt i år har sysselsettingen i statsforvaltningen vokst med om lag 0,5 prosent hvert kvartal. Sysselsettingsutviklingen i kommuneforvaltningen var flat i 3. kvartal etter vekst i både 1. og 2. kvartal.

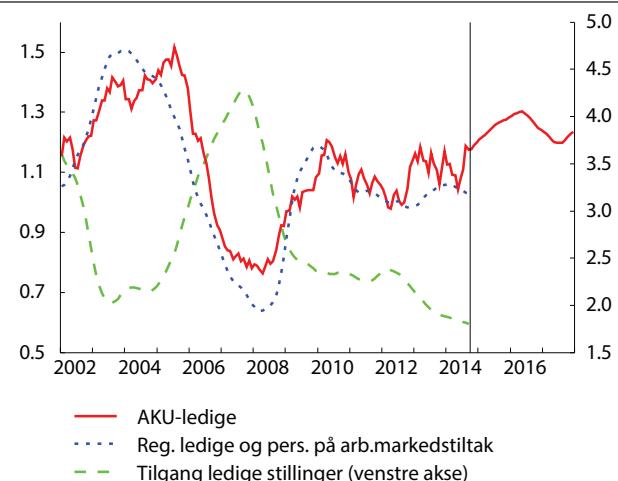
Yrkesdeltakelsen har vært uendret på om lag 71 prosent så langt i år. Sammenliknet med gjennomsnittet for 2013 er yrkesdeltagelsen så langt i år lavere for personer mellom 15 og 24 år. For kvinner og menns yrkesdeltakelse i gruppen 60 til 74 år er det derimot en underliggende trendmessig økning. Høyere yrkesdeltagelse blant eldre reflekterer trolig høyere utdanningsnivå hos etterkrigskullene, virkninger av pensjonsreformen og generelt bedre helse. Også arbeidet for et inkluderende arbeidsliv kan ha hatt effekt.

Figur 2.14. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2012=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.15. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

Mot slutten av fjoråret lå ledigheten målt av AKU på 3,5 prosent etter å ha beveget seg mellom 3,3 og 3,7 prosent tidligere på året. I 2014 falt ledigheten noe fram til mai, men har deretter økt. I gjennomsnitt var ledigheten 3,7 prosent i perioden august til oktober. Som årsgjennomsnitt regner vi med at ledigheten blir 3,5 prosent i år.

Statistikk for registrert ledighet og summen av registrerte helt ledige og arbeidssøkere på tiltak fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV), har økt jevnt gjennom 2013, men har flatet ut i år. Ved utgangen av november i år var 71 000 personer registrert helt ledige, tilsvarende 76 000 sesongjustert. Det er en klar oppgang i ledigheten blant flere yrkesgrupper sammenliknet med samme måned i fjor. Økningen er størst innen ingeniør- og ikt-fag.

SSBs tall for ledige stillinger i forhold til antall stillinger i alt viser at andelen ledige stillinger har gått ned med om lag 0,3 prosentpoeng i hvert av årets tre første

Boks 2.3. Effekter av ulike motkonjunkturtiltak

I prognosebanen legger vi nå til grunn at Norges Bank kutter styringsrenta for å dempe den markerte konjunkturnedgangen som vi regner med kommer. Anslagene våre for finanspolitikken har vi derimot ikke endret som følge av svakere utsikter. Dette er i tråd med at pengepolitikken er gitt et ansvar som «førstelinjeforsvar» i konjunkturstabiliseringen.

Det kan imidlertid være behov for ekstraordinære finanspolitiske tiltak hvis de økonomiske utsiktene er veldig dystre, slik som tilfellet var i etterkant av finanskrisen. Renteendringer virker generelt forskjellig fra finanspolitiske tiltak og det er store forskjeller i hvordan ulike finanspolitiske tiltak virker. For å belyse dette har vi gjennomført tre virkningsberegninger.

Pengemarkedsrenta i våre prognoser er antatt å bli redusert med 0,25 prosentpoeng i 1. kvartal 2015 og ytterligere 0,25 prosentpoeng i 2. kvartal. Deretter har vi latt renta stige sakte fra 2016. Vi finner effektene av denne innretningen av pengepolitikken i forhold til rentebanan vi la til grunn for våre prognoser i september ved hjelp av den makroøkonomiske modellen KVARTS med modellbestemt valutakurs. I september antok vi at renta skulle ligge på dagens nivå fram til slutten av 2015, for deretter å økes noe.

Rentekuttene stimulerer økonomien gjennom etterspørsels- og valutakurskanalene. Lavere rente bidrar i seg selv til økning i investeringene (særlig næringsinvesteringer) og etter hvert også konsum. I tillegg svekkes kronekursen, som bedrer den kostnadsmessige konkurransen, slik at eksporten øker og importen synker. Det første året er det høyere næringsinvesteringer og mindre import som er viktigst, og i alle årene vokser aktiviteten mer i industrien enn i fastlandsøkonomien samlet. Kronesvekkelsen gir også høyere inflasjon, så realdisponibel inntekt øker bare svakt i starten. Når produksjonen går opp, øker sysselsettingen og vi får lavere arbeidsledighet. Beregningene våre viser at reduksjonen i rentebanan øker BNP Fastlands-Norge med

0,11 prosent i 2015, ytterligere 0,25 prosent i 2016 og til sist 0,31 prosent i 2017. Akkumulert blir altså økningen på 0,67 prosent i løpet av prognoseperioden. Reduksjonen i arbeidsledigheten øker også over tid.

For å sammenlikne virkningen av rentekutt med en ekspansiv finanspolitikk har vi tatt utgangspunkt i økt offentlig sysselsetting, som stimulerer etterspørselen direkte. Vi har valgt å dimensjonere økningen slik at den gir samme virkning på BNP Fastlands-Norge i 2017 som rentekuttet. I tillegg er økningen gradvis for å få samme tidsprofil i impulsene som ved renteendringene. Dette svarer til en budsjettimpuls på drøye 8 milliarder per år. Rentene er forutsatt upåvirket.

Ved økt offentlig sysselsetting har BNP Fastlands-Norge allerede i 2015 økt med 0,35 prosent, mot 0,11 prosent med rentekuttet. Dette har sammenheng med at den offentlige produksjonen forutsettes å øke umiddelbart som følge av sysselsettingsøkningen samtidig som det initiativ ikke er noen importlekkasje. Arbeidsledigheten faller følgelig med 0,33 prosentpoeng i 2015. Høyere realinntekter gir økt konsum i husholdningene etter hvert, og også investeringene i boliger og i næringslivet øker. Det trekker virkningen på BNP og sysselsettingen opp over tid. Ettersom arbeidstilbuddet øker når situasjonen på arbeidsmarkedet bedres, blir reduksjonen i arbeidsledigheten mindre.

I tillegg har vi beregnet effektene av et kutt i arbeidsgiveravgiften. Størrelsen på kuttet er satt slik at den initiale budsjettimpulsen er den samme som ved økningen i offentlig sysselsetting. Dette ser vi stimulerer BNP på en helt annen måte – og i en helt annen størrelsesorden – enn både rentekuttet og sysselsettingen. Førsteårseffektene på produksjon er svært beskjedne og akkumulert endring i BNP Fastlands-Norge i 2017 er på 0,16 prosent. Virkningen i arbeidsmarkedet er imidlertid meget rask og kraftigere enn ved rentestimulansen. Næringsinvesteringene synker fordi bedrifter på kort sikt virer faktorbruken fra kapital til arbeidskraft.

Tabell 1. Effekter av motkonjunkturtiltak. Prosentvis avvik fra referansebanen der ikke annet framkommer

	Rentekutt			Økt offentlig sysselsetting			Lavere arbeidsgiveravgift		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
BNP Fastlands-Norge	0,11	0,36	0,67	0,35	0,55	0,67	0,04	0,10	0,16
Industri	0,41	1,17	1,72	0,03	0,06	0,09	0,04	0,10	0,15
Konsum i husholdningene	-0,06	0,01	0,26	0,12	0,40	0,71	0,08	0,24	0,38
Konsum i offentlig forvaltning	-0,01	-0,02	-0,04	1,16	1,53	1,51	0,00	0,00	-0,01
Boliginvesteringer	0,02	0,26	1,15	0,01	0,21	0,83	0,00	0,09	0,37
Næringsinvesteringer	0,75	2,67	3,99	0,03	0,17	0,30	-0,04	-0,18	-0,29
Eksport i alt	-0,01	0,09	0,26	0,00	-0,02	-0,02	0,01	0,03	0,04
Import	-0,16	-0,10	0,06	0,10	0,27	0,49	0,01	0,05	0,12
Boligpris	0,16	0,54	0,93	0,39	0,63	0,94	0,14	0,19	0,28
Årlønn	0,26	1,39	3,24	0,18	0,95	1,96	0,05	0,32	0,66
Hush. disponibele realinntekt	0,03	0,18	0,40	0,44	0,73	0,98	0,26	0,43	0,54
KPI	0,24	0,59	0,81	0,07	0,10	0,13	-0,04	-0,10	-0,13
Importveid valutakurs*	1,79	2,82	3,56	0,04	0,09	0,11	-0,01	-0,08	-0,12
Sysselsetting	0,10	0,25	0,38	0,45	0,65	0,62	0,17	0,22	0,19
Arbeidsledighetsrate, prosentpoeng	-0,08	-0,14	-0,18	-0,33	-0,23	-0,25	-0,12	-0,07	-0,07
Memo:									
Pengemarkedsrente, prosentpoeng	-0,44	-0,62	-0,64	0	0	0	0	0	0
Offentlig sysselsetting	0	0	0	1,89	2,56	2,56	0	0	0
Arbeidsgiveravgift	0	0	0	0	0	0	-5,35	-7,31	-7,31

* Positivt fortegn betyr svekkelse av krona.

◀ Boks 2.3. forts.

Konsumet vokser derimot en god del og etter hvert mer enn ved rentekuttet, og står alene for nesten all økning i samlet etterspørsel. Konsumveksten er drevet av høyere disponibel realinntekt. Lavere arbeidsgiveravgift leder til både økt utbetalt timelønn og reduserte timelønnskostnader og dermed bedrede driftsresultater, men økte driftsresultater er ikke særlig konsumdrivende. Dette reduserer etterspørsels-effekten generert av hver krone i skattelette. Det tar også tid før inntektsøkningen får full effekt på konsumet, og i tillegg rettes en del av den økte etterspørselen mot utlandet i form av økt import. Disse faktorene gjør at BNP påvirkes mindre.

Resultatene viser at man kan oppnå raskere effekt i arbeidsmarkedet ved å bruke finanspolitikk i stedet for pengepolitikk. Dette gjelder begge de finanspolitiske tiltakene vi har

sett på, men økt offentlig sysselsetting virker raskest og kraftigst. Hvis målsetningen med tiltakene er å påvirke BNP raskt framstår økt offentlig sysselsetting som en mulighet, mens skatteletten virker relativt lite effektiv. Dog er det ikke en uttømmende liste med alternativer vi har undersøkt. Samtidig er det i varierende grad praktiske utfordringer knyttet til bruken av tiltakene. Rentepolitikken kan iver-settes umiddelbart, mens endringer i skatter og avgifter tar litt lenger tid å implementere. For offentlig sysselsetting kan det være betydelige implementeringforsinkelser. I tillegg til at de nødvendige avgjørelser tar tid, kan det også ta ganske lang tid å finne områder hvor den økte sysselsettingen kan gjøre god nytte for seg, særlig hvis tiltaket skal reverseres når konjunktursituasjonen er bedret.

kvartaler sammenliknet med samme periode året før. Så langt i år er nedgangen i ledige stillinger størst i flere konjunkturutsatte næringer som bergverksdrift og utvinning, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, bygg og anlegg, varehandel samt overnattings- og serveringsvirksomhet. Når andelen ledige stillinger faller kan det tyde på at jobbutsiktene til de arbeidsledige har forverret seg det siste året.

Veksten i utførte timeverk er noe sterkere enn sysselsettingsveksten så langt i år. AKU viser en økning i andelen sysselsatte på heltid og en nedgang i antallet undersysselsatte. En nedgang i yrkesdeltagelsen blant yngre arbeidstakere trekker også opp gjennomsnittlig utførte timeverk per sysselsatt ettersom denne gruppen gjennomgående har relativt små stillingsbrøker. På den andre siden trekker streiken i undervisnings-sektoren ned antallet utførte timeverk. Veksten i utførte timeverk i statsforvaltningen var 0,8 prosent i både 2. og 3. kvartal, mot henholdsvis 0,3 og 0,1 prosent i kommuneforvaltningen.

Sysselsettingen anslås å være nesten uendret de neste to årene. I 2017 venter vi at veksten tar seg opp igjen. Det må ses i sammenheng med den generelle konjunkturutviklingen, der veksten gradvis tar seg opp mot 2017. I bygg og anlegg antar vi at det kommer et omslag til lavere sysselsettingsvekst. For industrien er aktiviteten i oljenæringen viktig, og etterspørselen fra denne næringen mot norsk industri ventes å bli mye svakere framover enn hva den har vært i tidligere år. Spesielt venter vi at sysselsettingen innen tjenester i til-knytning til oljeutvinning avtar fram til 2016. Vi venter også en nedgang i sysselsettingen i verkstedindustrien i 2015, om enn ikke like sterk som for oljerelaterte tjenester. På den andre siden legger vi til grunn en fort-satt klar vekst i både statlig og kommunal sysselsetting. Mot slutten av prognosebanen vil også klarere vekst i eksportmarkedene bidra til økt industriproduksjon og høyere sysselsettingsvekst.

I flere år har arbeidsinnvandringen til Norge vært høy. Den siste oppgangen i antall arbeidsinnvandrere

på korttidsopphold kom i årene 2012-13, og mange av disse har vært sysselsatte i næringer som leverer til oljeindustrien. Vi legger til grunn litt fall i denne innvandringskategorien framover i tråd med et dårligere arbeidsmarked. Dette trekker isolert sett ned arbeidsledighetsraten med henholdsvis 0,1 og 0,3 prosentpoeng i 2015 og 2016 hvis vi ikke tar hensyn til effekten på blant annet samlet konsum. Også arbeidsinnvandringen totalt sett, særlig fra de nyeste EU-landene, kan komme til å falle de nærmeste årene. Virkningsberegningen i Boks 2.1. viser at oljeprisfallet vil kunne gi om lag 6 100 færre arbeidsinnvandrere innen utløpet av 2017.

Likevel regner vi med at arbeidstilbudet vil øke mer enn sysselsettingen, slik at arbeidsledigheten øker framover. Effekten av lavere vekst i petroleumsnæringen kan innebære at ledigheten i deler av landet med høy andel oljerelatert virksomhet øker mye. Vi anslår at AKU-ledigheten øker de to neste årene slik at ledigheten i både 2015 og 2016 blir om lag 4 prosent. I tråd med sterkere konjunkturer vil sysselsettingen ta seg opp fra litt ut i 2016 slik at ledigheten faller til 3,7 prosent i 2017.

2.10. Lønnsveksten dempes av høyere ledighet

Årlønnsveksten for næringene samlet har ligget ganske stabilt rundt 4 prosent i årene etter finanskrisen. I fjor var lønnsveksten 3,9 prosent, men ventes i år å bli en del lavere enn dette. Tall fra kvartalsvis lønnsindeks viser at veksten i avtalt lønn fra 4. kvartal 2013 til 1. kvartal 2014 var klart lavere enn tilsvarende periode i fjor både i industrien og i en del tjenestenæringer. Denne utviklingen har fortsatt i 2. kvartal. I industrien var lønna omrent uendret i både 1. og 2. kvartal. Til sammenlikning var veksten i avtalt lønn 0,2 prosent i 1. kvartal og 1,1 prosent i 2. kvartal i 2013. Det er imidlertid ikke uvanlig at lønnsveksten i første halvår er lavere i år med hovedoppgjør enn i år med mellomoppgjør, da forhandlingene i hovedoppgjørene i større grad dreier seg om andre faktorer enn lønn. For eksempel dreide konflikten i sommer mellom KS og

Utdanningsforbundet seg om fleksibiliteten i arbeidsforholdet. I 3. kvartal har de fleste tilleggene kommet inn for fullt og lønnsveksten i industrien økte med 1,9 prosent. Sammenlikner man utviklingen i avtalt månedslønn hittil i år med forrige hovedoppgjør er bildet fortsatt at lønnsveksten er klart lavere, men forskjellene er ikke like slående.

De siste årene har lønnsandelen i industrien vært relativt høy. Det har vært en følge av at lønnsomheten har vært relativt god i deler av industrien som leverer til hjemmemarkedet. En høy lønnsandel reduserer overskuddet i bedriftene og er i seg selv en kime til redusert lønnsvekst senere. I forbindelse med årets hovedoppgjør fulgte partene opp Holden III-utvalgets anbefaling om at NHO, i forståelse med LO, skulle angi en troverdig ramme for den samlede årlønnsveksten i industrien. Den framforhandlete rammen var på 3,3 prosent. Med betydelig svakere impulser fra oljenæringen og et høyere nivå på ledigheten er det grunn til å anta at den moderate rammen for lønnsvekst kan gjøre seg gjeldende ved at glidningen reduseres i forhold til tidligere år. Vi anslår at lønnsveksten totalt for næringer blir 3,3 prosent i 2014.

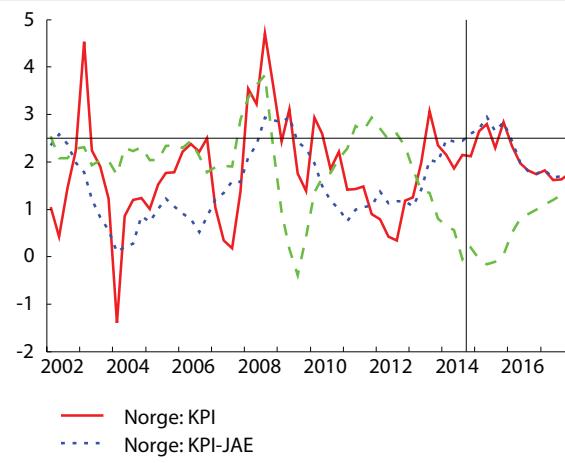
Siden lønnsoppgjøret har krona svekket seg betydelig, og også neste år svekkes krona en del ifølge våre anslag. Det gir økt inntjening i konkurranseutsatt industri, og vil isolert sett slå ut i økt lønnsvekst neste år. En noe høyere vekst i verdensøkonomien gir også økt inntjening i konkurranseutsatt næringsliv. Når lønnsveksten likevel ventes å gå ned neste år, skyldes det innenlandske forhold. Økt ledighetsnivå bidrar til redusert lønnsvekst gjennom å svekke forhandlingsposisjonen til arbeidstakerorganisasjonene og gir lavere tarifftillegg. Ettersom industrien forhandler først og setter rammen for lønnsvekst i senere oppgjør, vil lavere lønnsvekst i industrien gi seg utslag i lavere lønnsvekst også i de andre næringene. Også utenfor oppgjørene vil et svakere arbeidsmarked for lønnstakerne redusere lønnsveksten i form av lavere glidning. I tråd med dette ventes lønnsveksten å reduseres ytterligere til 3,1 prosent i 2015. Med en inflasjon på 2,6 prosent innebærer dette klart redusert reallønnsvekst.

Inntjeningen i industribedriftene slår etter hvert ut i høyere lønnsvekst. I 2016 og 2017 tar den internasjonale markedsveksten seg ytterligere opp, og også produktivitetsveksten i industrien ventes å øke. På den andre siden antas ledigheten å øke ytterligere noe i 2016 før den igjen reduseres i 2017. Økt ledighetsnivå trekker lønnsveksten ned, men det er også betydelige effekter av ledigheten på lengre sikt. I våre prognosenter nivået på ledigheten høyere enn i år i hele prognoseperioden. Det innebærer at lønnskostnadenes andel av verdiskapingen i industrien faller klart framover.

2.11. Kronesvekkelsen holder inflasjonen opp

Målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har inflasjonen så

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

langt i 2014 ligget rundt 2,5 prosent, og dette var også observasjonen i oktober. Svekkelsen av krona gjennom 2013 bidro til at inflasjonen tok seg opp gjennom andre halvår i fjor, og dette er årsaken til at inflasjonen for første gang på flere år kommer nær Norges Banks inflasjonsmål. Med unntak av 2008 og 2009, da inflasjonen også ble trukket opp av en kraftig kronesvekkelse, har veksten i KPI-JAE som årsgjennomsnitt i de 10 siste årene ikke vært over 1,6 prosent.

Elektrisitetsprisene har i hele år ligget lavere enn på samme tidspunkt i fjor. Det har ført til at veksten i konsumprisindeksen i alt (KPI) har vært mindre enn veksten i KPI-JAE. Det ligger an til at KPI som årsgjennomsnitt vil stige med 2,1 prosent i år som i fjor, mens veksten i KPI-JAE anslås til 2,5 prosent mot 1,6 prosent i 2013.

Ifølge KPI inndelt etter leverende sektor har det gjennom inneværende år vært en tendens til fall i prisstigningen på norskproduserte varer samt husleie, mens prisveksten på andre tjenester har trukket noe opp. Prisstigningen for importerte konsumvarer har i dette tidsrommet grovt sett svingt rundt et konstant nivå, etter økning gjennom andre halvår i fjor.

Lønnsveksten ser ut til å bli lavere i år enn i fjor, og det trekker i retning av lavere inflasjon framover. Bevegelsene i kronekursen er imidlertid langt viktigere for den videre inflasjonsutviklingen. Vi antar at krona vil styrke seg svakt fra nivået i slutten av november noe som vil medføre en svekkelse i årsgjennomsnittet fra 2014 til 2015 på 4 prosent målt med den importveide kronekursen, etter en svekkelse på knappe 5 prosent i år. Endringer i valutakursen slår gradvis ut i det norske prisbildet. Svekkelsen av krona som alt har funnet sted vil dermed fortsette å trekke inflasjonen neste år opp. Prisstigningstakten ventes å øke noe fram mot våren 2015, for deretter å gå litt ned når effektene av kronesvekkelsen avtar og krona styrker seg. På årsbasis anslår vi veksten i KPI-JAE til 2,8 prosent neste år. De

tidsforsinkede effektene av kronesvekkelsen i 2013 og 2014 blir stadig mindre utover i banen, og beregningene våre viser at veksten i KPI-JAE kommer ned i 2,0 prosent 2016 og 1,7 prosent i 2017. I disse årene vil litt høyere lønnsvekst bidra til å dempe fallet i inflasjonen.

I statsbudsjettet for neste år ligger det inne en del endringer i de reelle avgiftene. Blant annet reduseres enkelte avgifter knyttet til bil og bilhold, mens elektrisitetsavgiften øker og det innføres en ny avgift på plast- og papirposer. Samlet sett regner vi ikke med at dette påvirker prisstigningen i nevneverdig grad. Terminprisene i kraftmarkedet indikerte i slutten av november en økning i elektrisitetsprisen inkludert nettleie og avgifter i 2015 på om lag 7,5 prosent. Samtidig er oljeprisen målt i kroner antatt å bli redusert med 22 prosent. Ojeprisnedgangen antas å bety mest slik at nettoeffekten av disse to motvirkende prisimpulsene fra energivarer bidrar til at veksten i KPI anslås til å bli 0,2 prosentpoeng lavere enn for KPI-JAE. I årene deretter antar vi at oljeprisen målt i kroner stiger litt mer enn den generelle prisveksten og elektrisitetsprisen litt mindre. Vi legger til grunn at det ikke gjøres reelle endringer i avgiftene. Derved gir beregningene den samme veksten i KPI som for KPI-JAE også i 2016 og 2017.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	Ujustert				Sesongjustert							
	2012	2013	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3	
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 176 409	1 201 060	295 872	297 021	299 735	300 621	301 462	302 340	304 636	306 649	306 328	
Konsum i husholdninger	1 121 081	1 144 644	282 144	283 176	285 766	286 473	287 342	288 137	290 436	292 503	292 064	
Varekonsum	548 458	554 754	138 638	138 983	140 545	139 818	138 625	138 722	140 118	141 274	140 159	
Tjenestekonsum	527 665	540 065	132 051	132 517	133 088	134 581	135 926	136 573	137 241	138 241	139 219	
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 617	82 559	19 351	19 563	20 092	20 205	21 018	21 241	21 293	21 487	21 360	
Utlendingers kjøp i Norge	-31 659	-32 734	-7 896	-7 887	-7 960	-8 131	-8 228	-8 398	-8 217	-8 498	-8 674	
Konsum i ideelle organisasjoner	55 328	56 416	13 728	13 845	13 969	14 148	14 120	14 203	14 200	14 145	14 264	
Konsum i offentlig forvaltning	618 896	629 119	155 521	155 150	156 086	156 569	157 520	159 210	160 537	162 094	163 072	
Konsum i statsforvaltningen	310 262	314 723	77 881	77 816	78 536	78 269	78 595	79 603	80 685	81 606	81 642	
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	270 839	275 637	68 090	67 986	68 723	68 489	68 786	69 922	71 026	71 861	71 945	
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 423	39 087	9 791	9 831	9 813	9 779	9 809	9 681	9 659	9 745	9 697	
Konsum i kommuneforvaltningen	308 634	314 395	77 641	77 334	77 550	78 300	78 925	79 607	79 852	80 489	81 429	
Bruttoinvestering i fast realkapital	659 824	704 846	166 555	174 958	170 638	177 257	177 552	179 708	178 247	178 729	178 328	
Utvinning og rørtransport	174 672	204 477	43 146	46 723	46 904	50 857	53 857	52 778	51 243	50 980	51 082	
Utenriks sjøfart	6 876	8 125	1 337	1 794	2 325	2 364	1 758	1 669	1 554	1 844	2 085	
Fastlands-Norge	478 276	492 244	122 072	126 440	121 410	124 036	121 936	125 262	125 449	125 904	125 162	
Næringer	222 979	220 588	56 372	59 131	53 375	57 266	53 701	56 105	54 285	54 154	55 107	
Tjenester tilknyttet utvinning	10 573	3 244	3 539	3 946	-318	1 381	920	1 261	552	783	706	
Andre tjenester	132 353	132 497	33 631	33 884	33 127	34 321	32 336	32 728	31 867	32 561	33 937	
Industri og bergverk	32 750	34 591	7 637	8 729	8 410	8 896	8 256	8 983	8 987	8 567	8 576	
Annен vareproduksjon	47 303	50 255	11 565	12 572	12 156	12 668	12 190	13 133	12 880	12 243	11 888	
Boliger (husholdninger)	140 290	149 206	36 422	36 756	37 250	37 130	37 406	37 582	37 424	37 165	37 051	
Offentlig forvaltning	115 007	122 450	29 278	30 552	30 785	29 640	30 829	31 575	33 740	34 586	33 003	
Lagerendring og statistiske avvik	126 775	140 216	28 485	21 955	35 128	30 824	34 800	35 643	32 114	39 393	41 409	
Bruttoinvestering i alt	786 599	845 062	195 041	196 912	205 766	208 081	212 352	215 351	210 361	218 123	219 738	
Innlandsk sluttanvendelse	2 581 904	2 675 241	646 434	649 084	661 587	665 271	671 334	676 901	675 534	686 866	689 138	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksl. lagerendring)	2 273 581	2 322 423	573 465	578 612	577 231	581 226	580 918	586 812	590 623	594 647	594 562	
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	733 903	751 568	184 799	185 703	186 871	186 209	188 349	190 785	194 277	196 680	196 075	
Eksport i alt	1 204 351	1 168 538	294 193	295 922	288 716	294 538	294 338	290 943	293 263	289 296	295 488	
Tradisjonelle varer	309 560	312 541	77 601	78 737	78 527	78 671	77 151	77 612	78 059	80 288	80 972	
Råolje og naturgass	610 796	564 225	145 216	147 657	140 034	143 809	143 306	137 909	140 875	134 828	140 647	
Skip, plattformer og fly	8 646	8 512	2 282	1 420	1 880	1 617	2 378	2 613	3 500	1 536	880	
Tjenester	275 349	283 260	69 094	68 109	68 275	70 441	71 504	72 808	70 830	72 644	72 989	
Samlet sluttanvendelse	3 786 255	3 843 779	940 627	945 006	950 303	959 809	965 672	967 844	968 797	976 161	984 626	
Import i alt	821 047	856 565	206 066	204 323	211 546	212 360	214 266	217 456	214 437	213 761	218 361	
Tradisjonelle varer	492 164	508 128	123 844	123 901	127 425	125 722	126 957	127 735	128 148	126 105	128 340	
Råolje og naturgass	14 781	16 437	2 963	3 248	3 799	3 991	4 651	3 382	3 623	3 362	3 539	
Skip, plattformer og fly	20 496	25 211	4 625	5 445	6 614	6 388	6 888	5 319	4 286	5 177	6 842	
Tjenester	293 606	306 790	74 634	71 729	73 707	76 259	75 771	81 021	78 380	79 116	79 641	
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 965 208	2 987 214	734 560	740 683	738 758	747 450	751 406	750 388	754 360	762 401	766 265	
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 295 395	2 347 170	575 662	578 873	582 014	585 452	588 638	591 439	594 924	602 254	604 387	
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	669 813	640 044	158 898	161 811	156 744	161 997	162 768	158 949	159 436	160 146	161 878	
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 986 981	2 030 965	497 345	500 977	503 375	506 836	509 260	512 020	515 161	521 327	524 155	
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 503 988	1 541 130	376 209	379 712	381 947	384 727	386 568	388 404	390 971	396 462	398 806	
Industri og bergverk	201 261	207 747	50 274	50 517	50 562	52 430	52 752	51 858	52 419	53 795	54 214	
Annen vareproduksjon	240 106	246 140	59 647	60 477	61 508	60 858	61 176	62 525	63 023	65 438	64 911	
Tjenester inkl. boligtjenester	1 062 621	1 087 243	266 288	268 718	269 877	271 438	272 639	274 021	275 529	277 230	279 681	
Offentlig forvaltning	482 993	489 835	121 135	121 264	121 428	122 109	122 693	123 616	124 190	124 864	125 349	
Produktavgifter og -subsider	308 414	316 205	78 318	77 896	78 639	78 616	79 377	79 419	79 764	80 928	80 232	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2012-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert			Sesongjustert								
	2012	2013		12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,5	2,1	0,7	0,4	0,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,8	0,7	-0,1
Konsum i husholdninger	3,5	2,1	0,8	0,4	0,9	0,2	0,3	0,3	0,3	0,8	0,7	-0,2
Varekonsum	3,1	1,1	0,7	0,2	1,1	-0,5	-0,9	0,1	1	0,8	0,8	-0,8
Tjenestekonsum	3	2,4	0,5	0,4	0,4	1,1	1,0	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	11	7,8	2,4	1,1	2,7	0,6	4,0	1,1	0,2	0,9	0,9	-0,6
Utlendingers kjøp i Norge	3,6	3,4	-1,0	-0,1	0,9	2,1	1,2	2,1	2,1	-2,2	3,4	2,1
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	2	-0,2	0,9	0,9	1,3	-0,2	0,6	0	-0,4	0,8	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	1,6	1,7	0,5	-0,2	0,6	0,3	0,6	1,1	0,8	1	0,6	0,6
Konsum i statsforvaltningen	1,7	1,4	0,4	-0,1	0,9	-0,3	0,4	1,3	1,4	1,1	0	0
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2	1,8	0,5	-0,2	1,1	-0,3	0,4	1,7	1,6	1,2	0,1	0,1
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,7	-0,9	-0,6	0,4	-0,2	-0,3	0,3	-1,3	-0,2	0,9	-0,5	-0,5
Konsum i kommuneforvaltningen	1,4	1,9	0,6	-0,4	0,3	1,0	0,8	0,9	0,3	0,8	1,2	1,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,6	6,8	4,4	5,0	-2,5	3,9	0,2	1,2	-0,8	0,3	-0,2	-0,2
Utvinning og rørtransport	15,1	17,1	-0,5	8,3	0,4	8,4	5,9	-2,0	-2,9	-0,5	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	-57,4	18,2	-7,6	34,2	29,6	1,7	-25,6	-5,1	-6,9	18,7	13,1	13,1
Fastlands-Norge	7,4	2,9	6,5	3,6	-4,0	2,2	-1,7	2,7	0,1	0,4	-0,6	-0,6
Næringer	10,5	-1,1	6,2	4,9	-9,7	7,3	-6,2	4,5	-3,2	-0,2	1,8	1,8
Tjenester tilknyttet utvinning	..	-69,3	119,4	11,5	-108,1	-534,1	-33,4	37,1	-56,3	42	-9,8	-9,8
Andre tjenester	4,4	0,1	4,7	0,8	-2,2	3,6	-5,8	1,2	-2,6	2,2	4,2	4,2
Industri og bergverk	4	5,6	-7,2	14,3	-3,7	5,8	-7,2	8,8	0	-4,7	0,1	0,1
Annен vareproduksjon	6,6	6,2	4,2	8,7	-3,3	4,2	-3,8	7,7	-1,9	-4,9	-2,9	-2,9
Boliger (husholdninger)	10,9	6,4	5,7	0,9	1,3	-0,3	0,7	0,5	-0,4	-0,7	-0,3	-0,3
Offentlig forvaltning	-1,8	6,5	7,8	4,4	0,8	-3,7	4,0	2,4	6,9	2,5	-4,6	-4,6
Lagerendring og statistiske avvik	-6,6	10,6	-18,9	-22,9	60,0	-12,3	12,9	2,4	-9,9	22,7	5,1	5,1
Bruttoinvestering i alt	5,1	7,4	0,2	1,0	4,5	1,1	2,1	1,4	-2,3	3,7	0,7	0,7
Innenlands sluttanvendelse	3,5	3,6	0,5	0,4	1,9	0,6	0,9	0,8	-0,2	1,7	0,3	0,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (eksl. lagerendring)	3,7	2,1	1,8	0,9	-0,2	0,7	-0,1	1,0	0,6	0,7	0	0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,0	2,4	1,6	0,5	0,6	-0,4	1,1	1,3	1,8	1,2	-0,3	-0,3
Eksport i alt	1,4	-3,0	-4,7	0,6	-2,4	2,0	-0,1	-1,2	0,8	-1,4	2,1	2,1
Tradisjonelle varer	-0,2	1	1,2	1,5	-0,3	0,2	-1,9	0,6	0,6	2,9	0,9	0,9
Råolje og naturgass	0,5	-7,6	-8,8	1,7	-5,2	2,7	-0,4	-3,8	2,2	-4,3	4,3	4,3
Skip, plattformer og fly	-38,4	-1,5	-25,6	-37,8	32,4	-14,0	47,1	9,9	33,9	-56,1	-42,7	-42,7
Tjenester	7,7	2,9	-0,7	-1,4	0,2	3,2	1,5	1,8	-2,7	2,6	0,5	0,5
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,5	-1,2	0,5	0,6	1,0	0,6	0,2	0,1	0,8	0,9	0,9
Import i alt	3,1	4,3	-0,4	-0,8	3,5	0,4	0,9	1,5	-1,4	-0,3	2,2	2,2
Tradisjonelle varer	2,6	3,2	1,7	0,0	2,8	-1,3	1,0	0,6	0,3	-1,6	1,8	1,8
Råolje og naturgass	2,5	11,2	-46,4	9,6	17,0	5,0	16,5	-27,3	7,1	-7,2	5,2	5,2
Skip, plattformer og fly	-37	23	-11,5	17,7	21,5	-3,4	7,8	-22,8	-19,4	20,8	32,2	32,2
Tjenester	8,9	4,5	0,4	-3,9	2,8	3,5	-0,6	6,9	-3,3	0,9	0,7	0,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,7	0,7	-1,4	0,8	-0,3	1,2	0,5	-0,1	0,5	1,1	0,5	0,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,8	2,3	0,9	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	1,2	0,4	0,4
Oljeverksamhet og utenriks sjøfart	-0,7	-4,4	-8,8	1,8	-3,1	3,4	0,5	-2,3	0,3	0,4	1,1	1,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	3,8	2,2	0,7	0,7	0,5	0,7	0,5	0,5	0,6	1,2	0,5	0,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,3	2,5	0,8	0,9	0,6	0,7	0,5	0,5	0,7	1,4	0,6	0,6
Industri og bergverk	2,0	3,2	1,3	0,5	0,1	3,7	0,6	-1,7	1,1	2,6	0,8	0,8
Annen vareproduksjon	9,4	2,5	-0,5	1,4	1,7	-1,1	0,5	2,2	0,8	3,8	-0,8	-0,8
Tjenester inkl. boligtjenester	3,6	2,3	1,0	0,9	0,4	0,6	0,4	0,5	0,6	0,6	0,9	0,9
Offentlig forvaltning	2,3	1,4	0,4	0,1	0,1	0,6	0,5	0,8	0,5	0,5	0,4	0,4
Produktavgifter og -subsider	3,3	2,5	1,8	-0,5	1,0	0,0	1,0	0,1	0,4	1,5	-0,9	-0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. 2012=100

	Ujustert		Sesongjustert								
	2012	2013	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	100,0	102,8	99,7	100,7	101,4	102,1	103,2	103,4	104,2	104,4	105,1
Konsum i offentlig forvaltning	100,0	103,9	100,0	101,3	103,0	103,4	104,2	104,6	105,7	106,3	106,3
Bruttoinvestering i fast kapital	100,0	103,0	100,1	100,5	102,1	102,4	103,2	103,9	104,7	104,8	105,7
Fastlands-Norge	100,0	102,6	100,3	100,6	101,7	102,1	102,9	103,6	104,1	103,9	105
Innenlandsk sluttanvendelse	100,0	103,0	99,6	101,0	102,4	102,1	103,2	104,5	104,5	105,4	105,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	100,0	103,0	99,9	100,8	101,9	102,5	103,4	103,8	104,6	104,8	105,4
Eksport i alt	100,0	101,9	99,8	98,6	98,4	100,1	103,6	105,5	103,6	101,3	100,2
Tradisjonelle varer	100,0	103,1	99,0	98,8	100,0	102,2	103,7	105,9	106,7	105,6	106,4
Samlet sluttanvendelse	100,0	102,7	99,7	100,3	101,1	101,5	103,3	104,8	104,2	104,2	103,9
Import i alt	100,0	102,5	99,9	100,4	100,0	101,6	103,1	105,7	107,1	106,4	106,9
Tradisjonelle varer	100,0	102,1	100,3	100,2	99,8	100,9	103,1	104,6	106,7	106,5	107,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	100,0	102,7	99,6	100,2	101,5	101,5	103,4	104,5	103,4	103,5	103
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	100,0	103,2	99,7	101,0	102,3	102,8	103,6	104,0	104	104,7	105,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert								
	2012	2013	12.3	12.4	13.1	13.2	13.3	13.4	14.1	14.2	14.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,8	0,4	0,9	0,7	0,7	1,0	0,2	0,7	0,3	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	3,8	3,9	0,3	1,3	1,7	0,3	0,8	0,4	1,1	0,5	0
Bruttoinvestering i fast kapital	3,0	3,0	0,3	0,4	1,6	0,3	0,7	0,7	0,7	0,1	0,9
Fastlands-Norge	3,3	2,6	0,6	0,2	1,1	0,4	0,8	0,7	0,5	-0,1	1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	3,0	-0,2	1,4	1,3	-0,3	1,1	1,2	0,0	0,8	0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,3	3,0	0,4	0,9	1,1	0,5	0,9	0,4	0,8	0,2	0,5
Eksport i alt	2,9	1,9	0,1	-1,2	-0,2	1,8	3,5	1,9	-1,8	-2,2	-1,1
Tradisjonelle varer	-1,9	3,1	-1,5	-0,2	1,2	2,2	1,5	2,1	0,7	-1	0,8
Samlet sluttanvendelse	2,6	2,7	-0,1	0,6	0,9	0,3	1,8	1,4	-0,5	-0,1	-0,3
Import i alt	0,1	2,5	-0,5	0,5	-0,4	1,6	1,5	2,5	1,3	-0,7	0,4
Tradisjonelle varer	0,3	2,1	0,5	-0,1	-0,4	1,1	2,2	1,5	2,0	-0,2	1,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3,4	2,7	0,0	0,6	1,3	0,0	1,9	1,1	-1,0	0,1	-0,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,5	3,2	0,0	1,2	1,3	0,4	0,8	0,4	-0,1	0,7	0,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2008-2014

ØA 4/2014

- Hvordan kan SSB's investeringsstatistikk brukes til prognosemål?, 19
- Effekter av en normalisering av investeringsnivået i fastlandsbedriftene, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 23

ØA 3/2014

- Boligmarkedet er viktig for utviklingen i realøkonomien, 18-19
- To indeks for måling av konsumpriser, 26

ØA 1/2014

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 12
- Faktorer bak endringene i konsumet 2009-2013, 20
- Direkte og indirekte importandeler, 25
- Hvor viktige har petroleumsinvesteringene vært? 27
- Reallønn og produktivitet i industrien, 30

ØA 5/2013

- Virkningen av svakere krone på norsk økonomi, 17
- Faktorer bak utviklingen i boligprisene framover, 20-21

ØA 3/2013

- Usikkerhet om finanspolitikken, 16-17
- Effekter av fortsatt forsiktigheitsmotivert sparing, 19

ØA 1/2013

- Strengere krav til bankenes egenkapital, 18
- Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 26
- Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi, 30

ØA 6/2012

- Myk landing i boligmarkedet, 18
- Todelingen i industrien er tydelig i lønnsandelene, 25

ØA 4/2012

- Norsk oppgang: Noen faktorer bak forskjellen til konjunkturutviklingen ute, 22-23

ØA 1/2012

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 18
- Prognoser for renta på rammelån, 19
- Hva skal til av renteøkning for å kvele boligveksten?, 21
- Direkte og indirekte importandeler, 25

ØA 6/2011

- Bankkrise - igjen?, 6
- Krisetiltak rettet mot finansmarkedene, 15
- Revisjoner i husholdningenes finansielle stilling, 17

ØA 4/2011

- Europas gjeldsstruktur til besvær, 10
- Den spanske og italienske statsgeldskrisen, 11
- Betydningen av sterkere kronekurs, 17
- Bedriftenes finansielle stilling, 27

ØA 3/2011

- Husholdningenes gjelds- og rentebelastning, 14
- Hva er konsumveksten per innbygger?, 16
- Hva er husholdningenes finansielle stilling?, 17
- Renteøkningenes bidrag til å dempe konjunkturoppgangen, 26

ØA 1/2011

- Statsgeldkrisen i Europa, 9
- Mer aktiv bruk av finans- og pengepolitikken i konjunkturstabiliseringen 2012-2014, 17
- En finanspolitikk som følger 4-prosentbanen i 2011-2014, 18
- Kraftmarkedet framover, 31
- Direkte og indirekte importandeler, 37

ØA 6/2010

- Omlegging av KPI, 25
- Hva skjer med norsk økonomi med kraftigere nedgang internasjonalt?, 26

ØA 3/2010

- Gjeldskrisen i Europa, 10-11

ØA 1/2010

- Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009, 18
- Lagerendringer og statistiske avvik, 23
- Fra lønn per normalårsverk til årslønn, 26
- Kraftmarkedet framover, 27
- Direkte og indirekte importandeler, 33

ØA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22
- Det kan gå verre, 25

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24-25
- Betydningen av den ekspansive finanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26

ØA 3/2009

- "Boligpriskrakk" – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19
- Kraftmarkedet framover, 26
- Direkte og indirekte importandeler, 32

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

Pensjonsreformen – stort omfang av tidliguttag øker pensjonsutgiftene på kort sikt

Dennis Fredriksen og Nils Martin Stølen

Pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011. Observasjoner fra NAV for årene 2011 til 2013 viser at færre utsetter avgangen fra yrkesaktivitet enn det som vi tidligere har lagt til grunn. Videre har mange tatt ut hel eller delvis pensjon, mens de har fortsatt å arbeide. Begge disse endringene har ført til at utgiftene til alderspension i de første årene etter innføringen av reformen blir større enn tidligere beregnet. For 2014 er utgiftene til alderspension anslått å bli 12,5 milliarder kroner høyere enn om reformen ikke hadde blitt innført. Tidligere uttag av pensjon gir lavere årlige ytelsjer, og på lengre sikt blir den innstrammende effekten større.

Innledning

Det nye systemet for alderspension i folketrygden ble innført fra 1. januar 2011. For ansatte i privat sektor, som oppfyller gitte krav til opptjening, innebærer det nye systemet en mulighet til fleksibel overgang til alderspensionen fra folketrygden mellom 62 og 75 år. Reglene er utformet slik at den årlige pensjonen blir høyere desto senere den tas ut. Det er mulig å ta ut hel eller delvis pensjon, og pensjonen kan kombineres med arbeid uten avkorting. Videre skal pensjonen levealdersjusteres. Det vil si at personer fra senere fødselskull må arbeide lenger for å oppnå samme årlige pensjon dersom levealderen øker. Verdien av opparbeidede rettigheter skal reguleres årlig med utgangspunkt i gjennomsnittlig lønnsvekst for arbeidstakerne. Alderspension under utbetaling reguleres med lønnsveksten fratrukket 0,75 prosent.

Med den nye opptjeningsmodellen tjenes pensjonen opp over alle år med pensjonsgivende inntekt. En garantiplikt sikrer et minstenivå tilsvarende minstepensionen i det gamle systemet. Reglene for opptjening av rettigheter fra det gamle systemet vil fortsatt gjelde i de første årene. De nye opptjeningsreglene innføres gradvis for årskullene 1954–1962. Fram til 2016, når 1954-kullet fyller 62 år, vil det derfor bare ytes pensjon etter de gamle opptjeningsreglene. De nye reglene for indeksering av opparbeidede rettigheter og årlige ytelsjer ble innført i 2011 for alle alderspensionister.

For ansatte i bedrifter med avtalefestet pensjon (AFP) i privat sektor ble det også innført en ny ordning fra og med 2011. Etter det nye opplegget blir AFP gitt som et påslag til alderspensionen. AFP-tillegget blir høyere jo senere det tas ut, og det levealdersjusteres. For offentlig

sektor er det derimot avtalt at de tidligere reglene for AFP og tjenestepensjon skal videreføres med tilpassinger til det nye systemet for alderspension i folketrygden. Denne videreføringen svekker incentivene til utsatt pensjonering for ansatte i offentlig sektor, sammenlignet med utviklingen i privat sektor.

Elementene i det nye pensjonssystemet vedtatt før 2011, var innarbeidet i Statistisk sentralbyrås siste publiserte framskrivninger av utviklingen i folketrygdens utgifter til alderspension og arbeidsstyrken i Fredriksen og Stølen (2011b). Framskrivningen av disse størrelsene blir gjennomført med den dynamiske mikrosimuleringsmodellen MOSART. Modellen simulerer de framtidige livsløpene for befolkningen i Norge basert på detaljert informasjon fra et utgangsår, anslag for befolkningsutviklingen og overgangssannsynligheter mellom ulike tilstander avhengig av egenskaper ved livsløpene. Regelverket for blant annet uførepensjon og alderspension er innarbeidet i modellen, som også ivaretar at ulike deler av befolkningen har ulik opptjening.

Siden 2011 har det ikke skjedd endringer i regelverket for alderspension. Men modellens datagrunnlag er oppdatert, resultatene fra nye befolkningsframskrivninger er innarbeidet, og på noen områder er modellen forbedret. Til sammen gir disse endringene såpass klare utslag at det er hensiktsmessig å publisere oppdaterte framskrivninger. Det er spesielt innarbeidingen av observert pensjoneringsatferd for årene 2011 til 2013, samt stort uttag av tidligpension i kombinasjon med arbeidsinntekt som har hatt stor betydning.

Viktigste endringer siden publiseringen i 2011

Datagrunnlaget for MOSART-beregningene er nå i hovedsak oppdatert til 2013. Det innebærer at priser, lønninger og grunnbeløp er basert på årsgjennomsnittet for 2013 (Folketrygdens grunnbeløp G = kr 84 204). Arbeidstilbuddet er kalibrert til gjennomsnittet av årene 2009–2013, og opplysningene om uførepension er kalibrert til gjennomsnittet av årene 2004–2013.

Dennis Fredriksen er seniorrådgiver i Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (dennis.fredriksen@ssb.no)

Nils Martin Stølen er forsker i Gruppe for offentlig økonomi og befolkningsmodeller (nils.martin.stolen@ssb.no)

Utdanningsmodulen er i hovedtrekkene reestimert og kalibrert til snittet av årene 2008-2012. Til sammenlikning var resultatene fra 2011 basert på framskrivinger med basisår fra 2010. Innarbeidningen av årene 2011-2013 innebærer derfor observasjoner fra tre år hvor det nye pensjonssystemet har gjort seg gjeldende. Blant annet er tidligere antakelser om hvordan pensjonsreformen kunne slå ut på pensjonering og arbeidstilbud erstattet med faktiske observasjoner.

MOSART-beregningene er videre basert på befolkningsframskrivingene fra 2014, mens den forrige publiseringen tok utgangspunkt i befolkningsframskrivingene fra 2011. Som vanlig følger referansebanen for MOSART-beregningene mellomalternativet i befolkningsframskrivingene. Med unntak av at forutsetningen om den samlede fruktbarhetsraten er litt nedjustert fra mellom 1,97 og 1,93 i framskrivingen i 2011 til 1,8 på lengre sikt i framskrivingen fra 2014, er endringene forholdsvis små. En forventet levealder ved fødselen på 79,6 år for menn og 83,5 år for kvinner i 2013 er anslått å øke til henholdsvis 86,5 og 89,1 år i 2060. Det er det samme anslaget som i befolkningsframskrivingene fra 2011 for kvinner og et halvt år høyere for menn.

Etter utvidelsen av EU i 2004 økte nettoinnvandringen sterkt fram til 2010, og har siden holdt seg noenlunde konstant. På linje med befolkningsframskrivingene fra 2011 og 2012, er det også i de siste framskrivingene lagt til grunn at nettoinnvandringen etter hvert vil avta. Fra et nivå på om lag 40 000 i 2013 er det nå anslått at den vil synke til snaue 30 000 i 2020 og under 20 000 i 2040. Nedgangen i nettoinnvandringen er litt svakere enn det som ble lagt til grunn i de to forrige framskrivingene. Bidraget fra innvandring til befolkningsveksten blir dermed noe større.

Som nevnt innledningsvis er det stor fleksibilitet i det nye pensjonssystemet med hensyn til både pensjonering og uttak av pensjon. Ansatte i privat sektor som har opparbeidet tilstrekkelig med rettigheter, har etter fylte 62 år mulighet til fritt å kunne kombinere arbeid med pensjon. Analyser gjennomført ved Arbeids- og velferdsdirektoratet (se Dahl og Lien, 2013) viser at fram til og med 2012 hadde nesten 45 prosent av de som hadde mulighet til det, valgt å ta ut alderspensjon før 67 år. Dette er en god del flere enn det som var ventet på forhånd, men nesten to av tre alderspensjonister under 67 år har valgt å arbeide ved siden av pensjonen. Sysselsettingen blant eldre har dermed fortsatt å øke etter at pensjonsreformen ble gjennomført.

I en spørreundersøkelse utført av Dahl og Galaasen (2013) er ønsket om å nytte godt av pensjonen mens helsa ennå er god den vanligste begrunnelsen for å kombinere arbeid og pensjon blant personer i aldersgruppen 62-66 år. Mange verdsetter dessuten valgfriheten som følger med å ta ut pensjonen tidlig. Over 70 prosent mener også at tidlig uttak er lønnsomt for dem. Som påpekt av Fredriksen og Stølen (2011a), er dette særlig tilfelle for personer med alderspensjon litt

over minstepensjon på grunn av det nye skattesystemet for pensjonistene. Mer generelle beregninger utført av Lien (2012) og Indahl (2012) indikerer imidlertid at det med dagens rentenivå og forventninger om gjenstående levealder bare er et mindretall som har grunn til å forvente at tidlig uttak vil lønne seg målt ved neddiskontert forventet gjenstående livsinntekt. Tidlig uttak vil i hovedsak lønne seg for personer med vesentlig kortere levealder enn gjennomsnittet.

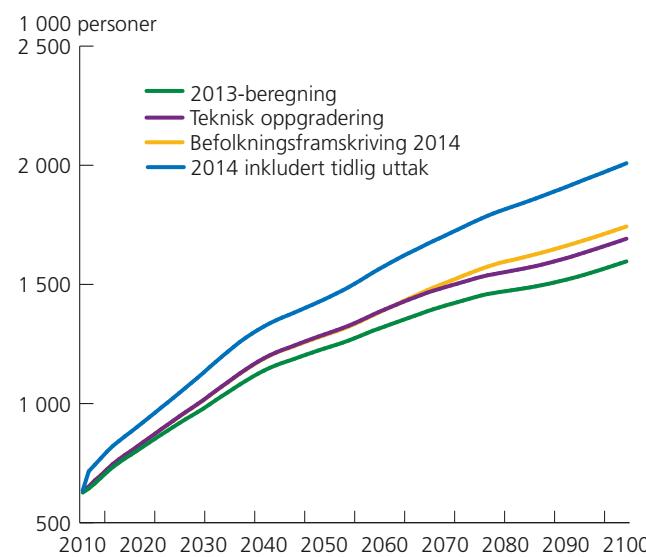
Ettersom det var vanskelig å gi anslag på omfanget av personer som kombinerte arbeid og pensjon før pensjonsreformen ble gjennomført, samtidig som det var grunn til å tro at effekten ikke nødvendigvis var av stor betydning for beregningene av de langsiktige effektene, var dette ikke innarbeidet i MOSART-beregningene fra 2011. I tråd med registreringene ved NAV for årene 2011-2013 var det først i forbindelse med oppdateringen av modellen at vi fikk innarbeidet tidliguttak av alderspensjon uten tilsvarende reduksjon av yrkesaktiviteten. Som vist i neste avsnitt, har dette momentet bidratt til en økning i utgiftene til alderspensjon i de første årene etter pensjonsreformen, mens effekten på lang sikt er mer begrenset.

Effekter på antall alderspensjonister og utgiftene til alderspensjon

Kalibreringen opp til 2013, og ikke minst forbedringen i modellen med å ta hensyn til tidliguttak av alderspensjon uten tilsvarende avgang fra yrkesaktivitet, bidrar til at tallet på personer som helt eller delvis mottar alderspensjon nå er beregnet til å øke langt sterkere enn tidligere anslått. Oppdateringen og forbedringen av modellen fører også til en klar økning i utgiftsanslagene, spesielt for de første tiårene.

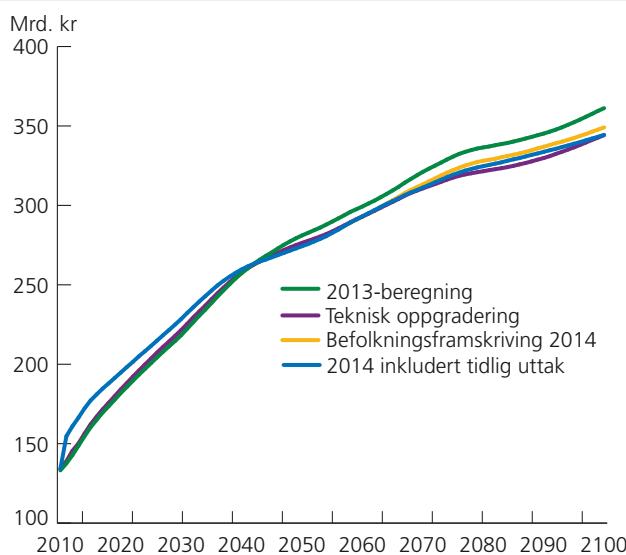
Effektene av de ulike endringene på antall personer som mottar alderspensjon er vist i figur 1. Den nederste grafen viser framskrivingen fra 2013. Deretter har

Figur 1. Framskrevet antall mottakere av alderspensjon under ulike forutsetninger

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Framskrevne utgifter til alderspension under ulike forutsetninger. 2013-beløp

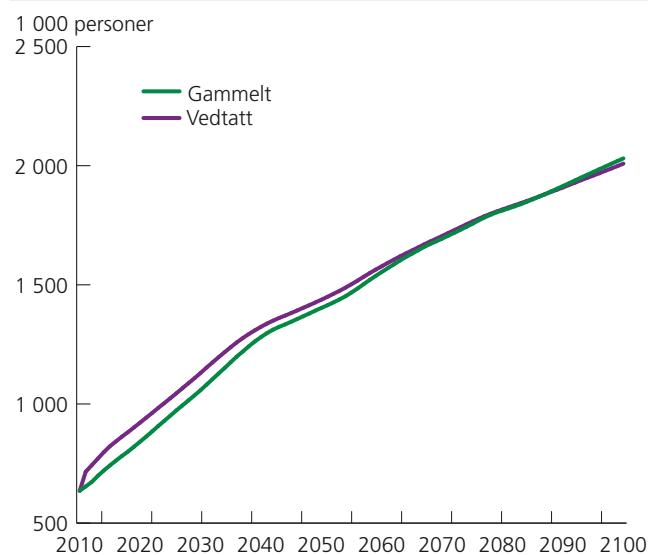

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vi innarbeidet betydningen av det oppdaterte data-grunnlaget og andre oppgraderinger av modellen enn tidliguttak av alderspensjon. Disse endringene øker tilbøyelighetene til å gå av med alderspensjon i årene framover, og øker isolert sett det forventede tallet på mottakere av alderspensjon i 2060 med 71 000 personer. Deretter har vi lagt til effekten av de nye befolkningsfarmskrivingene. Som vist i figuren, har de ingen betydning for antall mottakere av alderspensjon fram til rundt 2060 sammenlignet med befolkningsfarmskrivingene fra 2012. Deretter bidrar de litt på grunn av noe flere eldre innvandrere og litt sterkere økning i levealderen enn tidligere lagt til grunn, spesielt for menn. Den øverste kurven inkluderer den tekniske forbedringen med tidliguttak uten tilsvarende avgang fra yrkesaktivitet. I tråd med observasjonene for årene 2011-2013 er det grunn til å regne med at en stor andel personer tar ut alderspensjon samtidig som de fortsetter i full eller noe redusert stilling. Dette vil gi en langt større økning enn tidligere anslått i tallet på personer som mottar alderspensjon i årene framover. Isolert sett innebærer endringen at anslaget på antall mottakere av alderspensjon i 2060 vokser med 184 000 personer, mens effekten i 2100 kommer opp i 265 000 personer.

Den tekniske oppgraderingen, med unntak av innarbeidningen av tidliguttak uten tilsvarende pensjonering, har ingen nevneverdig betydning for utgiftene til alderspensjon på kort sikt slik som vist i figur 2. Det aktuariske opplegget i det nye pensjonssystemet innebærer at økt tilbøyelighet til pensjonering i forhold til det som tidligere ble lagt til grunn, blir motvirket av lavere ytelses. De samlede utbetalingene blir derfor også noe lavere på lengre sikt på grunn av reduserte årlege ytelsjer. Dessuten blir de opparbeidede rettighetene til pensjon senere i livet mindre ved tidlig avgang fra yrkesaktivitet. De nye befolkningsfarmskrivingene har heller ingen nevneverdig effekt for utgiftene til alderspensjon fram til 2060. Etter den tid bidrar de til en svak økning i

Figur 3. Framskrevet antall mottakere av alderspension med vedtatt og gammelt system

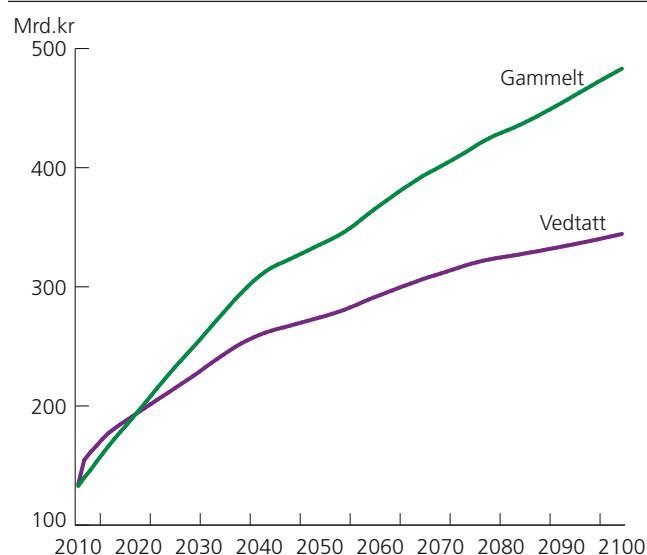
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

utgiftene på grunn av forutsetningen om litt flere eldre innvandrere. Noe høyere levealder blant norskfødte blir i stor grad motvirket av levealdersjusteringen.

Innarbeiding av en forutsetning om tidliguttak uten tilsvarende pensjonering vil naturlig nok innebære en økning av utgiftene til alderspensjon på kort sikt. I tråd med det som er påpekt om mulighetene for disse effektene i Fredriksen og Stølen (2011a), har uttaket av pensjon i kombinasjon med høy eller full stillingsprosent vist seg å bli betydelig. I 2014 er dermed utgiftene til alderspensjon anslått å bli rundt 16 milliarder kroner høyere enn om slikt uttak ikke hadde funnet sted. På grunn av den aktuariske utformingen, vil naturlig nok tidlig uttak av pensjon gi reduserte ytelsjer senere for de personene som benytter seg av det. Men i tråd med hva som er påpekt i Fredriksen og Stølen (2011a), er det ikke grunn til å regne med en vesentlig reduksjon i utgiftene på lengre sikt dersom tilbøyelighetene til tidliguttak holder seg oppe og størrelsen på pensjonistkullene korrigert for levealdersøkningen er noenlunde stabil. I 2100 er den isolerte effekten av tidlig uttak anslått å gi en reduksjon i utbetalingene til alderspensjon på i underkant av 5 milliarder kroner. De langsiktige effektene av tidlig uttak uten tilsvarende pensjonering skiller seg noe fra effektene av tidlig avgang fra yrkesaktivitet ettersom en i det første tilfellet fortsatt opparbeider rettigheter til den påfølgende tiden som pensjonist. Reduksjonen i den framtidige ytelsen blir dermed mindre enn ved tilsvarende tidlig avgang fra yrkesaktivitet.

I figur 3 er tallet på alderspensionister med det vedtatte systemet sammenlignet med om vi hadde holdt fast ved det gamle systemet, og en tilsvarende sammenligning av utgiftene er vist i figur 4. I tilfellet med en videreføring av det gamle systemet er det lagt til grunn at uttak av alderspensjon og aldersgrenser holder seg konstant som det som ble observert i 2010 før pensjonsreformen,

Figur 4. Framskrevne utgifter til alderspension med vedtatt og gammelt pensjonssystem. 2013-beløp

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

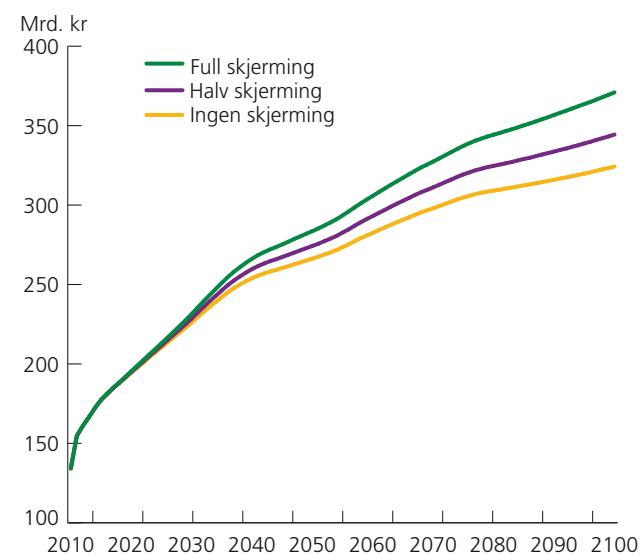
og verken ny opptjeningsmodell eller det aktuariske systemet er innarbeidet. Som det går fram av figur 3, blir forskjellen i antall alderspensionister mellom de to systemene liten når vi i det vedtatte systemet inkluderer alle de som tar ut pensjon i tillegg til arbeidsinntekt. Det nye systemet gir faktisk litt flere mottakere av alderspension i flere tiår framover.

Ettersom vi nå har innarbeidet at forholdsvis mange tar ut tidlig pensjon med det nye systemet, viser de siste beregningene at utbetalingene til alderspension blir en del høyere på kort sikt enn om det gamle systemet hadde blitt videreført. I 2014 blir utgiftene rundt 12,5 milliarder høyere. Uttak av tidligpensjon i tillegg til arbeidsinntekt har dermed i de første årene etter reformen langt større betydning enn de innstramende effektene som følger av levealdersjusteringen og indekseringen. Det er først i 2020 at det vedtatte pensjonssystemet er ventet å redusere utgiftene til alderspension. Men deretter blir innstrammingen betydelig, i første rekke på grunn av levealdersjusteringen. I 2060 er den innstramende effekten anslått til 76 milliarder kroner i 2013-beløp. Dette er om lag det samme som tidligere beregnet (korrigert for justering av G). Etter 2060 blir innstrammingene av pensjonsreformen større enn tidligere anslått, og fra figur 2 går det fram at det spesielt er mindre utsetting av pensjoneringen enn tidligere lagt til grunn som bidrar til dette. Fram til 2100 bidrar denne endringen sammen med forutsetningene om noe sterkere vekst i levealderen til at den årlige innstrammingen i utgiftene til alderspension sammenliknet med videreføring av gammelt system kommer opp i nærmere 140 milliarder kroner målt i 2013-verdi.

Effekter av skjerming av tidlige uførepensionister mot full levealdersjustering

Et punkt i pensjonsreformen som foreløpig ikke er helt avklart, er levealdersjusteringen for tidlige

Figur 5. Framskrevne utgifter til alderspension under ulike forutsetninger om skjerming av tidlige uførepensionister. 2013-beløp

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

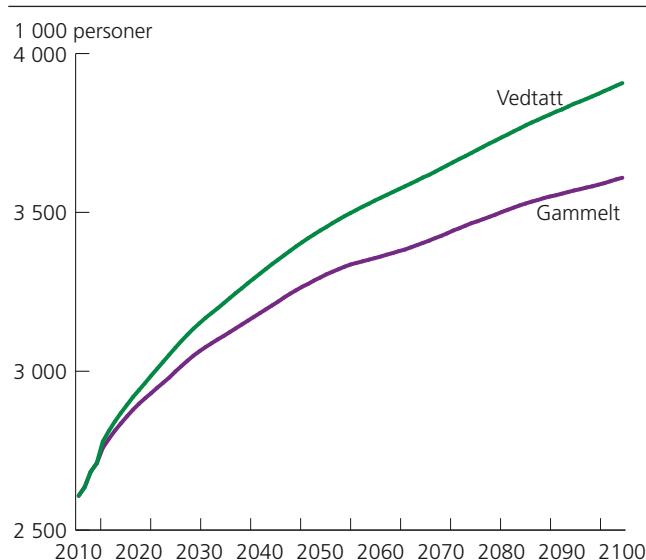
uførepensionister når de blir overført til alderspension ved 67 år. Som et mulig kompromiss mellom motstridende hensyn er det foreløpig vedtatt halv levealdersjustering av det som er tilfellet for yrkesaktive. Ordningen er begrunnet med at personer som er uføre, ikke kan motvirke levealdersjusteringen ved å utsette pensjoneringen. En ulempe med denne skjermingen er at den øker insentivene til å bli ufør mot slutten av den yrkesaktive karrieren, og full skjerming ville ha økt disse insentivene ytterligere.

I figur 5 viser vi de framskrevne utgiftene til alderspension under ulike forutsetninger om skjerming av de tidlige uførepensionistene. Det er da ikke tatt hensyn til at skjermingen kan påvirke antallet uførepensionister. Ettersom det er innført en generell ordning som også delvis skjermer de yrkesaktive mot levealdersjusteringen de første årene, slår ikke de alternative forutsetningene for de tidlige uførepensionistene noe særlig ut før etter 2030. I 2060 innebærer halv skjerming en økning av utgiftene på nærmere 11 milliarder kroner sammenliknet med ingen skjerming. Full skjerming ville ha økt utgiftene ytterligere med vel 13 milliarder. Så lenge levealderen forutsettes å øke, vil forutsetningen om skjermingen av de tidlige uførepensionistene ha større betydning jo lengre fram i tid en går.

Effekter på arbeidsstyrken

De gjennomførte oppdateringene og forbedringene har ingen stor betydning for framskrivingene av arbeidsstyrken. Som det går fram av tabell 1 skyldes den største endringen en klar nedjustering til observert nivå i 2013 sammenliknet med 2013-framskrivingen kalibrert mot 2012. Nedkalibreringen gjelder særlig de yngste og eldste aldersgruppene. For de yngste i aldersgruppen 15-19 år har det sammenheng med noe nedgang i yrkesdeltakingen. For de eldste har det sammenheng med at økningen i yrkesdeltakingen som følge

Figur 6. Framskriving av arbeidsstyrken med vedtatt og gammelt pensjonssystem

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Framskriving av arbeidsstyrken med ulike forutsetninger. 1000 personer

	Framskriving 2013	Teknisk oppgradering	Befolkningsframskriving 2014	2014 inkl. tidlig uttak
2013	2773	2711	2711	2711
2020	2990	2962	2942	2941
2030	3191	3152	3149	3151
2060	3596	3513	3543	3546

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

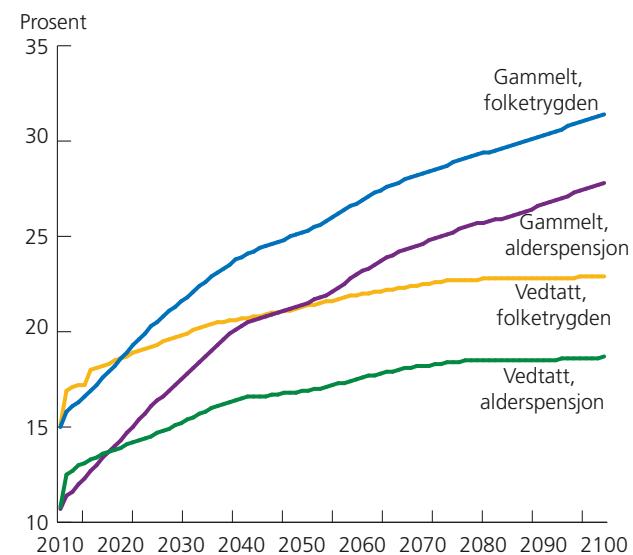
av pensjonsreformen i de første årene har vist seg å bli noe svakere enn det vi på svært usikkert grunnlag la til grunn i forkant av reformen.

De nye befolkningsframskrivningene fra 2014 har ingen stor betydning for framskrivningene av arbeidsstyrken. Litt lavere nettoinnvandring enn tidligere lagt til grunn i de første årene trekker svakt nedover. Litt mindre nedgang i nettoinnvandringen enn tidligere lagt til grunn senere trekker noe oppover. Tidliguttak av alderspension uten avgang har per definisjon ingen betydning for yrkesdeltakingen. I alt er arbeidsstyrken anslått til å vokse med 835 000 personer fra 2013 til 2060, og nettoinnvandringen er den viktigste komponenten. Som det går fram av figur 6, har vi på foreløpig og usikkert grunnlag lagt inn som forutsetning at pensjonsreformen bidrar til at arbeidsstyrken i 2060 er om lag 185 000, eller 5,5 prosent, høyere enn det den ville ha vært uten reformen. På grunn av noe mindre utsatt avgang fra yrkesaktivitet enn tidligere lagt til grunn, er dette litt lavere enn anslått i Fredriksen og Stølen (2011b).

Effekter på finansieringsbyrden

I Norge finansieres de offentlige pensjonsutgiftene løpende av skatteinntektene. Med et slikt system vil forholdet mellom pensjonsutgiftene og skattegrunnlaget målt ved de samlede pensjonsgivende inntektene være et godt mål på finansieringsbyrden. Beregningen

Figur 7. Bidragsrate. Vedtatt og gammelt system

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

av slike bidragsrater er vist for folketrygdens utgifter til alderspension og summen av utgiftene til alderspension, uførepension og etterlattepension i figur 7. I beregningen av bidragsraten er det også tatt hensyn til at pensjonsutbetalingene skattlegges, men bare om lag halvparten så hardt som arbeidsinntekter.

På grunn av tidliguttak av alderspension uten tilsvarende pensjonering viser beregningene nå at bidragsraten øker mer med vedtatt system i de første årene enn om det gamle systemet hadde vært beholdt. På lengre sikt er bildet tilnærmet det samme som før.

Pensjonsreformen bidrar klart til å dempe veksten i bidragsraten. Men ettersom vi i Norge beveger oss fra en statsfinansielt svært gunstig situasjon med få eldre per yrkesaktiv til en mer normal situasjon når det gjelder forholdet mellom antall eldre og antall personer i yrkesaktiv alder, øker bidragsraten fra 10,8 prosent i 2010 til 17,6 prosent i 2060. Nivået på bidragsraten rundt 2050 og 2060 er ikke vesensforskjellig fra beregningene publisert i Fredriksen og Stølen (2011b). Uten pensjonsreformen er det anslått at bidragsraten til alderspension alene kunne ha kommet opp i 23,2 prosent i 2060. Inkludert uførepension og etterlattepension er bidragsraten med det nye pensjonssystemet anslått til å øke fra 15,1 prosent i 2010 til 22,0 prosent i 2060.

Pensjonssystemet i offentlig sektor

I offentlig sektor har en valgt å beholde den gamle ordningen med Avtalefestet pensjon (AFP). Dette innebærer at de som går av med AFP mellom 62 og 67 år ikke har den samme fleksibiliteten som i privat sektor til å kombinere arbeid og pensjon. Alderspensionen etter 67 år blir også i beskjeden grad påvirket av å utsette pensjoneringen mellom 62 og 67 år. En konsekvens av dette er at insentivene til å utsette pensjoneringen for ansatte i offentlig sektor er lavere enn i privat sektor. Ettersom vi foreløpig ikke har innarbeidet de offentlige tjenestepensjonsordningene på en fullgod måte i MOSART-modellen, er vi ennå ikke i stand til å gi et

helhetlig bilde av konsekvensene av det gjeldende pensjonssystemet i offentlig sektor sammenlignet med en omlegging i tråd med det vedtatte systemet for privat sektor. Men noen relevante betrakninger kan gis.

Selv med den gunstige AFP-ordningen i offentlig sektor er det færre enn 30 000 som benytter seg av ordningen. Mange står i yrkesaktivitet etter 62 år, men en god del av de tidligere offentlige ansatte mellom 62 og 67 år er omfattet av uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. Når vi tar hensyn til kjønn, alder og utdanning, er det grunn til å tro at en omlegging av pensjonssystemet i offentlig sektor til å samsvare med det gjeldende systemet i privat sektor bare kan gi begrensete effekter på yrkesdeltakingen i aldersgruppen 62-66 år. En del av de som i dag mottar AFP vil trolig gå ut i alderspensjon, mens noen vil havne på uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger.

Levealdersjusteringen vil trolig ha større effekt på utsatt pensjonering for offentlig ansatte som står i arbeid til etter 67 år. Foreløpig er imidlertid ikke systemet fastlagt lengre fram enn til 1958-kullet. Hvis garantien om 66 prosent av sluttlonn i tjenestepensjon ved avgang ved 67 år ikke blir videreført, er det grunn til å tro at pensjonsreformen vil bidra til at offentlige ansatte som ikke går av med AFP eller uførepensjon før 67 år, velger å utsette avgangen for å øke de årlige pensjonsutbetalingene.

Referanser

Dahl, E. S. og A.M. Galaasen (2013): I pose og sekkk? Hvorfor har så mange valgt å kombinere arbeid og pensjon? *Arbeid og velferd 3/2013*, Arbeids- og velferdsdirektoratet, 56-67.

Dahl, E.H. og O.C. Lien (2013): Pensjonsreformen - flere i arbeid. *Arbeid og velferd 1/2013*, Arbeids- og velferdsdirektoratet, 58-71.

Fredriksen, D. og N.M. Stølen (2011a): *Utforming av ny alderspensjon i folketrygden*. Rapporter 22/2011, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D. og N.M. Stølen (2011b): Pensjonsreformen – økte utgifter til alderspensjon motvirkes av sterkere vekst i arbeidsstyrken. Økonomiske analyser 6/2011, Statistisk sentralbyrå, 38-44.

Indahl, B. (2012): Er det lønnsomt å ta ut pensjon tidlig? *Samfunnsøkonomen 2/2012*, 12-16.

Lien, O.C. (2012): Når bør man ta ut alderspensjon? *Arbeid og velferd 1/2012*, Arbeids- og velferdsdirektoratet, 62-72.

Revidert BNP 1995-2013: Relativ liten oppjustering for Norge

**Tore Halvorsen og
Knut Sørensen**

Et hovedresultat av den nylig gjennomførte hovedrevisjonen av nasjonalregnskapet er en oppjustering av nivået på bruttonasjonalproduktet (BNP) for alle år, varierende mellom 1,5 - 2,1 prosent. Dette er en mindre oppjustering enn i de fleste andre land. Utvikling i BNP fra år til år er lite endret. Bak revisjonene ligger endringer i både definisjoner og beregningsmetoder. Også nye statistiske opplysninger er tatt inn.

Innledning

Statistisk sentralbyrå publiserte 20. november i år resultatene fra en hovedrevisjon av nasjonalregnskapet med tidsserier tilbake til 1995. På nyåret vil det bli frigitt tall tilbake til 1970. Nasjonalregnskapet publiseres normalt i tre foreløpige versjoner før endelige tall foreligger etter snau 2 år. Denne publiseringssyklusen er fastlagt gjennom en avveining mellom behovet for aktuell statistikk, som tilsier en tidlig publisering, og behovet for statistikk av høy kvalitet, som tilsier å vente til mer fullstendig informasjon foreligger. Utover denne faste revisjonssyklusen er det enkelte ganger nødvendig å foreta mer omfattende revisjoner av nasjonalregnskapet og tallene revideres da også lengre tilbake i tid. Slike større revisjoner kalles hovedrevisjoner. Den forrige hovedrevisjonen ble gjennomført i 2011, se Gimming m.fl. (2011).

Den foreliggende hovedrevisjonen, som er den syvende i rekken siden nasjonalregnskapets etablering på begynnelsen av 1950-tallet, har sitt opphav i nye internasjonale retningslinjer for nasjonalregnskapet. Norge er i kraft av EØS-medlem forpliktet til å følge EUs regelverk for nasjonalregnskap. Den siste versjonen ble endelig vedtatt i 2013 og tas nå i bruk av alle EU/EØS-landene.

Nasjonalregnskapstallene er også endret av andre årsaker. I noen tilfeller er nye kilder tatt i bruk og for noen områder er beregningsmetodene forbedret. Denne artikkelen omtaler de viktigste endringene og belyser virkningene av hovedrevisjonen på nasjonalregnskapets nivåtall for referanseåret 2011, som er den siste årgangen med endelige nasjonalregnskapstall før hovedrevisjonen. I tillegg presenteres revisionene av de årlige endringsratene for sentrale hovedstørrelser. For nærmere omtale av revisionene for årene etter 2011 vises det til kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) som ble publisert på SSBs hjemmesider 20. november. Tallene fram til og

med 2012 er nå endelige, mens nasjonalregnskapet for 2013 er foreløpig.

Nye internasjonale retningslinjer

På det internasjonale plan har arbeidet med å utvikle nasjonalregnskapet nedfelt seg i manualer publisert i regi av internasjonale organisasjoner. «System of National Accounts» (SNA) utarbeides i felleskap av FN, IMF, OECD, Verdensbanken og EU. Sistnevnte organisasjon utarbeider også sin egen manual, «European System of Accounts» (ESA) som er avstemt mot SNA, men tilpasset bruk i EU. IMFs manual for utenriksregnskap, «Balance of Payments Manual» (BPM) er også samordnet med prinsippene i SNA.

Økonomi og samfunn endrer seg over tid, nye økonomiske fenomener dukker opp og fokus i analyser av samfunnsøkonomien endrer seg deretter. Manualene blir derfor med jevne mellomrom tatt opp til diskusjon med tanke på modernisering og oppdatering. De siste oppdateringene av de internasjonale manualene forelå i 2008 (2008SNA), 2009 (BPM6) og 2010 (ESA2010). EU og EØS-land tar i bruk de nye manualene fra i år av.

Manualene beskriver samfunnsøkonomien gjennom en teoretisk modell som danner utgangspunkt for en statistisk beskrivelse i form av et nasjonal- og utenriksregnskap. Dette gjøres ved hjelp av definisjoner og føringsprinsipper for ulike økonomiske fenomener. For eksempel defineres produksjon, herunder hva som faller utenfor produksjonsbegrepet. Videre gis prinsipper for føring av ulike produksjonskostnader, og det er på dette området vi finner noen av de viktigste endringene i manualenes anbefalinger og som blant annet påvirker bruttonasjonalproduktet (BNP).

Kapitalisering av utgifter til forskning og utvikling (FoU)

En viktig oppgave for nasjonalregnskapet er å gi data til analyse av produksjons- og produktivitetsutvikling, ikke minst i sammenligning mellom land. I denne sammenhengen har behandlingen av produksjonskostnader stor betydning. Kostnader ved FoU har i nasjonalregnskapet til nå vært ført som løpende utgifter i

Tore Halvorsen er seniorrådgiver i Seksjon for nasjonalregnskap (tore.halvorsen@ssb.no)

Knut Sørensen forsker i Seksjon for nasjonalregnskap (knut.sorensen@ssb.no)

form av produktinnsats og dermed kommet som direkte fratrekks fra produksjonsinntekten i beregningene av bruttoprodukt eller merverdien skapt gjennom produksjonsvirksomhet. I de nye retningslinjene er imidlertid dette endret ved at kostnader knyttet til FoU skal føres som investering i immateriell realkapital.

FoU kan være både innkjøpt og egenprodusert. Tidligere omfattet produksjonen i nasjonalregnskapet kun markedsomsetning av FoU, men nå blir også egenprodusert FoU regnet med. SSBs egne undersøkelser og kartlegging som foretas av Nordisk Institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har dannet grunnlaget for beregning av de nye nasjonalregnskapstallene. Disse viser at total produksjon av FoU-tjenester i 2011 var 47,6 milliarder kroner, som er en oppjustering på 32 milliarder kroner i forhold til hva som var inkludert i nasjonalregnskapet tidligere. Utslaget på BNP av dette har vært en oppjustering på 39,7 milliarder kroner eller 1,4 prosent og er en følge både av den oppjusterte produksjonen og redusert produktinnsats pga. omposting av utgifter til investering.

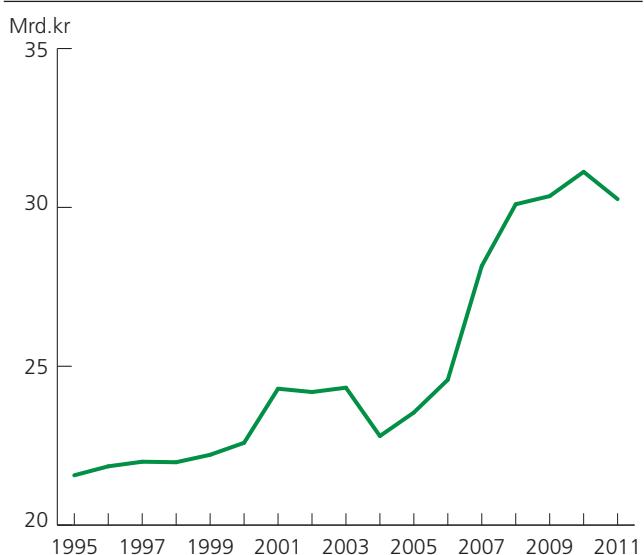
Det FoU-arbeidet som skal kapitaliseres, er ifølge internasjonale retningslinjer for FoU-statistikk:

Forskning og utviklingsarbeid er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser. Aktivitetene skal inneholde et generelt nyhetselement og at det er knyttet en viss form for usikkerhet til resultatet. Et normalt konstruksjons- eller planleggingsarbeid som følger helt etablerte rutiner regnes ikke til FoU, heller ikke innføring av kjent etablert teknologi i bedriften.

I nasjonalregnskapet settes visse krav til at en transaksjon skal oppfattes som investering. Kapitalen det investeres i må ha en eier som får økonomiske fordeler av å eie eller bruke kapitalen i produksjon. Kapitalen skal kunne brukes kontinuerlig, eller i det minste flere ganger, over et tidsrom som dekker flere regnskapsperioder (mer enn et år). Diskusjonen har særlig dreid seg om all forskning og utvikling kan sies å gi økonomiske fordeler til sin eier. For næringslivet antas det at de ikke ville satt i gang FoU-prosjekter dersom de ikke ventet økonomiske fordeler av det. Det har imidlertid vært en diskusjon rundt FoU i offentlig forvaltning. Dette munnet ut i at forvaltningen har økonomiske fordeler av FoU dersom den bidrar til gjennomføringen av det offentliges politikk. Dette gir en vid tolkning av FoU som investering. Konklusjonen er at all FoU er regnet som investering i det norske nasjonalregnskapet.

Når FoU regnes som investering, må eget investeringsarbeid i FoU regnes med i produksjon og investeringen. Tidligere ble bare FoU som ble omsatt regnet med i produksjonen. Mesteparten av FoUproduksjonen er av typen eget investeringsarbeid.

Figur 1. Investeringer i FoU 1995-2012. Milliarder faste 2005-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

FoU som investeres vil akkumuleres over tid som en kapitalbeholdning. Denne kapitalen regnes som produsert fast realkapital av immateriell type og som over tid taper sin verdi. Vi har valgt en gjennomsnittlig økonomisk levetid for FoU-kapitalen på 10 år. Dette er Eurostats forslag til felles standardverdi for land som ikke har spesielle undersøkelser av levetiden.

Figur 1 viser at investeringene i FoU målt i faste priser stort sett økte langsomt helt fram til midt på 2000-tallet. Investeringene vokste deretter kraftig i årene 2007 og 2008 for så å flate ut. FoU-investeringenes andel av samlede investeringer har økt noe, fra 6,2 prosent av bruttoinvesteringene i fast kapital i 1995-1999 til 6,8 prosent i den siste perioden 2007 – 2012. Beholdningen av FoU-kapital har økt ganske jevnt i perioden. Over tid har innkjøpt FoU utgjort en økende andel av disse investeringene, men egne investeringsarbeider utgjorde likevel 80 prosent av de samlede FoU-investeringene i 2010 og 2011. Innenfor ikke-markedsrettet virksomhet, som omfatter offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner rettet mot husholdningene, har egne investeringsarbeider hele tiden vært helt dominerende.

For markedsrettet produksjon bidrar den nye behandlingen av FoU til økt BNP gjennom to kanaler. For det første gjennom omklassifiseringen fra produktinnsats til investering, men også ved at eget investeringsarbeid nå blir regnet som produksjon. For offentlig forvaltning vil ikke omklassifiseringen fra produktinnsats til investering i seg selv bety noe for bidraget til BNP. Produksjonen regnes fremdeles som summen av kostnadene. En legger til grunn at kostnadene til eget investeringsarbeid i forvaltningen har vært med i de offentlige regnskapene hele tiden. Innkjøpt FoU som omklassifiseres fra produktinnsats til investering vil isolert sett trekke produksjonen i offentlig forvaltning ned. Men dette vil imidlertid mer enn oppveies ved at

en nå får kapitalslit på FoU-kapitalen som ny kostnad og dermed økt produksjon.

Beregningene viser at kapitaliseringen av FoU har bidratt til å øke BNP med 1,4 prosent i 2011. Den prosentvise økningen var størst tidlig i perioden, og har avtatt litt med tiden før den har tatt seg opp igjen de siste årene. Økningen som følge av FoU utgjorde 1,6 prosent for 1995. Endringen i BNP er først og fremst en nivåheving. Det er bare mindre utslag på veksten i BNP. Når det gjelder endringene i netto nasjonalprodukt og nasjonalinntekt, vil økningen i BNP som følge av kapitaliseringen av FoU langt på vei oppveies av økt kapitalslit på FoU-kapitalen. Det blir derfor beskjedne konsekvenser for (netto) nasjonalinntekt og netto nasjonalprodukt. For 2011 økte netto nasjonalprodukt med 0,1 prosent som følge av omposteringen av FoU-utgiftene.

FoU var tidligere et karakteristisk produkt i næringen SN72: Forskning og utvikling, og ble ikke produsert i andre nærlinger. Produktet FoU har fått en strammere avgrensning og er revidert kraftig ned i forskningsnæringen fordi det er lagt til grunn at denne næringen også produserer andre typer tjenester (konsulent-tjenester). Produksjonen i forskningsnæringen totalt (eksklusiv eget investeringsarbeid FoU) er imidlertid nå som før bestemt av strukturundersøkelsen. Til gjengjeld viser nasjonalregnskapet nå at det produseres FoU i svært mange nærlinger, noe som samsvarer FoU-undersøkelsene.

For nærlene utenom forskningsnæringen som nå produserer omsatt forskning, er produksjon av andre produkter justert tilsvarende ned. Vi regner med at produksjonen totalt sett (eksklusiv egne investeringsarbeider FoU) har vært korrekt beregnet. Kjøp av FoU var tidligere forutsatt å være produktinnsats, slik at produktinnsatsen er revidert ned når det er registrert slike investeringer. Import og eksport av FoU-tjenester er forutsatt å være uendret slik dette var registrert i nasjonalregnskapet før. Produktsubsidiene forutsettes å være som før, men tilfaller nå det nye forskningsproduktet. De næringssubsidiene som var i det gamle regnskapet tilfaller nå som tidligere forskningsnæringen. Det er imidlertid nå en ny føring av skattefunnordningen. Disse tilskuddene tilfaller mange nærlinger som næringssubsidier, mens de tidligere ble trukket fra på skatten.

Produksjon av FoU-tjenester er anslått ut fra FoU-statistikkens driftskostnader til egen produksjon av FoU. Produksjonen totalt er delt i egne investeringsarbeider og omsatte FoU-tjenester. Omsatt FoU føres som investering hos kjøper og det er derfor beregnet netto kjøp av FoU-tjenester innenlands for nærlene. Dette må betraktes som forholdsvis usikert og spesielt fordelingen på nærlinger. Investeringene regnes om til kjøperpriser ved å trekke fra produktsubsidiene.

Militære investeringer

Føringen av militære utgifter har vært et diskusjons tema siden nasjonalregnskapets barndom. De nye retningslinjene behandler militære kapitalvarer i form av våpensystemer og lignende på samme måte som all annen produksjonskapital. Dersom levetiden er over et år skal utgiften kapitaliseres og føres som investering i fast realkapital¹.

Dette står i skarp kontrast til synet som kom til uttrykk i nasjonalregnskapets barndom rett etter andre verdenskrig. Da ble alle militære utgifter, også innkjøp av våpen, behandlet som løpende utgifter som inngikk i offentlig konsum. Tanken om at militære våpen kunne være produktiv kapital i økonomisk forstand var fjern for dem som hadde opplevd krigens ødeleggelsjer. En mellomløsning som behandler militære anskaffelser med potensiell alternativ sivil bruk som investeringer, dukket opp i de internasjonale retningslinjene midt på 1990-tallet. I tråd med dette valgte Norge å føre de nye fregattene til sjøforsvaret som ble anskaffet på 2000-tallet som investering, med henvisning til at de også kunne bli satt inn i civile kystvakt- og redningsoppdrag.

Den nye løsningen er altså at alle anskaffelser av militære våpen og tyngre materiell skal kapitaliseres. Den underliggende tankegangen er nå at våpen er produksjonskapital som benyttes i produksjon av forsvarstjenester. En kan dermed kanskje si at over tid har fokus endret seg fra å vektlegge våpnenes rolle i krig til våpnenes rolle i fredstid.

Omposteringen for et enkelt år av utgifter fra produktinnsats til investeringer reduserer offentlig produksjon og konsum tilsvarende, mens bruttoprodukt i offentlig forvaltning, og dermed BNP, i samme år ikke blir påvirket. Det er fordi bruttoprodukt i offentlig forvaltning beregnes ved å summere lønnskostnader, kapitalslit og netto produksjonsskatter i sektoren og ingen av disse kostnadskomponentene påvirkes i anskaffelsesåret. Derimot øker kapitalslit for de påfølgende årene som følge av den økte kapitalbeholdning som investeringene innebærer, og dermed øker også bruttoproduktet i offentlig forvaltning og BNP de påfølgende år.

For referanseåret 2011 er BNP justert opp med 6,5 milliarder kroner eller 0,2 prosent som følge av kapitaliseringen av alle militære anskaffelser av våpen.

Fjerningskostnader ved petroleumsvirksomheten på norsk sokkel

Ved en rekke typer industriell virksomhet vil det ved produksjonens opphør kunne påløpe kostnader med opprydning og fjerning av faste installasjoner og anlegg. Et godt eksempel er kostnader i forbindelse med fjerning av olje- og gassutvinningsanlegg. Oljeselskapene er forpliktet gjennom internasjonale

¹ Ammunisjon behandles som lagerkapital.

avtaler² til å rydde opp etter oljevirksomheten på norsk kontinentalsokkel og petroleumsloven gir regelverk for hvordan de skal håndtere anlegg etter produksjonens opphør.

I lys av økende fjerningskostnader på norsk sokkel ble det på 1990-tallet foretatt en vurdering av det norske nasjonalregnskapets føring av denne type kostnader. Internasjonale nasjonalregnskapsmanualer (SNA1993 og ESA1995) ga på det tidspunktet ingen klare anbefalinger og en valgte i Norge å behandle de regnskapsførte kostnadene som løpende produktinnsats, periodisert til de perioder fjerningen faktisk ble foretatt.

Fjerningskostnader er imidlertid mer direkte behandlet i de reviderte utgavene av SNA og ESA (2008SNA/ESA2010). Konklusjonen her er at fjerningskostnader i prinsippet skal betraktes som en løpende produksjonskostnad og fordeles ut over petroleumsfeltets levetid som et tillegg til normalt kapitalslit på produksjonskapitalen. Dette skal føre til at kapitalen har negativ utrangeringsverdi ved levetidens slutt. Fjerningsaktiviteten føres deretter som en investering som gir verdi av kapitalen lik null.

Rent praktisk vil det imidlertid på det tidspunktet når investeringsbeslutningen tas være vanskelig å anslå de totale fjerningskostnadene som jo påløper mange tiår fram i tid og som skal bestemme de årlige kostnadene. I ESA2010 velges derfor en pragmatisk løsning ved at fjerningskostnadene føres som investering når fjerningen foretas og at den nedskrives samtidig. Resultatet av denne endringen er altså at kostnader flyttes fra produktinnsats til investering, noe som øker bruttoproduktet i olje- og gassutvinning og dermed BNP.

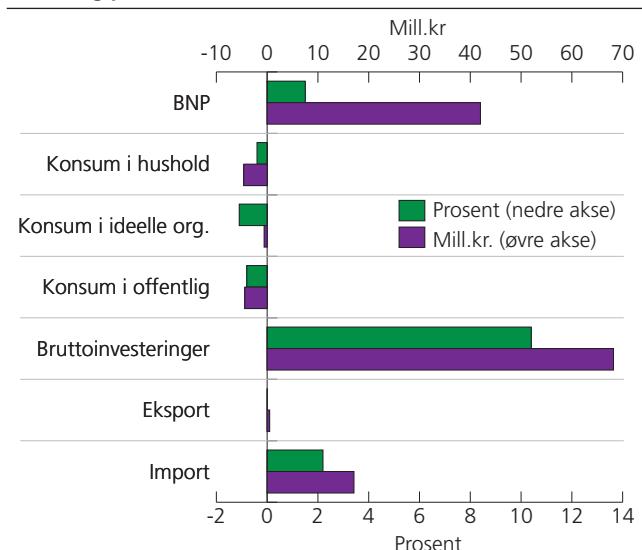
I 2011 var fjerningskostnadene på 1,3 milliarder kroner og ompostering fra produktinnsats til investeringer økte BNP for dette året tilsvarende. Kostnadene er forventet å øke betydelig de nærmeste årene.

Markedsrettet og ikke-markedsrettet produksjon

I nasjonalregnskapet skiller det mellom markedsrettet og ikke-markedsrettet produksjon. En viktig forskjell mellom de to kategoriene er måten produksjonsverdien måles på. For enheter som plasseres i ikke-markedsrettet produksjon måles verdien av det som produseres ved å summere produksjonskostnadene, mens verdien av markedsproduksjonen måles ved å bruke de rapporterte inntektene basert på markedspriser. De to metodene gir forskjellig verdi på produksjon for enkeltenheter og dermed for institusjonelle sektorer.

I de nye internasjonale manualene er kriteriene for å sortere produsenter i de to kategoriene endret noe. Dette har ført til at enkelte enheter er flyttet fra

Figur 2. Revisjon av BNP og komponenter. 2011. Milliarder kroner og prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

foretakssektoren til offentlig forvaltning, og dermed er metoden for måling av produksjon endret. Det er av ulike årsaker vanskelig å måle den isolerte effekten på BNP av denne endringen.

Oppjustering av BNP

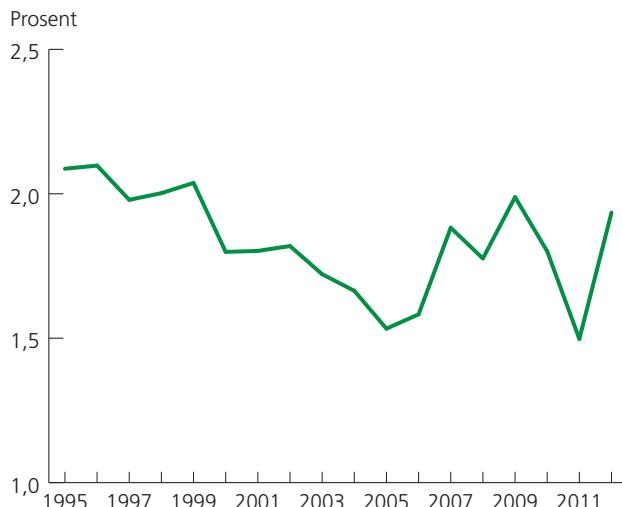
Revisjonene har medført at BNP er justert opp for alle år i perioden 1995 - 2013. For å illustrere hovedrevisjonens effekt på nivået på BNP uttrykt i løpende kroner sammenlignes nye og reviderte tall for 2011, med de tidligere publiserte tallene for det året. BNP for 2011 er revidert opp med i alt 42 milliarder kroner til 2 793 milliarder kroner, eller 1,5 prosent. Bruttoprodukt for Fastlands-Norge er justert opp 83 milliarder kroner, mens oljevirksomhet og utenriks sjøfart er justert ned 41 milliarder kroner. Disse revisjonene er sterkt påvirket av endret innhold i begrepet Fastlands-Norge, som nå omfatter flere aktiviteter i tilknytning til oljevirksomheten, og som tidligere var holdt utenfor (se avsnittet Andre forhold).

Dersom vi ser på revisjonene av anvendelseskomponentene i BNP finner vi at en nedjustering av konsumutgifter i både husholdninger, ideelle organisasjoner og offentlig forvaltning, men en oppjustering av bruttoinvesteringer, se figur 2.

Størrelsen på oppjusteringen av BNP i løpende kroner varierer noe fra år til år. Det skyldes både at definisjonsendringer slår litt ulikt ut fra år til år, og at enkelte andre revisjoner enn definisjonsmessige er gjennomført kun for enkeltår. Som det fremgår av figur 3 utgjør revisjonene i løpende kroner mellom 1,5 og 2,1 prosent av BNP. Revisjonene som andel av BNP vil år for år også bli påvirket av nivået på BNP i løpende kroner, som for Norges del er sterkt påvirket av oljeprisen. I gjennomsnitt for hele perioden fra og med 1995 har oppjusteringen av nivået på BNP målt i løpende kroner vært på 1,8 prosent per år.

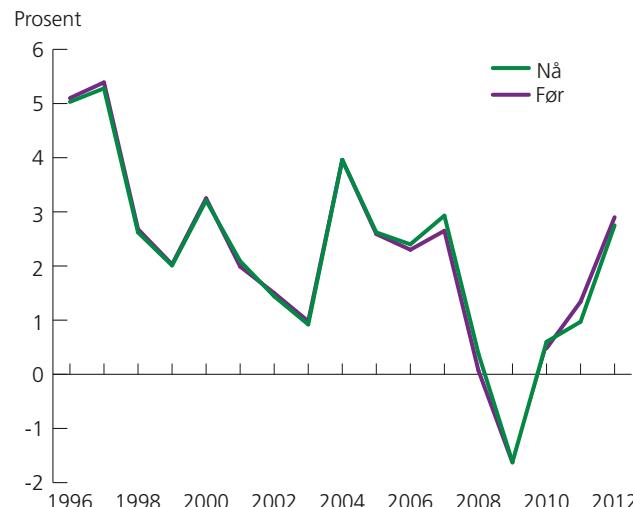
² Oslo-Paris konvensjonen om miljøbeskyttelse i Nord-Atlanteren (OSPAR), FNs havrettsskommisjon og retningslinjer vedtatt av International Maritime Organisation.

Figur 3. Revisjon av nivå på BNP. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4. Årlig vekst i BNP i faste priser. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. BNP og revisjoner av BNP. Milliarder kroner der ikke annet fremgår

År	1995	2000	2005	2009	2010	2011
BNP, etter revisjon	963,1	1 507,9	1 988,9	2 429,7	2 590,1	2 792,0
BNP, før revisjon	943,4	1 481,2	1 958,9	2 382,3	2 544,3	2 750,8
Revisjon BNP, prosent	2,1	1,8	1,5	2,0	1,8	1,5
Revisjon BNP	19,7	26,6	30	47,4	45,8	41,2
Bidrag til revisjon fra						
FoU	15,0	20,1	21,3	33,9	37,4	39,7
Militære investeringer	4,7	5,9	6,4	6,4	6,5	6,5
Andre revisjoner	0	0,6	2,4	7,1	1,9	-5,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Anvendelseskomponenter av BNP. Revisjoner i milliarder kroner

År	1995	2000	2005	2009	2010	2011
Husholdningers konsum	0	0	0	-1,8	-2,8	-5,2
Offentlig konsum	-0,5	0,5	1,0	-3,6	-3,1	-4,9
Bruttoinvestering	20,2	26,2	29,0	71,6	64,5	67,9
Eksport	0	0	0	-1,0	1,4	0,5
Import	0	0	0	17,8	14,2	17,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

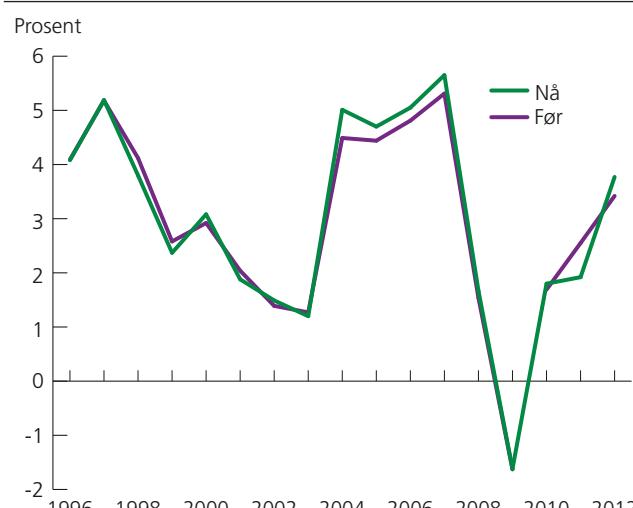
Små revisjoner av BNP-veksten

Revisjonene av nasjonalregnskapstallene på nivå har ikke gitt store utslag i beskrivelsen av utviklingen i de makroøkonomiske størrelsene over tid. Figur 4 viser de årlige vekstratene i BNP i faste priser før og etter revisjonen.

Vi ser at det for årene før 2007 er minimale utslag på de årlige vekstratene for BNP i faste priser av revisjonene. Etter 2006 er det noe utslag med en oppjustering av vekstraten for BNP med i underkant av 0,3 prosentpoeng for 2007 og 2008, og en nedjustering på 0,3 prosentpoeng for 2011. For året 2012 er revisjonen også et resultat av overgang fra foreløpige kilder og beregninger gjort i kvartalsvis nasjonalregnskap til et mer detaljert tallgrunnlag basert på endelige årsoppgaver.

Figur 5 viser tilsvarende revisjon i BNP for Fastlands-Norge. Her ser vi at det er noe større utslag av

Figur 5. Årlig vekst i BNP for Fastlands-Norge i faste priser. Prosent

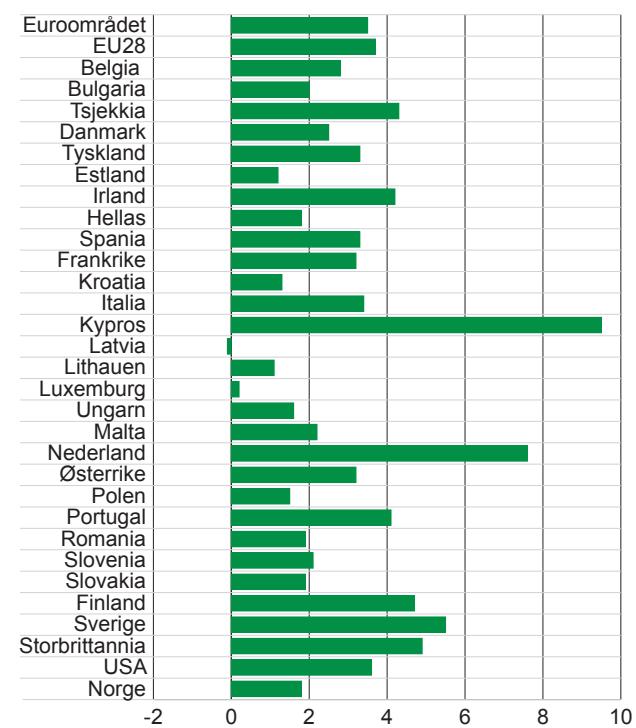

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

revisjonene særlig i perioden 2004 – 2007. Her må det påpekes at disse revisjonene også er påvirket av endringen i innholdet av aggregatet Fastlands-Norge, se avsnittet Andre forhold.

I tabellene 1 og 2 gis en oversikt over revisjonene av BNP i utvalgte år.

Figur 6. Revisjoner i nivå på BNP. Prosent. 2010

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Revisjonen av nasjonalregnskapet bakover i tid vil bli foretatt i flere etapper. De nye føringsmålene for FoU, militære investeringer og fjerningskostnader er gjennomført tilbake til 1995 i publiseringen 20. november. I februar 2015 vil vi publisere nye tall lengre tilbake, der den nye føringen av FoU er gjennomført tilbake til 1981, mens militære investeringer er revidert tilbake til 1970.

Revisjoner i andre europeiske land og i USA

EUs statistikkbyrå Eurostat publiserte 17. oktober i år en oversikt over revisjonene i nivået på BNP i alle EU-land og USA. Jamnår figur 6 har revisjonen gitt en oppjustering av nivået på BNP for alle disse landene unntatt Latvia. Revisjonen varierer fra en svak nedjustering til en oppjustering av BNP-nivået på nærmere 10 prosent (Kypros). Betydningen av kapitaliseringen av FoU varierer fra mindre enn 1 prosent og opp til 4 prosent. Typisk for landene med store revisjoner er at det har gått lang tid siden sist de oppdaterte det statistiske tallgrunnlaget for nasjonalregnskapet. Norge hadde sist en slik oppdatering for 3 år siden.

En del av landene har tatt inn nye beregninger av illegal virksomhet som del av hovedrevisjonen. Norge inkluderte resultatene av slike beregninger allerede i 2011, se Evensen (2011). Økonomisk aktivitet, uavhengig av om den er lovlig eller ikke, har alltid vært ment å være dekket av nasjonalregnskapet. Det er praktiske målproblemer som har vært hovedårsaken til den manglende dekningen tidligere.

Nye kilder

Forbruksundersøkelsen

Husholdningenes konsum av varer og tjenester beregnes ved bruk av informasjon fra flere kilder, blant annet forbruksundersøkelsen. Denne har særlig vært benyttet sammen med annen informasjon til å fastlegge nivå og sammensetning i et basisår. Undersøkelsen var årlig fram til og med 2009. Deretter ble den ikke gjennomført noen år, begrunnet med kvalitetsmessige svakheter. En ny og utvidet undersøkelse er publisert for året 2012. Denne er sammen med omsetningstall fra detaljhandelsnæringen og andre kilder benyttet i vurderingen av nivå og sammensetning på en rekke poster i husholdningenes konsum. Det samlede resultatet var en svak oppjustering av husholdningenes totale konsum av varer og tjenester på for 2012.

Husholdningers import

Utenrikshandelsstatistikken dekker innførsel av varer til alle sektorer, også husholdningssektoren. Imidlertid har innførsel av varepartier til verdi lavere enn 1 000 kroner vært utelatt. For partier av verdi mellom 200 og 1 000 kroner har en nå utnyttet tolldeklarasjoner, mens for partier under 200 kroner er det anslått tall for husholdningenes import. I tillegg er det foretatt nye beregninger av import av typiske internettjenester. Dette er tjenester som konsumeres ved hjelp av internettforbindelse med utlandet, så som spilltjenester og nedlasting av musikk og filmer. En viktig ny kilde har vært rapporter fra betalingskortselskaper. Konsekvensen har vært en oppjustering av import med til sammen om lag 12 milliarder kroner for 2012.

Andre forhold

Fastlands-Norge

I forbindelse med denne hovedrevisjonen er innholdet i aggregatet Fastlands-Norge endret. På produksjonssiden er det dette aggregatet som er relevant for vurdering av den generelle konjunktursituasjonen i Norge. Produktionsverdien i utvinningsnæringen er i stor grad ressursrente og er derfor av mindre interesse i denne sammenhengen. Utenriks sjøfart etterspør i betydelig grad både arbeidskraft og produktinnsats direkte fra utlandet. Tidligere var også næringen tjenester tilknyttet olje og gassutvinning holdt utenfor, fordi den ble regnet som en del av oljevirksomheten. På grunn av endringer i klassifikasjonssystemet er innholdet i denne næringen forandret og mye av aktiviteten foregår på fastlandet. Næringen tjenester tilknyttet olje og gassutvinning er derfor nå inkludert i Fastlands-Norge, som dermed består av alle næringene unntatt utvinning av olje og gass, rørtransport av olje og gass og utenriks sjøfart.

Utenriks sjøfart og supplynæringen

Åpenheten mot utlandet, også når det kommer til sys-selsetting, gjør beregningen av lønns- og sysselsettingsstørrelsene mer komplekst for sjøfartsnæringen enn for andre næringar. En relativt stor andel av sjøfolkene som arbeider ombord på norske skip er utlendinger. For disse er det statistiske grunnlaget svakere enn for norske sjøfolk.

Til nå har nasjonalregnskapet betraktet alle manskaper som sysselsatte i næringen utenriks sjøfart og beregnet korresponderende lønnskostnader. Resultatet har vært at lønnskostnader og sysselsetting i nasjonalregnskapet har vært høyre enn det som rederiene regnskaper reflekterer. Dette er nå endret ved at lønnskostnadene i rederiregnskapene tas som utgangspunkt for beregning av sysselsetting i næringen, noe som betyr at en god del av sjøfolkene fra nå av betraktes som innleid arbeidskraft i stedet for direkte ansatt i næringen. Kostnadene ved innleide utenlandske sjøfolk føres som import av en utlejetjeneste, mens det tidligere gikk en strøm av lønn til utlandet. Isolert sett reduserer denne opstillingen bruttoproduktet i næringen og dermed BNP. Næringens driftsresultat og Norges bruttonasjonalinntekt endres derimot ikke.

Samtidig er supplyskipene skilt ut fra utenriks sjøfart og behandles nå som en egen næring under innenriks sjøfart, noe som også er med på å forklare nedjusteringen av sysselsettingen i utenriks sjøfart.

Samlet sett for utenriks sjøfart og supplyvirksomheten er sysselsettingen redusert med om lag 4 700 personer eller 10 prosent.

Skadeforsikring

Hvordan produksjon av forsikringstjenester skal måles er et gammelt debattema i nasjonalregnskapet. Premiebetalingene fra kundene inneholder flere elementer enn betaling for tjenestene. Derfor kan ikke verdien av tjenesteproduksjonen observeres direkte, men må estimeres. For skadeforsikring er beregningsmetodene endret for tall i både løpende og faste priser. Verdiutviklingen bestemmes nå som tidligere av selskapenes regnskaper, mens volumutviklingen baseres på data om antall og verdi av ulike typer forsikringskontrakter, mens det tidligere ble benyttet tall for utviklingen i arbeidsinnsatsen som indikator. Prisutviklingen på produksjonen er dermed implisitt bestemt.

Kvartalsvis nasjonalregnskap

Alle nasjonalregnskapsstatistikkene er påvirket av hovedrevisjonen. Når det gjelder kvartalsvis nasjonalregnskap ble revisjoner i første omgang ført tilbake til 1995. Dette er gjort ved at sum over fire kvartaler er avstemt mot nye beregnede årstall for de ulike variablene. Deretter ble også sesongjusterte tall beregnet på nytt, slik at det vil forekomme revisjoner i sesongjusterte kvartalstall også bakover.

I februar 2015 vil nye sesongjusterte kvartalstall tilbake til 1978 bli publisert.

Videre arbeid

De nye internasjonale retningslinjene inneholder enkelte endringer i nasjonalregnskapet som det vil ta lengre tid å gjennomføre. Det er flere grunner til dette. Enkelte punkter er fortsatt til diskusjon i internasjonale nasjonalregnskapsfora, i tillegg til at det mangler et tilstrekkelig datagrunnlag til å kunne implementere nye anbefalinger. Et eksempel er behandlingen av ulike former for produksjon som er organisert på tvers av landegrensene.

Når det gjelder føring av pensjoner har det vært sterkt motstand fra enkelte store land i Europa mot vedtatte endringer i ESA og rapportering til Eurostat er foreløpig utsatt til 2017. Kjøp og salg av utslippskvoter, såkalte grønne sertifikater, er også et felt der det synes å være for tidlig å tallfeste alle strømmer i nasjonalregnskapet, selv om den prinsipielle føringsmåten er fastlagt.

På alle disse feltene, og flere til, vil det derfor framover foregå utrednings- og utviklingsarbeid som vil kunne nedfelle seg i endrede nasjonalregnskapstall i framtida.

Referanser

Eurostat (2010): European System of National and Regional Accounts (ESA).

Evensen, Trude Nygård (2011): «Illegal økonomi i nasjonalregnskapet», Notater 16/2011, Statistisk sentralbyrå.

EU-kommisjonen, FN, IMF, OECD og Verdensbanken (2008): System of National Accounts (SNA).

Gimming, Kristian, Tore Halvorsen, Tor Skoglund og Knut Ø. Sørensen (2011): «Reviderte nasjonalregnskapstall 1970-2010». Økonomiske analyser 6/2011, Statistisk sentralbyrå.

IMF (2009): Balance of Payments and International Investment Position Manual (BPM6).

Solholm, Kerstin, Jon Ivar Røstdalsand, Trude Nygård Evensen, Yngvar Holm, Knut Ø. Sørensen og Steinar Todsen (2014): «Nytt BNP». Økonomiske analyser 2/2014, Statistisk sentralbyrå.

Sørensen, Knut (2008): «Satellittregnskap for forskning og utvikling» i Økonomiske analyser 5/2008, Statistisk sentralbyrå.

Revidert finansregnskap 1995-2013: Husholdningenes finansielle eiendeler opp 360 milliarder kroner

**Jon Ivar Røstadsand
og Jan Tore Larsen**

Statistisk sentralbyrå publiserte 3. desember i år resultatene fra hovedrevisjonen av det institusjonelle sektorregnskapet. Blant de største endringene i den finansielle delen av det institusjonelle regnskapet¹ er ny sektorklassifikasjon, nytt datagrunnlag for unoterte aksjer og justerte beregning av oppjente rettigheter i livs- og pensjonsforsikring utenom folketrygden. Endringene har ført til en revisjon av verdien på husholdningenes finansielle eiendeler med vel 360 milliarder kroner ved utgangen 2012, mens husholdningenes nettofinansinvesteringer summert over hele revisjonsperioden bare er marginalt justert.

Innledning

Finansregnskapet ble etablert av Norges Bank og ble første gang publisert i 1990 med tidsserier tilbake til 4. kvartal 1975. Et revidert databasesystem (Finse) var operativt fra høsten 2003. Ansvaret for Finse ble overført fra Norges Bank til Statistisk sentralbyrå fra og med 1. januar 2007. Finansregnskapet publiseres hvert kvartal og har fram til i dag vært tilgjengelig om lag 90 dager etter utløpet av beregningsperioden. Tidsseriene i finansregnskapet dekker perioden fra 4. kvartal 1995 fram til i dag.

Finansregnskapet er nå revidert for andre gang. Den foreliggende hovedrevisjonen bygger på nye internasjonale retningslinjer for nasjonalregnskapet. Norge er i kraft av EØS-medlem forpliktet til å følge EUs regelverk for nasjonalregnskap. Den siste versjonen ble endelig vedtatt i 2013 og tas nå i bruk av alle EU/EØS-landene. I tillegg til å implementere nytt regelverk i finansregnskapet, gir hovedrevisjonen også anledning til å innarbeide større endringer i datagrunnlaget.

Oppsummering av hovedrevisjonen 2014

De viktigste resultatene av arbeidet med hovedrevisjonen av finansregnskapet er oppsummert nedenfor.

- Et viktig mål i revisjonsprosessen har vært å effektivisere databasesystemet og beregningsmodulene som er en integrert del av systemet. Dette målet er i stor grad oppfylt. Dette kombinert med at viktige

kildestatistikker foreligger tidligere gjør det mulig å framskynde publiseringen med om lag en uke. På sikt er målet å publisere finansregnskapet innen 80 dager etter beregningsperiodens utløp. Dette vil etter hvert bli Eurostats nye frist for rapportering av finansregnskap.

- En revidert sektorklassifikasjon er tatt i bruk. Blant endringene i finansregnskapet kan nevnes «en utvidet banksektor» (se boks 1) som både omfatter banker og kreditforetak og en tydeligere avgrensning av husholdningene, på linje med anbefalingene i de internasjonale manualene.
- Det er etablert et nytt datagrunnlag for unoterte aksjer. Både aksjonærregisteret og næringsoppgavene for foretak med begrenset ansvar er innarbeidet på en mer systematisk måte enn tidligere.
- Det er innført en ny objektsinndeling for forsikrings-tekniske reserver. Koblingene til kildestatistikkene er bygget ut og det nye opplegget gir et betydelig bedre grunnlag for tallfesting og forklaring av utviklings-trekk innenfor skade-, livs- og pensjonsforsikring i finansregnskapet.

Ny sektorklassifikasjon

En stor og viktig endring er implementering av en ny og revidert sektorgruppering i den institusjonelle delen av nasjonalregnskapet. De nye anbefalingene i 2008 SNA og ESA 2010 er langt på vei implementert i det norske systemet. For enkelte finansielle sektorer greier vi imidlertid ikke å oppfylle definisjonene i manualen fordi det norske statistikk-systemet mangler de nødvendige detaljerte spesifikasjonene.

Den hovedsektoren som har endret seg mest etter siste revisjon av manualene (SNA1993 og ESA 1995) er finanssektoren. Finansnæringen har vist seg å være spesielt innovativ. Blant annet er det etablert mange nye finansielle enheter og det er også skapt nye finansielle produkter.

Jon Ivar Røstadsand er seniorrådgiver i Seksjon for finansmarkedsstatistikk (Jon-Ivar.Rostadsand@ssb.no)

Jan Tore Larsen er seniorrådgiver Seksjon for finansmarkedsstatistikk (Jan-Tore.Larsen@ssb.no)

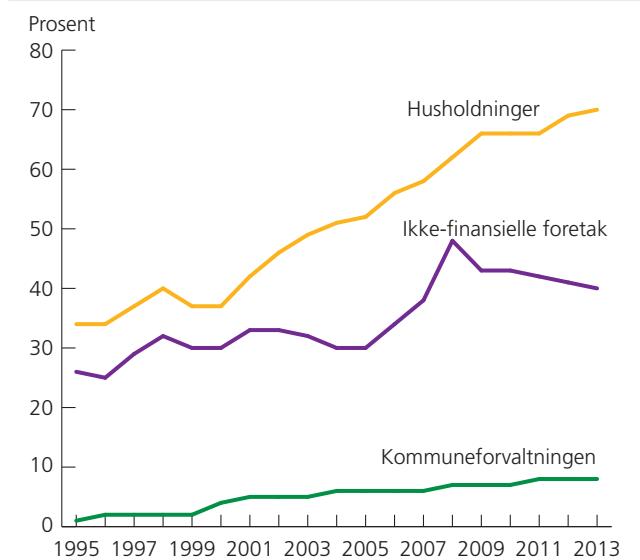
¹Det institusjonelle sektorregnskapet er sammensatt av inntekts- og kapitalregnskapet (IKR) og finansregnskapet (Finse).

Tabell 1. **Banker og kreditforetaks fordringer og gjeld. Konsolidert for interne fordrings-/gjeldsforhold. Revidert regnskap (Finse 2014). Beholdningstall i milliarder kroner**

	1995	2010	2011	2012	2013
Fordringer	764	4 365	4 914	5 066	5 330
Ikke-finansielle foretak inkludert avstemmingssektor	256	1 151	1 228	1 220	1 249
Kommuneforvaltningen	15	201	221	238	248
Husholdninger	339	1 784	1 920	2 056	2 193
Utlandet	71	883	1 242	1 239	1 322
Andre sektorer	83	345	303	312	318
Gjeld	708	4 145	4 618	4 768	5 002
Sum innenlandske sektorer	612	2 190	2 273	2 367	2 406
Utlandet	96	1 955	2 344	2 401	2 596
Memo					
Utländets prosentandel av banker og kreditforetaks gjeld	14	47	51	50	52

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 1. **Kommuneforvaltningen, ikke-finansielle foretak og husholdningenes gjeld til banker og kreditforetak. Revidert regnskap (Finse 2014). Årstall i prosent av BNP**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Et eksempel er holdingselskapene som har vært mye diskutert i det internasjonale nasjonalregnskapsmiljøet. Over tid har det vært en utvikling fra rene operative holdingselskaper (hovedkontor) til finansielle holdingselskaper som har eierskap som hovedformål. Overgangen er glidende og det er vanskelig å avgjøre når et holdingselskap er et hovedkontor og når det er en finansiell enhet. En annen utfordring har vært knyttet til investeringsselskaper, for eksempel eiendomsselskaper, som i hovedsak fungerer som verdipapirfond. Disse skal ifølge de reviderte standardene plasseres i samme sektor som verdipapirfond. Det har vi imidlertid ikke fått til.

En viktig endring er avgrensningen av husholdningssektoren. En rekke foretaksheter er flyttet ut av sektoren og over til ikke-finansielle foretak. Justeringen av husholdningenes sektoravgrensning er ført tilbake til 4. kvartal 1995. Husholdningene er nå definert på linje med anbefalingen i ESA 2010 i det norske statistikkssystemet. I ESA 2010 er utgangspunktet for

avgrensningen husholdningenes funksjon som konsumenheter i økonomien.

En annen viktig endring er omklassifiseringen av kreditforetak fra å være pengeholdende sektor til bli pengeutstedende sektor. Endringen har gjort at det er naturlig å plassere kreditforetakene sammen med bankene i en ny og redefinert banksektor. Endringen er viktig for beskrivelsen av banksektorens utlån. Bankene har siden høsten 2007 flyttet ut en vesentlig andel av sine boliglån til heleide kreditforetak som finansierer seg ved å utstede obligasjoner med pantsikkerhet i utlånsporteføljen.

Tabell 1 viser banker og kreditforetaks konsoliderte gjeld og fordringer i 1995 og for årene 2010 til 2013. Av de innenlandske sektorene er det husholdningene som har hatt mest gjeld til den utvidede banksektoren i form av lån og annen gjeld. Av figur 1 fremgår det at husholdningenes gjeld som prosentandel av BNP har økt vesentlig i perioden. Gjeldsandelen økte også etter finanskrisen. Ved utgangen av 2013 utgjorde husholdningenes gjeld til den nye banksektoren 70 prosent av BNP. Figuren viser at gjeldsandelen for ikke-finansielle foretak nådde en foreløpig topp i 2008 og at gjeldsandelen etter dette har falt gradvis frem til 2013. Kommuneforvaltningens gjeldsandel har flatet ut og holdt seg stabil i de to siste årene av perioden.

Av tabell 1 fremgår det at banker og kreditforetaks gjeld til utlandet har økt betydelig i perioden. Andelen utgjorde 14 prosent av konsolidert gjeld i den utvidede banksektoren ved utgangen 1995 og var kommet opp i 52 prosent ved utgangen av 2013.

Unoterte aksjer

Hovedprinsippet i SNA/ESA er at aksjer skal verdsettes til markedsverdi. Problemet er at mesteparten av aksjene ikke omsettes på børser slik at vi ikke kan observere markedspriser for dem. ESA/SNA gir heller ikke klare anbefalinger med hensyn til metode for å beregne markedsverdien på disse unoterte aksjene. Flere alternative metoder beskrives uten noen form for

Boks 1. Revidert sektorklassifikasjon

- Sektorgrensene mellom ikke-finansielle og finansielle foretak er justert fra og med 1. kvartal 2012. Mer enn 12 000 institusjonelle enheter er flyttet til sektorene 125 000 Finansierings- og investeringsselskaper, 126 100 Finansielle holdingselskaper og 126 900 Øvrige finansielle foretak. Flytting reduserte ikke-finansielle foretaks balanse med 123 milliarder kroner ved utgangen av 1. kvartal 2012. Mesteparten av balanseendringen er tilført sektor 126 900 (99 milliarder kroner).
- Flyttingen har skapt utfordringer og mange institusjonelle enheter har en foreløpig sektortilknytning.
- Det er opprettet et nytt sektoraggregat, 120 000 Banker og kreditforetak. Både banker og kreditforetak er fortsatt egne sektorer i det reviderte finansregnskapet, hhv sektor 122 100 Banker og 122 200 Kreditforetak.
- Definisjonen av husholdningene er tydeligere i det reviderte statistikkssystemet. Foretak / selskaper med ubegrenset ansvar er flyttet til ikke-finansielle foretak. Det gjelder ansvarlige selskaper (ans), selskaper med delt ansvar (da), kommandittselskaper (ks) og partsrederer (pre). Husholdningenes balanse ble redusert med 6,5 milliarder kroner ved utgangen av 1. kvartal 2012. Denne endringen ble implementert allerede i 2013 og er gjenomført tilbake til 4. kvartal 1995.
- Sektorkodene er utvidet fra tre til seks siffer og tilpasset ESAs standard.

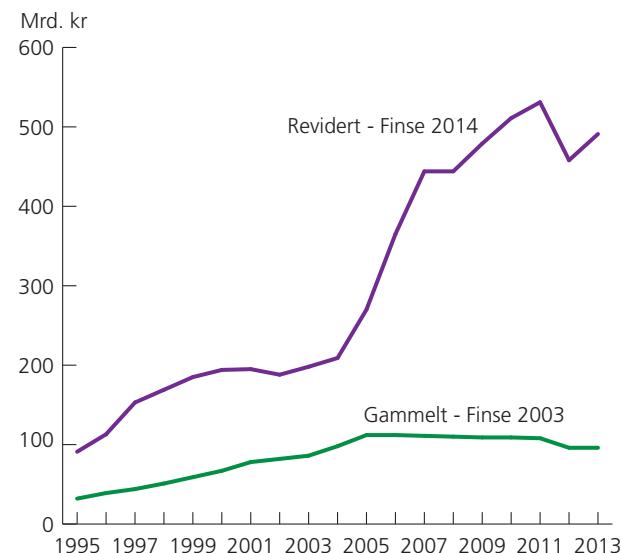
prioritering. Eksempler på slike metoder er sist observerte omsetningsverdi, beregnet nåverdi av forventet fremtidig overskudd og bokført egenkapital justert eller ujustert.

Før hovedrevisjonen var det ikke noe enhetlig prinsipp for verdsetting av unoterte aksjer i finansregnskapet. For noen fordringsforhold ble beregningene basert på aksjenes pålydende verdi, mens bokførte verdier hentet fra eierne aktivaside ble valgt for andre fordringsforhold. I forbindelse med hovedrevisjonen har vi for en rekke fordringsforhold gått over til å bruke den bokførte egenkapitalen beregnet fra aksjeselskapenes regnskaper. For å finne eierfordelingen av denne egenkapitalen bruker vi skatteetatens aksjonærregister.

Fra og med skatteåret 2004 henter Statistisk sentralbyrå inn årlige data fra aksjonærregisteret. Registeret inneholder mellom annet informasjon om eierforholdene til alle norske aksjeselskaper. Vi har koblet informasjonen om eierforholdene til de ikke-finansielle aksjeselskapene som ikke er registrert i Verdipapirsentralen (VPS) med verdien på den bokførte egenkapitalen slik den fremkommer i selskapenes skatteregnskap (næringsoppgave). Andelen en eiersektor har av den pålydende aksjekapitalen i et aksjeselskap multipliseres med den totale bokførte egenkapitalen i selskapet for å beregne verdien av eierforholdet.

Koblinger mellom aksjonærregisteret og næringsoppgaven har gitt oss et godt datagrunnlag for å tallfeste

Figur 2. Husholdningenes aksjer i private ikke-finansielle foretak som ikke er registrert i VPS. Revidert (Finse 2014) og gammelt (Finse 2003) regnskap. Beholdningstall i milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

verdien av den bokførte egenkapitalen for eierne av unoterte aksjer. Vi har blant annet brukt dette som verdi for det som husholdninger og ideelle organisasjoner eier i de ikke-finansielle foretakene som ikke er registrert i VPS. Dette medfører at vi har oppjustert husholdningenes fordringer betydelig. I aksjeselskapenes regnskaper er imidlertid mange aktivaposter og særlig eiendom lavt verdsatt slik at også de bokførte verdiene undervurderer de reelle verdiene av husholdningenes eierforhold i næringslivet. For årene 1995-2003 har vi brukt data fra skattestatistikken basert på selvangivelsene for å beregne verdien av husholdningenes beholdninger av aksjer utstedt av de ikke-finansielle foretakene. Vi har tatt utgangspunkt i posten verdipapirer ikke registrert i VPS på selvangivelsen og justert den for blant annet aksjerabatten som har variert fra 75 til 0 prosent i perioden. Figur 2 viser husholdningenes beholdninger av aksjer i de private ikke-finansielle foretakene som ikke er registrert i VPS etter gammel og ny metode

Vi har også tatt i bruk statens eierskapsmelding for å verdsette statsforvaltningenes eierforhold i aksjeselskaper som ikke ligger på VPS. Videre har vi kartlagt eierforholdene til banker og forsikringsselskaper og brukt den bokførte egenkapitalen som verdettingsprinsipp for de enhetene som ikke ligger på VPS. Det gjenstår imidlertid fortsatt en del eierforhold der datagrunnlaget må vurderes.

Forsikringstekniske reserver

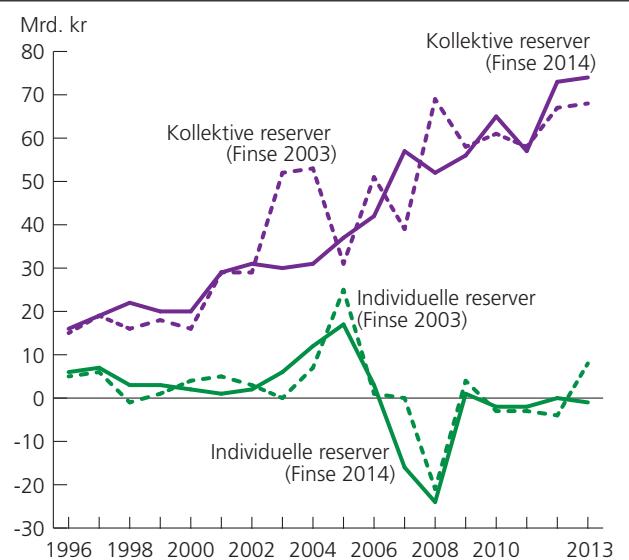
Datagrunnlaget for beregningene av forsikringstekniske reserver i det reviderte finansregnskapet er i vesentlig grad utvidet. Særlig har implementeringen av bransjestatistikk for forsikring betydd mye for de nye og forbedrede beregningsresultatene i det reviderte finansregnskapet. Det er nå tatt mer hensyn til informasjon om

Tabell 2. **Forsikringssektorenens gjeld og husholdningers og andre sektorers fordringer i forsikringstekniske reserver. Revidert regnskap (Finse 2014). Beholdningstall i milliarder kroner**

	2009	2010	2011	2012	2013
Gjeld					
Livs-, pensjons- og skadeforsikring	992	1 076	1 120	1 218	1 339
- Forsikringstekniske reserver i skadeforsikring	103	104	107	112	120
- Opptjente rettigheter i livs- og pensjonsforsikring	120	120	116	115	126
- Opptjente pensjonsrettigheter i kollektive ordninger	705	766	822	905	983
- Arbeidsgivers reserver i pensjonsforsikring	64	87	74	86	110
Fordringer					
Husholdninger	862	924	980	1 064	1 155
- Forsikringstekniske reserver i skadeforsikring	37	40	42	44	46
- Opptjente rettigheter i livs- og pensjonsforsikring	120	119	116	115	125
- Opptjente pensjonsrettigheter i kollektive ordninger	705	766	822	905	983
Andre sektorer	130	152	140	155	184
- Forsikringstekniske reserver i skadeforsikring	65	65	65	68	73
- Arbeidsgivers reserver i pensjonsforsikring	64	87	74	86	110

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. **Husholdningenes innskudd i individuell og kollektiv livs- og pensjonsforsikring. Revidert (Finse 2014) og gammelt (Finse 2003) regnskap. Transaksjoner i milliarder kroner**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

«produktene» i livs-, skade-, og pensjonsforsikring og denne informasjonen er innarbeidet i finansregnskapet på en mer systematisk måte enn tidligere.

Reservene er i det reviderte regnskapet delt inn i fire objekter som er gjengitt i tabell 2. Den nye objektsindelingen bidrar til å gi en mer presis beskrivelse av ordningene, i særlig grad for livs- og pensjonsforsikring. De forsikringstekniske reservene blir i finansregnskapet behandlet som gjeld for pensjonskassene og forsikringsselskapene.

Reservene i skadeforsikring består av forskuddsbetalte premier og avsetninger til inntrufne hendelser hvor erstatning ennå ikke er utbetalt (erstatningsreserver). Alle sektorer med skadeforsikringskontrakter vil ha fordringer overfor skadeforsikringsselskapene.

Opptjente rettigheter i individuell livs- og pensjonsforsikring omfatter blant annet de tekniske reservene tilknyttet livrenteforsikringer og individuelle pensjonsforsikringer (IPA). Opptjente pensjonsrettigheter i kollektive ordninger omfatter i hovedsak tjenestepensionene, både innskudds- og ytelsesbaserte ordninger. Til sammen utgjør de to objektene husholdningenes reserver i livs- og pensjonsforsikring utenom folketrygden. I finansregnskapet betraktes reservene som husholdningenes fordringer overfor pensjonskasser og livsforsikringsselskapene.

En vesentlig del av arbeidsgivers reserver i pensjonsforsikring er forhåndsbetalt premie. Hovedregelen er at arbeidsgivere med pensjonsordninger for egne ansatte har et innestående beløp som dekker årets premie og antatte premieinnbetalinger for de to neste årene. Ettersom alle arbeidsgivere har arbeidsgiveransvar for kollektive pensjonsordninger vil også de fleste sektorene i finansregnskapet ha fordringsforhold overfor pensjonskassene og livsforsikringsselskapene (i den grad det lar seg gjøre å tallfeste fordringsforholdet). Objektet omfatter også tilleggsreserver og kursreguleringsfondet, men disse to størrelsene bidrar ikke til transaksjonene i arbeidsgivers reserver i pensjonsforsikring.

Av tabell 2 framgår det at husholdningene har det største fordringsforholdet overfor forsikringssektoren og at forklaringen er opptjente reserver i individuelle og kollektive livs- og pensjonsforsikringer. Figur 3 viser innskuddene (transaksjonene) i disse forsikringsordningene i det reviderte og gamle finansregnskapet. Innskuddene omfatter nettopremiene, som er bruttopremiene fratrukket tjenesteyting (administrasjonskostnader) og ytleser (utbetalte engangsbeløp, årlege pensjonsutbetalinger mv). I tillegg kommer avkastning på de opptjente midlene som legges til nettopremiene.

Av figuren framgår det at innskuddene i de individuelle og kollektive reservene har fått et jevnere forløp

i det reviderte finansregnskapet. I perioden fra 1996 til 2013 er innskuddene i individuelle reserver nedjustert med 17 milliarder kroner fra gammelt til nytt regnskap, mens innskuddene i de kollektive reservene er nedjustert med 20 milliarder kroner i perioden. Nedjusteringen av transaksjonene i de individuelle reservene skyldes at innløsningene av individuelle kontrakter, som fant sted etter at nye skatteregler ble innført i 2006, ikke ble fanget godt nok opp i det gamle regnskapet. Omleggingen av skattereglene førte til reduserte fradrag i skatteligningen for individuelle ordninger i livs- og pensjonsforsikring. Nedjusteringen av transaksjonene i de kollektive reservene skyldes i hovedsak at arbeidsgiveres reserver er trukket ut og spesifisert under eget finansobjekt. Utslaget i beholdningsverdien for kollektive pensjonsreservene av denne endringen er beskrevet i neste avsnitt.

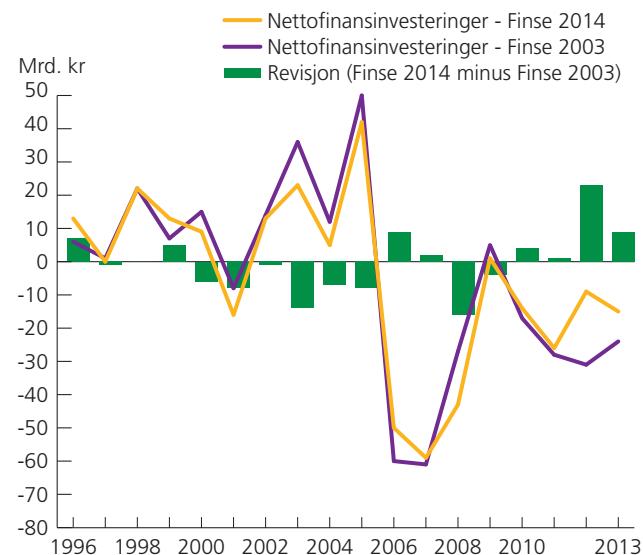
Husholdningene

En utfordring i det gamle institusjonelle sektorregnskapet var en manglende symmetri i behandling av husholdningene i nasjonalregnskapet. Bakgrunnen var avgrensningen av husholdningssektoren som omfattet en rekke foretak med ubegrenset ansvar/partnerskap. Dette er egne juridiske enheter som driver produksjonsvirksomhet adskilt fra eierne, men der eierne har et ubegrenset personlig ansvar for selskapets forpliktelser. Asymmetrien skyldtes at disse foretakenes produksjon og investeringer per konvensjon ble behandlet som ikke-finansielle foretaks produksjon og investeringer i realregnskapet, mens deres fordringer og gjeld per definisjon ble tatt med på husholdningenes konto i finansregnskapet.

I den reviderte sektorklassifikasjonen for nasjonalregnskapet ble det ryddet opp i denne asymmetrien ved at de aktuelle foretakene ble flyttet til sektor for ikke-finansielle foretak. Husholdningene har nå samme avgrensning i alle delene av nasjonalregnskapssystemet.

Tabell 3 viser hovedbildet for husholdningene før og etter revisjonen. De store endringene har funnet sted på fordringssiden. Den store økningen i verdien av aksjebeholdningen forklarer av de nye beregninger som nå er implementert i finansregnskapet (se avsnittet om unoterte aksjer). Verdien på beholdningen økte med over 471 milliarder kroner fra gammelt til revidert regnskap for året 2012. Beholdningsverdien knyttet til forsikringstekniske reserver er nedjustert med 102 milliarder kroner. Forklaringen her er at arbeidsgivers reserver nå er tallfestet og trukket ut av husholdningenes fordringer der de inngikk i det gamle finansregnskapet. Annen gjeld er nedjustert med 44 milliarder kroner. Dette skyldes blant annet nedjustert gjeld til ikke-finansielle foretak og at påløpte ikke-betalte renteutgifter nå er plassert sammen med det aktuelle finansobjektet (for husholdningene vil det si lån).

Figur 4. Husholdningenes nettofinansinvesteringer. Revidert (Finse 2014) og gammelt (Finse 2003) regnskap. Transaksjoner i milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Husholdningenes finansregnskap i 2012. Revidert (Finse 2014) og gammelt (Finse 2003) regnskap. Beholdningstall og transaksjoner i milliarder kroner

	Beholdning, utgangen av året		Transaksjoner		Differanse; revidert minus gammelt finansregnskap	
	Revidert regnskap	Gammelt regnskap	Revidert regnskap	Gammelt regnskap	Beholdninger	Transaksjoner
Fordringer	3 311	2 948	174	154	363	19
Sedler mv og bankinnskudd	925	924	66	65	1	1
Obligasjoner og sertifikater	8	8	1	1	0	0
Utlån	86	86	3	3	0	0
Aksjer og andeler/egenkapital	829	358	-1	-8	471	7
Forsikringstekniske reserver	1 064	1 166	74	64	-102	9
Andre fordringer	398	406	32	29	-8	2
Gjeld	2 587	2 628	182	186	-41	-3
Gjeld Lån	2 438	2 435	178	181	3	-2
Annен gjeld	149	194	4	5	-44	-1
Nettfordringer/nettofinansinvestering	723	319	-9	-31	404	23

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

De største revisjonene av husholdningenes transaksjoner er gjennomført for unoterte aksjer, andeler og forsikringstekniske reserver i livs- og pensjonsforsikring. Transaksjonene i disse objektene er til sammen oppjustert med 16 milliarder kroner i 2012. Investeringene i unoterte aksjer er justert tilbake til 2007, da aksjonærregisterets data for personers kjøp og salg av unoterte aksjer i annenhåndsmarkedet ble implementert i finansregnskapet. Dette har gitt en oppjustering av investeringene i unoterte aksjer i siste del av revisjonsperioden. Innskuddene i forsikrings-tekniske reserver er justert tilbake til 1996 og er beregnet lavere enn i det gamle finansregnskapet (se avsnittet om forsikringstekniske reserver). Det er særlig for årene 2003, 2004 og 2008 at innskuddene i livs- og pensjonsreservene er nedjustert, mens innskuddene derimot er oppjustert for året 2012. Summert over hele perioden er nettofinansinvesteringene for husholdningene i det reviderte finansregnskapet beregnet marginalt lavere enn i det gamle regnskapet (5 milliarder kroner lavere).

Veien framover

I løpet av hovedrevisjonen 2014 har vi blant annet tatt tak i to store problemstillinger i finansregnskapet, - unoterte aksjer og forsikringstekniske reserver. Ingen av objektene ble tilfredsstillende behandlet i det gamle finansregnskapet. Problemstillingene er imidlertid svært omfattende og arbeidet med å forbedre både beregningsmetoder og kildebruk for begge objektene vil fortsette også etter at hovedrevisjonsresultatene er publisert.

I forkant av prosjektet ble det satt opp flere mål for hovedrevisjonen 2014. Et av målene var å redusere avvikene for nettofinansinvesteringen mellom inntekts- og kapitalregnskapet på den ene siden og finansregnskapet på det andre siden. Resultatene fra hovedrevisjonen viser at avviket mellom de to del-regnskapene er blitt mindre for flere av hovedsektorene. Arbeidet med å redusere avvikene mellom de to delene av det institusjonelle sektorregnskapet ytterligere vil imidlertid fortsette.

Avviket for husholdningenes nettofinansinvesteringer har fått mye fokus gjennom årene. For året 2012, som er benyttet som referanseår i denne artikkelen, er nettofinansinvesteringene for husholdningene² i finansregnskapet oppjustert fra -31 til -9 milliarder kroner. Samtidig er nettofinansinvesteringene i inntekts- og kapitalregnskapet nedjustert fra 29 til 13 milliarder kroner. Dette er mer enn en halvering av avviket i det gamle regnskapet. En tilsvarende forbedring er oppnådd for avviket mellom utenriksregnskapets drifts- og finansregnskap som utgjør datagrunnlaget for sektor utlandet i det institusjonelle sektorregnskapet. For offentlig forvaltning er hovedbildet det samme som tidligere med mindre avvik for nettofinansinvesteringene.

Framover vil vi bygge videre på resultatene fra hovedrevisjonsarbeidet. I finansregnskapet har vi utviklet et bedre og mer effektivt teknisk system, og vi utnytter flere data i viktige kildestatistikker. De oppdaterte prinsippene i de internasjonale manualene gir oss et godt utgangspunkt for å publisere en veldefinert nasjonalregnskapsstatistikk. Men, de reviderte manualene representerer også en betydelig utfordring ettersom det er krevende å oppfylle alle nye anbefalinger fra de internasjonale organisasjonene. Målet ligger likevel fast, - vi etterstreber mer presis, relevant og aktuell nasjonalregnskapsstatistikk.

Referanser

EU/IMF/OECD/The Word Bank/FN (2008): System of National Accounts (2008 SNA).

EU (2010): The European system of national and regional accounts in the European Union (Text with EEA relevance) (ESA 2010).

² Husholdninger utenom ideelle organisasjoner.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 1/2014:

Økonomisk utsyn over året 2013, 3-90.

ØA 2/2014:

Helge Brumborg og Marianne Tønnessen: Vil klimaendringer gi økt innvandring? 3-8.

Helge Brumborg: Befolkningsutviklingen, 9-17.

Ragni Hege Kitterød, Jan Lyngstad, Erik H. Nymoen og Kenneth Aarskaug Wiik: Flere barn har delt bosted, 18-26.

Kerstin Ståhlbrand Solholm, Jon Ivar Røstadsand, Trude Nygård Evensen, Yngvar Holm, Knut Sørensen og Steinar Todsen: Nytt BNP. Hovedrevisjon av nasjonalregnskapet 2014, 27-32.

ØA 3/2014:

Konjunkturtendensene, 3-30.

Ådne Cappelen, Torbjørn Eika og Joakim Blix Prestmo: Virkninger på norsk økonomi av et kraftig fall i oljeprisen, 31-41

ØA 4/2014:

Marianne Tønnessen, Astri Syse og Kjersti Norgård Aase: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Hovedresultater, 30-36.

Kjersti Norgård Aase og Rannveig Vittersø Kaldager: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Fruktbarhet 37-43.

Astri Syse og Dinh Q. Pham: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Dødelighet og levealder, 44-50.

Marianne Tønnessen, Ådne Cappelen og Terje Skjerpen: Befolkningsframskrivinger 2014-2100: Inn- og utvandring, 51-59.

Adrian Farner Rogne og Marianne Tønnessen: Hvor godt treffer befolkningsframskrivingene for kommunene? 60-66.

Rannveig V. Kaldager: Framtidas fruktbarhet: Færre barn eller eldre mødre? 67-71.

ØA 5/2014:

Torstein Bye og Torbjørn Hægeland: KPI 100 år, 3-5.

Torstein Bye og Randi Johannessen: Levekostnader over de siste hundre år, 6-12.

Randi Johannessen: Konsumprisindeksen – en levekostnadsindeks? 13-16.

Kjersti Nyborg Hov og Camilla Rochlenga: Fra nødvendighet til forlystelsesgoder, 17-20.

Ingvild Johansen, Ragnhild Nygaard og Lasse Sandberg: Fra skyttskjema til digitale spor – nye muligheter og utfordringer, 21-25.

Pia Skare Rønnevik: Flere mål på underliggende prisvekst i Norge, 26-33.

Øystein Dørum: «Markedet venter på KPI-JAE» 34-37.

Torbjørn Eika: SSBs inflasjonsprognosør, 38-44.

Einar W. Nordbø: Fra gull til KPI. Pengepolitikken og prisutviklingen gjennom 100 år, 45-52.

Torbjørn Eika: KPI, inflasjonsstabilitet og realøkonomi, 53-59.

Ådne Cappelen: KPIs rolle for arbeidet i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene – et kort tilbakeblikk, 60-62.

Fredrik Carlsen: Prisnivåforskjeller mellom regioner, 63-66.

Economic Survey

Economic trends for the Norwegian economy is published electronically.

http://www.ssb.no/kt_en/

Contact:

Andreas Benedictow,
andreas.benedictow@ssb.no,
tel. +47 21 09 47 98

Konjunkturindikatorer for Norge

Oppdaterte Konjunkturindikatorer for Norge finnes på: www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nokkeltall/konjunkturindikatorer

Tabell

Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*
--	----

Ordre

2.1. Ordretilgang. Verdiindeks ..... 2.2. Ordrereserve. Verdiindeks	2*
--	----

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*
---	----

Produksjon

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeks. 2005=100..... 4.2. Produksjon og omsetning. Indeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	4* 6*
--	----------

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner	6*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.....	6*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*

Forbruk

6.1. Forbruksindikatorer.....	8*
-------------------------------	----

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*
7.3. Prisindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*
7.4. Månedsfotjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*

Finansmarked

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent ..	13*
8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*

Utenrikshandel

9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert..... 9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*
--	-----

Figur

Side

Konjunkturbarometeret

1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*

Ordre

2.1. Ordretilgang og ordrereserve i industri ialt	3*
2.2. Ordretilgang og ordrereserve i bygg og anlegg i alt.....	3*

Arbeidskraft

3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*

Produksjon

4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer	5*
4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg.....	7*
4.6. Hotellovernattinger.....	7*

Investeringer

5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter.....	7*
5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter.....	7*
5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg.....	9*

Forbruk

6.1. Detaljomsetning	9*
6.2. Varekonsumindeks.....	9*
6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*

Priser

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og endring.....	11*
7.3. Boligpriser	11*
7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
7.5. Spotpris råolje, Brent Blend.....	11*
7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter.....	11*

Finansmarked

8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakursindeks.....	15*
8.4. Norges Banks penge- og kreditindikator	15*

Utenrikshandel

9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Driftsbalansen.....	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnytting Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i kommende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene					
	Produksjon		Sysselsetting				Etter- spørsel	Kapasitet	Arbeids- kraft	Råstoff		
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet								
2012												
2. kvartal	52,5	58,7	54,0	52,5	79,7	56,1	63	7	7	4		
3. kvartal	51,7	58,5	53,9	51,7	79,8	55,8	64	7	8	4		
4. kvartal	50,8	57,9	52,9	50,9	79,9	55,2	64	6	7	3		
2013												
1. kvartal	49,7	56,7	51,9	49,9	79,6	54,9	65	6	7	3		
2. kvartal	51,0	55,4	52,0	49,3	79,4	54,9	65	6	6	3		
3. kvartal	52,6	56,2	51,3	49,7	79,5	54,9	64	6	6	3		
4. kvartal	53,9	57,3	50,2	49,7	79,9	54,9	63	7	6	4		
2014												
1. kvartal	54,6	56,8	49,6	48,8	80,4	54,4	63	7	6	4		
2. kvartal	53,1	55,6	49,4	47,5	80,3	53,4	65	6	5	3		
3. kvartal	51,5	54,2	50,0	45,8	79,9	52,1	66	6	4	3		

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Verdiindeks

	Ordrebaseret industri. Sesongjusterte og glattet. 2005=100					Bygg og anlegg. 2010=10			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2012									
1. kvartal	139,2	129,0	191,4	104,7	141,6	125	160	125	105
2. kvartal	134,0	122,7	187,2	103,6	127,7	137	180	123	119
3. kvartal	131,3	118,3	194,6	104,0	117,0	105	106	121	96
4. kvartal	130,6	116,6	211,9	102,6	111,1	124	124	135	117
2013									
1. kvartal	130,7	117,9	230,5	98,2	109,7	128	157	116	116
2. kvartal	131,7	121,1	245,3	93,3	113,4	142	199	122	119
3. kvartal	133,1	124,7	248,8	90,7	119,0	115	147	113	97
4. kvartal	133,7	126,8	241,8	89,8	124,8	124	159	109	111
2014									
1. kvartal	132,7	126,5	229,3	89,5	130,3	133	209	108	102
2. kvartal	130,3	123,7	215,0	89,0	134,8	137	157	106	140
3. kvartal	126,8	120,1	200,8	89,0	137,6	..	..	..	..

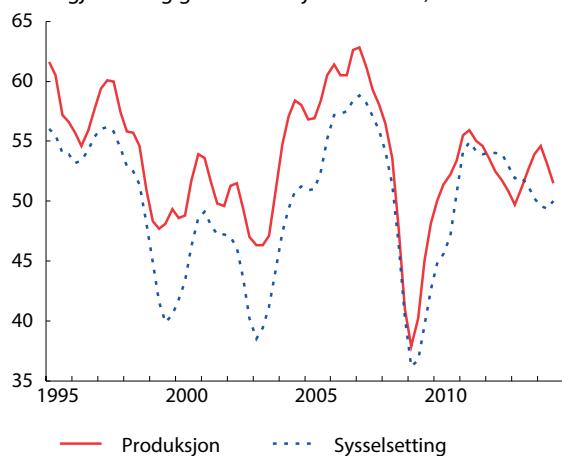
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordrereserve. Verdiindeks

	Ordrebaseret industri. Sesongjusterte og glattet. 2005=100					Bygg og anlegg. 2010=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskin-industri	Bygging av skip og oljeplattformer	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig-bygg	Andre bygg
2012									
1. kvartal	175,7	128,7	343,8	157,4	94,5	140	158	167	118
2. kvartal	181,7	124,0	368,5	167,9	57,9	145	171	163	122
3. kvartal	188,1	119,7	395,5	176,0	39,6	141	155	170	120
4. kvartal	193,9	116,8	427,2	179,9	35,1	138	142	175	121
2013									
1. kvartal	198,9	116,5	460,5	179,4	37,1	144	152	175	127
2. kvartal	203,4	119,1	492,1	176,4	40,0	152	170	175	132
3. kvartal	207,8	123,9	518,4	173,6	41,6	150	166	179	130
4. kvartal	212,2	129,8	537,1	172,3	42,0	147	166	168	126
2014									
1. kvartal	216,1	135,4	550,2	172,4	41,5	156	192	172	127
2. kvartal	219,1	140,0	559,8	173,1	40,7	161	188	163	141
3. kvartal	220,8	143,2	568,5	174,0	39,9	..	..	..	..

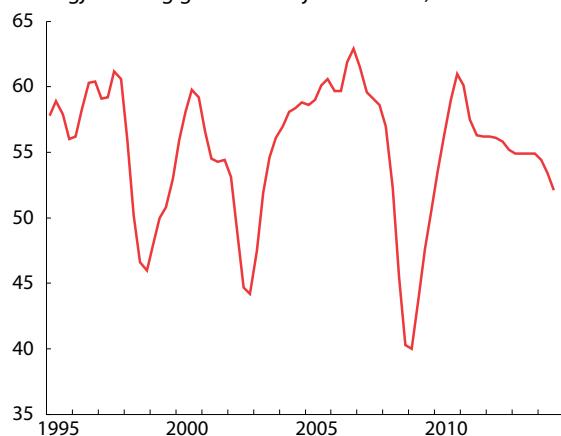
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

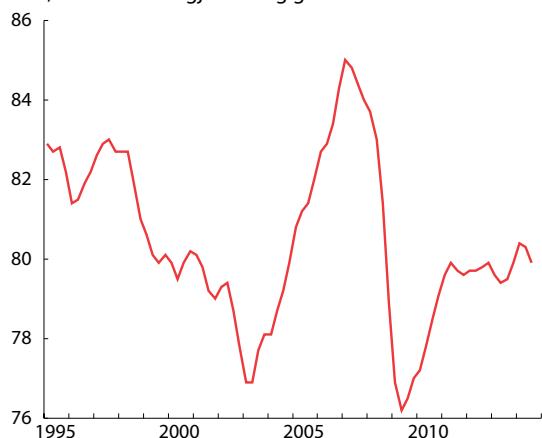
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

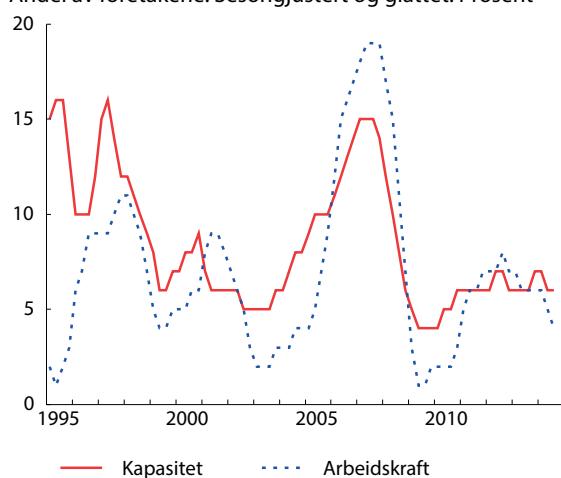
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

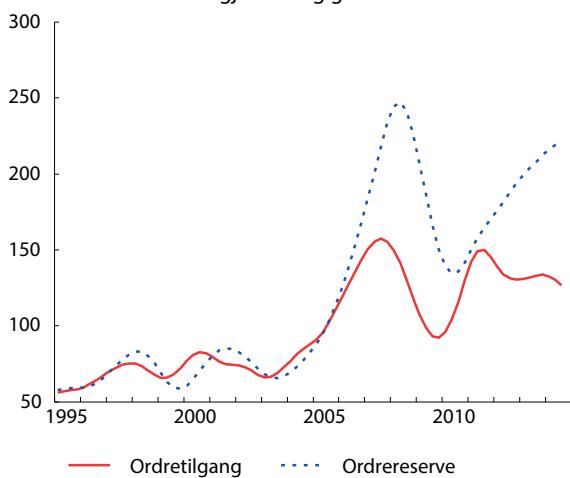
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

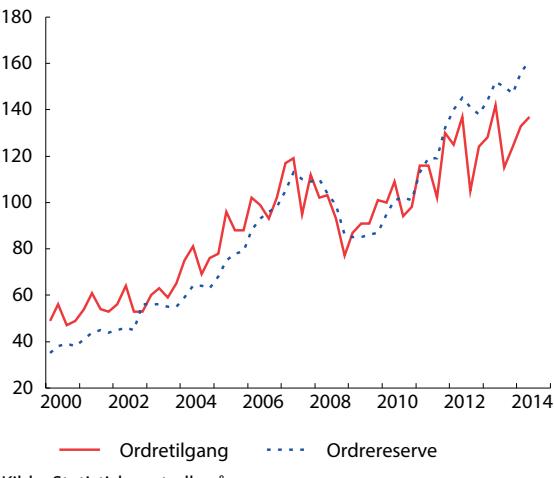
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebaser industri ialt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. Sesongjustert og glattet. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordrereserve.
Verdiindeks. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer/ukeverk og prosent. Sesongjustert

	Arbeidkraftundersøkelsen ¹				NAV				Sykefraværstatistikk	
	Sysselsatte	Utførte ukeverk (37,5 timer) per uke	Arbeids- styrken	Arbeids- ledige	Arbeids- ledighet. Prosent av arbeids- styrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillingen	Beholdning av ledige stillingen	Syke- fraværs- prosent ²
2009	2 508	1 884	2 590	82	3,2	69,3	86,9	21,6	23,8	7,5
2010	2 508	1 897	2 602	94	3,6	74,6	91,3	19,6	24,3	6,8
2011	2 543	1 942	2 629	86	3,3	69,4	84,4	20,6	26,7	6,7
2012	2 591	1 980	2 677	86	3,2	65,7	82,5	19,6	..	6,5
2013	2 610	1 968	2 704	95	3,5	69,7	85,9	17,7	..	6,4
2013										
Mai	2 599	1 959	2 695	95	3,5	69,1	85,7	15,4	..	6,0
Juni	2 608	1 965	2 700	92	3,4	68,9	85,9	18,1	..	6,0
Juli	2 611	1 957	2 710	98	3,6	69,9	86,5	18,1	..	6,2
August	2 617	1 959	2 712	95	3,5	70,6	86,8	16,6	..	6,2
September	2 619	1 962	2 712	93	3,4	71,7	88,4	16,1	..	6,2
Okttober	2 625	1 981	2 714	89	3,3	72,3	88,9	18,8	..	6,4
November	2 623	1 987	2 717	94	3,5	73,4	89,2	16,8	..	6,4
Desember	2 622	2 005	2 722	99	3,6	73,9	88,3	17,4	..	6,4
2014										
Januar	2 625	2 003	2 721	95	3,5	73,9	89,8	16,1	..	6,7
Februar	2 620	2 004	2 715	95	3,5	74,1	89,7	16,9	..	6,7
Mars	2 629	2 002	2 721	92	3,4	74,3	89,5	16,4	..	6,7
April	2 630	2 004	2 722	92	3,4	74,1	87,6	17,1	..	6,0
Mai	2 639	2 011	2 726	88	3,2	76,1	88,8	16,1	..	6,0
Juni	2 633	1 990	2 724	91	3,3	75,8	88,1	15,6	..	6,0
Juli	2 640	2 031	2 734	94	3,4	74,7	87,4	17,6	..	..
August	2 637	2 018	2 739	101	3,7	75,7	88,1	15,9	..	..
September	2 640	2 036	2 740	100	3,7	76,3	86,6	18,9	..	..
Okttober	..	..	..	..	..	76,6	86,6	14,5	..	..
November	..	..	..	..	..	76,3	86,5	15,9	..	..

¹ Tre måneders gildende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.² Egen- og legemeldte sykefraværsdagsverk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

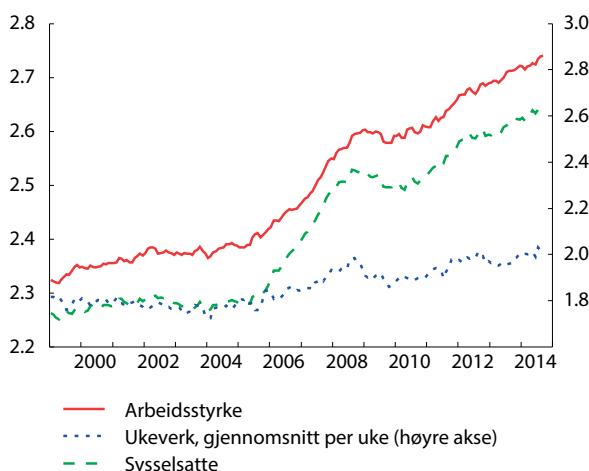
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindeks. 2005=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse				Energi- varer
	Total indeks ¹	Utvinning og utvinnings- tjenester	Industri	Kraft- forsyning	Innsats- varer	Investerings- varer	Konsum- varer	Energi- varer	
2009	93,3	87,6	107,6	95,8	99,9	144,7	94,4	87,6	
2010	88,1	80,2	110,4	91,0	105,2	143,7	95,9	79,7	
2011	83,7	73,6	112,0	93,7	111,4	149,7	93,6	73,1	
2012	85,2	73,5	114,5	108,6	112,8	162,7	95,4	73,8	
2013	83,0	70,7	118,2	99,1	118,1	179,0	92,3	70,0	
2013									
Mai	84,4	73,1	119,3	100,2	116,9	182,5	91,3	71,8	
Juni	83,7	71,5	121,2	101,8	118,8	185,2	93,1	71,4	
Juli	86,5	75,4	121,4	99,5	122,8	185,2	93,8	73,6	
August	83,1	71,2	119,9	100,8	119,4	182,5	93,2	70,5	
September	82,3	70,3	120,7	96,4	119,7	183,7	91,4	68,3	
Okttober	81,0	69,2	119,9	92,6	119,0	181,8	93,0	66,8	
November	82,4	70,7	119,4	98,3	120,2	184,1	88,6	69,7	
Desember	83,0	71,1	121,4	95,3	120,6	186,8	93,1	69,6	
2014									
Januar	83,9	70,7	121,0	102,1	119,3	184,8	91,5	69,7	
Februar	84,6	71,7	121,4	97,5	118,7	187,3	92,2	70,3	
Mars	86,3	73,2	122,6	104,8	119,1	190,4	93,1	71,8	
April	85,9	72,1	122,7	114,1	120,4	188,3	95,9	71,5	
Mai	80,7	64,7	122,5	114,9	122,1	190,2	95,0	64,8	
Juni	85,4	70,7	124,7	112,8	119,3	193,9	94,0	70,0	
Juli	85,0	70,8	124,6	104,8	119,1	197,0	95,9	69,2	
August	84,6	70,2	125,9	97,9	119,7	202,4	95,4	69,9	
September	88,3	75,7	123,3	103,3	120,2	196,8	92,8	73,2	

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

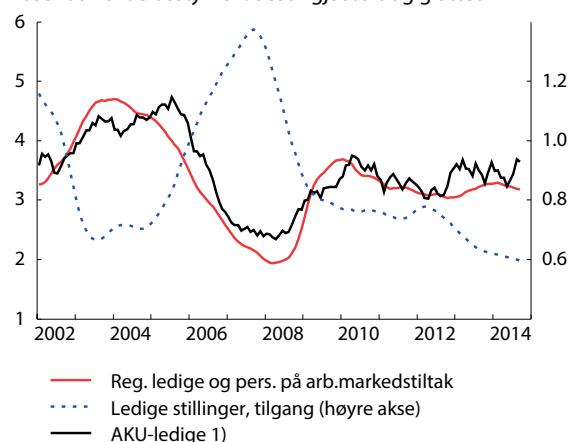
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Arbeidkraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

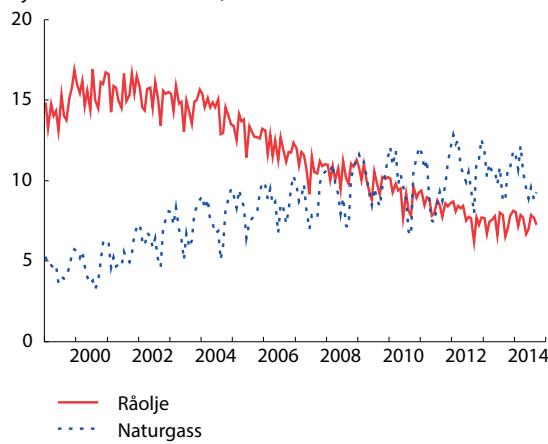
Fig. 3.2 Arbeidsledige og tilgang av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

1) Brutt i serien form. 2006.

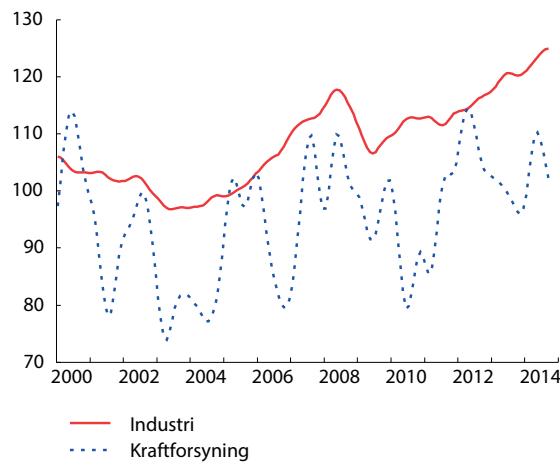
Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill. Sm³) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

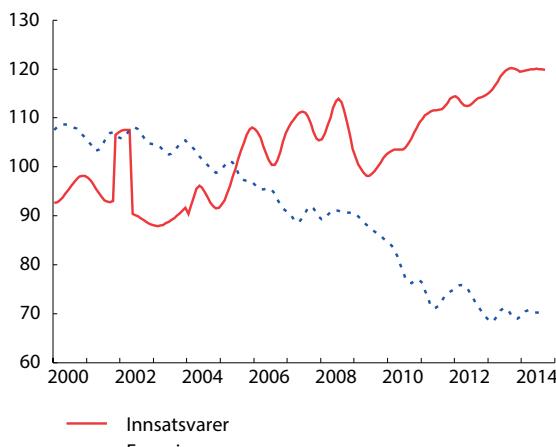
1) Brutt i seriene fra og med 2004.
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

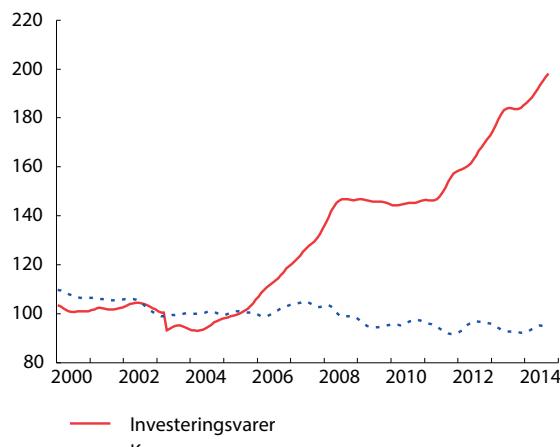
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 2005=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Næringslivstjenester og omsetning og drift av fast eiendom. Verdi			Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Omsetning og drift av fast eiendom. Nivå	Faglig, vitskaplig og teknisk tjenesteyting. Nivå	Forretningsmessig tjenesteyting. Nivå		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent					
	2005=100						2005=100		1992=100		
2012	110,8	7,6	105,5	4,7	130,0	17,5	207,6	185,9	194,0	255,6	
2013	117,8	6,4	111,4	5,7	141,1	8,5	.	.	.	.	
2012											
1. kvartal	110,5	10,6	107,2	5,7	128,7	27,7	206,2	169,8	177,4	236,4	
2. kvartal	110,7	8,5	105,1	5,7	127,5	18,7	207,9	183,4	188,1	256,9	
3. kvartal	110,4	7,5	104,1	4,3	132,0	17,8	208,5	163,2	196,7	296,7	
4. kvartal	111,3	3,6	105,4	3,1	132,0	6,3	207,5	216,9	204,1	232,3	
2013											
1. kvartal	114,5	3,6	105,7	-1,4	140,0	8,8	207,4	174,4	181,6	227,4	
2. kvartal	116,1	4,9	111,3	5,9	142,3	11,6	213,4	203,4	207,7	282,8	
3. kvartal	119,5	8,2	113,5	9,0	139,9	6,0	210,0	173,0	206,4	295,4	
4. kvartal	120,9	8,6	115,1	9,2	141,9	7,5	218,6	225,1	211,2	239,8	
2014											
1. kvartal	119,5	4,4	114,2	8,0	146,4	4,6	210,7	189,5	190,0	240,7	
2. kvartal	123,9	6,7	114,1	2,5	154,2	8,4	216,2	207,2	202,5	253,2	
3. kvartal	125,9	5,4	116,3	2,5	162,8	16,4	213,4	171,5	209,4	315,2	

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri		Kraftforsyning		Oljevirksomhet (ujustert)					
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.	Utførte	Antatte i alt	I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift	Rørtransport
2011	.	18,8	18,8	16,9	.	145,5	27,1	37,5	75,5	0,5
2012	.	19,5	19,5	19,2	.	172,1	27,0	52,0	89,0	0,3
2013	.	19,4	19,4	20,4	.	205,8	33,9	63,2	105,1	3,2
2012										
2. kvartal	5,4	5,1	5,0	4,5	48,3	43,0	6,4	12,4	23,2	0,0
3. kvartal	5,3	4,1	4,5	4,9	50,0	43,2	6,0	13,7	22,2	0,1
4. kvartal	5,3	6,3	4,9	6,4	55,8	47,5	7,9	15,4	23,2	0,1
2013										
1. kvartal	4,9	3,6	4,5	3,3	49,4	44,7	6,6	13,1	23,9	0,3
2. kvartal	5,5	5,2	5,1	5,3	54,0	51,6	7,8	15,4	27,6	0,7
3. kvartal	5,5	4,4	4,9	5,2	58,4	54,5	10,2	16,6	26,8	1,5
4. kvartal	5,3	6,2	4,9	6,6	58,7	55,1	9,2	18,2	26,8	0,8
2014										
1. kvartal	5,6	4,1	5,1	4,2	55,3	50,1	9,0	16,9	23,3	1,0
2. kvartal	5,7	5,1	4,9	5,8	58,5	52,6	8,9	18,6	23,7	1,5
3. kvartal	5,3	4,6	5,1	5,3	57,2	.	.	.	.	.

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

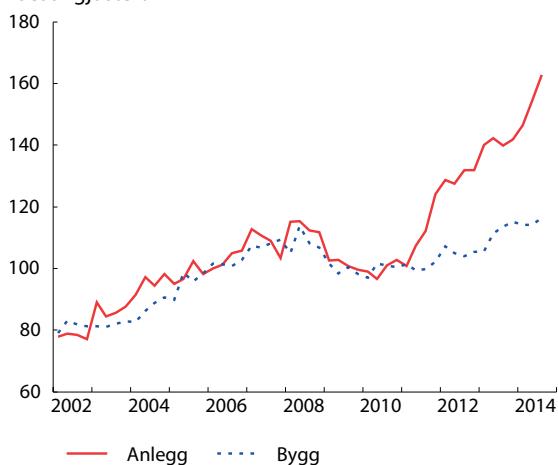
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1), i investeringsåret (t) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
År t-1												
2. kvartal	16,0	15,3	16,3	13,4	19,6	21,1	23,2	24,7	143,2	194,3	207,8	174,6
3. kvartal	17,3	16,3	16,2	15,1	20,7	21,4	23,2	24,2	172,0	204,0	215,1	175,2
4. kvartal	18,4	17,0	18,2	18,7	20,0	20,3	22,2	24,6	184,6	207,8	223,3	.
År t												
1. kvartal	19,8	18,7	20,3	..	22,3	22,2	22,9	..	186,0	198,7	223,7	..
2. kvartal	21,0	20,5	21,5	..	21,7	20,7	22,5	..	186,7	211,3	224,3	..
3. kvartal	21,2	21,2	21,6	..	20,9	20,9	22,2	..	184,9	212,8	219,2	..
4. kvartal	20,5	20,9	21,5	..	19,4	20,7	21,9	..	180,6	211,9	..	..
År t+1												
1. kvartal	20,9	21,2	..	..	19,2	20,4	..	..	172,5	209,1	..	..

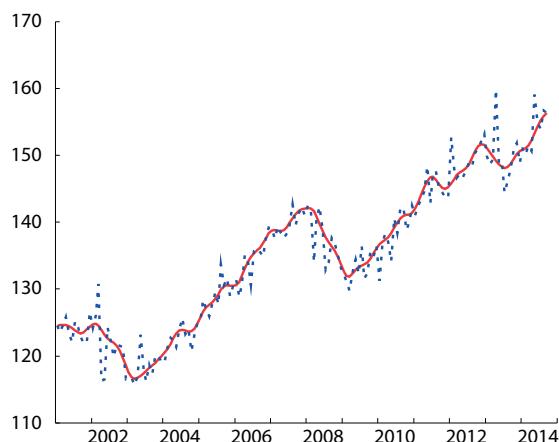
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2005=100.
Sesongjustert

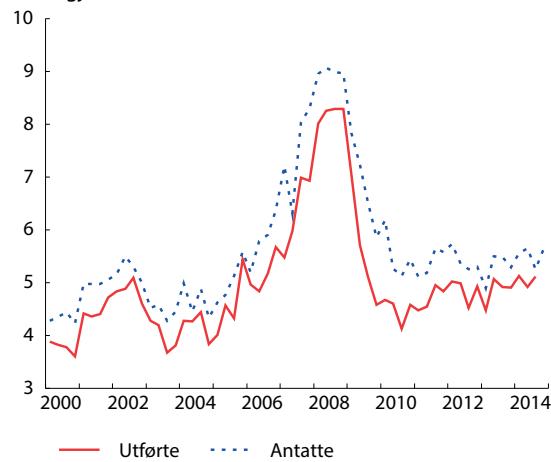
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

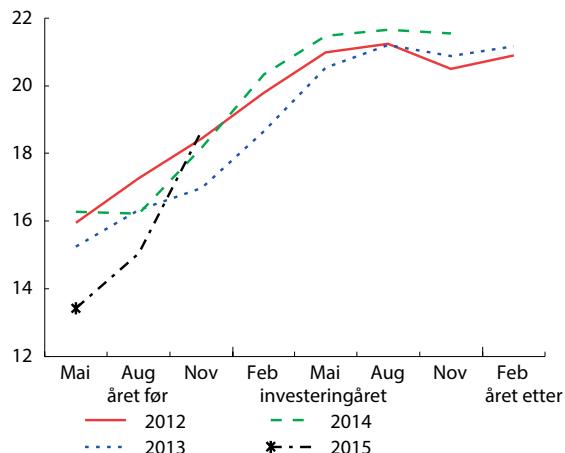
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

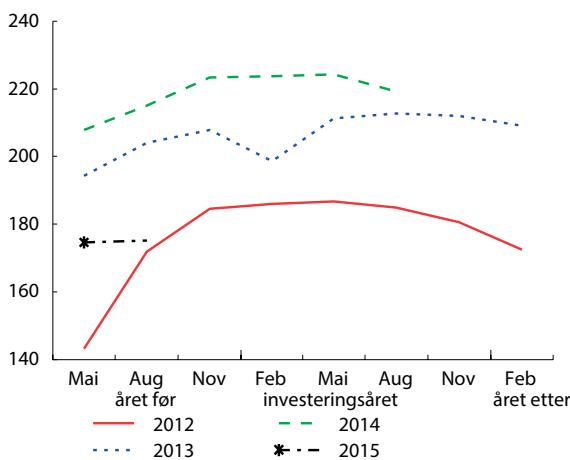
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014
Milliarder kroner

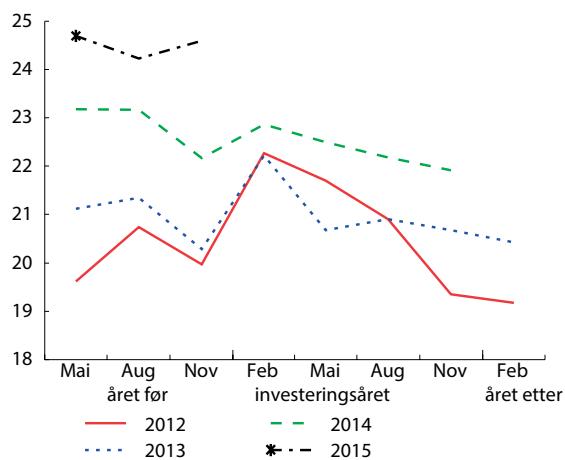
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2012-2015
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2011-2014
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang				
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹
2010	21 145	7,0	3 059	11,0	5 727
2011	27 735	31,0	3 805	24,0	5 491
2012	30 189	9,0	4 039	6,0	5 505
2013	30 450	1,0	4 130	2,0	5 274
2013					
Juni	2 366	1,0	334	-2,1	391
Juli	2 025	1,5	295	-2,1	396
August	2 576	-1,0	356	-3,1	399
September	2 465	-2,5	356	-3,8	400
Oktober	2 560	-3,0	340	-4,5	402
November	2 471	-2,0	339	-4,6	405
Desember	2 995	-1,5	370	-5,6	409
2014					
Januar	1 524	-1,0	225	-7,3	415
Februar	2 247	-0,5	308	-9,1	421
Mars	2 230	1,0	328	-10,5	426
April	2 133	1,5	295	-9,5	429
Mai	3 524	5,2	406	-6,9	430
Juni	2 579	6,2	314	-5,1	429
Juli	2 796	6,2	361	-3,3	427
August	2 188	5,1	299	-3,3	424
September	1 526	3,5	236	-2,6	423
Oktober	2 397	7,2	321	-3,4	421

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

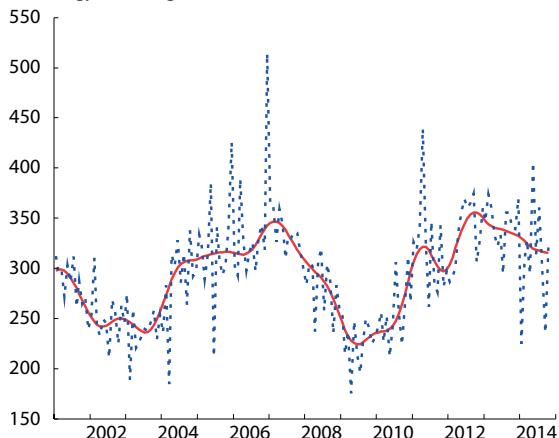
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100	2005=100
2009	115,4	0,4	113,3	-0,4	10,5	-4,4	8 355,0	2,0
2010	117,3	1,7	119,3	5,4	13,3	30,5	8 911,0	7,6
2011	119,7	2,2	121,2	1,8	14,1	6,2	9 382,0	4,9
2012	123,2	3,2	124,1	2,5	14,3	2,0	9 568,0	3,8
2013	124,8	1,3	125,4	1,1	14,7	3,1	9 454,0	0,0
2013								
Juli	126,3	0,1	122,4	-2,5	13,9	-0,2	768,0	-3,0
August	126,3	0,3	122,7	-2,0	14,7	-1,2	754,0	-1,5
September	127,4	0,4	123,9	-1,2	15,0	-4,6	767,0	0,0
Oktober	126,1	0,6	123,1	-0,1	14,5	-7,3	818,0	1,5
November	126,8	1,2	123,1	1,1	14,2	-7,7	845,0	1,5
Desember	126,6	2,3	122,8	1,9	14,3	-8,5	794,0	3,1
2014								
Januar	126,5	3,2	123,5	2,7	13,9	-5,4	781,0	4,7
Februar	127,5	3,9	124,2	2,8	14,5	-2,1	791,0	4,7
Mars	128,9	4,1	125,4	2,8	15,4	1,2	835,0	6,2
April	129,6	3,4	124,9	2,4	14,2	0,3	787,0	6,2
Mai	128,5	2,2	124,6	1,5	13,9	-3,2	767,0	6,2
Juni	130,0	1,2	126,3	0,8	14,7	-4,5	812,0	7,7
Juli	127,9	0,7	123,8	0,3	13,8	-4,2	808,0	6,1
August	128,8	0,7	125,8	0,1	14,2	-2,9	817,0	6,1
September	128,7	0,9	124,3	0,1	13,7	-1,0	836,0	4,5
Oktober	129,5	1,3	125,0	0,6	14,2	0,8	..	..
November	..	..	..	..	14,3	2,6	..	..

¹ Indikatorene bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvisne nasjonalregnskapet (KNR).

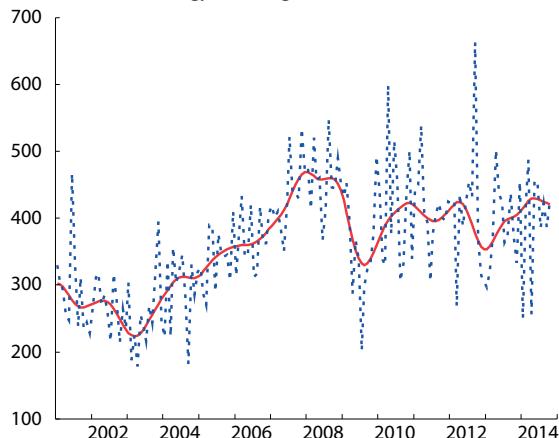
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

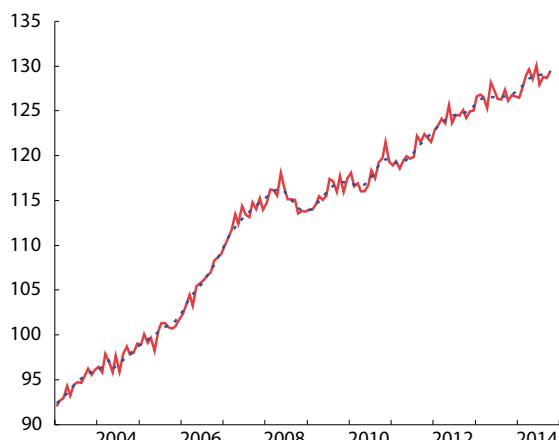
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Sesongjustert og trend.

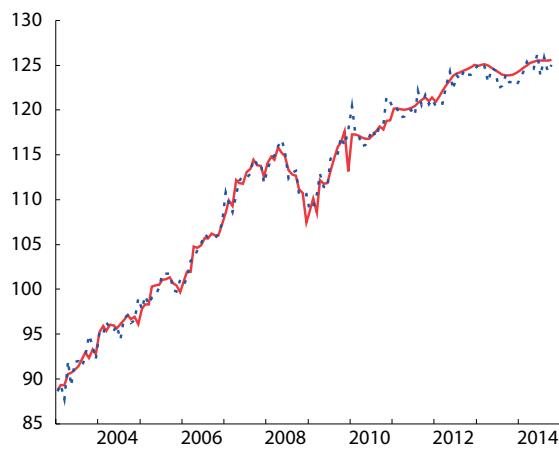
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

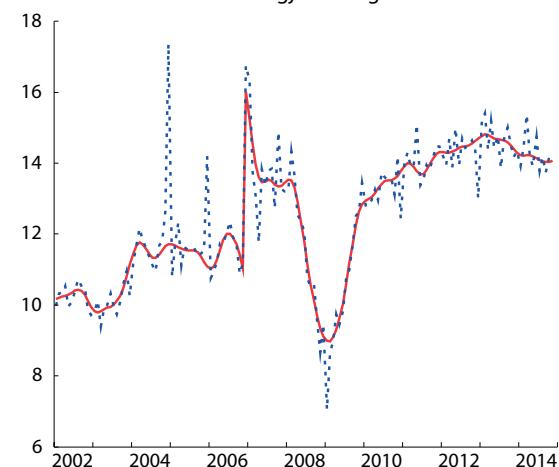
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks (KPI)		KPI ekskl. energiproprodukter		KPI-JAE ¹		Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge Endring	Euroomr. Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	
2009												
	1998=100		1998=100					2000=100		2000=100		
2009	125,7	2,1	121,4	2,7	2,6	2,3	0,3	130,1	-0,2	143,2	2,3	
2010	128,8	2,5	123,1	1,4	1,4	2,4	1,6	137,8	5,9	147,7	3,2	
2011	130,4	1,2	124,4	1,1	0,9	1,2	2,7	144,8	5,1	153,1	3,6	
2012	131,4	0,8	126,2	1,4	1,2	0,4	2,5	144,3	-0,4	157,9	3,1	
2013	134,2	2,1	128,2	1,6	1,6	1,9	1,4	..	..	162,4	2,9	
2013												
Mai	134,3	2,0	128,4	1,4	1,4	1,8	1,4	144,5	0,3	162,1	2,9	
Juni	133,8	2,1	128,0	1,4	1,4	1,9	1,6	143,9	0,7	162,2	2,9	
Juli	134,4	3,0	128,5	1,7	1,8	2,8	1,6	146,9	3,3	162,4	2,9	
August	134,2	3,2	128,4	2,4	2,5	3,3	1,3	147,0	2,4	163,3	3,0	
September	134,9	2,8	128,9	1,7	1,7	2,6	1,1	147,4	2,9	163,2	2,9	
Okttober	135,1	2,4	129,0	1,8	1,9	2,3	0,7	147,4	2,3	163,5	2,8	
November	135,3	2,5	129,3	2,0	2,0	2,3	0,8	147,5	2,0	164,2	2,8	
Desember	135,1	2,0	129,2	2,1	2,0	1,8	0,9	148,4	2,3	164,3	2,8	
2014												
Januar	135,1	2,3	129,1	2,4	2,4	2,1	0,8	148,9	2,4	164,8	2,7	
Februar	135,8	2,1	129,9	2,4	2,4	1,9	0,7	148,9	2,3	165,7	2,9	
Mars	136,1	2,0	130,5	2,6	2,6	1,8	0,5	147,5	0,9	165,7	2,9	
April	136,6	1,8	131,2	2,6	2,5	1,5	0,7	147,2	1,0	167,5	3,8	
Mai	136,7	1,8	131,3	2,3	2,3	1,6	0,5	147,3	1,9	168,0	3,6	
Juni	136,4	1,9	131,1	2,4	2,4	1,8	0,5	148,3	3,1	168,1	3,6	
Juli	137,4	2,2	131,8	2,6	2,6	2,2	0,4	148,9	1,4	168,3	3,6	
August	137,0	2,1	131,2	2,2	2,2	1,9	0,4	148,6	1,1	168,7	3,3	
September	137,7	2,1	131,9	2,3	2,4	2,1	0,3	148,3	0,6	168,8	3,4	
Okttober	137,8	2,0	132,2	2,5	2,5	1,9	..	147,4	0,0	169,0	3,4	

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarier.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

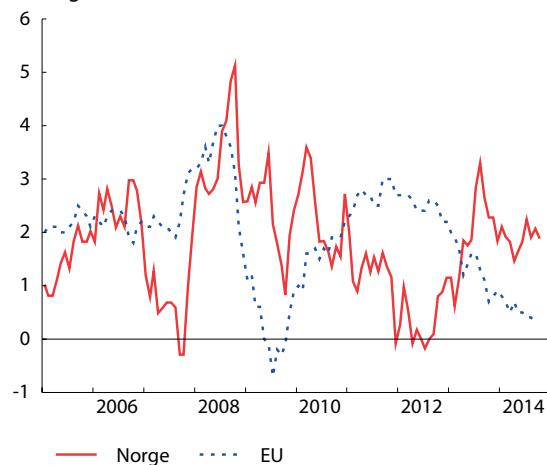
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 2000=100		Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg	
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft, systempris. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn				
2008										
	135,9	6,3	36,9	536,4	98,4	12 322,5	137,1	27,0		
2009	136,0	0,2	30,7	388,1	62,6	8 995,0	154,0	30,9		
2010	145,0	6,6	42,5	484,3	80,3	12 510,6	174,4	37,3		
2011	155,7	7,5	36,7	620,5	110,9	12 662,5	221,3	33,0		
2012	157,8	1,3	23,4	648,7	111,7	11 726,8	208,7	27,6		
2013	157,7	0,0	29,7	639,3	108,7	10 822,3	198,3	39,8		
2013										
Juni	155,4	-1,0	25,8	607,6	103,3	10 720,1	196,8	40,9		
Juli	158,1	0,3	26,7	647,6	107,4	10 676,9	196,3	44,0		
August	158,9	0,6	28,1	659,5	110,4	10 801,9	220,2	40,7		
September	159,2	0,2	30,7	665,2	111,3	10 444,1	189,1	33,5		
Okttober	159,4	1,3	31,1	651,2	109,4	10 796,7	212,8	37,6		
November	159,5	2,2	30,1	657,5	107,9	10 628,1	190,4	38,9		
Desember	160,6	3,4	27,5	679,9	110,8	10 624,2	182,9	48,0		
2014										
Januar	161,5	4,1	28,2	660,8	107,3	10 682,9	204,8	48,9		
Februar	161,5	3,5	25,3	665,4	108,8	10 415,6	193,2	47,6		
Mars	160,6	1,8	22,2	646,1	107,7	10 248,5	196,5	43,9		
April	160,8	2,6	21,1	646,6	108,2	10 757,0	196,8	45,3		
Mai	160,9	3,1	21,5	648,8	109,2	10 387,7	189,7	40,5		
Juni	161,8	4,1	20,7	677,3	112,0	11 077,4	192,0	36,3		
Juli	162,8	3,0	23,9	670,6	108,2	12 069,1	198,9	40,6		
August	163,5	2,9	26,5	640,6	103,4	12 592,1	193,6	35,9		
September	162,5	2,1	28,6	625,5	98,6	12 646,6	201,8	35,0		
Okttober	162,1	1,7	25,4	577,4	88,0	12 756,2	..	35,6		
November	..	..	..	542,3	79,6	..	..	..		

¹ Motsettning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen..

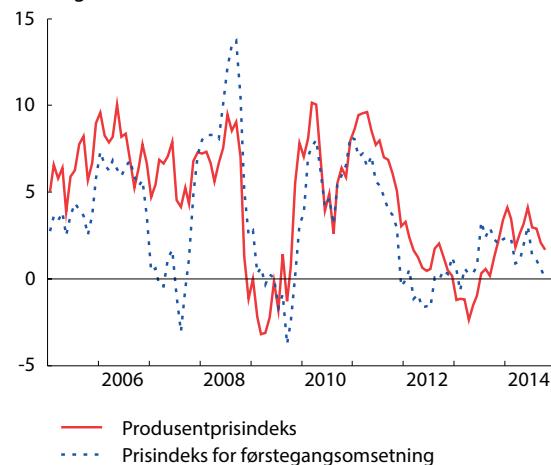
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Reuters EcoWin.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks
Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

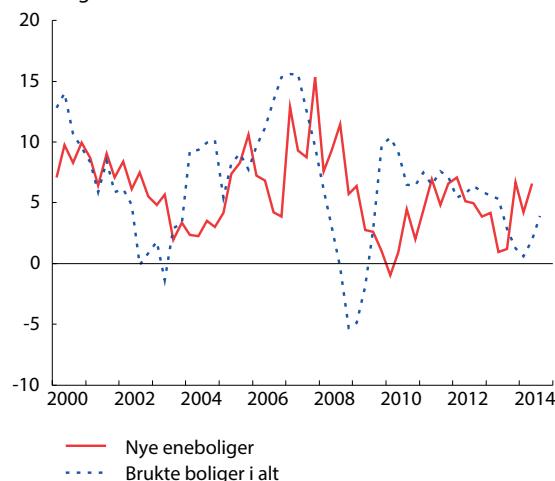
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og
prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

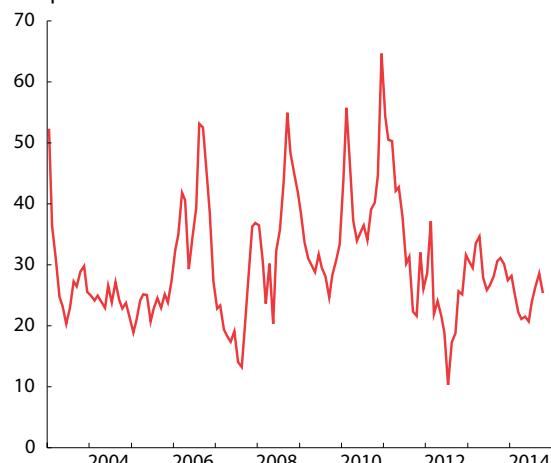
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

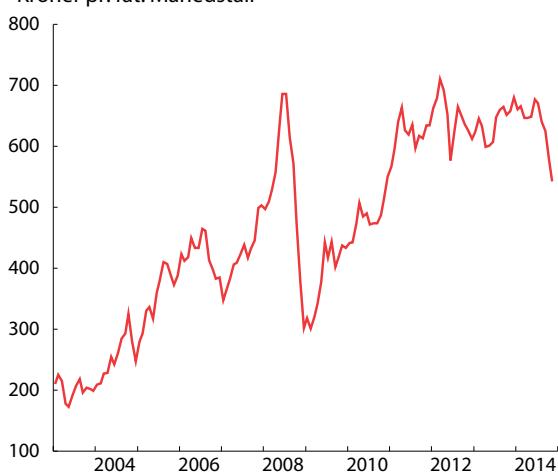
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

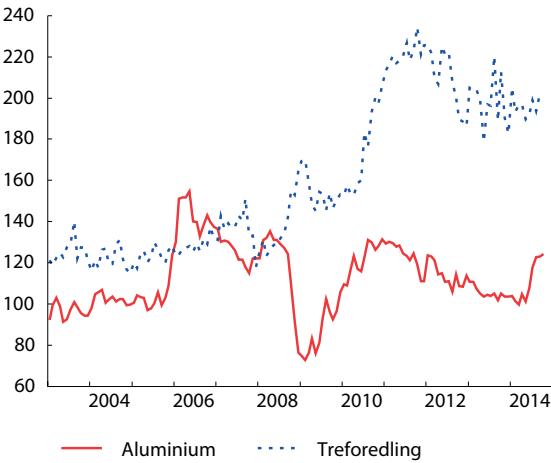
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Reuters EcoWin.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for
treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindeks. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)							
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Alle boligtyper		Enebolig		Småhus		Blokkleilighet	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	2005=100		2000=100		2005=100		2005=100		2005=100		2005=100	
2010	118,8	4,4	177,2	1,6	139,7	8,3	140,6	8,1	141,6	9,5	135,6	7,4
2011	126,6	6,6	187,3	5,7	150,9	8,0	150,6	7,2	152,9	8,0	149,4	10,2
2012	128,9	1,9	197,1	5,3	160,9	6,7	159,5	5,9	162,6	6,4	162,8	9,0
2013	130,5	1,2	.	.	167,1	3,9	165,6	3,8	167,8	3,2	169,6	4,2
2012												
3. kvartal	129,9	3,4	200,6	5,0	163,0	7,0	161,4	6,4	164,3	6,6	166,2	9,3
4. kvartal	128,5	1,5	197,8	3,9	161,9	6,8	159,4	5,9	164,5	6,8	165,7	8,9
2013												
1. kvartal	129,7	1,0	200,3	4,2	166,9	6,3	164,2	5,6	170,4	6,5	170,6	8,2
2. kvartal	129,4	0,4	199,4	1,0	171,4	5,7	170,2	5,3	172,2	5,4	172,6	6,8
3. kvartal	131,2	1,0	203,0	1,2	168,2	3,2	166,0	2,9	170,0	3,5	171,1	2,9
4. kvartal	131,5	2,3	211,0	6,7	163,8	1,2	161,4	1,3	167,4	1,8	164,3	-0,8
2014												
1. kvartal	135,6	4,5	208,8	4,2	167,5	0,4	165,2	0,6	171,3	0,5	168,3	-1,3
2. kvartal	134,3	3,8	212,5	6,6	173,8	1,4	173,5	1,9	173,9	1,0	174,3	1,0
3. kvartal	.	.	.	.	174,0	3,4	172,5	3,9	174,8	2,8	177,0	3,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsfortjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2005=100

	Månedsfortjeneste i alt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. tyng og eindomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel	Forretningsmessig tj. tyng og eindomsdrift
2012										
1. kvartal	138,9	150,5	128,6	133,3	130,8	134,6	136,2	130,7	133,7	130,1
2. kvartal	137,6	133,9	131,3	134,6	132,6	134,7	137,8	131,7	133,8	130,3
3. kvartal	135,7	127,2	129,3	133,4	126,8	136,6	137,6	133,2	136,7	130,4
4. kvartal	139,4	135,3	131,4	135,3	130,0	138,9	141,9	133,9	138,0	132,0
2013										
1. kvartal	143,5	153,2	133,0	138,9	135,4	139,2	142,6	134,2	139,6	133,4
2. kvartal	145,1	141,6	138,6	140,8	135,0	140,7	144,0	136,2	140,3	135,2
3. kvartal	139,6	139,6	131,9	139,1	133,6	142,0	144,9	136,5	140,8	135,6
4. kvartal	143,4	141,6	133,8	137,6	133,6	143,9	146,2	137,3	141,7	135,9
2014										
1. kvartal	148,3	157,6	136,4	143,4	137,9	143,8	146,5	138,1	141,6	136,5
2. kvartal	147,3	143,7	142,1	142,0	139,5	143,9	147,1	139,6	142,5	138,0
3. kvartal	146,4	142,7	137,3	142,2	136,5	146,6	148,2	140,8	144,6	140,0

¹ Månedslønn omfatter avtalt månedslønn, uregelmessige tillegg og bonus. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente ³	Effektiv rente på statsobligasjoner ³				
	Bankutlån i alt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak			3 år	5 år	10 år		
2010	4,50	2,80	3,80	3,50	2,10	2,40	2,50	2,80	3,50		
2011	4,70	2,90	4,00	3,70	2,40	2,80	2,20	2,60	3,10		
2012	4,80	2,70	3,90	3,70	2,40	2,10	1,40	1,60	2,10		
2013	4,80	2,50	3,80	3,70	2,30	1,60	1,60	1,90	2,60		
2012											
3. kvartal	4,79	2,63	3,81	3,64	2,31	2,01	1,34	1,41	1,90		
4. kvartal	4,72	2,53	3,86	3,60	2,35	1,80	1,46	1,56	2,02		
2013											
1. kvartal	4,71	2,52	3,78	3,59	2,34	1,77	1,55	1,76	2,35		
2. kvartal	4,79	2,47	3,83	3,76	2,18	1,67	1,35	1,57	2,19		
3. kvartal	4,78	2,59	3,71	3,74	2,23	1,59	1,81	2,18	2,85		
4. kvartal	4,75	2,49	.	3,73	2,24	1,55	1,80	2,21	2,92		
2014											
1. kvartal	4,73	2,52	.	3,70	2,26	1,59	1,69	2,13	2,91		
2. kvartal	4,63	2,51	.	3,60	2,10	1,70	1,64	1,98	2,74		
3. kvartal	4,55	2,29	.	3,56	2,08	1,62	1,48	1,74	2,40		

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak. Kvartalstall er ved utgangen av perioden, årstall er beregnet som gjennomsnitt over året via tall for gjennomsnittet over kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.³ Gjennomsnitt over perioden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2009	2,30	1,20	0,95	0,56	1,15	4,00	3,27	3,24	1,35
2010	2,37	0,75	0,50	0,31	0,78	3,53	2,78	3,19	1,18
2011	2,75	1,38	0,42	0,35	0,92	3,13	2,65	2,77	1,12
2012	2,13	0,51	0,41	0,21	0,84	2,10	1,57	1,80	0,86
2013	1,65	0,17	0,33	0,13	0,57	2,58	1,62	2,35	0,70
2013									
April	1,72	0,16	0,40	0,16	0,60	2,07	1,25	1,76	0,57
Mai	1,67	0,15	0,40	0,18	0,59	2,10	1,35	1,93	0,76
Juni	1,61	0,16	0,34	0,17	0,58	2,40	1,62	2,30	0,83
Juli	1,58	0,16	0,32	0,13	0,57	2,61	1,63	2,58	0,82
August	1,61	0,17	0,31	0,12	0,58	2,84	1,80	2,74	0,75
September	1,59	0,17	0,29	0,11	0,56	3,12	1,89	2,81	0,71
Oktober	1,56	0,18	0,26	0,11	0,54	2,95	1,81	2,62	0,63
November	1,54	0,18	0,23	0,11	0,50	2,86	1,72	2,72	0,61
Desember	1,56	0,26	0,24	0,12	0,48	2,94	1,85	2,90	0,66
2014									
Januar	1,56	0,27	0,25	0,12	0,51	2,95	1,78	2,86	0,67
Februar	1,61	0,27	0,25	0,10	0,53	2,85	1,66	2,71	0,60
Mars	1,62	0,27	0,24	0,09	0,52	2,94	1,59	2,72	0,60
April	1,66	0,30	0,23	0,07	0,52	2,88	1,53	2,70	0,61
Mai	1,73	0,29	0,25	0,09	0,55	2,73	1,39	2,56	0,59
Juni	1,71	0,20	0,29	0,10	0,59	2,61	1,35	2,60	0,57
Juli	1,62	0,17	0,28	0,09	0,60	2,43	1,19	2,55	0,54
August	1,63	0,17	0,33	0,11	0,62	2,36	1,02	2,42	0,51
September	1,62	0,07	0,30	0,07	0,63	2,40	0,97	2,52	0,52
Oktober	1,55	0,05	0,26	0,00	0,59	2,21	0,87	2,30	0,49
November	1,57	0,06	0,25	0,00	0,59	2,05	0,79	2,32	0,46

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank og Reuters EcoWin.

8.3. Valutakurser, penge- og kreditindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kreditindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner.	Trend. Prosent endring fra forrige periode.	Mrd. kroner.	Trend. Prosent endring fra forrige periode.	
2009	8,73	6,28	93,79	99,90	1 511,6	3,59	3 373,2	7,23	285,46
2010	8,01	6,05	90,28	95,74	1 559,4	3,19	3 524,5	4,42	375,10
2011	7,79	5,61	88,07	93,88	1 664,8	6,83	3 740,1	6,13	406,25
2012	7,47	5,82	87,06	92,39	1 734,5	4,13	3 991,7	6,73	422,94
2013	7,81	5,88	88,99	95,17	1 813,9	4,38	4 245,4	6,37	494,24
2013									
April	7,54	5,79	87,17	92,83	1 789,0	4,88	4 192,3	7,51	470,30
Mai	7,56	5,82	87,18	92,72	1 800,8	5,33	4 211,8	6,98	488,86
Juni	7,74	5,87	88,19	94,26	1 809,8	5,21	4 239,4	6,85	475,05
Juli	7,88	6,03	89,89	96,03	1 815,1	4,30	4 255,5	6,85	489,17
August	7,94	5,96	89,86	96,39	1 844,8	3,53	4 283,5	6,64	499,38
September	7,97	5,97	90,44	96,97	1 821,0	3,79	4 309,1	6,36	506,29
Oktober	8,12	5,96	91,64	98,35	1 825,5	5,90	4 325,7	6,14	517,04
November	8,21	6,08	92,47	99,20	1 844,6	7,90	4 348,2	5,90	539,61
Desember	8,40	6,13	93,95	101,08	1 871,6	8,93	4 368,7	5,62	535,11
2014									
Januar	8,39	6,17	93,95	101,30	1 872,3	8,57	4 382,7	5,69	552,26
Februar	8,36	6,12	93,29	100,62	1 874,9	7,26	4 405,8	5,68	547,30
Mars	8,29	6,00	92,02	99,25	1 891,5	6,95	4 426,3	5,56	553,12
April	8,25	5,97	91,55	98,73	1 905,8	6,73	4 451,2	5,60	558,20
Mai	8,15	5,93	90,85	98,02	1 907,9	6,18	4 464,2	5,52	594,33
Juni	8,22	6,05	91,95	99,26	1 939,2	5,44	4 486,7	5,44	620,16
Juli	8,39	6,20	93,90	101,39	1 921,5	4,41	4 509,7	5,74	620,15
August	8,25	6,20	92,69	100,01	1 947,7	3,65	4 526,5	6,31	604,18
September	8,18	6,34	92,64	99,81	1 938,5	3,46	4 558,6	6,90	613,20
Oktober	8,31	6,56	94,36	101,63	1 935,8	3,68	4 586,0	7,12	569,82
	8,49	6,81	96,19	103,40	.	.	.	.	592,50

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Eksport					Import
				Metaller	Verksteds- produkter	Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter	
2008	942 900	586 196	356 860	75 990	55 665	10 556	43 813	36 977	478 544
2009	721 379	415 277	305 174	2 492	1 979	9 308	37 140	43 494	418 839
2010	781 800	447 573	333 119	4 082	1 898	9 925	44 924	52 351	442 895
2011	893 834	532 361	361 234	4 236	1 673	9 960	45 841	52 303	486 326
2012	927 738	568 795	359 907	3 705	1 698	8 076	40 735	50 807	492 852
2013	895 308	529 366	364 607	4 495	1 882	7 359	41 394	60 292	509 295
2013									
Juni	79 503	47 818	32 941	155	141	615	3 398	4 933	41 267
Juli	80 782	49 437	31 162	497	178	744	3 347	5 254	42 498
August	76 964	46 417	30 910	161	135	637	3 559	5 245	42 637
September	72 475	42 678	29 419	696	158	575	3 623	5 110	43 780
Oktober	74 468	45 138	30 915	184	144	573	3 548	5 320	42 120
November	77 750	45 918	31 780	420	151	570	3 482	5 312	43 485
Desember	77 582	46 755	30 425	104	99	566	3 241	5 894	43 456
2014									
Januar	82 553	48 216	32 721	305	148	596	3 790	5 502	42 326
Februar	74 579	42 374	32 287	408	147	608	3 982	5 440	45 287
Mars	72 169	42 566	30 178	267	150	584	3 692	5 441	45 022
April	76 617	44 221	31 736	293	204	620	3 777	6 231	44 795
Mai	72 315	40 011	32 005	92	209	595	3 732	5 360	44 883
Juni	68 656	38 574	30 237	334	175	542	3 829	5 373	45 313
Juli	71 683	39 446	31 957	200	189	533	3 691	5 495	45 833
August	70 925	40 010	32 140	366	154	519	3 921	5 607	46 640
September	78 471	44 511	31 717	185	258	513	3 788	5 813	45 171
Oktober	78 386	45 182	34 683	921	195	537	4 201	5 559	45 298

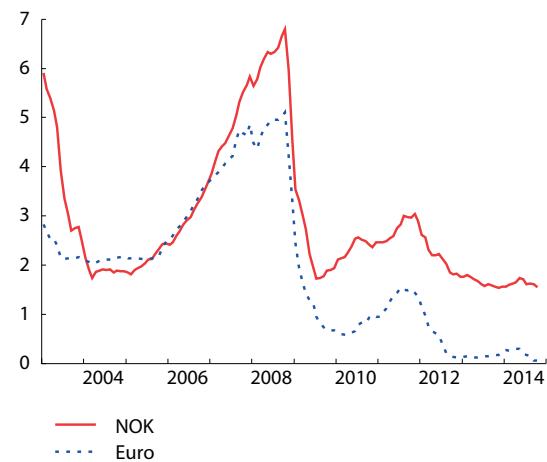
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tjeneste- balanse	Rente- og stønads- balanse	Drifts- balanse	Netto kapital- overføringer	Netto finans- investeringer	Utenlandske investering i Norge
2010	1 029 969	726 317	303 652	-474	303 178	-1 268	601 141	370 579
2011	1 153 619	778 520	375 099	-2 936	372 163	-1 499	527 318	169 107
2012	1 189 652	802 075	387 577	29 628	417 205	-1 279	531 437	228 610
2013	1 153 130	844 434	308 696	10 754	319 450	-1 377	581 077	286 709
2010								
1. kvartal	257 312	165 157	92 156	-9 897	82 259	-685	182 302	98 464
2. kvartal	249 574	185 552	64 022	7 319	71 341	-196	336 638	215 824
3. kvartal	242 398	186 897	55 501	6 762	62 263	-73	-51 148	-81 508
4. kvartal	280 685	188 712	91 973	-4 658	87 315	-314	133 349	137 799
2011								
1. kvartal	288 379	195 225	93 154	-15 596	77 558	-254	242 257	175 567
2. kvartal	279 557	187 187	92 370	-2 152	90 218	-122	12 707	-105 775
3. kvartal	280 982	193 473	87 509	7 018	94 527	-154	370 560	217 228
4. kvartal	304 701	202 635	102 067	7 794	109 861	-969	-98 206	-117 913
2012								
1. kvartal	321 041	189 006	132 035	7 140	139 175	-710	317 740	163 720
2. kvartal	295 305	201 819	93 486	-16 142	77 344	-199	115 813	-27 504
3. kvartal	273 823	205 859	67 964	26 576	94 540	-160	111 928	112 952
4. kvartal	299 483	205 391	94 092	12 054	106 146	-210	-14 044	-20 558
2013								
1. kvartal	287 723	190 895	96 828	-10 066	86 762	-661	27 709	-17 595
2. kvartal	283 838	211 317	72 521	4 794	77 315	-272	223 474	136 341
3. kvartal	285 158	222 622	62 536	13 442	75 978	-144	89 908	47 592
4. kvartal	314 074	223 099	90 975	2 584	93 559	-300	237 306	150 856
2014								
1. kvartal	308 239	211 200	97 039	13 930	110 969	-771	187 762	51 647
2. kvartal	281 570	219 583	61 987	6 824	68 811	-309	84 549	-30 220

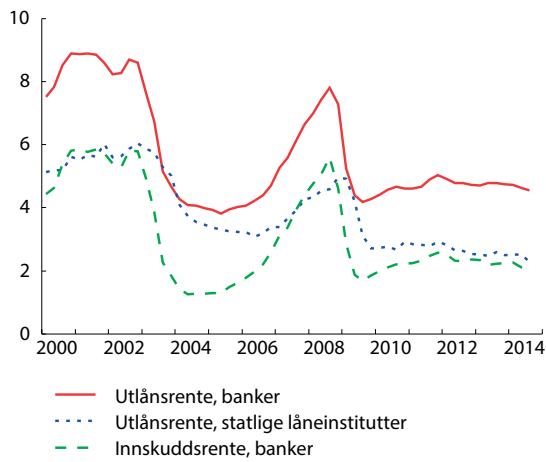
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

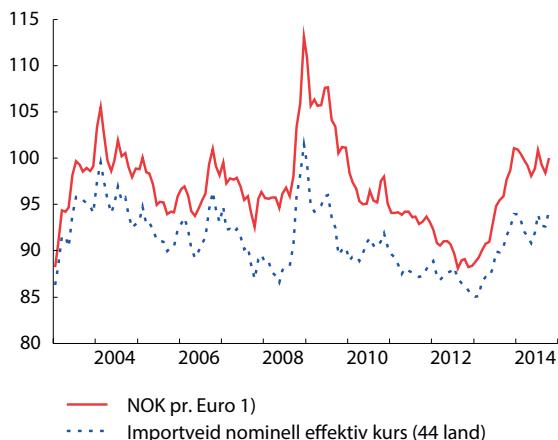
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Prosent

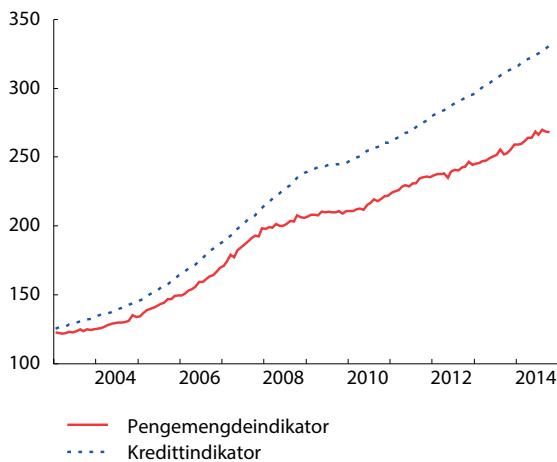
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1999=100. Månedstall

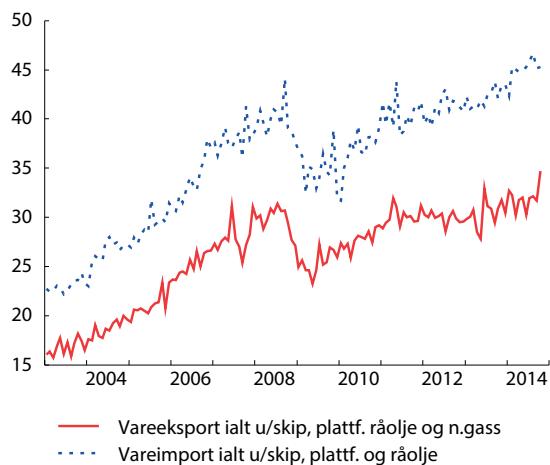
1) Representative markeds kurser (midtkurser).
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kreditindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 2000=100

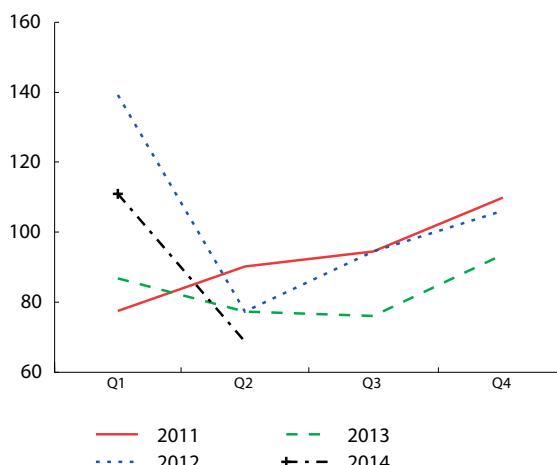
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstall. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell

	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2012-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2012-priser. Millioner kroner	23*
7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner.....	26*
10. Hovedtall for konsum. Faste 2012-priser. Millioner kroner	26*
11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	27*
12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	27*
13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner.....	28*
14. Konsum i husholdninger. Faste 2012-priser. Millioner kroner	28*
15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	29*
16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner.....	30*
18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2012-priser. Millioner kroner.....	31*
19. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	32*
20. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	33*
21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Eksport. Faste 2012-priser. Millioner kroner.....	35*
23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Import. Løpende priser. Millioner kroner.....	38*
26. Import. Faste 2012-priser. Millioner kroner.....	39*
27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	40*
28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	41*
29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000	42*
30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før	43*
31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	44*
32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	45*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 176 409	1 234 589	291 011	308 172	315 088	320 318	304 174	320 822	326 853
Konsum i husholdninger	1 121 081	1 176 208	276 252	293 643	300 988	305 325	288 755	305 881	312 083
Varekonsum	548 458	563 058	131 444	140 907	138 702	152 005	133 093	143 672	142 892
Tjenestekonsum	527 665	560 060	132 442	140 539	144 717	142 363	140 437	147 845	151 051
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 617	86 431	18 405	21 564	27 009	19 453	21 630	24 329	28 248
Utlendingers kjøp i Norge	-31 659	-33 341	-6 039	-9 367	-9 440	-8 495	-6 406	-9 965	-10 108
Konsum i ideelle organisasjoner	55 328	58 380	14 759	14 529	14 101	14 993	15 420	14 940	14 771
Konsum i offentlig forvaltning	618 896	653 469	159 988	162 211	164 653	166 618	169 778	171 767	173 928
Konsum i statsforvaltningen	310 262	326 342	80 231	80 954	82 158	82 998	85 259	86 362	87 231
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	270 839	286 091	70 174	70 901	72 014	73 002	75 037	76 054	76 864
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 423	40 251	10 057	10 053	10 145	9 996	10 222	10 308	10 367
Konsum i kommuneforvaltningen	308 634	327 127	79 756	81 256	82 494	83 620	84 519	85 405	86 697
Bruttoinvestering i fast realkapital	659 824	725 654	165 073	182 938	182 727	194 916	177 430	187 991	188 541
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	174 672	211 719	45 292	52 993	56 631	56 804	51 650	54 701	55 580
Utenriks sjøfart	6 876	8 819	2 027	2 675	2 056	2 060	1 193	1 999	2 579
Fastlands-Norge	478 276	505 115	117 754	127 269	124 040	136 052	124 588	131 292	130 382
Næringer	222 979	224 531	49 802	59 055	54 418	61 256	52 017	57 042	57 707
Tjenester tilknyttet utvinning	10 573	3 382	-326	1 431	953	1 324	585	834	754
Andre tjenester	132 353	134 686	32 131	34 863	32 824	34 867	31 581	33 830	35 728
Industri og bergverk	32 750	35 331	7 424	9 263	8 124	10 520	8 329	9 108	8 689
Annен vareproduksjon	47 303	51 132	10 574	13 497	12 517	14 544	11 522	13 271	12 536
Boliger (husholdninger)	140 290	150 240	37 796	37 162	36 463	38 819	38 422	37 206	36 768
Offentlig forvaltning	115 007	130 344	30 156	31 052	33 159	35 977	34 150	37 043	35 907
Lagerrendring og statistiske avvik	126 775	142 585	34 637	35 540	30 315	42 094	46 447	31 745	36 970
Bruttoinvestering i alt	786 599	868 239	199 709	218 478	213 042	237 010	223 877	219 736	225 511
Innenlandske sluttanvendelse	2 581 904	2 756 297	650 708	688 861	692 783	723 946	697 830	712 325	726 292
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerandr.) .	2 273 581	2 393 173	568 752	597 652	603 781	622 988	598 540	623 881	631 163
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	733 903	783 813	190 143	193 263	197 812	202 595	203 928	208 811	209 835
Eksport i alt	1 204 351	1 190 728	292 687	289 430	290 333	318 278	315 073	285 440	284 380
Tradisjonelle varer	309 560	322 089	77 301	81 349	78 522	84 917	84 059	83 304	84 058
Råolje og naturgass	610 796	570 431	148 384	131 778	135 461	154 808	156 201	122 894	121 349
Skip, plattformer og fly	8 646	9 048	1 903	1 756	2 571	2 817	4 193	1 937	1 276
Tjenester	275 349	289 160	65 099	74 547	73 779	75 735	70 621	77 305	77 698
Samlet sluttanvendelse	3 786 255	3 947 025	943 395	978 291	983 115	1 042 224	1 012 903	997 765	1 010 672
Import i alt	821 047	878 224	199 412	219 414	229 198	230 200	219 728	225 595	242 750
Tradisjonelle varer	492 164	518 974	121 045	130 879	129 142	137 908	134 195	133 610	137 282
Råolje og naturgass	14 781	15 781	3 328	3 578	6 066	2 809	3 412	3 078	4 081
Skip, plattformer og fly	20 496	27 682	6 245	7 162	8 050	6 225	4 081	5 848	8 772
Tjenester	293 606	315 787	68 794	77 795	85 940	83 258	78 040	83 059	92 615
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 965 208	3 068 801	743 983	758 877	753 917	812 024	793 175	772 170	767 922
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 295 395	2 422 609	582 422	607 539	598 732	633 916	618 229	623 621	626 350
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	669 813	646 192	161 561	151 338	155 186	178 107	174 946	148 549	141 572
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 986 981	2 101 118	505 601	527 558	517 586	550 372	540 887	538 916	542 986
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 503 988	1 590 846	380 953	400 481	389 028	420 385	409 790	405 889	408 444
Industri og bergverk	201 261	210 950	50 865	55 151	50 283	54 652	56 272	55 324	54 668
Annен vareproduksjon	240 106	261 808	66 228	60 164	62 957	72 460	69 782	60 548	64 811
Tjenester inkl. boligtjenester	1 062 621	1 118 088	263 860	285 167	275 788	293 274	283 736	290 018	288 965
Offentlig forvaltning	482 993	510 272	124 649	127 077	128 558	129 987	131 096	133 027	134 541
Produktavgifter og -subsider	308 414	321 491	76 820	79 981	81 145	83 544	77 343	84 705	83 364

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 176 409	1 201 060	285 953	300 779	305 754	308 575	291 219	306 206	311 104
Konsum i husholdninger	1 121 081	1 144 644	271 516	286 685	292 190	294 253	276 570	292 090	297 387
Varekonsum	548 458	554 754	130 120	138 992	136 929	148 713	129 808	140 160	138 794
Tjenestekonsum	527 665	540 065	128 974	135 893	139 070	136 128	133 425	139 210	142 465
Husholdningenes kjøp i utlandet	76 617	82 559	18 426	21 014	25 409	17 711	19 566	22 311	25 806
Utlendingers kjøp i Norge	-31 659	-32 734	-6 004	-9 214	-9 217	-8 298	-6 228	-9 591	-9 677
Konsum i ideelle organisasjoner	55 328	56 416	14 437	14 094	13 563	14 322	14 649	14 116	13 717
Konsum i offentlig forvaltning	618 896	629 119	156 234	156 396	157 703	158 786	160 864	161 908	163 076
Konsum i statsforvaltningen	310 262	314 723	78 441	78 041	78 894	79 347	80 785	81 389	81 728
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	270 839	275 637	68 551	68 253	69 066	69 767	71 060	71 630	72 005
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	39 423	39 087	9 890	9 788	9 828	9 581	9 725	9 759	9 723
Konsum i kommuneforvaltningen	308 634	314 395	77 793	78 356	78 809	79 438	80 079	80 519	81 348
Bruttoinvestering i fast realkapital	659 824	704 846	161 555	178 299	177 365	187 627	169 227	179 243	178 431
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	174 672	204 477	43 811	51 439	54 934	54 292	48 004	51 606	52 221
Utenriks sjøfart	6 876	8 125	1 922	2 456	1 874	1 874	1 135	1 912	2 255
Fastlands-Norge	478 276	492 244	115 823	124 404	120 557	131 461	120 088	125 725	123 956
Næringer	222 979	220 588	49 443	58 253	53 386	59 505	50 233	54 958	54 943
Tjenester tilknyttet utvinning	10 573	3 244	-318	1 381	920	1 261	552	783	706
Andre tjenester	132 353	132 497	31 910	34 446	32 187	33 955	30 653	32 675	33 912
Industri og bergverk	32 750	34 591	7 350	9 104	7 960	10 177	7 951	8 708	8 279
Annен vareproduksjon	47 303	50 255	10 502	13 322	12 319	14 113	11 076	12 791	12 046
Boliger (husholdninger)	140 290	149 206	37 801	36 939	36 125	38 341	38 104	36 584	36 017
Offentlig forvaltning	115 007	122 450	28 578	29 212	31 045	33 614	31 752	34 183	32 996
Lagerrendring og statistiske avvik	126 775	140 216	33 180	35 932	30 038	41 067	43 222	30 812	36 401
Bruttoinvestering i alt	786 599	845 062	194 735	214 231	207 403	228 693	212 449	210 055	214 832
Innenlandske sluttanvendelse	2 581 904	2 675 241	636 922	671 406	670 859	696 054	664 532	678 169	689 012
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.) .	2 273 581	2 322 423	558 010	581 579	584 013	598 821	572 172	593 839	598 135
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	733 903	751 568	184 812	185 608	188 748	192 400	192 617	196 091	196 072
Eksport i alt	1 204 351	1 168 538	291 860	293 379	284 340	298 959	300 966	283 724	285 625
Tradisjonelle varer	309 560	312 541	76 796	79 786	75 890	80 067	78 663	78 958	78 863
Råolje og naturgass	610 796	564 225	148 871	138 295	134 341	142 718	151 205	128 126	132 539
Skip, plattformer og fly	8 646	8 512	1 907	1 718	2 414	2 473	3 516	1 612	907
Tjenester	275 349	283 260	64 286	73 580	71 694	73 700	67 582	75 028	73 316
Samlet sluttanvendelse	3 786 255	3 843 779	928 782	964 786	955 199	995 012	965 498	961 893	974 637
Import i alt	821 047	856 565	199 511	217 909	222 070	217 076	205 799	215 227	226 311
Tradisjonelle varer	492 164	508 128	120 923	129 874	126 273	131 057	125 440	125 747	128 060
Råolje og naturgass	14 781	16 437	3 505	3 924	6 089	2 919	3 404	3 293	4 353
Skip, plattformer og fly	20 496	25 211	6 007	6 518	7 229	5 457	3 592	5 319	7 351
Tjenester	293 606	306 790	69 076	77 592	82 479	77 643	73 365	80 869	86 547
Bruttonasjonalprodukt ¹	2 965 208	2 987 214	729 271	746 877	733 129	777 936	759 699	746 666	748 325
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 295 395	2 347 170	567 334	588 540	579 844	611 452	590 199	594 585	595 574
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	669 813	640 044	161 937	158 337	153 286	166 484	169 500	152 081	152 751
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 986 981	2 030 965	492 279	508 876	500 847	528 962	513 610	513 660	515 144
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 503 988	1 541 130	370 848	386 783	378 133	405 366	389 414	388 793	389 794
Industri og bergverk	201 261	207 747	50 527	53 414	50 158	53 648	54 216	52 697	51 924
Annен vareproduksjon	240 106	246 140	62 662	56 846	59 608	67 023	66 029	59 536	62 864
Tjenester inkl. boligtjenester	1 062 621	1 087 243	257 659	276 523	268 366	284 695	269 170	276 559	275 006
Offentlig forvaltning	482 993	489 835	121 431	122 092	122 714	123 596	124 196	124 867	125 350
Produktavgifter og -subsider	308 414	316 205	75 054	79 664	78 996	82 490	76 588	80 925	80 430

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,5	2,1	1,5	3,0	2,3	1,6	1,8	1,8	1,7
Konsum i husholdninger	3,5	2,1	1,6	3,0	2,2	1,5	1,9	1,9	1,8
Varekonsum	3,1	1,1	1,6	2,8	0,6	-0,2	-0,2	0,8	1,4
Tjenestekonsum	3,0	2,4	0,8	2,7	2,9	3,0	3,5	2,4	2,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	11,0	7,8	7,1	6,6	8,5	8,7	6,2	6,2	1,6
Utlendingers kjøp i Norge	3,6	3,4	0,5	1,9	4,0	6,6	3,7	4,1	5,0
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	2,0	-0,2	2,9	3,0	2,4	1,5	0,2	1,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,6	1,7	1,5	1,2	1,3	2,5	3,0	3,5	3,4
Konsum i statsforvaltningen	1,7	1,4	1,7	1,0	1,0	2,1	3,0	4,3	3,6
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,0	1,8	2,2	1,2	1,1	2,6	3,7	4,9	4,3
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,7	-0,9	-1,5	-0,6	0,3	-1,6	-1,7	-0,3	-1,1
Konsum i kommuneforvaltningen	1,4	1,9	1,3	1,5	1,6	3,0	2,9	2,8	3,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,6	6,8	7,5	11,4	6,7	2,4	4,7	0,5	0,6
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	15,1	17,1	13,8	17,3	24,5	12,6	9,6	0,3	-4,9
Utenriks sjøfart	-57,4	18,2	1,4	57,5	36,1	-8,3	-41,0	-22,1	20,3
Fastlands-Norge	7,4	2,9	5,4	8,6	-0,2	-1,2	3,7	1,1	2,8
Næringer	10,5	-1,1	-2,5	8,3	-4,2	-5,2	1,6	-5,7	2,9
Tjenester tilknyttet utvinning	..	-69,3	..	-14,4	-74,0	-68,0	..	-43,3	-23,2
Andre tjenester	4,4	0,1	0,6	7,2	-3,1	-3,7	-3,9	-5,1	5,4
Industri og bergverk	4,0	5,6	2,2	10,1	10,1	1,2	8,2	-4,3	4,0
Annen vareproduksjon	6,6	6,2	1,8	13,3	4,9	4,6	5,5	-4,0	-2,2
Boliger (husholdninger)	10,9	6,4	13,3	8,0	1,9	2,9	0,8	-1,0	-0,3
Offentlig forvaltning	-1,8	6,5	10,8	9,8	4,9	1,9	11,1	17,0	6,3
Lagerrendring og statistiske avvik	-6,6	10,6	-28,7	20,5	29,5	50,7	30,3	-14,2	21,2
Bruttoinvestering i alt	5,1	7,4	-1,0	12,9	9,5	8,6	9,1	-1,9	3,6
Innenlandske sluttanvendelse	3,5	3,6	0,7	5,5	4,2	4,0	4,3	1,0	2,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerandr.)	3,7	2,1	2,1	3,5	1,6	1,4	2,5	2,1	2,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,0	2,4	2,8	2,5	1,9	2,4	4,2	5,6	3,9
Eksport i alt	1,4	-3,0	-7,3	-2,8	0,5	-2,0	3,1	-3,3	0,5
Tradisjonelle varer	-0,2	1,0	-0,2	6,1	-0,4	-1,4	2,4	-1,0	3,9
Råolje og naturgass	0,5	-7,6	-12,5	-8,9	-0,8	-6,9	1,6	-7,4	-1,3
Skip, plattformer og fly	-38,4	-1,5	0,8	-46,2	3,8	100,3	84,4	-6,2	-62,4
Tjenester	7,7	2,9	-2,2	2,7	4,2	6,6	5,1	2,0	2,3
Samlet sluttanvendelse	2,8	1,5	-1,9	2,8	3,1	2,2	4,0	-0,3	2,0
Import i alt	3,1	4,3	1,9	4,6	4,9	5,8	3,2	-1,2	1,9
Tradisjonelle varer	2,6	3,2	1,0	6,3	2,8	2,8	3,7	-3,2	1,4
Råolje og naturgass	2,5	11,2	14,8	-26,2	72,6	1,3	-2,9	-16,1	-28,5
Skip, plattformer og fly	-37,0	23,0	27,3	22,3	55,1	-5,7	-40,2	-18,4	1,7
Tjenester	8,9	4,5	1,2	2,8	2,1	12,4	6,2	4,2	4,9
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,7	0,7	-2,9	2,3	2,5	1,2	4,2	-0,0	2,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,8	2,3	0,0	4,5	2,5	2,0	4,0	1,0	2,7
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	-0,7	-4,4	-12,0	-4,9	2,5	-1,9	4,7	-4,0	-0,3
Fastlands-Norge(basisverdi)	3,8	2,2	-0,2	4,6	2,6	1,9	4,3	0,9	2,9
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	4,3	2,5	-0,7	5,7	3,0	2,0	5,0	0,5	3,1
Industri og bergverk	2,0	3,2	-4,5	9,6	5,5	2,9	7,3	-1,3	3,5
Annen vareproduksjon	9,4	2,5	-0,5	5,5	2,3	3,1	5,4	4,7	5,5
Tjenester inkl. boligjenester	3,6	2,3	0,0	5,1	2,7	1,5	4,5	0,0	2,5
Offentlig forvaltning	2,3	1,4	1,2	1,2	1,3	1,9	2,3	2,3	2,1
Produktavgifter og -subsider	3,3	2,5	1,5	3,7	2,2	2,6	2,0	1,6	1,8

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.**Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,8	2,7	2,7	3,1	2,7	2,6	2,3	1,9
Konsum i husholdninger	1,0	2,8	2,6	2,6	3,1	2,7	2,6	2,2	1,9
Varekonsum	-0,8	1,5	0,7	1,2	2,3	1,7	1,5	1,1	1,6
Tjenestekonsum	3,3	3,7	4,9	4,0	3,2	2,7	2,5	2,7	1,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	-0,7	4,7	-0,1	2,2	6,1	10,7	10,7	6,3	3,0
Utlendingers kjøp i Norge	2,7	1,9	1,7	1,5	2,1	2,1	2,3	2,2	2,0
Konsum i ideelle organisasjoner	2,9	3,5	3,9	4,1	3,2	2,7	3,0	2,7	3,6
Konsum i offentlig forvaltning	3,8	3,9	3,4	4,3	4,3	3,5	3,1	2,3	2,2
Konsum i statsforvaltningen	3,0	3,7	3,5	4,1	4,0	3,2	3,2	2,3	2,5
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,9	3,8	3,3	4,2	4,3	3,4	3,2	2,2	2,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,7	3,0	4,5	3,2	2,3	2,0	3,4	2,8	3,3
Konsum i kommuneforvaltningen	4,6	4,0	3,3	4,5	4,7	3,7	2,9	2,3	1,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,0	3,0	2,5	2,6	3,0	3,6	2,6	2,2	2,6
Utvinning av råolje og naturgass, rørtransport	2,2	3,5	2,1	3,5	4,0	4,4	4,1	2,9	3,2
Utenriks sjøfart	1,8	8,5	8,5	2,1	9,0	13,3	-0,4	-4,1	4,2
Fastlands-Norge	3,3	2,6	2,4	2,2	2,6	3,2	2,0	2,1	2,2
Næringer	2,6	1,8	1,5	1,4	1,8	2,5	2,8	2,4	3,0
Tjenester tilknyttet utvinning	2,3	4,3	3,0	3,3	4,0	4,6	3,5	2,7	3,0
Andre tjenester	2,5	1,7	1,6	1,3	1,8	2,1	2,3	2,3	3,3
Industri og bergverk	3,0	2,1	1,6	1,6	1,7	3,3	3,7	2,8	2,8
Annen vareproduksjon	2,4	1,7	1,1	1,5	1,6	2,5	3,3	2,4	2,4
Boliger (husholdninger)	4,1	0,7	0,8	0,3	0,5	1,2	0,8	1,1	1,1
Offentlig forvaltning	3,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,7	1,9	1,9	1,9
Lagerrendring og statistiske avvik	7,9	1,7	-0,3	-2,1	6,4	7,6	2,9	4,2	0,6
Bruttoinvestering i alt	3,7	2,7	1,6	1,8	3,4	4,0	2,8	2,6	2,2
Innenlandske sluttanvendelse	2,5	3,0	2,5	2,8	3,5	3,3	2,8	2,4	2,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerrendr.)	2,3	3,0	3,0	3,2	3,2	2,8	2,6	2,2	2,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,8	4,3	3,8	4,6	4,7	4,0	2,9	2,3	2,1
Eksport i alt	2,9	1,9	-2,9	-0,5	3,5	7,8	4,4	2,0	-2,5
Tradisjonelle varer	-1,9	3,1	-1,6	1,2	4,3	8,4	6,2	3,5	3,0
Råolje og naturgass	6,9	1,1	-5,0	-2,8	3,5	9,8	3,6	0,7	-9,2
Skip, plattformer og fly	3,1	6,3	-3,6	8,9	7,3	2,0	19,4	17,6	32,1
Tjenester	-0,0	2,1	1,2	1,2	2,6	3,2	3,2	1,7	3,0
Samlet sluttanvendelse	2,6	2,7	0,7	1,8	3,5	4,7	3,3	2,3	0,8
Import i alt	0,1	2,5	0,3	1,0	3,4	5,1	6,8	4,1	3,9
Tradisjonelle varer	0,3	2,1	-0,2	1,2	2,8	4,6	6,9	5,4	4,8
Råolje og naturgass	6,2	-4,0	-9,5	-7,8	-1,1	0,3	5,6	2,5	-5,9
Skip, plattformer og fly	1,5	9,8	7,1	6,4	11,1	15,0	9,3	0,1	7,2
Tjenester	-0,7	2,9	1,3	0,6	3,9	5,5	6,8	2,4	2,7
Bruttonasjonalprodukt ¹	3,4	2,7	0,8	2,0	3,5	4,5	2,3	1,8	-0,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,5	3,2	2,8	3,3	3,5	3,2	2,0	1,6	1,8
Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart	6,4	1,0	-5,3	-2,7	3,5	9,4	3,5	2,2	-8,5
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,7	3,5	2,8	3,7	3,6	3,7	2,5	1,2	2,0
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,2	3,2	2,6	3,3	3,3	3,7	2,4	0,8	1,9
Industri og bergverk	1,9	1,5	2,0	0,7	-1,2	4,3	3,1	1,7	5,0
Annen vareproduksjon	-3,9	6,4	0,5	6,6	10,4	8,7	-0,0	-3,9	-2,4
Tjenester inkl. boligjenester	3,8	2,8	3,2	3,1	2,6	2,5	2,9	1,7	2,2
Offentlig forvaltning	4,3	4,2	3,4	4,9	4,6	3,7	2,8	2,4	2,5
Produktavgifter og -subsider	1,2	1,7	3,2	0,7	3,0	-0,0	-1,3	4,3	0,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Løpende priser. Millioner kroner**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2 965 208	3 068 801	743 983	758 877	753 917	812 024	793 175	772 170	767 922
Jordbruk og skogbruk	17 811	17 568	4 296	771	7 239	5 261	4 682	1 042	7 681
Fiske, fangst og akvakultur	15 622	25 792	5 602	5 933	5 819	8 439	8 191	6 452	5 791
Bergverksdrift	5 205	5 030	1 140	1 578	1 235	1 076	1 257	1 448	1 391
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	668 487	647 219	161 861	150 006	155 222	180 130	176 722	146 355	141 138
Utvinning av råolje og naturgass	627 586	599 006	149 386	138 020	143 652	167 948	162 691	134 313	129 162
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	40 901	48 212	12 475	11 985	11 571	12 181	14 031	12 042	11 976
Industri	196 056	205 919	49 725	53 572	49 047	53 575	55 015	53 876	53 278
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	35 017	38 236	9 048	9 370	9 435	10 383	10 443	11 084	10 738
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 566	2 487	635	650	586	616	653	624	592
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 699	7 422	1 699	2 007	1 740	1 976	1 837	1 973	1 782
Produksjon av papir og papirvarer	2 686	2 160	588	513	572	487	526	505	548
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 307	4 354	1 022	1 147	1 057	1 128	1 038	1 167	1 073
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	18 459	15 275	3 732	4 409	3 519	3 614	3 874	3 896	3 869
Prod av kjemiske råvarer	5 642	4 602	1 105	1 026	1 285	1 186	1 495	1 294	1 291
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	12 358	12 595	2 797	3 431	3 184	3 182	3 088	3 394	3 043
Produksjon av metaller	9 430	6 901	1 890	1 744	1 692	1 575	1 774	1 967	2 418
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	61 479	68 570	16 490	17 649	16 246	18 186	18 593	16 892	17 047
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	21 067	24 911	5 910	6 625	5 798	6 577	6 800	6 696	6 506
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 732	5 646	1 475	1 485	1 246	1 441	1 417	1 279	1 211
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	15 256	17 363	4 440	4 542	3 971	4 409	4 971	4 398	4 449
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	53 846	59 070	17 995	12 915	12 134	16 026	16 380	12 385	12 083
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15 576	15 966	3 698	3 932	4 175	4 161	3 978	4 179	4 411
Bygge- og anleggsvirksomhet	152 827	159 379	38 335	40 545	37 765	42 734	40 529	40 669	39 257
Varehandel og reparasjon av motorvogner	193 995	193 699	44 593	50 164	47 656	51 287	48 687	50 207	50 506
Rørtransport	16 114	16 683	4 565	4 103	3 837	4 178	4 144	4 108	4 197
Utenriks sjøfart	26 113	30 503	7 610	9 214	7 697	5 981	8 111	10 128	8 214
Transport utenom utenriks sjøfart	86 289	88 995	19 728	23 582	23 379	22 306	20 336	23 538	24 501
Post og distribusjonsvirksomhet	9 559	9 204	2 398	2 315	2 148	2 343	2 350	2 155	2 082
Overnattings- og serveringsvirksomhet	33 293	34 663	7 403	9 045	9 433	8 782	7 847	9 426	10 125
Informasjon og kommunikasjon	99 419	101 941	25 162	25 488	23 373	27 917	27 284	26 067	25 285
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	117 341	138 191	32 887	34 451	34 585	36 268	37 295	35 332	34 888
Omsetning og drift av fast eiendom	75 668	76 431	18 889	19 363	19 135	19 045	19 176	19 644	19 441
Boligjenester	101 613	103 916	25 880	25 808	26 046	26 181	26 587	27 569	27 886
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	116 011	124 449	28 395	32 857	27 447	35 751	31 089	32 786	29 058
Forretningsmessig tjenesteyting	71 227	76 367	16 329	19 799	20 567	19 671	17 706	19 372	20 627
Offentlig administrasjon og forsvar	153 058	161 423	39 602	40 312	40 554	40 954	41 366	42 140	42 786
Undervisning	125 309	131 793	32 429	32 811	32 971	33 582	33 843	33 984	33 818
Helse- og omsorgstjenester	257 838	272 543	66 334	67 701	68 832	69 676	70 367	71 370	72 640
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	48 517	50 566	12 307	12 629	12 476	13 154	12 890	13 233	13 474
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 656 794	2 747 310	667 162	678 896	672 772	728 480	715 832	687 465	684 558
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 295 395	2 422 609	582 422	607 539	598 732	633 916	618 229	623 621	626 350
Produktavgifter og -subsider	308 414	321 491	76 820	79 981	81 145	83 544	77 343	84 705	83 364

Offentlig forvaltning	482 993	510 272	124 649	127 077	128 558	129 987	131 096	133 027	134 541
Statsforvaltningen	222 288	234 060	57 492	58 364	58 804	59 400	60 099	61 070	61 817
Sivil forvaltning	194 550	206 364	50 586	51 435	51 876	52 467	53 059	53 958	54 603
Forsvar	27 738	27 695	6 906	6 929	6 928	6 932	7 040	7 112	7 214
Kommuneforvaltningen	260 705	276 212	67 157	68 713	69 754	70 588	70 997	71 956	72 724

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 986 981	2 101 118	505 601	527 558	517 586	550 372	540 887	538 916	542 986
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 385 583	1 468 783	350 590	370 136	358 437	389 619	378 705	373 730	375 764
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 047 762	2 107 889	510 433	520 600	511 190	565 666	551 869	521 407	514 835
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	609 032	639 421	156 729	158 296	161 582	162 814	163 963	166 058	169 722

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

**Tabell 6. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2012-priser. Millioner kroner**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2 965 208	2 987 214	729 271	746 877	733 129	777 936	759 699	746 666	748 325
Jordbruk og skogbruk	17 811	18 313	4 599	1 148	7 300	5 266	4 800	1 304	7 600
Fiske, fangst og akvakultur	15 622	15 066	4 376	3 263	2 937	4 490	4 516	3 799	3 635
Bergverksdrift	5 205	5 104	1 171	1 460	1 244	1 229	1 173	1 378	1 290
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	668 487	642 680	162 119	158 500	154 181	167 880	170 397	152 062	153 962
Utvinning av råolje og naturgass	627 586	596 708	151 022	146 818	142 746	156 122	158 588	140 640	142 598
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	40 901	45 973	11 097	11 682	11 435	11 758	11 809	11 422	11 364
Industri	196 056	202 643	49 356	51 954	48 915	52 419	53 042	51 319	50 634
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	35 017	34 774	8 198	8 290	8 969	9 317	8 421	8 712	9 158
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2 566	2 493	627	658	572	637	654	616	586
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	7 699	7 349	1 713	2 013	1 694	1 929	1 845	1 900	1 734
Produksjon av papir og papirvarer	2 686	2 441	683	625	589	544	596	593	574
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	4 307	4 163	1 042	1 052	1 000	1 069	1 053	1 006	976
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	18 459	17 806	4 556	4 698	4 223	4 330	4 657	4 512	4 136
Prod av kjemiske råvarer	5 642	5 506	1 414	1 291	1 429	1 371	1 462	1 353	1 459
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	12 358	12 323	2 763	3 354	3 060	3 147	2 921	3 166	2 867
Produksjon av metaller	9 430	8 968	2 240	2 233	2 213	2 282	2 300	2 330	2 283
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	61 479	66 582	16 121	17 105	15 892	17 464	18 472	16 882	16 768
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	21 067	23 935	5 802	6 261	5 666	6 207	6 400	6 221	6 219
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	5 732	5 458	1 461	1 387	1 202	1 408	1 412	1 260	1 208
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	15 256	16 352	4 151	4 279	3 837	4 086	4 311	4 119	4 125
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	53 846	50 275	14 779	11 130	10 906	13 460	14 453	12 214	11 107
Vannforsyning, avløp og renovasjon	15 576	15 652	3 719	3 853	4 021	4 060	3 875	3 980	4 145
Bygge- og anleggsvirksomhet	152 827	162 486	38 908	41 306	38 466	43 807	42 260	42 220	40 522
Varehandel og reparasjon av motorvogner	193 995	197 463	46 456	50 440	48 712	51 855	47 922	50 209	49 579
Rørtransport	16 114	15 236	4 103	3 731	3 418	3 984	4 088	3 477	3 276
Utenriks sjøfart	26 113	28 100	6 813	7 788	7 121	6 378	6 824	7 964	6 876
Transport utenom utenriks sjøfart	86 289	88 171	19 780	22 481	23 076	22 834	20 814	22 806	23 595
Post og distribusjonsvirksomhet	9 559	8 925	2 297	2 233	2 056	2 339	2 242	2 041	1 958
Overnattings- og serveringsvirksomhet	33 293	34 003	7 304	8 847	9 338	8 514	7 487	9 021	9 753
Informasjon og kommunikasjon	99 419	101 711	24 877	25 516	23 332	27 986	26 842	25 736	24 709
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	117 341	120 250	29 036	30 036	30 066	31 112	31 418	30 750	31 380
Omsetning og drift av fast eiendom	75 668	75 204	18 789	19 066	18 753	18 596	18 672	18 950	18 627
Boligtjenester	101 613	104 490	26 168	26 166	26 042	26 113	26 535	26 678	26 543
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	116 011	119 067	26 909	31 567	26 376	34 214	28 881	30 916	27 376
Forretningsmessig tjenesteyting	71 227	73 881	15 889	19 042	19 842	19 107	16 733	17 888	19 755
Offentlig administrasjon og forsvar	153 058	153 805	38 148	38 447	38 551	38 659	39 078	39 297	39 581
Undervisning	125 309	126 457	31 674	31 595	31 515	31 674	32 026	32 082	31 812
Helse- og omsorgstjenester	257 838	262 964	64 887	65 379	65 877	66 822	66 687	67 060	67 525
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	48 517	49 062	12 059	12 266	12 087	12 650	12 345	12 590	12 654
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2 656 794	2 671 009	654 217	667 213	654 133	695 446	683 110	665 741	667 895
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2 295 395	2 347 170	567 334	588 540	579 844	611 452	590 199	594 585	595 574
Produktavgifter og -subsider	308 414	316 205	75 054	79 664	78 996	82 490	76 588	80 925	80 430

Offentlig forvaltning	482 993	489 835	121 431	122 092	122 714	123 596	124 196	124 867	125 350
Statsforvaltningen	222 288	225 812	56 099	56 238	56 531	56 943	57 227	57 541	57 902
Sivil forvaltning	194 550	198 945	49 306	49 503	49 825	50 310	50 548	50 824	51 179
Forsvar	27 738	26 867	6 793	6 735	6 706	6 633	6 679	6 717	6 723
Kommuneforvaltningen	260 705	264 022	65 332	65 854	66 183	66 653	66 968	67 326	67 448

Fastlands-Norge (basisverdi)	1 986 981	2 030 965	492 279	508 876	500 847	528 962	513 610	513 660	515 144
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi)	1 385 583	1 365 835	327 414	343 585	333 838	360 996	344 799	345 294	344 971
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2 055 396	2 051 851	500 449	513 605	498 559	539 238	526 108	508 797	509 087
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	601 398	619 157	153 768	153 608	155 574	156 208	157 002	156 944	158 809

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 7. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.**Prosentvis volumendring fra samme periode året før**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2,7	0,7	-2,9	2,3	2,5	1,2	4,2	-0,0	2,1
Jordbruk og skogbruk	2,1	2,8	-0,9	167,1	-2,6	0,3	4,4	13,6	4,1
Fiske, fangst og akvakultur	7,5	-3,6	-6,9	-1,8	-12,3	5,7	3,2	16,4	23,8
Bergverksdrift	-2,6	-1,9	-12,6	7,4	3,4	-5,7	0,2	-5,6	3,7
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	-1,1	-3,9	-11,6	-4,3	3,2	-1,2	5,1	-4,1	-0,1
Utvinning av råolje og naturgass	-1,6	-4,9	-13,0	-5,8	2,6	-1,8	5,0	-4,2	-0,1
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	7,1	12,4	11,9	19,0	12,2	7,1	6,4	-2,2	-0,6
Industri	2,1	3,4	-4,2	9,7	5,6	3,2	7,5	-1,2	3,5
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	4,8	-0,7	-6,1	0,3	4,5	-1,3	2,7	5,1	2,1
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-7,7	-2,8	-15,2	0,5	2,1	4,1	4,3	-6,3	2,6
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-1,9	-4,5	-16,3	0,2	-2,6	1,2	7,7	-5,6	2,4
Produksjon av papir og papirvarer	55,7	-9,1	-8,9	-8,8	-5,2	-13,5	-12,7	-5,0	-2,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-4,7	-3,3	-13,5	2,3	-0,6	0,1	1,1	-4,4	-2,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-9,6	-3,5	-4,1	1,0	-5,5	-5,7	2,2	-3,9	-2,1
Prod av kjemiske råvarer	-29,0	-2,4	-6,0	-4,4	2,2	-1,2	3,4	4,8	2,1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,0	-0,3	-14,3	4,4	4,2	5,3	5,7	-5,6	-6,3
Produksjon av metaller	-6,3	-4,9	-9,6	-7,6	-3,1	1,4	2,7	4,3	3,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3,9	8,3	-1,9	17,5	11,0	8,0	14,6	-1,3	5,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	4,0	13,6	6,7	27,5	13,2	8,6	10,3	-0,6	9,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-1,8	-4,8	-9,8	1,0	-5,0	-4,5	-3,4	-9,1	0,5
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	11,5	7,2	0,4	19,2	7,8	2,9	3,9	-3,7	7,5
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	17,6	-6,6	0,6	-7,7	-8,8	-11,1	-2,2	9,7	1,8
Vannforsyning, avløp og renovasjon	4,3	0,5	-2,1	-2,3	2,9	3,4	4,2	3,3	3,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,2	6,3	0,0	8,4	8,4	8,6	8,6	2,2	5,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	5,1	1,8	1,0	4,7	2,8	-1,1	3,2	-0,5	1,8
Rørtransport	17,8	-5,4	-10,5	-2,6	-0,3	-6,7	-0,4	-6,8	-4,2
Utenriks sjøfart	9,1	7,6	14,2	14,1	3,0	-0,4	0,2	2,3	-3,4
Transport utenom utenriks sjøfart	-1,8	2,2	-1,3	4,6	2,9	2,3	5,2	1,4	2,2
Post og distribusjonsvirksomhet	-7,3	-6,6	-9,1	-4,8	-6,1	-6,3	-2,4	-8,6	-4,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,2	2,1	0,9	4,7	1,1	1,7	2,5	2,0	4,4
Informasjon og kommunikasjon	3,9	2,3	-2,3	6,4	2,5	2,8	7,9	0,9	5,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,8	2,5	-1,8	3,2	5,3	3,3	8,2	2,4	4,4
Omsetning og drift av fast eiendom	4,4	-0,6	-1,9	0,5	-1,1	0,1	-0,6	-0,6	-0,7
Boligtjenester	1,6	2,8	2,6	2,9	3,0	2,8	1,4	2,0	1,9
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	7,7	2,6	0,2	9,2	1,3	-0,0	7,3	-2,1	3,8
Forretningsmessig tjenesteyting	6,8	3,7	-0,3	10,4	2,4	2,4	5,3	-6,1	-0,4
Offentlig administrasjon og forsvar	2,0	0,5	-0,7	0,5	0,7	1,5	2,4	2,2	2,7
Undervisning	1,1	0,9	0,9	1,3	1,8	-0,4	1,1	1,5	0,9
Helse- og omsorgstjenester	2,7	2,0	2,0	1,5	1,3	3,1	2,8	2,6	2,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	1,2	1,1	-0,6	1,2	1,7	2,1	2,4	2,6	4,7
Totalt for nærlinger (basisverdi)	2,7	0,5	-3,4	2,2	2,5	1,0	4,4	-0,2	2,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	3,8	2,3	0,0	4,5	2,5	2,0	4,0	1,0	2,7
Produktavgifter og -subsider	3,3	2,5	1,5	3,7	2,2	2,6	2,0	1,6	1,8

Offentlig forvaltning	2,3	1,4	1,2	1,2	1,3	1,9	2,3	2,3	2,1
Statsforvaltningen	2,5	1,6	1,7	1,6	1,3	1,8	2,0	2,3	2,4
Sivil forvaltning	3,0	2,3	2,5	2,2	1,9	2,4	2,5	2,7	2,7
Forsvar	-0,4	-3,1	-4,2	-2,9	-2,6	-2,8	-1,7	-0,3	0,2
Kommuneforvaltningen	2,1	1,3	0,9	0,9	1,3	2,0	2,5	2,2	1,9

Fastlands-Norge (basisverdi)	3,8	2,2	-0,2	4,6	2,6	1,9	4,3	0,9	2,9
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) .	4,7	-1,4	-4,8	1,9	-0,9	-1,9	5,3	0,5	3,3
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	2,9	-0,2	-5,2	2,0	2,5	0,3	5,1	-0,9	2,1
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	1,9	3,0	2,6	2,9	2,9	3,4	2,1	2,2	2,1

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

**Tabell 8. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før**

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Bruttonasjonalprodukt¹	3,4	2,7	0,8	2,0	3,5	4,5	2,3	1,8	-0,2
Jordbruk og skogbruk	-0,2	-4,1	-6,5	-40,8	-0,3	0,1	4,4	18,8	1,9
Fiske, fangst og akvakultur	-27,7	71,2	22,5	77,6	113,0	90,6	41,7	-6,6	-19,6
Bergverksdrift	4,7	-1,4	2,0	4,1	-8,5	-5,5	10,1	-2,8	8,5
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	6,4	0,7	-5,6	-3,4	3,7	9,1	3,9	1,7	-8,9
Utvinning av råolje og naturgass	7,3	0,4	-6,0	-4,0	3,3	9,2	3,7	1,6	-10,0
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	-5,0	4,9	-1,4	4,4	9,4	8,1	5,7	2,8	4,2
Industri	1,8	1,6	2,0	0,6	-1,0	4,5	2,9	1,8	4,9
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-2,3	10,0	5,6	8,3	7,4	18,8	12,4	12,6	11,5
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	1,6	-0,2	3,2	-0,9	1,2	-4,5	-1,4	2,4	-1,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	2,5	1,0	2,0	-0,3	0,0	1,9	0,4	4,2	0,1
Produksjon av papir og papirvarer	14,2	-11,5	-13,6	-24,3	-5,4	0,8	2,5	3,6	-1,6
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3,5	4,6	-0,8	7,8	7,4	3,8	0,5	6,4	3,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-0,3	-14,2	-3,8	-19,6	-20,8	-10,5	1,6	-8,0	12,2
Prod av kjemiske råvarer	1,2	-16,4	-23,6	-29,7	-6,7	-2,2	30,8	20,3	-1,6
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,4	2,2	5,7	3,3	1,3	-1,7	4,4	4,8	2,0
Produksjon av metaller	-1,0	-23,1	-18,2	-30,4	-23,3	-17,6	-8,6	8,1	38,5
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	4,1	3,0	3,1	3,5	0,3	4,7	-1,6	-3,0	-0,5
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	1,0	4,1	1,8	9,4	1,4	4,0	4,3	1,7	2,2
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	2,4	3,5	1,0	6,3	1,3	5,1	-0,5	-5,2	-3,3
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	5,2	6,2	8,2	9,9	1,7	5,1	7,8	0,6	4,2
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	-17,7	17,5	0,8	23,2	40,7	17,9	-6,9	-12,6	-2,2
Vannforsyning, avløp og renovasjon	1,9	2,0	-0,3	1,6	3,7	2,9	3,2	2,9	2,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,5	-1,9	-1,4	-2,3	-2,5	-1,5	-2,7	-1,9	-1,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	0,8	-1,9	-3,8	-2,4	-2,3	0,6	5,8	0,5	4,1
Rørtransport	-12,4	9,5	20,9	15,8	1,7	0,1	-8,9	7,5	14,1
Utenriks sjøfart	0,4	8,6	-4,6	9,5	8,4	23,6	6,4	7,5	10,5
Transport utenom utenriks sjøfart	7,5	0,9	3,8	3,6	-2,0	-1,2	-2,0	-1,6	2,5
Post og distribusjonsvirksomhet	-7,1	3,1	3,0	3,1	3,1	3,3	0,4	1,8	1,8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	4,9	1,9	3,7	1,7	0,5	2,3	3,4	2,2	2,8
Informasjon og kommunikasjon	1,9	0,2	1,7	-0,2	-0,2	-0,4	0,5	1,4	2,2
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	19,3	14,9	19,6	18,7	13,5	8,7	4,8	0,2	-3,3
Omsetning og drift av fast eiendom	5,1	1,6	2,4	1,7	1,7	0,8	2,2	2,1	2,3
Boligtjenester	-2,5	-0,5	-1,9	-2,1	0,1	1,8	1,3	4,8	5,0
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	4,7	4,5	5,4	4,9	5,0	3,2	2,0	1,9	2,0
Forretningsmessig tjenesteyting	1,4	3,4	3,0	1,6	5,2	3,4	3,0	4,2	0,7
Offentlig administrasjon og forsvar	4,8	5,0	5,2	5,5	4,8	4,3	2,0	2,3	2,8
Undervisning	4,7	4,2	4,3	4,9	3,3	4,4	3,2	2,0	1,6
Helse- og omsorgstjenester	4,0	3,6	2,4	4,5	4,9	2,8	3,2	2,8	3,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,7	3,1	4,6	3,9	2,2	1,6	2,3	2,1	3,2
Totalt for nærlinger (basisverdi)	3,6	2,9	0,6	2,2	3,6	5,1	2,8	1,5	-0,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,5	3,2	2,8	3,3	3,5	3,2	2,0	1,6	1,8
Produktavgifter og -subsider	1,2	1,7	3,2	0,7	3,0	-0,0	-1,3	4,3	0,9

Offentlig forvaltning	4,3	4,2	3,4	4,9	4,6	3,7	2,8	2,4	2,5
Statsforvaltningen	3,8	3,7	3,3	4,3	3,9	3,1	2,5	2,3	2,6
Sivil forvaltning	3,5	3,7	3,2	4,5	4,1	3,1	2,3	2,2	2,5
Forsvar	5,7	3,1	3,8	3,2	2,6	2,7	3,7	2,9	3,9
Kommuneforvaltningen	4,7	4,6	3,5	5,4	5,3	4,3	3,1	2,4	2,3

Fastlands-Norge (basisverdi)	2,7	3,5	2,8	3,7	3,6	3,7	2,5	1,2	2,0
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge (basisverdi) . .	2,6	7,5	7,0	7,8	7,6	7,8	2,6	0,5	1,5
Markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,8	3,1	0,4	2,1	3,9	6,0	2,8	1,1	-1,4
Ikke markedsrettet virksomhet (basisverdi)	3,1	2,0	1,3	2,3	2,4	1,9	2,5	2,7	2,9

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i nærlinger er målt i basisverdi

Tabell 9. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i alt.	1 795 305	1 888 058	450 998	470 383	479 741	486 936	473 952	492 589	500 781
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 176 409	1 234 589	291 011	308 172	315 088	320 318	304 174	320 822	326 853
Konsum i husholdninger	1 121 081	1 176 208	276 252	293 643	300 988	305 325	288 755	305 881	312 083
Konsum i ideelle organisasjoner.	55 328	58 380	14 759	14 529	14 101	14 993	15 420	14 940	14 771
Konsum i offentlig forvaltning.	618 896	653 469	159 988	162 211	164 653	166 618	169 778	171 767	173 928
Konsum i statsforvaltningen	310 262	326 342	80 231	80 954	82 158	82 998	85 259	86 362	87 231
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	175 452	182 403	44 911	45 489	45 810	46 193	47 727	48 225	48 617
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	134 810	143 939	35 320	35 465	36 349	36 805	37 532	38 137	38 614
Konsum i kommuneforvaltningen	308 634	327 127	79 756	81 256	82 494	83 620	84 519	85 405	86 697
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	245 762	261 292	63 465	64 980	65 914	66 933	67 560	68 165	68 997
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	62 872	65 835	16 292	16 276	16 580	16 687	16 959	17 241	17 700
Personlig konsum	1 597 623	1 678 283	399 387	418 642	426 812	433 443	419 461	437 212	444 467
Kollektivt konsum	197 682	209 774	51 612	51 741	52 929	53 493	54 492	55 377	56 314

Tabell 10. Hovedtall for konsum. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i alt.	1 795 305	1 830 179	442 187	457 175	463 456	467 360	452 084	468 114	474 180
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . . .	1 176 409	1 201 060	285 953	300 779	305 754	308 575	291 219	306 206	311 104
Konsum i husholdninger	1 121 081	1 144 644	271 516	286 685	292 190	294 253	276 570	292 090	297 387
Konsum i ideelle organisasjoner.	55 328	56 416	14 437	14 094	13 563	14 322	14 649	14 116	13 717
Konsum i offentlig forvaltning.	618 896	629 119	156 234	156 396	157 703	158 786	160 864	161 908	163 076
Konsum i statsforvaltningen	310 262	314 723	78 441	78 041	78 894	79 347	80 785	81 389	81 728
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	175 452	176 623	44 161	43 977	44 090	44 395	45 166	45 487	45 508
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	134 810	138 100	34 281	34 064	34 804	34 952	35 619	35 902	36 220
Konsum i kommuneforvaltningen	308 634	314 395	77 793	78 356	78 809	79 438	80 079	80 519	81 348
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	245 762	251 197	62 101	62 708	62 897	63 492	63 873	64 078	64 411
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	62 872	63 198	15 692	15 647	15 912	15 947	16 207	16 441	16 937
Personlig konsum	1 597 623	1 628 881	392 214	407 464	412 741	416 461	400 258	415 771	421 024
Kollektivt konsum	197 682	201 298	49 973	49 711	50 716	50 899	51 826	52 343	53 156

Tabell 11. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i alt.	2,8	1,9	1,5	2,4	1,9	1,9	2,2	2,4	2,3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	3,5	2,1	1,5	3,0	2,3	1,6	1,8	1,8	1,7
Konsum i husholdninger	3,5	2,1	1,6	3,0	2,2	1,5	1,9	1,9	1,8
Konsum i ideelle organisasjoner.	2,2	2,0	-0,2	2,9	3,0	2,4	1,5	0,2	1,1
Konsum i offentlig forvaltning.	1,6	1,7	1,5	1,2	1,3	2,5	3,0	3,5	3,4
Konsum i statsforvaltningen	1,7	1,4	1,7	1,0	1,0	2,1	3,0	4,3	3,6
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	3,1	0,7	2,1	1,1	-0,9	0,4	2,3	3,4	3,2
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	-0,1	2,4	1,2	0,8	3,5	4,3	3,9	5,4	4,1
Konsum i kommuneforvaltningen	1,4	1,9	1,3	1,5	1,6	3,0	2,9	2,8	3,2
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	1,1	2,2	1,6	1,9	2,2	3,2	2,9	2,2	2,4
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	2,7	0,5	0,4	0,3	-0,7	2,2	3,3	5,1	6,4
Personlig konsum	3,1	2,0	1,6	2,6	1,9	1,7	2,1	2,0	2,0
Kollektivt konsum	0,8	1,8	1,0	0,6	2,1	3,6	3,7	5,3	4,8

Tabell 12. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i alt.	2,0	3,2	2,9	3,2	3,5	3,0	2,8	2,3	2,0
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner . .	1,1	2,8	2,7	2,7	3,1	2,7	2,6	2,3	1,9
Konsum i husholdninger	1,0	2,8	2,6	2,6	3,1	2,7	2,6	2,2	1,9
Konsum i ideelle organisasjoner.	2,9	3,5	3,9	4,1	3,2	2,7	3,0	2,7	3,6
Konsum i offentlig forvaltning.	3,8	3,9	3,4	4,3	4,3	3,5	3,1	2,3	2,2
Konsum i statsforvaltningen	3,0	3,7	3,5	4,1	4,0	3,2	3,2	2,3	2,5
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	2,4	3,3	2,0	3,6	4,2	3,2	3,9	2,5	2,8
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	3,9	4,2	5,3	4,7	3,7	3,2	2,3	2,0	2,1
Konsum i kommuneforvaltningen	4,6	4,0	3,3	4,5	4,7	3,7	2,9	2,3	1,8
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	4,6	4,0	3,2	4,6	4,6	3,6	3,5	2,7	2,2
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	4,3	4,2	3,9	4,2	4,9	3,8	0,8	0,8	0,3
Personlig konsum	1,7	3,0	2,7	3,1	3,4	2,9	2,9	2,3	2,1
Kollektivt konsum	4,0	4,2	4,8	4,6	4,1	3,4	1,8	1,6	1,5

Tabell 13. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger									
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	133 829	137 736	32 193	34 161	34 822	36 559	33 076	36 351	36 196
Alkoholdrikker og tobakk mv..	43 496	45 418	10 223	11 443	11 347	12 406	10 794	12 857	12 426
Klær og skoøy.	55 958	55 708	11 447	14 474	13 709	16 078	11 779	14 298	14 201
Bolig, lys og brensel.	228 746	245 294	64 133	59 157	58 064	63 940	65 083	60 169	60 148
Møbler og husholdningsartikler mv.	69 317	69 698	14 928	16 723	18 091	19 956	15 639	17 383	18 556
Helse	31 674	32 505	7 718	8 085	8 099	8 604	8 153	8 578	8 643
Transport	175 170	178 915	42 284	47 491	46 396	42 744	43 332	47 589	47 506
Post- og teletjenester	27 115	27 517	6 641	6 703	6 817	7 357	6 951	6 882	7 245
Kultur og fritid	120 175	123 607	27 102	31 126	33 536	31 843	27 993	32 528	34 381
Utdanning	5 328	5 932	1 498	1 511	1 376	1 547	1 615	1 572	1 464
Overnattings- og serveringstjenester	66 510	70 079	15 110	18 093	18 766	18 111	15 861	18 971	19 961
Andre varer og tjenester	118 805	130 709	30 610	32 480	32 397	35 222	33 254	34 339	33 215
Husholdningenes kjøp i utlandet.	76 617	86 431	18 405	21 564	27 009	19 453	21 630	24 329	28 248
Utlendingers kjøp i Norge.	-31 659	-33 341	-6 039	-9 367	-9 440	-8 495	-6 406	-9 965	-10 108
Varekonsum ¹	548 458	563 058	131 444	140 907	138 702	152 005	133 093	143 672	142 892
Tjenestekonsum ¹	527 665	560 060	132 442	140 539	144 717	142 363	140 437	147 845	151 051
Boligtjenester	189 661	199 782	48 962	49 662	50 279	50 880	51 765	52 280	52 883
Andre tjenester.	338 004	360 278	83 480	90 877	94 438	91 483	88 672	95 565	98 167

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 14. Konsum i husholdninger. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger									
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	133 829	136 286	32 541	33 970	33 853	35 922	32 134	35 090	34 221
Alkoholdrikker og tobakk mv..	43 496	43 531	9 901	10 995	10 825	11 811	10 055	11 943	11 471
Klær og skoøy.	55 958	56 852	11 964	14 476	14 323	16 089	12 230	14 446	15 118
Bolig, lys og brensel.	228 746	233 759	61 110	56 644	55 627	60 378	61 309	57 268	56 389
Møbler og husholdningsartikler mv.	69 317	69 349	15 051	16 671	18 127	19 500	15 280	16 775	17 928
Helse	31 674	31 690	7 575	7 899	8 336	7 821	8 207	8 186	
Transport	175 170	177 147	42 076	47 084	45 614	42 373	42 532	46 145	45 652
Post- og teletjenester	27 115	28 114	6 720	6 822	6 975	7 597	7 222	7 111	7 418
Kultur og fritid	120 175	122 328	27 139	30 789	33 052	31 348	27 532	31 462	33 793
Utdanning	5 328	5 536	1 420	1 427	1 281	1 408	1 471	1 432	1 324
Overnattings- og serveringstjenester	66 510	68 060	14 816	17 605	18 210	17 429	15 151	17 999	18 927
Andre varer og tjenester	118 805	122 166	28 780	30 504	30 232	32 650	30 496	31 491	30 832
Husholdningenes kjøp i utlandet.	76 617	82 559	18 426	21 014	25 409	17 711	19 566	22 311	25 806
Utlendingers kjøp i Norge.	-31 659	-32 734	-6 004	-9 214	-9 217	-8 298	-6 228	-9 591	-9 677
Varekonsum ¹	548 458	554 754	130 120	138 992	136 929	148 713	129 808	140 160	138 794
Tjenestekonsum ¹	527 665	540 065	128 974	135 893	139 070	136 128	133 425	139 210	142 465
Boligtjenester	189 661	193 668	48 032	48 317	48 527	48 792	49 272	49 452	49 640
Andre tjenester.	338 004	346 397	80 942	87 576	90 544	87 336	84 152	89 758	92 825

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 15. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger	3,5	2,1	1,6	3,0	2,2	1,5	1,9	1,9	1,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	4,3	1,8	3,7	1,3	2,4	0,3	-1,3	3,3	1,1
Alkoholdrikker og tobakk mv..	-2,0	0,1	-1,2	-1,5	1,7	1,2	1,6	8,6	6,0
Klær og skoøy.	3,1	1,6	-2,2	7,2	-0,0	1,2	2,2	-0,2	5,6
Bolig, lys og brensel.	3,4	2,2	3,5	2,1	2,0	1,2	0,3	1,1	1,4
Møbler og husholdningsartikler mv.	12,5	0,0	-0,7	2,4	-0,3	-1,0	1,5	0,6	-1,1
Helse	-0,1	0,0	-1,6	0,5	0,3	0,9	3,2	3,9	3,9
Transport	1,8	1,1	0,6	3,1	0,4	0,3	1,1	-2,0	0,1
Post- og teletjenester	3,5	3,7	3,2	5,9	3,5	2,3	7,5	4,3	6,3
Kultur og fritid	-0,1	1,8	0,7	3,4	1,5	1,4	1,4	2,2	2,2
Utdanning	3,1	3,9	0,1	4,9	5,6	5,3	3,6	0,4	3,4
Overnattings- og serveringstjenester	4,2	2,3	0,5	3,9	2,4	2,3	2,3	2,2	3,9
Andre varer og tjenester	2,9	2,8	-1,0	3,2	4,5	4,5	6,0	3,2	2,0
Husholdningenes kjøp i utlandet.	11,0	7,8	7,1	6,6	8,5	8,7	6,2	6,2	1,6
Utlendingers kjøp i Norge.	3,6	3,4	0,5	1,9	4,0	6,6	3,7	4,1	5,0
Varekonsum ¹	3,1	1,1	1,6	2,8	0,6	-0,2	-0,2	0,8	1,4
Tjenestekonsum ¹	3,0	2,4	0,8	2,7	2,9	3,0	3,5	2,4	2,4
Boligtjenester	3,2	2,1	1,8	1,9	2,2	2,5	2,6	2,3	2,3
Andre tjenester.	2,9	2,5	0,2	3,2	3,2	3,2	4,0	2,5	2,5

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 16. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
Konsum i husholdninger	1,0	2,8	2,6	2,6	3,1	2,7	2,6	2,2	1,9
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	1,0	1,1	-0,8	0,4	2,1	2,4	4,0	3,0	2,8
Alkoholdrikker og tobakk mv..	3,1	4,3	5,0	4,5	4,0	3,8	4,0	3,4	3,3
Klær og skoøy.	-1,3	-2,0	-3,0	-2,3	-1,0	-2,0	0,7	-1,0	-1,9
Bolig, lys og brensel.	-2,0	4,9	3,8	5,2	6,1	4,8	1,2	0,6	2,2
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,1	0,5	-0,3	-0,1	0,8	1,3	3,2	3,3	3,7
Helse	3,0	2,6	2,6	2,7	2,6	2,4	2,3	2,1	2,7
Transport	2,2	1,0	2,0	0,8	0,7	0,6	1,4	2,2	2,3
Post- og teletjenester	-6,0	-2,1	-5,3	-2,3	-0,4	-0,6	-2,6	-1,5	-0,1
Kultur og fritid	0,2	1,0	0,8	0,8	1,6	0,9	1,8	2,3	0,3
Utdanning	4,6	7,2	9,5	8,4	6,6	4,1	4,1	3,7	2,9
Overnattings- og serveringstjenester	2,5	3,0	4,4	3,1	2,4	2,2	2,7	2,6	2,3
Andre varer og tjenester	9,0	7,0	11,9	8,5	5,3	3,0	2,5	2,4	0,5
Husholdningenes kjøp i utlandet.	-0,7	4,7	-0,1	2,2	6,1	10,7	10,7	6,3	3,0
Utlendingers kjøp i Norge.	2,7	1,9	1,7	1,5	2,1	2,1	2,3	2,2	2,0
Varekonsum ¹	-0,8	1,5	0,7	1,2	2,3	1,7	1,5	1,1	1,6
Tjenestekonsum ¹	3,3	3,7	4,9	4,0	3,2	2,7	2,5	2,7	1,9
Boligtjenester	1,8	3,2	2,6	3,1	3,4	3,5	3,1	2,9	2,8
Andre tjenester.	4,1	4,0	6,3	4,6	3,1	2,3	2,2	2,6	1,4

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 17. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	659 824	725 654	165 073	182 938	182 727	194 916	177 430	187 991	188 541
Bygg og anlegg	291 848	313 289	75 234	77 023	78 140	82 893	79 187	81 519	81 288
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	81 311	104 169	22 588	27 064	28 387	26 130	25 648	27 619	25 746
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	92 320	103 198	20 474	25 472	27 412	29 840	24 600	25 557	28 233
Skip og båter	15 699	19 741	4 439	5 979	4 617	4 706	2 770	4 236	5 242
Andre transportmidler	22 860	23 332	5 808	6 286	5 733	5 505	5 032	6 250	7 469
Maskiner og utstyr	91 638	94 913	20 277	24 347	22 317	27 972	22 633	25 329	23 388
Endring i livdyr- og frukttrebestand	15	14	3	3	5	3	3	3	5
FOU og annen immatriell realkapital	63 788	66 636	16 159	16 675	16 029	17 773	17 464	17 388	17 078
Verdigjenstander	345	363	91	90	88	94	94	91	90
Jordbruk og skogbruk	8 146	8 188	1 846	2 179	2 013	2 150	1 836	2 121	1 983
Fiske, fangst og akvakultur	1 715	3 244	585	1 078	722	859	370	285	367
Bergverksdrift	1 550	1 928	625	531	292	482	395	294	315
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	184 870	211 819	44 704	53 679	56 102	57 335	51 232	54 045	54 751
Utvinning av råolje og naturgass	174 297	208 437	45 030	52 248	55 148	56 011	50 647	53 211	53 997
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	10 573	3 382	-326	1 431	953	1 324	585	834	754
Industri	31 200	33 403	6 799	8 733	7 832	10 039	7 934	8 813	8 374
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	7 567	6 824	1 428	1 658	1 506	2 232	1 582	2 119	1 892
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	279	327	74	76	67	110	98	62	73
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	866	965	151	329	233	253	193	180	196
Produksjon av papir og papirvarer	662	546	131	165	75	176	129	114	116
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	319	562	161	101	104	196	125	189	89
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	5 825	4 732	937	1 413	1 050	1 333	1 016	1 283	1 148
Prod av kjemiske råvarer	2 915	2 858	473	906	666	812	593	754	671
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 671	1 875	280	541	527	527	397	386	363
Produksjon av metaller	2 155	2 058	441	514	443	661	450	493	452
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	7 338	8 672	1 760	2 270	2 062	2 580	2 208	2 184	2 158
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2 311	3 140	620	831	781	908	744	749	656
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	582	677	163	154	167	193	138	147	132
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 625	3 025	655	682	819	869	854	907	1 099
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 461	19 513	3 377	5 004	4 936	6 196	4 112	5 527	5 094
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 633	10 067	2 692	2 713	1 731	2 931	2 974	3 000	2 208
Bygge- og anleggsvirksomhet	17 130	18 408	4 344	4 792	4 396	4 875	4 769	4 892	4 630
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 680	13 118	2 981	3 463	2 904	3 770	2 661	2 687	2 414
Rørtransport	375	3 282	262	745	1 482	793	1 002	1 490	1 583
Utenriks sjøfart	6 876	8 819	2 027	2 675	2 056	2 060	1 193	1 999	2 579
Transport utenom utenriks sjøfart	23 435	22 339	5 580	6 028	5 621	5 110	4 487	6 182	8 167
Post og distribusjonsvirksomhet	415	275	65	74	62	74	66	68	64
Overnattingss- og serveringsvirksomhet	2 211	2 112	492	537	543	541	439	481	497
Informasjon og kommunikasjon	18 952	20 331	4 836	5 126	4 784	5 584	5 520	5 315	5 176
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6 204	6 419	1 495	1 592	1 614	1 718	1 690	1 700	1 664
Omsetning og drift av fast eiendom	36 242	35 054	8 421	9 005	8 786	8 841	8 550	8 696	8 954
Boligjenester	140 290	150 240	37 796	37 162	36 463	38 819	38 422	37 206	36 768
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	13 071	13 378	3 104	3 501	3 036	3 737	3 027	3 445	3 325
Forretningsmessig tjenesteyting	7 205	9 831	2 269	2 540	2 558	2 464	2 141	2 237	2 458
Offentlig administrasjon og forsvar	65 242	74 165	16 907	17 805	19 278	20 175	18 906	21 929	20 969
Undervisning	27 199	29 327	6 523	6 421	8 260	8 123	7 301	6 566	8 833
Helse- og omsorgstjenester	19 457	23 210	5 464	5 663	5 541	6 542	6 487	7 080	5 637
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 265	7 183	1 878	1 893	1 715	1 697	1 917	1 934	1 732
Fastlands-Norge	478 276	505 115	117 754	127 269	124 040	136 052	124 588	131 292	130 382

Offentlig forvaltning	115 007	130 344	30 156	31 052	33 159	35 977	34 150	37 043	35 907
Statsforvaltningen	64 314	74 417	17 452	18 068	18 825	20 072	19 565	22 673	21 319
Sivil forvaltning	54 538	64 501	14 962	15 646	16 233	17 660	16 611	19 272	18 411
Forsvar	9 776	9 916	2 490	2 423	2 592	2 412	2 954	3 401	2 908
Kommuneforvaltningen	50 693	55 927	12 704	12 984	14 334	15 905	14 585	14 370	14 588

Tabell 18. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	659 824	704 846	161 555	178 299	177 365	187 627	169 227	179 243	178 431
Bygg og anlegg	291 848	305 082	73 852	75 117	75 792	80 321	77 076	78 445	77 916
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	81 311	101 027	21 611	26 463	27 724	25 229	23 729	26 236	24 374
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	92 320	99 110	19 997	24 506	26 382	28 225	22 912	23 880	26 298
Skip og båter	15 699	18 081	4 194	5 431	4 157	4 297	2 692	4 048	4 506
Andre transportmidler	22 860	23 545	5 858	6 548	5 719	5 420	4 809	6 008	6 919
Maskiner og utstyr	91 638	92 979	20 128	23 919	21 961	26 971	21 289	24 079	22 240
Endring i livdyr- og frukttrebestand	15	15	3	3	5	4	3	3	5
FOU og annen immatriell realkapital	63 788	64 658	15 823	16 225	15 540	17 070	16 627	16 456	16 087
Verdiginstander	345	349	89	87	84	90	90	87	86
Jordbruk og skogbruk	8 146	8 096	1 843	2 160	1 990	2 104	1 790	2 058	1 921
Fiske, fangst og akvakultur	1 715	3 082	568	1 019	684	810	374	293	357
Bergverksdrift	1 550	1 913	625	529	289	469	376	284	305
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	184 870	204 516	43 243	52 087	54 398	54 788	47 644	50 968	51 420
Utvinning av råolje og naturgass	174 297	201 272	43 561	50 706	53 479	53 527	47 092	50 185	50 714
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	10 573	3 244	-318	1 381	920	1 261	552	783	706
Industri	31 200	32 678	6 725	8 575	7 671	9 708	7 576	8 424	7 974
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	7 567	6 695	1 418	1 631	1 479	2 167	1 518	2 036	1 811
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	279	320	73	74	66	107	93	59	69
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	866	950	150	324	229	248	186	173	188
Produksjon av papir og papirvarer	662	534	130	162	73	170	122	108	110
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	319	551	159	100	102	190	118	180	85
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	5 825	4 641	926	1 390	1 030	1 296	981	1 235	1 099
Prod av kjemiske råvarer	2 915	2 812	469	893	656	794	577	731	647
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	1 671	1 842	278	534	520	511	380	369	345
Produksjon av metaller	2 155	2 018	437	506	435	640	432	472	433
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	7 338	8 458	1 733	2 225	2 013	2 487	2 096	2 075	2 045
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	2 311	3 052	610	810	760	873	705	712	616
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	582	661	160	151	163	187	131	140	126
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	1 625	2 955	652	669	801	833	813	864	1 047
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	18 461	19 182	3 355	4 938	4 866	6 023	3 946	5 318	4 900
Vannforsyning, avløp og renovasjon	9 633	9 992	2 690	2 698	1 715	2 889	2 931	2 940	2 157
Bygge- og anleggsvirksomhet	17 130	18 133	4 315	4 762	4 334	4 722	4 544	4 690	4 423
Varehandel og reparasjon av motorvogner	12 680	12 977	2 970	3 464	2 870	3 674	2 549	2 592	2 315
Rørtransport	375	3 204	250	733	1 456	765	911	1 421	1 507
Utenriks sjøfart	6 876	8 125	1 922	2 456	1 874	1 874	1 135	1 912	2 255
Transport utenom utenriks sjøfart	23 435	21 622	5 498	5 869	5 399	4 856	4 272	5 882	7 434
Post og distribusjonsvirksomhet	415	272	65	74	61	72	63	66	61
Overnatting- og serveringsvirksomhet	2 211	2 089	491	532	536	529	424	464	478
Informasjon og kommunikasjon	18 952	19 877	4 776	5 031	4 683	5 388	5 247	5 061	4 914
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6 204	6 268	1 472	1 560	1 573	1 663	1 623	1 624	1 581
Omsetning og drift av fast eiendom	36 242	34 942	8 452	8 983	8 725	8 783	8 536	8 603	8 807
Boligjenester	140 290	149 206	37 801	36 939	36 125	38 341	38 104	36 584	36 017
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	13 071	13 057	3 054	3 426	2 960	3 616	2 924	3 302	3 152
Forretningsmessig tjenesteyting	7 205	9 727	2 259	2 541	2 504	2 425	2 120	2 164	2 271
Offentlig administrasjon og forsvar	65 242	67 125	15 425	16 147	17 387	18 166	16 941	19 569	18 578
Undervisning	27 199	28 788	6 452	6 309	8 111	7 916	7 058	6 305	8 501
Helse- og omsorgstjenester	19 457	22 889	5 437	5 595	5 463	6 394	6 286	6 850	5 436
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	7 265	7 087	1 868	1 873	1 691	1 654	1 853	1 868	1 669
Fastlands-Norge	478 276	492 244	115 823	124 404	120 557	131 461	120 088	125 725	123 956

Offentlig forvaltning	115 007	122 450	28 578	29 212	31 045	33 614	31 752	34 183	32 996
Statsforvaltningen	64 314	69 431	16 428	16 875	17 541	18 587	18 024	20 750	19 364
Sivil forvaltning	54 538	59 757	13 965	14 507	15 015	16 270	15 231	17 503	16 614
Forsvar	9 776	9 673	2 463	2 367	2 526	2 317	2 793	3 247	2 750
Kommuneforvaltningen	50 693	53 019	12 150	12 337	13 504	15 027	13 728	13 433	13 632

Tabell 19. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	7,6	6,8	7,5	11,4	6,7	2,4	4,7	0,5	0,6
Bygg og anlegg	5,2	4,5	8,2	8,8	0,9	1,2	4,4	4,4	2,8
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	7,6	24,2	16,8	24,6	48,3	10,3	9,8	-0,9	-12,1
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	42,1	7,4	5,6	13,6	2,4	8,4	14,6	-2,6	-0,3
Skip og båter	-45,5	15,2	11,5	43,2	27,1	-11,8	-35,8	-25,5	8,4
Andre transportmidler	14,8	3,0	17,1	12,5	-0,6	-13,7	-17,9	-8,2	21,0
Maskiner og utstyr	12,0	1,5	2,1	4,8	-1,8	0,9	5,8	0,7	1,3
Endring i livdyr- og frukttrebestand	..	1,3	-0,2	9,4	-1,8	0,4	2,1	2,3	2,3
FOU og annen immatriell realkapital	-1,0	1,4	-0,7	3,7	1,7	0,9	5,1	1,4	3,5
Verdigjenstander	-5,3	1,2	-0,2	2,7	1,7	0,9	1,3	0,1	1,9
Jordbruk og skogbruk	3,8	-0,6	-1,0	0,9	-1,2	-1,3	-2,9	-4,7	-3,5
Fiske, fangst og akvakultur	-58,4	79,7	90,2	108,6	53,4	68,1	-34,2	-71,3	-47,9
Bergverksdrift	-10,3	23,4	166,1	30,2	-12,5	-18,8	-39,9	-46,4	5,5
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	22,9	10,6	8,5	14,7	14,3	5,3	10,2	-2,1	-5,5
Utvinning av råolje og naturgass	15,3	15,5	13,5	15,7	21,4	11,3	8,1	-1,0	-5,2
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	..	-69,3	..	-14,4	-74,0	-68,0	..	-43,3	-23,2
Industri	4,9	4,7	-3,4	9,1	11,2	2,4	12,7	-1,8	4,0
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	-9,4	-11,5	-24,7	-13,0	-5,7	-3,3	7,1	24,8	22,4
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	-3,5	14,8	16,3	3,2	14,9	23,5	27,4	-20,2	5,2
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-13,3	9,7	-35,5	83,7	-0,3	8,7	24,5	-46,4	-17,8
Produksjon av papir og papirvarer	14,8	-19,3	-10,0	-15,9	-31,0	-22,6	-5,8	-33,2	50,7
Trykking og reproduksjon av innspilte optak	-3,4	72,6	112,5	-16,3	59,3	210,6	-26,0	80,6	-16,7
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	20,1	-20,3	-2,2	-11,1	-19,7	-36,3	5,9	-11,1	6,7
Prod av kjemiske råvarer	24,8	-3,5	0,9	8,7	10,1	-23,1	23,0	-18,1	-1,3
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,2	10,2	-20,6	33,4	54,1	-12,4	36,9	-30,9	-33,6
Produksjon av metaller	5,2	-6,3	2,1	-22,5	9,9	-5,6	-1,2	-6,7	-0,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	1,6	15,3	-2,8	28,1	19,5	16,5	21,0	-6,8	1,6
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	70,6	32,1	11,2	77,3	23,6	26,3	15,7	-12,1	-18,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-1,2	13,6	3,5	13,5	45,7	2,5	-18,1	-6,9	-22,8
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	8,5	81,8	85,4	38,3	79,7	142,2	24,7	29,2	30,8
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	8,3	3,9	-3,2	15,2	3,8	0,0	17,6	7,7	0,7
Vannforsyning, avløp og renovasjon	7,7	3,7	-4,5	-2,4	5,6	19,1	9,0	9,0	25,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	24,1	5,9	2,1	8,7	4,8	7,7	5,3	-1,5	2,1
Varehandel og reparasjon av motorvogner	-4,2	2,3	4,7	9,2	-10,6	6,1	-14,2	-25,2	-19,3
Rørtransport	-38,7	754,5	110,4	..	..	465,4	264,6	93,7	3,5
Utenriks sjøfart	-57,4	18,2	1,4	57,5	36,1	-8,3	-41,0	-22,1	20,3
Transport utenom utenriks sjøfart	19,2	-7,7	3,3	5,4	-10,2	-25,6	-22,3	0,2	37,7
Post og distribusjonsvirksomhet	-74,8	-34,5	-39,6	-30,2	-37,6	-30,8	-1,9	-11,1	-0,1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	23,9	-5,5	-4,4	4,9	-7,1	-13,7	-13,7	-12,9	-10,9
Informasjon og kommunikasjon	8,8	4,9	-0,6	9,9	4,6	5,8	9,9	0,6	4,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-37,3	1,0	-5,4	2,2	3,5	3,8	10,2	4,1	0,5
Omsetning og drift av fast eiendom	7,9	-3,6	-4,1	2,5	-7,9	-4,5	1,0	-4,2	0,9
Boligjenester	10,9	6,4	13,3	8,0	1,9	2,9	0,8	-1,0	-0,3
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	27,9	-0,1	0,7	7,6	-1,1	-6,4	-4,3	-3,6	6,5
Forretningsmessig tjenesteyting	1,5	35,0	28,8	42,5	32,7	36,1	-6,2	-14,8	-9,3
Offentlig administrasjon og forsvar	-4,0	2,9	10,7	12,3	-0,8	-6,4	9,8	21,2	6,9
Undervisning	-3,1	5,8	2,8	4,1	10,1	5,6	9,4	-0,1	4,8
Helse- og omsorgstjenester	7,2	17,6	27,2	11,7	13,8	19,0	15,6	22,4	-0,5
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	-5,1	-2,5	-3,9	3,6	-2,3	-7,1	-0,8	-0,3	-1,3
Fastlands-Norge	7,4	2,9	5,4	8,6	-0,2	-1,2	3,7	1,1	2,8

Offentlig forvaltning	-1,8	6,5	10,8	9,8	4,9	1,9	11,1	17,0	6,3
Statsforvaltningen	-1,3	8,0	18,2	19,2	2,2	-2,7	9,7	23,0	10,4
Sivil forvaltning	5,8	9,6	15,9	23,1	3,0	0,9	9,1	20,6	10,6
Forsvar	-28,4	-1,1	33,2	0,1	-2,3	-22,2	13,4	37,2	8,9
Kommuneforvaltningen	-2,3	4,6	2,1	-0,9	8,5	8,2	13,0	8,9	0,9

Tabell 20. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	3,0	3,0	2,5	2,6	3,0	3,6	2,6	2,2	2,6
Bygg og anlegg	3,7	2,7	2,8	2,2	2,6	3,2	0,9	1,3	1,2
Oljeboring, oljeleting, olje- og gassrørledning	1,9	3,1	2,0	3,1	4,0	3,6	3,4	2,9	3,2
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	2,4	4,1	2,2	4,2	4,3	5,3	4,9	3,0	3,3
Skip og båter	1,7	9,2	9,5	4,9	10,3	11,4	-2,8	-4,9	4,8
Andre transportmidler	0,3	-0,9	-2,4	-1,9	1,0	0,2	5,5	8,4	7,7
Maskiner og utstyr	2,5	2,1	1,1	2,1	1,8	3,1	5,5	3,3	3,5
Endring i livdyr- og fruktbestand	-6,2	-8,4	-12,6	-14,1	-2,6	-8,6	0,3	1,2	-0,6
FOU og annen immatriell realkapital	3,9	3,1	3,0	3,3	3,1	2,9	2,9	2,8	2,9
Verdigjenstander	-3,9	3,9	3,9	4,9	4,0	2,8	2,0	0,7	1,2
Jordbruk og skogbruk	2,2	1,1	0,4	1,1	0,9	2,1	2,4	2,1	2,0
Fiske, fangst og akvakultur	2,9	5,3	5,5	3,2	4,7	7,8	-3,7	-7,9	-2,5
Bergverksdrift	2,4	0,8	-7,7	0,8	-1,5	7,3	5,3	3,4	2,4
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	2,2	3,6	2,2	3,5	4,0	4,4	4,0	2,9	3,2
Utvinning av råolje og naturgass	2,2	3,6	2,1	3,5	4,0	4,4	4,0	2,9	3,3
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	2,3	4,3	3,0	3,3	4,0	4,6	3,5	2,7	3,0
Industri	3,0	2,2	2,1	1,6	1,8	3,1	3,6	2,7	2,9
Nærings-, drikkevare- og tobaksindustri	2,6	1,9	1,4	1,6	1,5	2,6	3,4	2,4	2,7
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	2,2	2,1	1,8	2,3	2,1	2,1	3,3	2,8	3,4
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	2,6	1,5	1,0	1,7	1,5	1,5	3,2	2,2	2,4
Produksjon av papir og papirvarer	3,1	2,1	1,5	1,9	2,1	2,9	4,6	3,4	2,7
Trykking og reproduksjon av innspilte optak	2,2	2,1	1,2	1,9	1,7	2,6	5,2	3,5	3,4
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	3,2	2,0	1,9	2,0	1,9	2,3	2,4	2,1	2,4
Prod av kjemiske råvarer	3,1	1,6	1,6	1,5	1,5	1,9	1,8	1,7	2,0
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	2,5	1,8	1,0	1,7	1,4	2,7	3,8	3,3	3,6
Produksjon av metaller	2,6	2,0	1,3	1,8	1,9	2,6	3,5	2,9	2,8
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	3,7	2,5	2,2	2,4	2,4	2,9	3,7	3,2	3,1
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	3,1	2,9	2,5	2,3	3,2	3,3	3,8	2,6	3,5
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	3,4	2,3	2,1	2,2	1,6	3,1	3,3	2,9	2,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	2,1	2,4	7,5	-3,8	-1,2	11,4	4,5	2,9	2,6
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,5	1,7	1,2	1,5	1,4	2,5	3,5	2,5	2,5
Vannforsyning, avløp og renovasjon	3,4	0,8	0,7	0,4	0,6	1,2	1,4	1,5	1,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,4	1,5	0,9	1,2	1,7	2,2	4,2	3,6	3,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,2	1,1	1,9	0,9	1,2	0,5	4,0	3,7	3,0
Rørtransport	2,5	2,4	1,2	3,0	4,6	5,0	5,0	3,2	3,2
Utenriks sjøfart	1,8	8,5	8,5	2,1	9,0	13,3	-0,4	-4,1	4,2
Transport utenom utenriks sjøfart	0,6	3,3	2,4	2,2	4,2	4,9	3,5	2,3	5,5
Post og distribusjonsvirksomhet	2,5	1,2	0,1	0,1	1,5	3,0	4,0	3,9	2,7
Overnatnings- og serveringsvirksomhet	3,1	1,1	0,7	0,9	1,0	1,9	3,5	2,7	2,8
Informasjon og kommunikasjon	1,9	2,3	1,8	2,3	2,2	2,7	3,9	3,1	3,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	3,0	2,4	2,4	2,1	2,3	2,8	2,6	2,6	2,5
Omsetning og drift av fast eiendom	3,4	0,3	0,6	-0,2	0,2	0,8	0,5	0,8	1,0
Boligtjenester	4,1	0,7	0,8	0,3	0,5	1,2	0,8	1,1	1,1
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,8	2,5	2,5	2,0	2,4	2,9	1,9	2,1	2,8
Forretningsmessig tjenesteyting	2,7	1,1	1,3	2,1	1,1	-0,1	0,5	3,4	5,9
Offentlig administrasjon og forsvar	3,5	10,5	10,4	10,2	10,6	10,8	1,8	1,6	1,8
Undervisning	3,9	1,9	1,9	2,0	1,6	2,0	2,3	2,3	2,0
Helse- og omsorgstjenester	3,3	1,4	1,1	1,1	1,1	2,3	2,7	2,1	2,2
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	2,7	1,4	1,0	1,2	1,3	2,0	2,9	2,4	2,3
Fastlands-Norge	3,3	2,6	2,4	2,2	2,6	3,2	2,0	2,1	2,2

Offentlig forvaltning	3,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,7	1,9	1,9	1,9
Statsforvaltningen	3,9	7,2	7,0	7,1	7,1	7,6	2,2	2,1	2,6
Sivil forvaltning	3,6	7,9	8,0	7,9	7,8	8,2	1,8	2,1	2,5
Forsvar	5,2	2,5	1,6	2,3	2,6	3,8	4,6	2,3	3,1
Kommuneforvaltningen	3,3	5,5	5,3	5,1	5,8	5,7	1,6	1,6	0,8

Tabell 21. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	1 204 351	1 190 728	292 687	289 430	290 333	318 278	315 073	285 440	284 380
Varer	929 002	901 568	227 588	214 883	216 554	242 542	244 453	208 135	206 683
Råolje og naturgass	610 796	570 431	148 384	131 778	135 461	154 808	156 201	122 894	121 349
Skip, plattformer og fly	8 646	9 048	1 903	1 756	2 571	2 817	4 193	1 937	1 276
Tradisjonelle varer	309 560	322 089	77 301	81 349	78 522	84 917	84 059	83 304	84 058
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	27 434	37 276	8 081	8 908	9 001	11 286	10 637	9 902	9 008
Bergverksprodukter	6 081	6 008	1 099	1 241	1 649	2 019	1 327	1 600	1 676
Industriprodukter	270 970	274 407	67 153	70 190	66 438	70 626	71 072	70 542	71 771
Nærings- og nyttelsesmidler	30 656	31 359	7 037	6 473	7 200	10 649	8 256	7 609	8 628
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 244	2 286	556	530	530	670	555	572	611
Trevarer	2 129	2 133	530	560	482	561	664	632	548
Treforedlingsprodukter	7 730	7 011	1 717	1 708	1 913	1 673	1 637	1 633	1 515
Grafiske produkter	9	0	0	0	0	0	0	1	-
Raffinerte oljeprodukter	36 859	35 545	9 794	9 651	8 983	7 117	8 797	9 177	8 648
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 394	45 477	11 539	11 293	11 284	11 361	13 028	12 156	12 370
Metaller	65 075	62 138	14 903	17 948	14 402	14 885	15 680	16 323	16 262
Verkstedprodukter	76 488	83 121	19 838	20 727	20 458	22 098	21 161	21 252	21 942
Andre industripprodukter	5 167	5 004	1 191	1 229	1 085	1 499	1 226	1 130	1 160
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	219	333	48	71	101	113	68	57	87
Elektrisk kraft	5 075	4 398	968	1 010	1 434	986	1 023	1 260	1 603
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	272 701	286 544	67 507	71 698	69 539	77 800	75 262	74 127	75 410
Tjenester	275 349	289 160	65 099	74 547	73 779	75 735	70 621	77 305	77 698
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	94 589	97 547	23 034	25 973	25 200	23 340	24 070	25 947	25 200
Oljevirksomhet, diverse tjenester	28 844	22 132	4 567	5 411	5 947	6 207	5 896	7 996	8 170
Rørtransport	10 400	10 931	2 870	2 707	2 653	2 701	2 656	2 673	2 740
Reisetrafikk	31 659	33 341	6 039	9 367	9 440	8 495	6 406	9 965	10 108
Andre tjenester	109 857	125 209	28 589	31 089	30 539	34 992	31 593	30 724	31 480
Samferdsel	18 323	18 756	4 728	5 116	4 343	4 569	5 145	5 293	4 965
Finans- og forretningstjenester	55 531	70 319	15 871	17 429	16 886	20 133	18 165	16 952	16 696
Tjenester ellers	36 003	36 134	7 990	8 544	9 310	10 290	8 283	8 479	9 819

Tabell 22. Eksport. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	1 204 351	1 168 538	291 860	293 379	284 340	298 959	300 966	283 724	285 625
Varer	929 002	885 278	227 574	219 800	212 645	225 259	233 383	208 696	212 309
Råolje og naturgass	610 796	564 225	148 871	138 295	134 341	142 718	151 205	128 126	132 539
Skip, plattformer og fly	8 646	8 512	1 907	1 718	2 414	2 473	3 516	1 612	907
Tradisjonelle varer	309 560	312 541	76 796	79 786	75 890	80 067	78 663	78 958	78 863
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	27 434	27 262	6 530	6 364	6 586	7 782	6 882	7 063	6 898
Bergverksprodukter	6 081	6 309	1 170	1 249	1 709	2 181	1 220	1 556	1 658
Industriprodukter	270 970	275 472	68 379	71 340	66 423	69 329	69 628	68 959	68 889
Nærings- og nyttelsesmidler	30 656	30 151	7 174	6 307	6 757	9 913	7 387	6 734	7 899
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 244	2 280	547	561	502	670	544	570	601
Trevarer	2 129	2 102	540	558	471	533	649	613	544
Treforedlingsprodukter	7 730	7 224	1 798	1 811	1 936	1 679	1 596	1 640	1 507
Grafiske produkter	9	0	0	0	0	0	0	1	-
Raffinerte oljeprodukter	36 859	36 919	10 227	10 463	9 038	7 191	9 087	9 413	8 882
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	44 394	46 822	12 092	11 718	11 491	11 520	12 836	12 190	12 319
Metaller	65 075	64 405	15 236	18 489	15 175	15 505	16 174	16 502	15 542
Verkstedprodukter	76 488	80 460	19 530	20 198	19 912	20 820	20 133	20 186	20 415
Andre industriprodukter	5 167	4 755	1 183	1 160	1 034	1 378	1 150	1 055	1 091
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	219	354	52	75	107	120	72	54	89
Elektrisk kraft	5 075	3 498	718	833	1 172	775	932	1 379	1 417
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	272 701	275 622	66 569	69 323	66 852	72 876	69 576	69 545	69 981
Tjenester	275 349	283 260	64 286	73 580	71 694	73 700	67 582	75 028	73 316
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	94 589	97 656	23 405	26 512	24 851	22 888	23 172	26 399	23 827
Oljevirksomhet, diverse tjenester	28 844	21 555	4 333	5 355	5 857	6 010	5 360	7 640	7 794
Rørtransport	10 400	9 888	2 693	2 418	2 172	2 605	2 645	2 256	2 063
Reisetrafikk	31 659	32 734	6 004	9 214	9 217	8 298	6 228	9 591	9 677
Andre tjenester	109 857	121 427	27 852	30 079	29 598	33 899	30 177	29 142	29 955
Samferdsel	18 323	18 466	4 664	4 950	4 243	4 609	5 239	5 084	4 752
Finans- og forretningstjenester	55 531	66 927	15 167	16 609	16 085	19 067	16 815	15 768	15 646
Tjenester ellers	36 003	36 034	8 021	8 521	9 270	10 223	8 123	8 290	9 557

Tabell 23. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	1,4	-3,0	-7,3	-2,8	0,5	-2,0	3,1	-3,3	0,5
Varer	-0,3	-4,7	-8,6	-4,5	-0,6	-4,5	2,6	-5,1	-0,2
Råolje og naturgass	0,5	-7,6	-12,5	-8,9	-0,8	-6,9	1,6	-7,4	-1,3
Skip, plattformer og fly	-38,4	-1,5	0,8	-46,2	3,8	100,3	84,4	-6,2	-62,4
Tradisjonelle varer	-0,2	1,0	-0,2	6,1	-0,4	-1,4	2,4	-1,0	3,9
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	20,6	-0,6	-0,2	-1,7	-0,6	-0,2	5,4	11,0	4,7
Bergverksprodukter	1,7	3,7	-14,7	-5,4	6,3	22,5	4,3	24,6	-3,0
Industriprodukter	-3,1	1,7	1,0	8,0	-0,2	-1,8	1,8	-3,3	3,7
Nærings- og nyttelsesmidler	-1,6	-1,6	-9,5	0,4	3,5	-0,1	3,0	6,8	16,9
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	8,4	1,6	-3,0	11,9	-3,3	1,5	-0,6	1,7	19,8
Trevarer	-5,0	-1,3	-11,2	11,7	-2,7	-0,8	20,3	9,8	15,5
Treforedlingsprodukter	-16,7	-6,5	-4,2	-7,9	0,5	-14,4	-11,2	-9,4	-22,1
Grafiske produkter	-40,0	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	-12,0	0,2	14,9	7,2	-0,8	-20,9	-11,1	-10,0	-1,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-12,7	5,5	3,5	9,7	2,9	6,0	6,2	4,0	7,2
Metaller	-1,0	-1,0	-9,0	10,1	-2,9	-2,6	6,2	-10,7	2,4
Verkstedprodukter	7,0	5,2	8,2	10,1	-0,2	3,4	3,1	-0,1	2,5
Andre industripprodukter	3,6	-8,0	-8,1	-3,1	-13,0	-7,8	-2,8	-9,1	5,5
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	-8,6	61,6	-1,8	16,5	119,3	126,7	39,0	-27,7	-16,5
Elektrisk kraft	60,7	-31,1	-46,0	-38,0	-17,7	-20,7	29,8	65,6	20,9
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,4	1,1	-2,2	5,9	-0,4	1,1	4,5	0,3	4,7
Tjenester	7,7	2,9	-2,2	2,7	4,2	6,6	5,1	2,0	2,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	15,6	3,2	1,3	5,8	2,1	3,6	-1,0	-0,4	-4,1
Oljevirksomhet, diverse tjenester	13,9	-25,3	-43,9	-18,9	-12,6	-23,2	23,7	42,7	33,1
Rørtransport	12,4	-4,9	-9,8	-1,0	-0,4	-6,8	-1,8	-6,7	-5,0
Reisetrafikk	3,6	3,4	0,5	1,9	4,0	6,6	3,7	4,1	5,0
Andre tjenester	1,0	10,5	7,2	5,5	10,8	18,4	8,3	-3,1	1,2
Samferdsel	-4,3	0,8	8,3	-0,5	-8,9	5,1	12,3	2,7	12,0
Finans- og forretningsstjenester	5,6	20,5	16,2	17,7	13,3	34,4	10,9	-5,1	-2,7
Tjenester ellers	-2,9	0,1	-7,1	-9,7	17,8	1,6	1,3	-2,7	3,1

Tabell 24. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	2,9	1,9	-2,9	-0,5	3,5	7,8	4,4	2,0	-2,5
Varer	3,8	1,8	-3,9	-1,1	3,8	9,3	4,7	2,0	-4,4
Råolje og naturgass	6,9	1,1	-5,0	-2,8	3,5	9,8	3,6	0,7	-9,2
Skip, plattformer og fly	3,1	6,3	-3,6	8,9	7,3	2,0	19,4	17,6	32,1
Tradisjonelle varer	-1,9	3,1	-1,6	1,2	4,3	8,4	6,2	3,5	3,0
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-12,4	36,7	24,2	36,3	38,9	45,8	24,9	0,2	-4,5
Bergverksprodukter	7,8	-4,8	-7,5	-1,5	-8,8	-0,5	15,8	3,5	4,8
Industriprodukter	-0,3	-0,4	-3,8	-2,4	0,2	4,5	3,9	4,0	4,2
Nærings- og nyttelsesmidler	-4,7	4,0	-6,4	0,3	7,7	12,6	13,9	10,1	2,5
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	0,3	0,3	5,0	-2,1	4,1	-4,1	0,5	6,1	-3,8
Trevarer	-0,7	1,5	-2,9	-3,6	5,4	7,9	4,2	2,7	-1,6
Treforedlingsprodukter	-2,7	-2,9	-8,0	-7,8	-0,8	5,5	7,4	5,6	1,7
Grafiske produkter	0,0	..	..	..	..	..	..	..	..
Raffinerte oljeprodukter	9,2	-3,7	-7,6	-7,3	-3,2	5,0	1,1	5,7	-2,0
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	2,4	-2,9	-4,4	-5,3	-0,8	-0,8	6,4	3,5	2,3
Metaller	-7,2	-3,5	-5,3	-4,4	-3,7	-0,4	-0,9	1,9	10,3
Verkstedprodukter	2,5	3,3	1,0	3,0	2,6	6,4	3,5	2,6	4,6
Andre industriprodukter	-1,6	5,2	-1,2	7,0	2,8	11,5	5,9	1,1	1,3
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,3	-5,9	-6,0	-4,8	-7,9	-6,0	1,9	11,1	3,2
Elektrisk kraft	-26,2	25,7	4,8	30,4	82,0	7,5	-18,6	-24,7	-7,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-3,3	4,0	-0,7	2,4	5,4	8,7	6,7	3,1	3,6
Tjenester	-0,0	2,1	1,2	1,2	2,6	3,2	3,2	1,7	3,0
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	-0,0	-0,1	-3,1	-2,7	1,5	4,4	5,5	0,3	4,3
Oljevirksomhet, diverse tjenester	2,7	2,7	0,4	2,3	4,8	4,6	4,3	3,6	3,2
Rørtransport	-6,9	10,6	22,6	10,0	9,5	0,3	-5,8	5,8	8,8
Reisetrafikk	2,7	1,9	1,7	1,5	2,1	2,1	2,3	2,2	2,0
Andre tjenester	-0,8	3,1	3,6	3,6	2,7	2,6	2,0	2,0	1,9
Samferdsel	4,0	1,6	5,5	3,4	-1,7	-0,4	-3,1	0,7	2,1
Finans- og forretningsstjenester	-1,7	5,1	5,5	5,3	5,3	4,1	3,2	2,5	1,6
Tjenester ellers	-1,6	0,3	-0,9	0,4	0,7	0,7	2,4	2,0	2,3

Tabell 25. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	821 047	878 224	199 412	219 414	229 198	230 200	219 728	225 595	242 750
Varer	527 441	562 437	130 618	141 619	143 258	146 942	141 688	142 536	150 135
Råolje og naturgass	14 781	15 781	3 328	3 578	6 066	2 809	3 412	3 078	4 081
Skip, plattformer og fly	20 496	27 682	6 245	7 162	8 050	6 225	4 081	5 848	8 772
Tradisjonelle varer	492 164	518 974	121 045	130 879	129 142	137 908	134 195	133 610	137 282
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 572	15 316	3 857	3 994	3 286	4 179	4 350	4 058	3 317
Bergverksprodukter	6 040	5 725	1 387	1 515	1 313	1 510	1 422	1 574	1 474
Industriprodukter	470 447	494 808	114 613	124 240	124 348	131 607	127 700	127 788	132 318
Nærings- og nyttelsesmidler	35 454	39 269	7 951	9 225	11 228	10 865	9 299	10 374	11 812
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	26 760	31 528	8 157	6 607	9 542	7 222	8 637	6 774	9 767
Trevarer	10 821	11 520	2 503	3 126	2 912	2 979	2 999	3 352	2 948
Treforedlingsprodukter	8 013	8 059	1 956	1 965	2 005	2 133	2 123	2 063	2 051
Grafiske produkter	50	31	8	7	7	9	8	12	10
Raffinerte oljeprodukter	33 159	42 420	11 208	10 993	9 643	10 576	10 904	7 671	9 841
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	70 166	71 816	16 807	18 158	17 891	18 960	18 203	19 521	19 159
Metaller	66 859	63 403	14 883	17 174	15 722	15 624	17 265	18 297	17 744
Verkstedprodukter	163 413	168 049	37 422	42 777	41 110	46 740	42 751	44 804	44 309
Andre industriprodukter	25 384	25 575	6 163	6 053	6 071	7 288	6 762	6 534	6 865
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 368	33 138	7 555	8 155	8 217	9 211	8 749	8 386	7 812
Elektrisk kraft	1 105	3 125	1 188	1 130	195	612	723	190	173
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	459 005	476 554	109 837	119 886	119 499	127 332	123 291	125 939	127 441
Tjenester	293 606	315 787	68 794	77 795	85 940	83 258	78 040	83 059	92 615
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	970	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	30 110	32 202	6 660	7 711	8 421	9 410	7 146	9 174	9 483
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	40 605	40 825	9 234	10 070	10 760	10 761	10 065	9 274	10 760
Reisetrafikk	96 764	108 615	23 129	27 099	33 941	24 446	27 182	30 573	35 498
Andre tjenester	125 157	134 145	29 771	32 915	32 818	38 641	33 647	34 038	36 874
Samferdsel	20 440	16 533	3 764	3 886	4 464	4 419	4 572	4 745	5 568
Finans- og forretningstjenester	52 321	67 710	14 442	16 752	16 597	19 919	16 836	16 978	18 142
Tjenester ellers	52 396	49 902	11 565	12 277	11 757	14 303	12 239	12 315	13 164

Tabell 26. Import. Faste 2012-priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	821 047	856 565	199 511	217 909	222 070	217 076	205 799	215 227	226 311
Varer	527 441	549 775	130 435	140 317	139 591	139 433	132 435	134 358	139 765
Råolje og naturgass	14 781	16 437	3 505	3 924	6 089	2 919	3 404	3 293	4 353
Skip, plattformer og fly	20 496	25 211	6 007	6 518	7 229	5 457	3 592	5 319	7 351
Tradisjonelle varer	492 164	508 128	120 923	129 874	126 273	131 057	125 440	125 747	128 060
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	14 572	14 686	3 775	3 786	3 182	3 943	4 054	3 714	3 039
Bergverksprodukter	6 040	5 836	1 471	1 529	1 316	1 520	1 427	1 692	1 447
Industriprodukter	470 447	484 932	114 684	123 606	121 595	125 046	119 194	120 103	123 404
Nærings- og nyttelsesmidler	35 454	36 584	7 609	8 660	10 341	9 974	8 381	9 392	10 505
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	26 760	30 997	8 307	6 856	9 114	6 720	8 079	6 695	9 159
Trevarer	10 821	11 097	2 482	3 055	2 827	2 733	2 714	3 060	2 674
Treforedlingsprodukter	8 013	7 993	1 961	1 973	1 985	2 074	2 035	1 999	1 983
Grafiske produkter	50	20	5	5	4	6	5	8	8
Raffinerte oljeprodukter	33 159	43 493	11 541	11 904	9 613	10 436	10 808	7 744	9 877
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	70 166	68 848	16 784	17 549	17 104	17 412	16 610	18 084	17 497
Metaller	66 859	64 245	15 016	17 501	16 207	15 521	16 946	17 457	16 447
Verkstedprodukter	163 413	164 104	37 292	42 102	40 285	44 425	39 111	41 724	41 367
Andre industriprodukter	25 384	24 732	6 166	5 958	5 961	6 648	6 084	5 917	6 356
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	30 368	32 818	7 521	8 045	8 154	9 098	8 422	8 021	7 533
Elektrisk kraft	1 105	2 674	993	953	180	548	765	238	170
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	459 005	464 634	109 383	117 971	116 660	120 621	114 631	118 003	118 183
Tjenester	293 606	306 790	69 076	77 592	82 479	77 643	73 365	80 869	86 547
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	970	0	0	0	0	0	0	0	-
Oljevirksomhet, diverse tjenester	30 110	30 801	6 553	7 458	8 016	8 774	6 569	8 480	8 600
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	40 605	43 643	10 580	12 074	11 061	9 927	10 609	12 351	10 696
Reisetrafikk	96 764	103 749	23 155	26 408	31 930	22 256	24 587	28 037	32 429
Andre tjenester	125 157	128 597	28 787	31 652	31 472	36 686	31 599	32 000	34 822
Samferdsel	20 440	16 237	3 711	3 757	4 371	4 399	4 590	4 537	5 340
Finans- og forretningstjenester	52 321	63 508	13 630	15 682	15 565	18 631	15 286	15 631	16 930
Tjenester ellers	52 396	48 852	11 447	12 213	11 536	13 655	11 723	11 832	12 552

Tabell 27. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	3,1	4,3	1,9	4,6	4,9	5,8	3,2	-1,2	1,9
Varer	0,2	4,2	2,3	5,6	6,6	2,4	1,5	-4,2	0,1
Råolje og naturgass	2,5	11,2	14,8	-26,2	72,6	1,3	-2,9	-16,1	-28,5
Skip, plattformer og fly	-37,0	23,0	27,3	22,3	55,1	-5,7	-40,2	-18,4	1,7
Tradisjonelle varer	2,6	3,2	1,0	6,3	2,8	2,8	3,7	-3,2	1,4
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	2,0	0,8	-3,4	1,6	3,7	1,9	7,4	-1,9	-4,5
Bergverksprodukter	-2,3	-3,4	-4,9	10,7	-17,3	-0,0	-3,0	10,7	9,9
Industriprodukter	3,4	3,1	0,6	5,7	3,0	3,0	3,9	-2,8	1,5
Nærings- og nyttelsesmidler	5,1	3,2	-3,6	1,9	9,9	3,3	10,1	8,5	1,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-13,5	15,8	15,1	24,8	13,2	12,1	-2,7	-2,3	0,5
Trevarer	7,2	2,6	-3,7	5,8	4,5	3,1	9,3	0,2	-5,4
Treforedlingsprodukter	-0,4	-0,2	-5,6	1,4	2,0	1,5	3,8	1,3	-0,1
Grafiske produkter	-20,0	-60,0	-64,7	-59,2	-47,0	-62,6	-9,7	67,7	109,7
Raffinerte oljeprodukter	4,1	31,2	53,4	45,7	11,8	17,6	-6,3	-34,9	2,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	-1,4	-1,9	-5,0	-1,8	-0,9	0,2	-1,0	3,0	2,3
Metaller	2,1	-3,9	-8,9	-0,6	-3,9	-2,5	12,8	-0,3	1,5
Verkstedprodukter	8,3	0,4	-4,9	3,0	1,3	2,0	4,9	-0,9	2,7
Andre industriprodukter	7,0	-2,6	-3,5	1,9	-2,5	-5,5	-1,3	-0,7	6,6
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	3,5	8,1	7,9	4,0	11,1	9,4	12,0	-0,3	-7,6
Elektrisk kraft	-59,5	142,0	301,7	436,5	158,9	-10,3	-23,0	-75,0	-5,4
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	2,5	1,2	-2,5	3,4	2,2	1,7	4,8	0,0	1,3
Tjenester	8,9	4,5	1,2	2,8	2,1	12,4	6,2	4,2	4,9
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	6,3	..	..	..	..	..	..	..	..
Oljevirksomhet, diverse tjenester	6,7	2,3	-7,6	-3,6	10,5	9,2	0,2	13,7	7,3
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	29,2	7,5	7,5	13,0	5,4	3,5	0,3	2,3	-3,3
Reisetrafikk	10,6	7,2	6,6	6,1	8,0	8,2	6,2	6,2	1,6
Andre tjenester	2,5	2,7	-2,0	-0,9	-5,3	19,8	9,8	1,1	10,6
Samferdsel	12,8	-20,6	-22,5	-26,0	-22,1	-11,5	23,7	20,8	22,2
Finans- og forretningstjenester	0,7	21,4	18,2	15,2	14,7	36,9	12,2	-0,3	8,8
Tjenester ellers	0,7	-6,8	-12,3	-7,9	-17,8	13,3	2,4	-3,1	8,8

Tabell 28. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	0,1	2,5	0,3	1,0	3,4	5,1	6,8	4,1	3,9
Varer	0,5	2,3	-0,2	1,3	3,1	4,9	6,8	5,1	4,7
Råolje og naturgass	6,2	-4,0	-9,5	-7,8	-1,1	0,3	5,6	2,5	-5,9
Skip, plattformer og fly	1,5	9,8	7,1	6,4	11,1	15,0	9,3	0,1	7,2
Tradisjonelle varer	0,3	2,1	-0,2	1,2	2,8	4,6	6,9	5,4	4,8
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	-0,8	4,3	1,4	6,6	2,4	6,5	5,0	3,6	5,7
Bergverksprodukter	-0,4	-1,9	-7,5	-2,5	1,2	1,4	5,7	-6,1	2,1
Industriprodukter	0,5	2,0	-0,3	0,9	2,8	4,5	7,2	5,9	4,8
Nærings- og nyttelsesmidler	1,5	7,3	6,5	7,7	8,0	6,8	6,2	3,7	3,6
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	4,7	1,7	-0,4	0,9	2,6	4,3	8,9	5,0	1,9
Trevarer	-0,1	3,8	1,5	2,8	3,3	7,5	9,6	7,0	7,0
Treforedlingsprodukter	-0,5	0,8	-0,6	0,0	1,5	2,3	4,6	3,6	2,4
Grafiske produkter	4,2	55,0	50,9	32,1	46,8	85,1	10,7	2,2	-31,9
Raffinerte oljeprodukter	7,0	-2,5	-6,0	-7,2	-0,1	4,2	3,9	7,3	-0,7
Kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter	1,7	4,3	1,2	2,6	4,9	8,3	9,4	4,3	4,7
Metaller	-7,0	-1,3	-3,5	-1,0	-0,1	-0,6	2,8	6,8	11,2
Verkstedprodukter	1,3	2,4	0,2	1,8	2,5	4,7	8,9	5,7	5,0
Andre industriprodukter	0,6	3,4	0,6	1,9	3,5	7,3	11,2	8,7	6,1
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod	0,9	1,0	-0,3	1,7	1,1	1,3	3,4	3,1	2,9
Elektrisk kraft	-46,3	16,9	10,3	42,3	98,2	4,8	-21,0	-32,6	-6,2
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-0,2	2,6	0,3	2,1	3,1	4,6	7,1	5,0	5,3
Tjenester	-0,7	2,9	1,3	0,6	3,9	5,5	6,8	2,4	2,7
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	4,9	..	..	..	..	..	..	..	..
Oljevirksomhet, diverse tjenester	1,6	4,6	1,6	2,9	5,1	7,7	7,0	4,6	5,0
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-8,3	-6,5	-4,1	-14,6	-2,8	-2,9	8,7	-10,0	3,4
Reisetrafikk	-0,7	4,7	-0,1	2,2	6,1	10,7	10,7	6,3	3,0
Andre tjenester	1,3	4,3	4,3	4,5	3,8	4,5	3,0	2,3	1,5
Samferdsel	4,2	1,8	6,4	3,4	-1,9	0,6	-1,8	1,1	2,1
Finans- og forretningsstjenester	2,1	6,6	7,1	7,1	7,1	5,3	3,9	1,7	0,5
Tjenester ellers	-0,4	2,1	0,3	1,5	2,0	4,3	3,3	3,5	2,9

Tabell 29. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	2 684,5	2 716,9	2 694,1	2 701,8	2 734,1	2 736,8	2 728,6	2 740,9	2 763,0
Jordbruk og skogbruk	53,9	52,8	49,7	52,3	57,1	51,9	49,2	53,3	57,5
Fiske, fangst og akvakultur	16,4	16,2	15,7	15,8	16,5	16,8	16,4	16,8	17,6
Bergverksdrift	5,2	5,2	5,1	5,2	5,3	5,2	5,0	5,1	5,3
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	60,5	63,0	62,3	62,5	63,0	64,0	63,9	63,6	62,9
Utvinning av råolje og naturgass	30,6	31,7	31,4	31,6	31,7	32,3	32,1	32,0	31,4
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	29,9	31,2	30,9	30,9	31,3	31,8	31,8	31,6	31,5
Industri	248,4	252,1	249,9	249,7	254,3	254,4	253,0	253,9	257,7
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	53,1	54,2	54,3	53,0	54,5	54,8	54,2	53,5	54,9
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4	4,4	4,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	14,5	14,0	14,0	14,0	14,0	13,9	13,7	13,7	13,8
Produksjon av papir og papirvarer	3,9	3,3	3,4	3,2	3,4	3,2	2,9	2,9	2,9
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	6,5	6,3	6,2	6,3	6,3	6,2	6,1	6,0	6,0
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	13,3	12,8	12,8	12,7	12,9	12,9	12,9	13,0	13,1
Produksjon av kjemiske råvarer	5,8	5,4	5,4	5,3	5,4	5,4	5,5	5,5	5,7
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	15,6	15,6	15,3	15,7	16,0	15,6	15,0	15,3	15,7
Produksjon av metaller	10,2	10,0	10,0	10,0	10,4	9,7	9,6	9,7	10,2
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	67,5	70,2	69,4	69,6	70,5	71,2	71,4	71,5	72,4
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	29,6	31,3	30,4	31,1	31,7	32,0	32,2	32,5	32,8
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	9,6	9,3	9,4	9,3	9,2	9,1	9,0	8,9	8,9
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	20,0	20,7	20,3	20,4	21,0	21,2	21,5	22,3	22,5
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	12,8	13,2	13,0	12,9	13,4	13,3	13,2	13,2	13,4
Vannforsyning, avløp og renovasjon	14,2	14,6	14,2	14,5	14,8	14,8	14,6	14,8	15,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	205,2	211,1	207,6	209,9	212,2	214,6	211,4	214,5	217,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	370,9	369,5	370,5	368,1	370,7	368,9	367,6	365,0	364,6
Rørtransport	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5
Utenriks sjøfart	35,1	34,7	35,5	34,1	34,8	34,3	34,4	34,5	34,4
Transport utenom utenriks sjøfart	117,6	119,5	118,5	118,7	120,2	120,6	119,2	119,2	120,2
Post og distribusjonsvirksomhet	20,3	19,8	19,7	19,3	20,6	19,6	19,4	19,0	20,2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	83,7	85,8	83,6	84,6	87,6	87,4	86,7	88,8	90,3
Informasjon og kommunikasjon	88,3	88,1	87,4	87,9	88,1	88,9	88,8	87,7	88,1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	50,3	50,4	50,0	50,5	50,6	50,4	50,2	50,9	50,7
Omsetning og drift av fast eiendom	24,7	25,2	24,6	25,1	25,5	25,7	25,6	25,9	26,0
Boligtjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	121,1	123,4	122,0	122,4	123,3	125,8	125,6	125,9	127,1
Forretningsmessig tjenesteyting	126,3	130,6	128,3	129,6	132,4	132,0	130,7	131,8	134,2
Offentlig administrasjon og forsvar	192,1	192,3	190,8	192,4	192,6	193,5	195,4	197,5	197,1
Undervisning	197,9	199,6	200,4	198,9	198,6	200,5	202,1	202,0	199,8
Helse- og omsorgstjenester	544,8	553,8	549,2	551,5	555,2	559,0	559,8	561,1	564,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	94,3	95,7	95,6	95,6	96,8	94,8	96,0	96,1	99,3

Offentlig forvaltning	798,8	807,6	802,2	804,6	808,5	814,8	818,8	820,8	820,2
Statsforvaltningen	293,0	295,9	294,5	294,6	296,6	297,7	299,0	300,5	301,8
Sivil forvaltning	263,0	266,6	264,9	265,3	267,4	268,6	269,4	270,8	272,0
Forsvar	30,0	29,3	29,6	29,3	29,2	29,1	29,6	29,7	29,8
Kommuneforvaltningen	505,8	511,7	507,7	510,1	511,9	517,1	519,7	520,3	518,4

Fastlands-Norge	2 618,5	2 650,0	2 626,7	2 635,7	2 667,2	2 669,9	2 661,7	2 673,9	2 696,7
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	1 741,5	1 763,7	1 746,0	1 752,4	1 779,8	1 776,1	1 763,8	1 773,7	1 796,9
Markedsrettet virksomhet	1 807,6	1 830,6	1 813,3	1 818,5	1 846,8	1 843,1	1 830,8	1 840,6	1 863,2
Ikke markedsrettet virksomhet	877,0	886,3	880,8	883,3	887,4	893,7	897,9	900,2	899,8

Tabell 30. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	2,1	1,2	1,2	1,0	1,3	1,3	1,3	1,4	1,1
Jordbruk og skogbruk	-1,1	-2,0	-1,2	-2,1	-1,9	-3,0	-1,0	2,0	0,6
Fiske, fangst og akvakultur	0,2	-1,3	-7,5	-3,8	1,6	4,6	3,9	6,6	6,2
Bergverksdrift	6,4	0,1	1,6	1,1	-0,5	-1,9	-2,3	-2,7	-1,2
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	8,5	4,1	5,6	4,7	3,9	2,5	2,5	1,7	-0,0
Utvinning av råolje og naturgass	6,5	3,8	5,6	4,4	2,9	2,3	2,3	1,3	-0,9
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	10,7	4,5	5,5	5,0	5,0	2,7	2,8	2,1	0,8
Industri	1,1	1,5	1,6	1,5	1,3	1,6	1,2	1,7	1,3
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	1,4	1,9	3,8	2,5	1,0	0,6	-0,3	1,0	0,7
Tekstil-, beklednings- og lærvareindustri	-3,6	-2,1	-3,8	-3,0	-0,6	-0,9	-2,0	-1,9	-1,1
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	-0,9	3,5	-3,4	-4,3	-4,6	-1,9	-2,3	-1,9	-1,4
Produksjon av papir og papirvarer	-25,5	-16,1	-30,0	-13,7	-6,8	-9,5	-12,3	-10,4	-14,4
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	-4,0	-3,6	-6,0	-3,0	-3,6	-1,9	-2,8	-4,6	-3,9
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	-6,5	-3,7	-3,9	-7,2	-3,3	-0,3	1,3	2,6	2,2
Produksjon av kjemiske råvarer	-9,2	-6,9	-6,5	-13,6	-5,3	-1,6	2,3	4,1	4,7
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	-0,5	0,1	1,6	-0,2	-0,2	-0,9	-1,8	-1,9	-1,7
Produksjon av metaller	-5,9	-1,7	-2,4	-0,8	-1,4	-2,0	-3,6	-2,7	-1,9
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	5,5	4,0	3,7	4,3	4,0	4,2	2,9	2,8	2,6
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	4,3	5,9	6,0	6,6	5,2	5,9	6,1	4,5	3,5
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	-1,6	-3,9	-3,6	-3,2	-3,8	-4,8	-4,3	-4,0	-4,0
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	5,3	3,6	5,7	2,7	2,9	3,1	6,3	9,4	7,4
Elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning	2,7	2,6	2,2	2,0	3,1	3,0	1,9	1,7	-0,1
Vannforsyning, avløp og renosjon	-0,7	2,4	0,8	0,6	2,8	5,2	3,2	1,9	1,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,5	2,9	4,7	3,7	1,8	1,3	1,9	2,2	2,3
Varehandel og reparasjon av motorvogner	1,3	-0,4	-0,6	-0,2	-0,4	-0,2	-0,8	-0,9	-1,6
Rørtransport	17,9	0,1	6,5	4,5	-0,4	-8,8	-1,9	7,2	9,4
Utenriks sjøfart	6,4	-1,1	19,8	1,2	-7,2	-12,9	-3,1	1,1	-1,3
Transport utenom utenriks sjøfart	0,3	1,6	-3,7	0,7	4,1	5,7	0,6	0,4	0,1
Post og distribusjonsvirksomhet	0,9	-2,6	-3,9	-4,1	-1,1	-1,5	-1,6	-1,2	-2,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,6	2,5	2,4	0,7	2,5	4,2	3,7	5,0	3,0
Informasjon og kommunikasjon	1,8	-0,3	-1,2	-1,3	0,2	1,3	1,6	-0,2	-0,0
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	-0,0	0,2	0,9	-0,0	0,1	-0,1	0,4	0,6	0,2
Omsetning og drift av fast eiendom	5,2	2,2	1,6	2,1	2,0	3,1	3,9	3,1	2,3
Boligtjenester	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	3,1	1,8	1,7	1,1	2,3	2,3	3,0	2,9	3,1
Forretningsmessig tjenesteyting	5,2	3,4	2,6	4,2	5,2	1,7	1,8	1,7	1,3
Offentlig administrasjon og forsvar	1,0	0,1	-1,2	0,1	0,0	1,6	2,5	2,6	2,3
Undervisning	1,2	0,9	2,4	1,4	0,5	-0,8	0,8	1,6	0,6
Helse- og omsorgstjenester	1,9	1,7	0,9	0,7	2,1	2,9	1,9	1,7	1,6
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	0,3	1,5	3,5	2,0	1,0	-0,5	0,5	0,5	2,6

Offentlig forvaltning	1,6	1,1	0,5	0,8	1,3	1,8	2,1	2,0	1,4
Statsforvaltningen	1,5	1,0	0,6	0,6	1,2	1,5	1,5	2,0	1,7
Sivil forvaltning	1,7	1,3	1,2	0,9	1,5	1,8	1,7	2,1	1,7
Forsvar	-0,5	-2,2	-4,1	-2,1	-1,6	-1,1	0,2	1,4	1,8
Kommuneforvaltningen	1,6	1,2	0,4	0,9	1,3	2,0	2,4	2,0	1,3

Fastlands-Norge	2,0	1,2	0,9	1,0	1,4	1,5	1,3	1,5	1,1
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2,2	1,3	1,1	1,1	1,5	1,5	1,0	1,2	1,0
Markedsrettet virksomhet	2,4	1,3	1,5	1,1	1,3	1,2	1,0	1,2	0,9
Ikke markedsrettet virksomhet	1,5	1,1	0,5	0,8	1,2	1,7	1,9	1,9	1,4

Tabell 31. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	3 833,5	3 858,7	966,9	968,7	911,7	1 011,3	1 023,8	960,3	925,9
Jordbruk og skogbruk	94,6	92,2	22,1	22,9	24,4	22,8	22,2	23,3	24,6
Fiske, fangst og akvakultur	28,8	28,1	6,9	6,9	6,6	7,7	7,5	7,1	7,0
Bergverksdrift	8,5	8,5	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,0	2,1
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	98,6	102,4	25,7	25,6	24,1	27,1	27,5	25,5	24,2
Utvinning av råolje og naturgass	49,9	51,9	13,1	13,0	12,3	13,5	13,8	12,9	12,3
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	48,7	50,6	12,6	12,7	11,7	13,6	13,8	12,6	11,9
Industri	387,2	392,1	97,8	98,3	92,0	104,0	104,6	96,6	93,3
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	78,6	79,7	20,1	19,7	18,6	21,3	21,2	19,3	18,8
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	6,6	6,5	1,6	1,6	1,5	1,7	1,7	1,6	1,5
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	22,4	21,5	5,4	5,4	5,0	5,6	5,6	5,1	4,9
Produksjon av papir og papirvarer	6,0	5,0	1,3	1,2	1,2	1,3	1,2	1,1	1,0
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	10,2	9,7	2,5	2,5	2,3	2,5	2,5	2,3	2,2
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	20,8	19,9	5,0	5,0	4,6	5,3	5,3	5,0	4,8
Produksjon av kjemiske råvarer	9,1	8,4	2,1	2,1	2,0	2,2	2,3	2,1	2,1
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	24,8	24,8	6,1	6,3	5,9	6,4	6,3	6,0	5,9
Produksjon av metaller	15,5	15,1	3,8	3,8	3,7	3,8	3,9	3,6	3,6
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	108,5	112,6	28,1	28,2	26,4	29,9	30,4	28,0	27,0
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	46,4	49,4	12,0	12,5	11,6	13,3	13,5	12,5	11,9
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	14,7	14,0	3,6	3,5	3,2	3,6	3,6	3,3	3,1
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	32,9	33,9	8,3	8,5	7,9	9,1	9,4	8,9	8,6
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	20,4	20,8	5,2	5,2	4,9	5,5	5,5	5,1	4,9
Vannforsyning, avløp og renovasjon	22,4	22,7	5,5	5,7	5,3	6,1	6,1	5,6	5,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	324,6	333,1	82,1	83,8	77,8	89,3	89,2	83,8	80,9
Varehandel og reparasjon av motorvogner	483,0	476,0	122,0	119,3	113,0	121,7	125,0	116,5	112,1
Rørtransport	0,7	0,7	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Utenriks sjøfart	68,7	67,7	17,6	16,8	16,0	17,3	17,7	16,6	15,8
Transport utenom utenriks sjøfart	185,7	187,5	47,0	47,1	44,3	49,2	49,2	46,1	44,5
Post og distribusjonsvirksomhet	27,7	26,8	6,7	6,6	6,5	7,0	6,9	6,3	6,4
Overnattings- og serveringsvirksomhet	102,8	105,1	26,1	26,0	25,8	27,2	27,8	27,2	26,9
Informasjon og kommunikasjon	141,1	139,8	34,9	35,3	32,5	37,1	37,4	33,9	32,6
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	79,0	78,6	19,6	19,9	18,4	20,7	20,9	19,6	18,6
Omsetning og drift av fast eiendom	36,7	37,2	9,1	9,4	8,7	10,0	10,1	9,4	9,0
Boligjeneste	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	194,1	196,2	48,9	49,3	45,4	52,6	53,0	48,8	46,8
Forretningsmessig tjenesteyting	188,6	193,1	47,6	48,6	45,5	51,5	51,5	48,1	46,6
Offentlig administrasjon og forsvar	282,6	281,1	70,2	71,2	65,5	74,3	75,9	70,7	67,3
Undervisning	272,5	274,2	69,9	70,2	62,1	71,9	73,2	70,2	62,7
Helse- og omsorgstjenester	651,6	659,7	165,5	164,5	157,9	171,7	175,2	164,9	161,0
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	133,6	135,2	34,4	34,0	32,4	34,3	35,0	32,9	32,9

Offentlig forvaltning	1 031,0	1 036,7	260,9	260,8	243,2	271,8	277,9	261,4	247,6
Statsforvaltningen	426,9	429,1	107,9	107,9	100,9	112,3	115,2	107,6	103,4
Sivil forvaltning	379,4	383,1	96,1	96,3	90,1	100,5	103,0	96,2	92,4
Forsvar	47,5	46,0	11,8	11,6	10,8	11,8	12,2	11,5	11,0
Kommuneforvaltningen	604,0	607,6	153,0	152,9	142,2	159,5	162,6	153,8	144,2

Fastlands-Norge	3 714,2	3 738,4	936,1	938,8	883,1	980,4	992,2	930,6	897,6
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	2 581,9	2 599,2	649,2	652,5	614,6	683,0	688,8	643,6	624,2
Markedsrettet virksomhet	2 701,3	2 719,5	680,1	682,4	643,1	713,9	720,4	673,3	652,5
Ikke markedsrettet virksomhet	1 132,2	1 139,2	286,8	286,3	268,6	297,4	303,5	287,0	273,3

Tabell 32. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2012	2013	13:1	13:2	13:3	13:4	14:1	14:2	14:3
I alt	1 308 760	1 384 176	343 334	345 127	347 116	348 599	359 863	361 090	362 368
Jordbruk og skogbruk	5 831	5 968	1 397	1 464	1 615	1 492	1 413	1 558	1 723
Fiske, fangst og akvakultur	4 494	4 646	1 102	1 121	1 209	1 213	1 198	1 247	1 356
Bergverksdrift	3 142	3 266	853	803	814	797	858	795	826
Utvinning av råolje og naturgass, inkl. tjenester	69 917	77 500	20 416	18 934	18 768	19 382	21 576	19 601	19 240
Utvinning av råolje og naturgass	37 449	41 248	10 864	10 095	9 980	10 309	11 452	10 394	10 151
Tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass	32 468	36 252	9 552	8 839	8 788	9 073	10 123	9 207	9 089
Industri	136 534	144 778	35 870	35 984	36 219	36 705	37 743	37 852	37 998
Nærings-, drikkevare- og tobakksindustri	24 583	26 209	6 570	6 424	6 475	6 741	6 781	6 791	6 818
Tekstil-, beklednings- og lærwareindustri	1 681	1 730	417	441	437	434	441	451	458
Trelast- og trevareindustri, unntatt møbler	6 096	6 118	1 530	1 516	1 523	1 548	1 542	1 547	1 559
Produksjon av papir og papirvarer	2 158	1 847	489	462	462	435	424	422	398
Trykking og reproduksjon av innspilte opptak	3 253	3 241	783	829	816	814	776	827	811
Oljeraffinering, kjemisk og farmasøytsk industri	9 564	9 555	2 485	2 409	2 384	2 276	2 487	2 679	2 524
Produksjon av kjemiske råvarer	4 076	3 948	999	1 004	1 010	934	1 020	1 165	1 111
Gummivare- og plastindustri, mineralproduktindustri	8 499	8 864	2 208	2 264	2 203	2 189	2 224	2 268	2 221
Produksjon av metaller	6 108	6 198	1 574	1 517	1 671	1 437	1 642	1 557	1 725
Produksjon av metallvarer, elektrisk utstyr og maskiner	40 401	43 747	10 814	10 750	11 019	11 163	11 619	11 360	11 702
Verftsindustri og annen transportmiddelindustri	18 051	20 177	4 759	5 153	4 986	5 279	5 188	5 387	5 191
Produksjon av møbler og annen industriproduksjon	4 216	4 253	1 098	1 059	1 043	1 054	1 083	1 035	1 028
Reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr	11 924	12 839	3 144	3 159	3 201	3 335	3 536	3 527	3 562
Elektrisets-, gass- og varmtvannsforsyning	9 028	9 805	2 384	2 413	2 484	2 525	2 523	2 599	2 623
Vannforsyning, avløp og renovasjon	7 853	8 429	2 047	2 106	2 126	2 151	2 153	2 196	2 223
Bygge- og anleggsvirksomhet	97 091	104 938	25 530	26 982	25 861	26 565	26 853	28 558	27 418
Varehandel og reparasjon av motorvogner	146 040	150 935	38 630	37 749	38 114	36 443	39 618	38 811	38 774
Rørtransport	288	300	75	75	79	72	76	80	88
Utenriks sjøfart	11 416	11 710	2 994	2 920	2 933	2 863	2 995	2 980	2 948
Transport utenom utenriks sjøfart	61 120	63 991	15 818	16 128	16 099	15 946	16 354	16 141	16 212
Post og distribusjonsvirksomhet	8 207	8 243	2 044	2 029	2 149	2 020	2 078	2 025	2 148
Overnattings- og serveringsvirksomhet	24 815	26 223	6 453	6 458	6 564	6 748	6 847	7 121	7 050
Informasjon og kommunikasjon	64 352	66 123	16 662	16 361	16 630	16 470	17 540	16 977	17 185
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	42 285	45 207	11 292	11 391	11 287	11 237	11 911	12 271	12 038
Omsetning og drift av fast eiendom	13 397	14 315	3 398	3 588	3 720	3 610	3 703	3 763	3 930
Boligjenester	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	79 241	84 044	21 021	20 743	20 899	21 381	22 072	21 762	21 976
Forretningsmessig tjenesteyting	52 799	56 625	13 996	14 131	14 260	14 238	14 622	15 006	15 002
Offentlig administrasjon og forsvar	108 325	112 960	27 627	28 240	28 416	28 676	28 925	29 658	30 140
Undervisning	101 334	107 042	26 278	26 645	26 936	27 183	27 367	27 662	27 558
Helse- og omsorgstjenester	227 799	241 785	58 804	60 091	61 063	61 828	62 312	63 198	64 316
Kultur, underholdning og annen tjenesteyting	33 452	35 342	8 645	8 771	8 873	9 053	9 125	9 227	9 597

Offentlig forvaltning	395 518	417 931	101 848	104 068	105 418	106 598	107 394	109 161	110 402
Statsforvaltningen	171 751	180 382	44 270	45 000	45 359	45 752	46 215	47 113	47 665
Sivil forvaltning	156 156	164 683	40 345	41 075	41 419	41 843	42 229	43 010	43 496
Forsvar	15 595	15 699	3 925	3 925	3 940	3 909	3 986	4 103	4 169
Kommuneforvaltningen	223 767	237 549	57 578	59 068	60 059	60 846	61 179	62 048	62 737

Fastlands-Norge	1 259 607	1 330 918	329 401	332 038	334 125	335 354	345 340	347 635	349 182
Markedsrettet virksomhet Fastlands-Norge	831 315	878 577	219 086	219 398	220 051	220 041	229 209	229 584	229 628
Markedsrettet virksomhet	880 468	931 835	233 019	232 488	233 042	233 286	243 732	243 039	242 815
Ikke markedsrettet virksomhet	428 292	452 341	110 315	112 640	114 074	115 313	116 131	118 051	119 554

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2003-2017

Regnskap og prognoseringer. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*	2014	2015	2016	2017	Prognosering
Realøkonomi																
Konsum i husholdninger mv.	3,2	5,4	4,4	5,0	5,3	1,7	0,0	3,8	2,3	3,5	2,1	2,1	1,4	2,4	2,6	
Konsum i offentlig forvaltning	1,3	1,3	1,9	1,9	2,0	2,4	4,1	2,2	1,0	1,6	1,7	3,1	2,5	2,3	2,0	
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,4	10,0	12,0	9,1	11,7	0,9	-6,8	-6,6	7,4	7,6	6,8	1,3	-2,8	1,1	3,5	
Utvinning og rørtransport	13,8	10,5	19,7	3,2	6,9	4,7	3,3	-8,9	11,3	15,1	17,1	-0,7	-12,8	-7,2	-1,8	
Fastlands-Norge	-4,9	10,7	11,1	9,3	14,2	0,9	-10,4	-6,4	5,0	7,4	2,9	2,2	1,2	4,0	5,2	
Næringer	-14,2	12,5	18,1	12,7	22,7	3,1	-18,4	-9,5	1,1	10,5	-1,1	-0,5	1,4	4,8	4,5	
Bolig	1,8	16,3	9,7	4,0	2,7	-9,0	-8,1	-1,6	17,0	10,9	6,4	-0,3	-0,7	2,6	5,2	
Offentlig forvaltning	9,9	2,6	-0,6	8,4	8,7	7,2	7,7	-4,8	1,1	-1,8	6,5	10,4	3,2	4,3	6,3	
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,6	5,1	5,1	5,0	6,2	1,6	-1,4	1,6	2,6	3,2	2,5	2,4	1,7	2,7	3,0	
Lagerendring ²	-1,2	2,4	-0,1	1,4	0,2	-0,1	-2,5	2,9	-0,3	-0,3	0,5	0,9	0,3	-0,1	-0,5	
Eksport	-0,1	1,0	0,5	-0,8	1,4	0,1	-4,1	0,7	-0,8	1,4	-3,0	1,0	0,8	1,4	1,9	
Råolje og naturgass	-0,8	-0,7	-5,0	-6,6	-2,4	-1,3	-1,6	-6,9	-5,6	0,5	-7,6	-0,8	-0,8	-0,5	-0,4	
Tradisjonelle varer	3,7	3,6	5,3	6,1	9,2	3,5	-8,0	3,3	-0,1	-0,2	1,0	2,9	3,1	3,9	4,5	
Import	1,2	9,0	7,9	9,1	10,0	3,2	-10,0	8,3	4,0	3,1	4,3	2,8	1,8	2,0	1,5	
Tradisjonelle varer	5,7	11,7	8,4	11,6	7,2	1,2	-12,1	9,2	4,6	2,6	3,2	0,8	-0,5	3,3	4,2	
Bruttonasjonalprodukt	0,9	4,0	2,6	2,4	2,9	0,4	-1,6	0,6	1,0	2,7	0,7	2,2	0,5	1,6	2,1	
Fastlands-Norge	1,2	5,0	4,7	5,0	5,7	1,7	-1,6	1,8	1,9	3,8	2,3	2,6	1,0	2,2	2,7	
Industri og bergverk	2,8	4,6	3,6	2,6	3,8	2,7	-7,8	2,1	1,7	2,0	3,2	3,0	-0,6	2,3	2,8	
Arbeidsmarked																
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	-2,0	2,2	1,6	3,5	4,8	3,6	-2,0	0,2	1,7	1,8	0,7	1,7	0,7	0,7	0,7	
Sysselsatte personer	-1,2	0,6	1,3	3,4	4,1	3,2	-0,5	-0,5	1,5	2,1	1,2	1,1	0,2	0,2	1,1	
Arbeidstilbud ³	-0,1	0,3	0,8	1,6	2,5	3,4	0,0	0,5	1,0	1,8	1,0	1,1	0,6	0,5	0,8	
Yrkesandel (nivå) ³	72,9	72,6	72,4	72,0	72,8	73,9	72,8	71,9	71,4	71,5	71,2	70,6	70,3	69,9	69,8	
Arbeidsledighetsrate (nivå) ³	4,5	4,5	4,6	3,4	2,5	2,6	3,2	3,6	3,3	3,2	3,5	3,5	3,9	4,0	3,7	
Priser og lønninger																
Årlønn	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	6,3	4,2	3,7	4,2	4,0	3,9	3,3	3,1	3,3	3,3	
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8	3,8	2,1	2,5	1,2	0,8	2,1	2,1	2,6	2,0	1,7	
KPI-JAE ⁴	..	0,4	1,0	0,8	1,4	2,6	2,6	1,4	0,9	1,2	1,6	2,5	2,8	2,0	1,7	
Eksportpris tradisjonelle varer	-1,0	8,4	4,0	11,3	2,4	2,8	-6,0	4,5	5,8	-1,9	3,1	3,4	2,2	2,0	1,6	
Importpris tradisjonelle varer	0,0	3,7	0,3	4,0	3,7	3,9	-1,5	0,0	4,0	0,3	2,1	4,8	2,8	1,5	1,4	
Boligpris ⁵	1,7	10,1	8,2	13,7	12,6	-1,1	1,9	8,3	8,0	6,7	4,1	2,3	0,2	2,5	1,3	
Inntekter, renter og valuta																
Husholdningenes disponibele realinntekt	3,3	2,7	7,9	-6,9	5,8	3,3	3,0	2,1	4,2	4,3	2,8	3,7	1,9	2,9	3,0	
Husholdningenes sparerate (nivå)	8,8	6,9	9,7	-0,3	1,1	3,9	5,5	4,3	6,2	7,4	7,4	8,1	8,5	9,0	9,4	
Pengemarkedsrente (nivå)	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	6,2	2,5	2,5	2,9	2,2	1,8	1,7	1,3	1,2	1,4	
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁶	6,5	4,2	3,9	4,3	5,0	6,8	4,0	3,4	3,6	3,9	4,0	3,9	3,4	3,3	3,5	
Realrente etter skatt (nivå)	2,2	2,5	1,3	0,7	2,9	1,1	0,7	0,1	1,3	2,1	0,7	0,8	-0,2	0,4	0,8	
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,3	3,0	-3,9	0,7	-1,8	0,0	3,3	-3,7	-2,4	-1,2	2,2	4,9	4,0	-1,0	-0,8	
NOK per euro (nivå)	8,0	8,4	8,0	8,1	8,0	8,2	8,7	8,0	7,8	7,5	7,8	8,3	8,6	8,6	8,5	
Utenriksøkonomi																
Driftsbalansen, mrd. kroner	195,2	220,6	322,8	357,7	287,4	408,3	258,2	284,4	344,9	368,9	299,6	278,7	234,8	244,4	287,8	
Driftsbalansen i prosent av BNP	12,1	12,4	16,2	16,1	12,2	15,6	10,7	11,2	12,7	13,9	10,5	8,9	7,5	7,5	8,5	
Utlandet																
Eksportmarkedsindikator	4,0	7,8	7,0	9,6	5,7	1,2	-10,1	11,1	5,8	1,2	1,3	3,1	2,7	4,8	5,7	
Konsumpris euro-området	2,1	2,1	2,2	2,2	2,2	3,3	0,3	1,7	2,7	2,5	1,3	0,3	-0,1	0,8	1,3	
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	201	255	356	423	423	536	388	484	621	649	639	625	488	519	537	

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Ifølge AKU. Det skjedde en større omlegging av AKU fra januar 2006. Bl.a. ble aldersgrensen senket fra 16 til 15 år.

⁴ KPI justert for avgiftsrendinger og uten energivarer.

⁵ Brudd i serien i 2004.

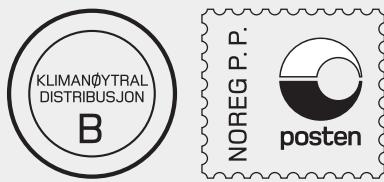
⁶ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, banker tom 2006. Rammelån med pant i bolig fra 2007.

⁷ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁸ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. 2. desember er benyttet

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
Postboks 1400 Rasta
2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISSN 0800-4110 (trykt)
ISSN 1504-5625 (elektronisk)

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway